

Creative Economy Journal and local community innovation

วารสาร

เศรษฐกิจสร้างสรรค์

นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Vol.2 No.1 January - June 2022

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มิถุนายน 2565

วารสารวิชาการและวิจัย สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ISSN 2774-0242 (Online)

ชื่อบทความ

- กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูป
อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ 6
- กระบวนการเรียนรู้แผนชีวิตของชุมชนบ้านร่มเกล้าสามมิตร ตำบลคีรีราษฎร์
อำเภอพบพระ จังหวัดตาก 17
- กลุ่มฅนปณิกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชน : กรณีศึกษาบ้านสะพานไม้แก่น
ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา 29
- การขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน
ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช 39
- การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด : กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 48
- การบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชน ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ
จังหวัดอุดรธานี 56
- การบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
: กรณีศึกษา บริษัททริทราน(ประเทศไทย)จำกัด 67
- การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่ณาจร
อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 80
- การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก 91
- การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก
ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม 103
- การเสริมสร้างวงจร PAOR 1* กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 115
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง
(ข้าวสุข) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 127

Creative Economy Journal and local community innovation

วารสารวิชาการและวิจัย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Learning Institute For Everyone

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2565)

Vol.2 No.1 January - June 2022

วารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น

Creative Economy Journal and local community innovation

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2565) Vol.2 No.1 (January - June 2022) ISSN 2774-0242 (Online)

เจ้าของ

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ที่ปรึกษา

อธิการบดี

คณบดีบัณฑิตศึกษา

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภการ สิริไพศาล

กองบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.เดชรัตน์ สุขกำเนิด

อาจารย์ ดร.สมพันธ์ เตชะอธิก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด ดวงจักร์

อาจารย์ ดร.ยศธร ทวีพล

อาจารย์สนธิญาณ รักษาภักดิ์

อาจารย์กรรณิกา ปัญญาวงศ์

กองจัดการและคณะทำงาน

อาจารย์อภิชาติ มหาราชเสนา

อาจารย์ภูมิใจ ไร่ดี

อาจารย์ศุภกร ครูการเกษตร

อาจารย์อัญมณี ชูมณี

อาจารย์ธัญชนก พูลสวัสดิ์

อาจารย์วัชรี อรุณราช

นายประเสริฐ โต๊ะเหม

นายศสันต์ ไชยสุภา

นางชมพูนุท แยมสรวล

นางสาวชฎาพรณ์ เตียวสกุล

นางสาวอารีย์ พึ่งมาก

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยศธร ทวีพล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์

อาจารย์ ดร.ทรงจิต พูลลภ

อาจารย์ ดร.ฐากร สิทธิโชค

อาจารย์ ดร.วชิรวิษณุ อิทธิธนาศุภวิษณุ

อาจารย์ ดร.อภิรดี จิโรภาส

อาจารย์ ดร.สุชานุช พันธนียะ

อาจารย์ ดร.อับดุลฮาгим มะดีเยาะ

อาจารย์ ดร.สามารถ จันทร์สุรีย์

บทบรรณาธิการ

วารสารเศรษฐกิจสร้างสรรค์ นวัตกรรมชุมชนท้องถิ่น วารสารวิชาการและวิจัยของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนเป็นพื้นที่ทางวิชาการสำหรับนักวิชาการ ครูอาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา ปัญญาชนและผู้สนใจทั่วไปที่มีความคิดสร้างสรรค์ในทางวิชาการที่จะนำเสนอผลงานวิจัยหรือองค์ความรู้เฉพาะเรื่องทางสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์หรือวิชาการสาขาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน สังคม การสร้างคุณค่า เพิ่มมูลค่า แปรรูปผลผลิตของทรัพยากรในชุมชน การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ชุมชนสังคมท้องถิ่นอันเป็นเป้าประสงค์หลักของพื้นที่ทางวิชาการแห่งนี้

บทความที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารปีที่ 2 ฉบับที่ 1 นี้ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการจำนวน 12 เรื่อง ซึ่งเนื้อหาทั้งหมดมุ่งเน้นในการนำเสนอแนวคิดและกระบวนการเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนผ่านกลุ่มวิสาหกิจ ผู้ประกอบการ องค์กรชุมชนรวมถึงในระดับปัจเจกบุคคลที่บูรณาการความรู้ในสหสาขาวิชาที่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ ที่มีเป้าหมายอย่างน้อย 5 ประการ ได้แก่ การผลิตและบริโภคที่ยั่งยืน การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ความหลากหลาย ความร่วมมือเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การลดความเหลื่อมล้ำ อีกทั้งยังสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย อันนำมาสู่แนวนโยบาย BCG Economy หรือ เศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (Bio-Circular-Green Economy) ที่เป็นโมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของสถาบัน โดยในการค้นคว้า วิจัย พิสูจน์ ทดลอง กระทั่งได้องค์ความรู้เฉพาะด้านในการพัฒนารูปแบบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมถึงการแก้ปัญหาชุมชนและสังคมอย่างเป็นระบบโดยมีความรู้ทางวิชาการรองรับ เป็นที่เชื่อถืออ้างอิงได้ โดยบทความทุกชิ้นได้ผ่านการพิจารณาประเมินคุณภาพทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิตามเกณฑ์ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre : TCI) กองบรรณาธิการวารสารขอเชิญชวนทุกท่านได้โปรดอย่ารีรอที่จะนำผลงานสร้างสรรค์อันเป็นประโยชน์ มาตีพิมพ์เผยแพร่เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมวิชาการแห่งนี้โดยมีเป้าหมายสูงสุดร่วมกันในการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือนำพาในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและความยากจน ซึ่งเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อที่ก่อกวนสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

ศุภการ สิริไพศาล
บรรณาธิการวารสาร

สารบัญ

หน้า

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูป อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ <i>เกษม กงสิน และรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส</i>	6
กระบวนการเรียนรู้แผนชีวิตของชุมชนบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลศรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก <i>ภูธเนศ พิมพ์ภักดิ์ และ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุภี</i>	17
กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชน : กรณีศึกษาบ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา <i>กาญจนา จันทร์เสนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา ตริสวัสดิ์ และดร.ไมตรี อินทรีย์ยะ</i>	29
การขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช <i>พื่น ทองเกื้อ รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริณา จิตต์จรัส และดร.ไมตรี อินทรีย์ยะ</i>	39
การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมืด : กรณีศึกษา ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา <i>พิมพ์วัลย์ช พัฒนาอรรถกร และ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุภี</i>	48
การเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชน ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี <i>ดร.สมพันธ์ เตชะอธิก</i>	56

สารบัญ

หน้า

การบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา บริษัททรีทราน (ประเทศไทย) จำกัด <i>ไชยา ตริสุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา ตริสวัสดิ์</i>	67
การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ <i>ยุทธิพงษ์ ปัญโญ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วนิดา ตริสวัสดิ์</i>	80
การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก <i>ณัฐวิชัย ญวงษ์ศรี และ ดร.สมพันธ์ เตชะอิก</i>	91
การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม <i>ชัยรักษ์ ทัททลธิพงษ์ และดร.ทวิช บุญธิรัมย์</i>	103
วงจร PAOR 1* กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ <i>ดร.ไมตรี อินทรีย์,ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุภี,อัญมณี ชุมณี และอภิชาติ มหาราชเสนา</i>	115
ปัจจัยที่เกี่ยวข้องความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง (ข้าวสุข) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม <i>นงค์ลักษณ์ อัครสกุลชัย และรองศาสตราจารย์ ดร.ศิริมา จิตต์จรัส</i>	127

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูป
อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

THE PARTICIPATORY PROCESS TO DEVELOPMENT OF INSTANT TRADI-
TIONAL KANOM JEEN, KROK PHRA DISTRICT, NAKHON SAWAN

เกษม กงสิน
Kasem Kongsin¹

ศิริณา จิตต์จรัส
Sirina Jitcharat²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน และ 2) เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปครูป่าอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการขนมจีนโบราณครูป่าจำนวน 15 คน ผู้บริโภคจำนวน 10 คน เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสอบถามและแบบบันทึกข้อมูลเชิงวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพขนมจีนครูป่าเป็นขนมจีนโบราณที่ใช้แป้งหมักสูตรดั้งเดิมโดยเป็นขนมจีนโรยเส้นสดที่ใช้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่รังสรรค์ไว้ให้ลูกหลานได้มีอาชีพเสริมจากการทำนา ให้ใช้เวลาว่างให้ได้เป็นประโยชน์ระหว่างรอการเพาะปลูก สร้างรายได้เสริมที่มั่นคงและยั่งยืนเป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่ได้ส่งผ่านทาง การเรียนการสอน ธรรมเนียมการทำขนมจีนโบราณสามารถอธิบายได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ รวมทั้งมีการถ่ายทอด สู่รุ่นมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 194 ปี นอกจากนี้ขนมจีนโบราณครูป่ายังส่งจำหน่ายในตลาดนครสวรรค์ครอบคลุม พื้นที่ทุกอำเภอ งาน OTOP ของจังหวัดอย่างกว้างขวาง เมื่อมีการประกอบธุรกิจทำให้มีปัญหาที่ต้องแก้ไขจึงมีการ พัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปขึ้น ในกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการภาพรวมและรายข้อ พบว่ามีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากที่สุด การมีส่วนร่วมด้านผลประโยชน์อยู่ในอันดับแรก และการมีส่วนร่วมด้านการ ตัดสินใจอยู่ในอันดับสุดท้าย และ 2) การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการจัดทำขนมจีนเส้นสด รวมทั้งองค์ ประกอบในส่วนของน้ำยากะทิ-ป่า ได้ทำให้อยู่ในรูปของแห้งกึ่งสำเร็จรูปที่เก็บไว้รับประทานได้นาน สามารถดำรง ภูมิปัญญาดั้งเดิมทั้งกลิ่นและคุณค่าทางโภชนาการ ในส่วนของความพึงพอใจของผู้บริโภคพบว่าในภาพรวมและราย ข้ออยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : สภาพ, กระบวนการมีส่วนร่วม, การตลาดขนมจีน, การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีน

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The purposes of this research address to 1) Investigate the conditions and engagement processes of the production and the marketing of rice noodle and 2) Develop the instant ancient rice noodle product of KruPao trade brand KrokPhra District, NakhonSawan Province. 15 entrepreneur and 10 consumers samples were selected via purposive sampling. The instruments used were questionnaire and record form. Descriptive statistic and content analysis were used.

The result has been shown: 1) conditions of KruPao ancient rice noodle product manufactured by traditional flour pickled and sprinkled through noodle followed ancestor wisdom forward to additional occupation in generations after agriculturing for sustainable income. The production of rice noodle wisdom be explanation along with scientific method pass on generations in 194 years. In addition, the ancient rice noodle was distributed in all NakhonSawan Province markets and other events. The ancient rice noodle was developed to customersatisfying and reached to instant ancient rice noodle products. The items and the over view of entrepreneur participation process results were in the highest level. The participation of benefit in the first level while the participation of decision in the final level has been shown. and 2) The study of product design and product development of dry new fresh rice noodle also spicy gravy soup instant to long stored and keep nutrition quality of smelling and test were contained the wisdom. The consumer satisfaction results found that items and over view were in the highest level while the marketing in the final level. Especially the rapid, accurate and complete of service process response has been concerned.

Keywords : Condition, Participatory process, AnomJeenmarketing, Development product Kanom-Jeen

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัฒนธรรมด้านอาหารของประเทศไทยจัดว่าเป็นที่โดดเด่นในเวทีโลก ด้วยรสชาติ คุณค่าทางอาหาร ความสะดวกที่สามารถประกอบกันได้ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน จนเป็นที่ประจักษ์ทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยมีกระบวนการเกิด ภูมิปัญญาที่สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551, หน้า 35) ระบุไว้ว่าเป็นการสร้างสิ่งใหม่ๆ การสืบทอดจากบรรพบุรุษ การเรียนรู้จากผู้รู้ เรียนรู้จากธรรมชาติ เรียนรู้จากศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น เรียนรู้จากการนับถือ ความเชื่อ หรือเรียนรู้จากสื่อต่างๆ ทั้งที่เป็นสิ่งพิมพ์และมีใช้สิ่งพิมพ์ (สำนักพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้, 2551, หน้า 41) ทั้งนี้สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2562, หน้า 20) ได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น 5 ประเภท ได้แก่ 1) ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม 2) ด้านสิ่งแวดล้อม 3) ด้านการจัดการ 4) ด้านการรักษาโรคและการป้องกัน และ 5) ภูมิปัญญาด้านการผลิตและการบริโภค ซึ่งการทำขนมจีนโบราณจัดเป็นภูมิปัญญาด้านการผลิต และการบริโภคทางวัฒนธรรมของไทย ประเทศไทยถือเป็นครัวโลกด้านอาหาร มีแหล่งปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในประเทศ และการส่งออก ทั้งข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ต่อมาประยุกต์เป็นอาหารเพื่อบริโภคและเพื่อการขาย ขนมจีนได้พัฒนาเป็นอาหารของไทย คำว่า “ขนมจีน” ไม่ใช่อาหารจีน แต่คำว่า “จีน” ที่ต่อท้ายขนมนี้สันนิษฐานกันว่าน่าจะมาจากชาวมอญ (มอญ) ซึ่งเรียกขนมจีนว่า “คนอมจิน” (คะ-นอม) หมายถึง “สุก 2 ครั้ง” พิศาล บุญปลูก ชาวไทยเชื้อสายรามัญผู้สนใจศึกษาอาหารและวัฒนธรรมมอญ กล่าวว่า “จริง ๆ แล้ว ขนมจีนเป็นอาหารของคนมอญหรือรามัญ คนมอญเรียกขนมจีนว่า คนอมจิน คนอม หมายความว่า จับกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน จีน แปลว่าทำให้สุก” นอกจากนี้ “คนอม” นั้นสันนิษฐานว่าน่าจะใกล้เคียงกับคำไทย “เข้าหนม” แปลว่าข้าวที่นำมานวดให้เป็นแป้งเสียก่อน ซึ่งภายหลังกร่อนเป็น “ขนม” จริงๆ แล้ว ขนมในความหมายดั้งเดิมจึงมีใช้ของหวานอย่างที่ทำเข้าใจ ในปัจจุบันขนม หรือ หนม ในภาษาเขมร หรือคนอม ในภาษามอญหมายถึงอาหารที่ทำจากแป้ง ดังนั้นขนมจีน จึงน่าจะเพี้ยนมาจาก คนอมจิน ซึ่งทำให้เกิดสมมุติฐานตามมาอีกว่า ดั้งเดิมทีเดียวขนมจีนเป็นอาหารมอญ แล้วจึงแพร่หลายไปสู่ชนชาติอื่นๆ ในสุวรรณภูมิตั้งแต่โบราณกาล จนเป็นอาหารที่หาง่ายและมีความนิยมสูง สามารถหาทานได้ทั่วไป (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2560, หน้า 1)

เมื่อเวลาล่วงเลยมาหลายร้อยปีบรรพบุรุษทั้งชาวมอญและชาวไทยเมื่อได้มาอยู่ร่วมในแผ่นดินเดียวกันก็ได้มีการเรียนรู้การปรุงอาหารแป้งเส้นผสมกับตำรับอาหารไทยหลากหลายรสชาติ ผ่านการลองผิดลองถูกจนเกิดภูมิปัญญาการปรุงอาหารเลิศรสและเป็นที่ยอมรับประทานของชาวไทย ในชื่อ “ขนมจีน” ที่เป็นศิลปะและสุนทรียศาสตร์ของคนไทย ซึ่งคนไทยโบราณสูงวัยเมื่อเห็นสีของเส้นขนมจีนจะรู้ทันทีถึงตระกูลและชุมชนที่เป็นแหล่งการทำขนมจีนและเมื่อดมจะรู้สึกว่ามีกลิ่นหอมที่สื่อถึงฝีมือการหมักแป้ง ที่นุ่มจับกันเหนียวแน่น และเอามาปิ้งเป็นแป้งจี๊ดได้ หรือเมื่อเส้นเหลือจะนำมา ตากแดดให้เส้นแห้งเพื่อเก็บไว้เป็นอาหารในฤดูการทำนา นำมาแกงเสิร์ฟกับใบชะพลูหรือแกงเส้นแกงร้อนได้อย่างเอร็ดอร่อย

การทำเส้นขนมจีนโบราณต้องมีความประณีตวิจิตรศิลป์ที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำตั้งแต่การเลือกชนิดของข้าวสารเจ้า ที่จะนำมาบ่ม-หมักน้ำแป้ง ตำแป้ง ด้วยกระบวนการ 20 ขั้นตอน ใช้เวลา 7 วัน ถึงจะได้เส้นขนมจีนที่เหนียว นุ่มมีกลิ่นหอมแป้งหมัก ปัจจุบันขนมจีนทั่วไปและที่ผลิตเชิงพาณิชย์จะไม่มีกรรมวิธีการโบราณโดยเฉพาะการตำแป้งจะเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด จะข้ามขั้นตอนนี้ไปเลย ผลิตภัณฑ์ที่ได้จึงมีแป้งเหนียวตั้งแต่สีของเส้น กลิ่น เนื้อสัมผัส และคุณประโยชน์ของการหมัก ที่มีเชื้อจุลินทรีย์ธรรมชาติ ที่มีคุณสมบัติเป็นโปรไบโอติกมีประโยชน์ต่อร่างกาย แบคทีเรียกลุ่มนี้สามารถยับยั้งการเจริญของแบคทีเรียก่อโรค อีกทั้งยังช่วย

ระบบการย่อยและดูดซึมสารอาหารในร่างกายได้ง่ายขึ้นด้วยกระบวนการหมักอย่างถูกวิธีจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ไม่เคยได้เรียนในโรงเรียนมาก่อน สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เมล็ดข้าวสารและน้ำแป้งมีการเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีของอินทรีย์สาร ที่เกิดจากปฏิกิริยาของเอนไซม์ที่สร้างโดยเชื้อจุลินทรีย์สร้างกลิ่นและรส ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของขนมจีนโบราณ (สถาบันอาหาร, 2558, หน้า 30-33)

ผู้วิจัยสืบเชื้อสายเชื้อชาติพันธุ์ชาวมอญ (มอญ) อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี (ชุมชนวัดตำหนักเหนือ) มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพการทำขนมจีนมาตลอดตั้งแต่เยาว์วัยจนเติบโต ครอบครัวเคยทำและหาขนมจีนขายตามหมู่บ้าน ใส่จานสังกะสีจานละ 2 บาท โดยผู้วิจัยมีหน้าที่ช่วยแม่ หิ้วถังน้ำสำหรับล้างจานขนมจีน ซึ่งการทำขนมจีนเป็นวิถีปกติของชาวมอญที่ทำกินกันและขายอยู่เป็นประจำ เมื่อย้ายถิ่นมาเมืองนครปฐม โดยสมรสกับครูสุวรรณา (เป่า) เกษกัจจกร เป็นครูอยู่ที่โรงเรียนวัดมโนราชูร์และมีบ้านพักใกล้กับโรงเรียน คือบ้านหนองโพธิ์ หมู่ที่ 8 ตำบลบางประมุง อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามีชาวบ้านใกล้เคียงว่างงานจากฤดูเก็บเกี่ยวขาดรายได้เสริม เป็นหนี้และยากจน จึงเชิญชวนเครือญาติมาร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญาการทำขนมจีนแบบโบราณขึ้นมาทดลองชิมและขายกันเอง พร้อมทั้งนำออกขายในท้องถิ่นชุมชนใกล้เคียงในนามชื่อ “ขนมจีนโบราณครูเป่า” ลูกค้าส่วนใหญ่ตอบรับดีเพราะเคยรับประทานมาก่อนตอนสมัยเด็กๆ และชอบรสชาติของขนมจีนโบราณที่เส้นเหนียวนุ่ม และมีกลิ่นหอมแป้งหมัก กลิ่นไม่ฉุนเหม็นเปรี้ยวเหมือนสมัยนี้ จึงเริ่มพัฒนาการทำขนมจีนจากการที่ใช้แรงงานคนตำแป้ง ซึ่งเป็นเทคนิคพิเศษเฉพาะของการทำขนมจีนต้องใช้คนตำแป้งให้เหนียว นุ่มก่อน จึงนำมาทำเป็นเส้น ปัจจุบันขนมจีนเชิงพาณิชย์จะข้ามขั้นตอนนี้ไป เส้นที่ได้จึงไม่เหนียว นุ่ม เป็นธรรมชาติ การตำแป้งก่อนต้องใช้คนเป็นแรงงานหลายคน ต่อมาได้ประยุกต์ประดิษฐ์คิดค้นเครื่องตำข้าวเม่าบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน โดยได้ขอเครื่องเก่าที่ไม่ใช้จากบ้านนายเจริญ-นางครวญ เมณฑกุล มาเป็นเครื่องต้นแบบแล้วจึงส่งเข้าประกวดในงานวันนักประดิษฐ์คิดค้น ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประจำปี 2546 และได้รับรางวัลชมเชย เงิน 50,000 บาท โดยหน่วยงานดังกล่าวได้พาไปออกงานแสดงการใช้งานจริง 4 ภาค ก็ได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคให้คะแนนว่าเส้นเหนียว นุ่มดี และได้รับรางวัลโหวดจากผู้เข้าชมงานที่จังหวัดอุบลราชธานี ได้ถ้วยรางวัล พร้อมเงิน 2,000 บาท เมื่อมีผู้นิยมบริโภคชื่นชมและชอบมากขึ้น จึงเกิดแรงบันดาลใจต้องการขยายตัวออกไปขายในพื้นที่กว้างและไกลมากขึ้น จากปกติจะขายเฉพาะเส้นและน้ำยาสดๆ เท่านั้น จะพบปัญหาบางวันเส้นขนมจีนที่จัดเตรียมไว้หมดก่อนน้ำยา บางครั้งน้ำยาก็ดูดก่อนขนมจีน บางครั้งขายไม่หมดด้วยสภาวะอากาศไม่อำนวยทำให้มีเส้นและน้ำยาเหลือรวมทั้งบางครั้งขายหมดเร็วทำให้ลูกค้าที่มาภายหลังตั้งใจจะรับประทานแต่ไม่ได้รับประทานจะถูกต่อว่าต่อขานว่าทำไมทำมาน้อยและลูกค้าจะแนะนำให้ทำขนมจีนชนิดแห้งมาบ้างเพื่อเก็บไว้รับประทานเองที่บ้าน ด้วยความรักและห่วงใยในภูมิปัญญาบรรพบุรุษ ต้องการอนุรักษ์ส่งเสริมการทำขนมจีนโบราณมิให้สูญหายไปจากประเทศไทยอันเป็นที่รักและจะเป็นฐานรากของการสร้างชุมชนให้มีความรักสามัคคีเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง หากมีการสืบสานรักษาวินัยวัฒนธรรมที่ล้ำค่านี้เอาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังทราบถึงรากเหง้าของการทำขนมจีนโบราณที่ถูกต้องไม่ผิดเพี้ยนคงรูปแบบดั้งเดิมอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ (Original) และมีความภาคภูมิใจที่เป็นอาหารวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่สื่อสารความเป็นวัฒนธรรมพื้นถิ่นชัดเจน (Vernacular) ทรงคุณค่าเป็นอาหารถิ่นรสไทยแท้ (Authentic Thai Taste) ของประเทศไทย ประกอบกับภูมิหลังของผู้วิจัยทราบวิธีการทำแบบโบราณมาตั้งแต่เยาว์วัย จึงเห็นความจำเป็นต้องศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกิ่งสำเร็จรูปอำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นและรองรับการขยายตัวของตลาดขนมจีนโบราณทั้งเส้นสดและกิ่งสำเร็จรูปให้เป็นอาชีพทางเลือก ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : สภาพ, กระบวนการมีส่วนร่วม, การตลาดขนมจีน, การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีน

Keyword : condition, participatory process, KanomJeen marketing, development product
KanomJeen

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปครูเป่า อำเภอโกรกพระ

จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนขนมจีนโบราณ-ขนมคุกก็ครูเป่า เลขที่ 189 หมู่ที่ 8 ตำบลบางประมุง
อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตเนื้อหาได้แก่ สภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตขนมจีนการพัฒนาผลิตภัณฑ์เส้นขนมจีน
โบราณกึ่งสำเร็จรูปและความพึงพอใจของผู้บริโภค

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มผู้ประกอบการขนมจีนโบราณครูเป่าจำนวน 15 คน
และผู้บริโภคจำนวน 10 คน เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงพัฒนา(Research and Development) มีวิธีดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน
แบบต่าง ๆ ที่น่าสนใจในประเทศไทย และภูมิภาคอาเซียนเพื่อนำข้อมูลมาจัดทำแบบสอบถามและแบบบันทึกกับ
กลุ่มขนมจีนครูเป่า

2. ตรวจสอบเครื่องมือแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนา

3. นำแบบสอบถามมาใช้กับกลุ่มขนมจีนครูเป่าจำนวน 15 คน รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ
และคุณภาพ

4. ออกแบบ และทดลองผลิตภัณฑ์ขนมจีนโดย 1) ผลิตเส้นขนมจีนโบราณ ทั้งจากแป้งข้าวไรซ์เบอร์รี่และ
จากแป้งข้าวขาวธรรมดา 2) ผลิตน้ำยาขนมจีนทั้งน้ำยากะทิและน้ำยาป่า 3) ดำเนินการผลิตเส้นขนมจีนแห้งและ
น้ำยาขนมจีนแห้งต้นแบบ

5. ประเมินความพึงพอใจผู้บริโภคจำนวน 10 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยนำกลุ่มที่มีส่วนร่วมการผลิตขนมจีน และเก็บด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์การวิจัย และแบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภค

2. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือดำเนินการคือ 1) แบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 สภาพและกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตขนมจีน 2) แบบบันทึก เป็นแบบหัวข้อขั้นตอนของการทำขนมจีนและองค์ประกอบในการออกแบบและทดลองผลิตภัณฑ์ขนมจีน 3) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภค

วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาในข้อมูลเชิงปริมาณ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาในส่วนของข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วนำมาสรุปเขียนรายงานการวิจัยและบทความวิจัย

ผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยดังนี้

ศึกษาสภาพกระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน พบว่าขนมจีนครูเป่าเป็นขนมจีนโบราณที่ใช้แป้งหมักอยู่แล้ว โดยเป็นขนมจีนโรยเส้นสดๆ เวลาไปขายไกลจะมีความยุ่งยากต้องเตรียมตัวแปรงไว้ก่อนเสร็จแล้วใส่ถุงพลาสติกแช่น้ำให้จมไว้ในโถงดินเพื่อเก็บรักษาให้คงสภาพเดิม (ที่ขายทั่วๆไปจะซื้อเส้นจากตลาดมาขาย) หากขายดีแป้งที่เตรียมไปจะไม่พอทำให้เส้นขนมจีนขาดช่วงและต้องหยุดขาย กรณีที่ไปออกงานใหญ่เจ้าหน้าที่ที่พาไปออกงานจะต่อว่าเตรียมของมาน้อยทำให้ลูกค้าผิดหวัง สาเหตุที่ทำให้เส้นไม่พอเพราะลูกค้าชอบรับประทานหลายๆ ที่ปกติก็ไม่เคยรับประทานและไม่ทราบว่าที่รับประทานเป็นประจำไม่ใช่ขนมจีนกระบวนการดั้งเดิม การทำน้ำยาสูตรต่างๆ เวลาไปออกงานหลายๆ วันจะเตรียมทำไว้ก่อนแล้วแช่แข็งไว้ เวลาขายจะทำวันต่อวัน แต่ก็เตรียมไปไม่พอจะหมดก่อนเวลา ลูกค้าขนมจีนโบราณครูเป่ามีทั้งตำบลเพราะได้ไปทำการทำให้ลูกค้าทราบ เวลามีงานบุญกุศลถิ่น-ผ้าป่า บวชเจ้าหนาค มงคลสมรส ขึ้นบ้านใหม่ จะมาสั่งขนมจีนพร้อมน้ำยาต่างๆ ที่นี้ นอกจากนี้ขนมจีนครูเป่ายังออกเร่ขายในตลาดนครสวรรค์ครอบคลุมพื้นที่ และออกไปขายตามอำเภอที่มีงานโอท็อปและงานจังหวัดเคลื่อนที่ครบทุกอำเภอ และได้ออกไปขายจังหวัดต่างๆ ที่สะดวกในการขนส่ง เช่น เชียงใหม่ อุบลราชธานี ขอนแก่น ภูเก็ต ระยอง ระนองและเมืองทองธานี

กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน ผลการวิเคราะห์กลุ่มผู้ประกอบการขนมจีนโบราณครูเป่า จำนวน 15 คน ข้อมูลทั่วไปพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงร้อยละ 86.77 มีอายุมากกว่า 50 ปี ร้อยละ 66.67 สมรสแล้วร้อยละ 80 มีอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 33.33 รองลงมาค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 26.67 ที่เหลือเป็นพนักงานบริษัทและเกษตรกรร้อยละ 13.33 พ่อบ้าน/แม่บ้านและอื่นๆ ร้อยละ 6.67 ตามลำดับ มีระดับการศึกษาประถมศึกษาร้อยละ 46.67 รองลงมาปริญญาตรีร้อยละ 33.33 ระยะเวลาที่พักอาศัยในชุมชนตำบลบางประมุงมากกว่า 10 ปี ร้อยละ 93.33 เป็นสมาชิกขององค์กรอื่นด้วยร้อยละ 93.33 กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีนพบว่าภาพรวมและรายชื้อมีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นแต่ละด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ค่าเฉลี่ยระดับสูงสุดส่วนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจค่าเฉลี่ยระดับน้อยที่สุด ข้อ

เสนอแนะที่สำคัญคือน้ำยาป่น่าจะใส่ปลาอินทรีเค็ม เพราะไม่กินปลาร้า เส้นเหนียวดี มีกลิ่นหอม เอาไว้ได้นาน ต้องการมีส่วนร่วมในการลงทุนเพื่อใช้เครื่องจักรผลิตให้ได้มากขึ้น ควรมีน้ำยาปลากะพงน่าจะมีส่วนผสมของกัญชา ในน้ำยาป่น่า มีสีเขียวจากใบกัญชา อยากเป็นตัวแทนขายผลิตภัณฑ์เป็นอาชีพเสริม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปครู่เป่า อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์ จากการวิเคราะห์สภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วมพบว่าควรมีการจัดการเส้น และองค์ประกอบที่สามารถเก็บรักษาได้นาน จึงร่วมกันพูดคุยเพื่อออกแบบขนมจีนกึ่งสำเร็จรูปดังนี้

ขั้นที่หนึ่ง การทำเส้นทำเหมือนปกติที่เคยทำอยู่แล้ว แต่ได้ประดิษฐ์อุปกรณ์การบีบเส้น(กระบอกบีบ) โดยประดิษฐ์อุปกรณ์ใช้เอง มาจากแก้วน้ำสแตนเลสขนาดเบอร์ 8 เซนติเมตร และ เบอร์ 8 เซนติเมตร ที่ต่างเครื่องหมายการค้ากัน ที่มีขายอยู่ในท้องตลาดโดยแก้วน้ำดื่มจะมีหูจับ 1 หู ผู้วิจัยจึงทำหูเพิ่มอีกหนึ่งข้างแล้วเจาะรูให้ได้ขนาดเส้นตามต้องการ (กำหนดได้ เล็ก ใหญ่ แบน เหลี่ยม) เพื่อที่จะให้ได้เส้นที่แห้งแล้วเมื่อเกิดการพองตัวจะใกล้เคียงกับเส้นปกติตามใจของเราที่แตกต่างไม่เหมือนใครแล้วนำไปผ่านกระบวนการ 20 ขั้นตอน ใช้เวลา 7 วัน โดยไม่มีการซื้อแป้งสำเร็จรูปที่มีขายทั่วไป ที่ไม่ได้ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม (ได้เส้นแล้วจะไม่อร่อย) โดยใส่แป้งชั้นเนียนได้ที่แล้ว ใส่ลงไปในแก้วน้ำที่ประดิษฐ์เอง บีบเส้นลงในน้ำเดือดด้วยแรงงานคน เมื่อเส้นสุกจะลอยขึ้นมาแล้วตักเส้นขึ้นมาจับใส่เก็บไว้ในตะกร้าพลาสติกก่อน เมื่อเส้นหมาดได้รูปทรงแล้ว นำเส้นออกมาแช่ในน้ำเย็น คลี่เส้นให้แบนราบ อย่าให้เส้นทับกัน โดยยังคงรูปแบบโบราณ (ความไม่มีที่สิ้นสุด เป็นความเชื่อของคนโบราณว่าขนมจีนใช้ในงานมงคลเท่านั้น) ขนาดเท่าฝ่ามือลงบนตะแกรงมุ้งลวด พักไว้ให้หมาดคงรูปทรงก่อนแล้วนำออกตากแดดจัด (40-500C) หนึ่งแดดครึ่ง-สองแดด เมื่อเส้นเริ่มแห้งจะร้อนออกจากตะแกรงมุ้งลวด ให้กลับเส้นอีกด้านขึ้นบน สังเกตได้จากการประมาณน้ำหนัก เมื่อแห้งแล้วนำมาใส่ในถุงพลาสติกสีขาวใบใหญ่ (ถ้าแห้งไม่ได้ที่จะมีละอองน้ำให้เห็น) นำใส่ในบรรจุภัณฑ์ซึ่งน้ำหนักตามขนาดที่ต้องการ

ขั้นที่สอง เตรียมทำโรงเรือนระบบปิดเป็นโดมพลังงานแสงอาทิตย์ขนาดใหญ่ (พาราโบลโดม) เพื่อความสะดวกและได้มาตรฐาน

ขั้นที่สาม นำไปทดลองกับเครื่องจักรอัตโนมัติระบบสายพาน ที่มีขายทั่วไป โดยใช้แป้งหมักของเราเอง เพื่อการผลิตที่รวดเร็วประหยัดเวลา ได้ผลผลิตมากขึ้น

ขั้นที่สี่ การทำน้ำยากะทิ-ป่น่า ใช้กระบวนการดั้งเดิมเคี่ยวให้ข้น เอามาใส่ในภาตสแตนเลสนำไปใส่ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ 2 ระบบ

ขั้นที่ห้า การทำน้ำยาให้เป็นผง (เปลี่ยนจากการทำปกติ) โดยจ้างโรงงานการผลิตรูปแบบOEM (Original Equipment Manufacturer) ที่รับจ้างผลิตสินค้าให้กับแบรนด์ต่าง ๆ ทั่วไปตามแบบที่ลูกค้ากำหนด เช่น น้ำยาสูตรต่างๆชนิดผง (spray dray) คิดเป็นน้ำหนัก น้ำยาสด 1 กิโลกรัม ราคา 200 บาท เพิ่มค่าเปิดเครื่อง 2,500 บาท จะได้น้ำยาผงสำเร็จรูปประมาณ 50 กรัม ออกมาเป็นซองตามขนาดน้ำหนักที่ต้องการ

คุณภาพของผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปครู่เป่า พบว่าตัวเส้นสามารถเก็บไว้ได้นานขั้นต่ำ 8 เดือน มีความเหนียว หอม ผลของการวิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้บริโภคจำนวน 10 คน มีความพึงพอใจภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าด้านการตลาดอยู่ในอันดับสุดท้ายโดยเฉพาะกระบวนการให้บริการสามารถตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง สมบูรณ์ในระบบออนไลน์ และช่องทางที่หลากหลาย

อภิปรายผล

ศึกษาสภาพ กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีน

ศึกษาสภาพของขนมจีนและองค์ประกอบ เป็นอาหารภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษซึ่งมีกระบวนการในการผลิตที่ใช้ระยะเวลาหลายขั้นตอน แต่มีระยะเวลาในการเก็บรักษาน้อยทั้งเส้น และองค์ประกอบที่เป็นน้ำยากะทิหรือน้ำยาป่า เมื่อมีการทำเพื่อประกอบธุรกิจทำให้เกิดปัญหาบางครั้งอาจน้อยบางครั้งอาจมาก ทำให้ต้องมีการพัฒนาสู่การเป็นขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จสอดคล้องกับการบันทึกที่ผู้บริโภคมีความต้องการบริโภคมากกว่าจำนวนที่นำไปจำหน่าย หรือคำชมเชยในส่วนของความเหนียวนุ่มมีกลิ่นหอมแป้งหมักของเส้นขนมจีน นอกจากนี้ขนมจีนเป็นภูมิปัญญา ดังมีคำขวัญว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” ต้นกำเนิดการทำขนมจีนที่ผู้วิจัยรับมาจากพ่อแม่ ที่มีเชื้อชาติพันธุ์รามัญ เดิมอยู่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่าเกือบทุกบ้านจะมีอาชีพทำนา-สวนทุเรียน เมื่อเกี่ยวข้าวแล้วจะเอาไปสีเป็นข้าวสาร เมื่อได้ข้าวสารจะมีส่วนหนึ่งเป็นปลายข้าว (เศษข้าวหักๆ) จะเก็บไว้ทำขนมจีน สมัยก่อนเป็นครอบครัวขยายจะอยู่เป็นกลุ่มๆ เครือญาติ เวลาทำขนมจีนจะขาดแรงงานคนตำแป้ง เหตุที่ต้องทำขนมจีนเพราะขนมจีนจะอยู่ได้นาน 2-3 วัน ขนมจีนเป็นขนมมงคล จะใช้ในงานบุญต่างๆ เท่านั้น เช่น วันพระใหญ่ ผ้าป่า-กฐิน บวชเจ้านาค มงคลสมรส ขึ้นบ้านใหม่ โบราณจะมีความเชื่อสื่อสารถึงการอวยพรว่าการทำบุญด้วยขนมจีนทำให้มีอายุยืนยาว อยู่กันอย่างเหนียวแน่นยั่งยืนมีความรักสามัคคีกลมเกลียวเก็บเงินเก็บทองได้คืออยู่ในตำแหน่งหน้าที่การงานที่ยาวนาน โดยสื่อสารมาจากเส้นขนมจีนกว่าจะทำได้ต้องใช้คนหลายคน เส้นเหนียว นุ่ม ยาว ม้วนจับเป็นวงกลมๆ เก็บไว้ได้นาน การทำขนมจีนในงานบวช มงคลสมรส จะมีญาติไปมาช่วยงาน แต่ละคนจะต้องมาก่อน 1-3 วัน และกลับหลังงานเลิก 1-2 วัน สมัยก่อนใช้เดินเท้าและเรือ จึงต้องมาก่อนเพื่อมาช่วยตำขนมจีนและกินแป้งจี๊ เพราะการเลี้ยงขนมจีนไม่ต้องมาเตรียมอาหารที่เป็นเวลา เข้า กลางวันเย็น เมื่อมีขนมจีนเวลาหิวหรืออยากกินก็กินได้เลย ไม่ต้องไปหุงหาอาหาร เมื่อเสร็จงานก่อนกลับจะเป็นของฝากไปทานระหว่างเดินทางเพราะกว่าจะถึงบ้านต้องเดินทางนาน ถึงบ้านจะได้ทานขนมจีนก่อน ซึ่งขนมจีนมีใช้ปรากฏเพียงอาหารในวัฒนธรรมไทยเท่านั้นแม้แต่ประเทศในอาเซียนก็พบเห็นเช่นกัน ดังภาษาของคำว่า ขนมจีนประเทศกัมพูชา เรียกว่า “นัมบั้นจ็อก” ประเทศเวียดนาม จะเรียกขนมจีนว่า “บุ้น” ประเทศมาเลเซีย เรียกว่า “ฮัสสัม ลักสร” ประเทศบรูไน นิยมเรียกว่า “ก้วยเตี่ยวบรูไน” ประเทศเมียนมาร์เรียกว่า “โมฮิงกา” หรือ “หม่อฮิงคา” ประเทศสิงคโปร์เรียกว่า “ลักซา” ประเทศฟิลิปปินส์ เรียกว่า “ป็นซิค ลัก ลัก” ประเทศอินโดนีเซีย เรียกว่า “ลาร์กซาโบโก้” เป็นต้น (สำออง สืบสมาน, 2560, หน้า 149-152)

กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีนพบว่าภาพรวมอยู่ในระดับและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับถวิลวดี บุรีกุล (2552, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงระดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้หลายระดับดังนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit) และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เมื่อพิจารณาเป็นแต่ละด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ค่าเฉลี่ยระดับสูงสุด ส่วนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจค่าเฉลี่ยระดับน้อยที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นด้วยผู้นำกลุ่มมีประสบการณ์ในการทำขนมจีนสูง (มากกว่า 40 ปี) มีการร่วมกลุ่มมายาวนานในลักษณะของสังคมชนบทที่มีสัมพันธ์ภายในลักษณะปฐมภูมิ (primary relationship) มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือเกื้อกูล และยอมรับในตัวของผู้นำกลุ่มและสอดคล้องกับชลิรัตน์ พยอมแย้มและรัตนา หิรัญโรจน์, 2557, หน้า 65-70) พบว่าชุมชนมีส่วนร่วม ในการสร้างองค์ความรู้ เกิดความภาคภูมิใจในตนเองและถิ่นอาศัย

พัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูปครูเป่า อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีการออกแบบขนมจีนจากภูมิปัญญาที่เป็นขนมจีนสด และองค์ประกอบรวมทั้งรูปแบบจากขั้นที่หนึ่งการทำเส้นทำเหมือนปกติที่เคยทำอยู่แล้ว แต่ได้ประดิษฐ์อุปกรณ์การบีบเส้น (กระบอกบีบ) ขั้นที่สองเตรียมทำโรงเรือนระบบปิดเป็นโดมพลังงานแสงอาทิตย์ขนาดใหญ่ (พาราโบลาโดม) เพื่อความสะดวกและได้มาตรฐาน ขั้นที่สามนำไปทดลองกับเครื่องจักรอัตโนมัติระบบสายพาน ที่มีขายทั่วไป โดยใช้แป้งหมักของครูเป่าเอง เพื่อการผลิตที่รวดเร็วประหยัดเวลา ได้ผลผลิตมากขึ้น ขั้นที่สี่การทำน้ำยากะทิ และน้ำยาป่า ใช้กระบวนการดั้งเดิมที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ต้องเคี้ยวไฟอ่อนๆ ไปเรื่อย ๆ จนน้ำยาข้น เอามาใส่ในถาดสแตนเลสนำไปใส่ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์ 2 ระบบ (ใช้ไฟฟ้าได้) และขั้นที่ห้าการทำน้ำยาให้เป็นผง (เปลี่ยนจากการทำปกติ) โดยจ้างโรงงานการผลิตรูปแบบ OEM (Original Equipment Manufacturer) ที่รับจ้างผลิตสินค้าให้กับแบรนด์ต่างๆ ทั่วไปตามแบบที่ลูกค้ากำหนด เช่น น้ำยาสูตรต่างๆชนิดผง (spray dray) คิดเป็นน้ำหนักน้ำยาสด 1 กิโลกรัม ราคา 200 บาท เพิ่มค่าเปิดเครื่อง 2,500 บาท จะได้น้ำยาผงสำเร็จรูปประมาณ 50 กรัม ออกมาเป็นซองตามขนาดน้ำหนักที่ต้องการ สอดคล้องกับแนวคิด หลักการของผลิตภัณฑ์และสอดคล้องกับศรัทธา ปุรินทราภิบาล (2563, หน้า 60-63) ได้ศึกษาเรื่องการปรับปรุงคุณสมบัติของขนมจีนเส้นสดโดยใช้แป้งพรีเจลาตีไนซ์จากข้าวโพดสีม่วงทดแทนแป้งข้าวเจ้าและสุรศักดิ์ จันทรานิมิตรและประมวล ศรีกาหลง (2556, หน้า 59-66) พบว่าการพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนทอดปรุงแต่งหน้าเพื่อการยอมรับของผู้บริโภคที่มีการคำนึงถึงหลักและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้แก่ ความเข้มข้นของน้ำแป้งข้าวเจ้า การอบและอุณหภูมิ เพื่อการถนอมอาหารซึ่งมีขั้นตอนและความแตกต่างกันตามประเภทของสินค้า

ผลการประเมินความพึงพอใจของผลิตภัณฑ์ภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดสอดคล้องกับกาญจนา ดงสงคราม , พรพิชญธรรมปัตและ กฤตภาส ยุทธอาจ (2562, หน้า 42-45)พบว่าความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ขนมจีนอบแห้งสมุนไพรพบว่าผู้บริโภคที่ได้บริโภคขนมจีนอบแห้งแล้วมีความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ขนมจีนอบแห้งโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในการผลิตและการตลาดขนมจีนมีภาพรวมและรายข้อมีค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด ซึ่งในด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์การวางแผน และการประเมินผลมีค่าเฉลี่ยระดับสูงสุด ควรดำรงความเป็นเอกภาพของการมีส่วนร่วมในกลุ่มไว้เป็นสำคัญ เพื่อความยั่งยืนสู่อัตลักษณ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการทำขนมจีน แต่พบว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจค่าเฉลี่ยระดับมากที่สุด แต่มีค่าต่ำที่สุดกลุ่มผู้ประกอบการและผู้นำควรจะสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มากขึ้น
2. การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมจีนครูเป่ายังอยู่ในช่วงระยะต้นควรมีการพัฒนาสินค้าอย่างต่อเนื่องทั้งแบรนด์และช่องทางการตลาด
3. ผู้บริโภคมีความพึงพอใจภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการตลาดอยู่ในอันดับสุดท้ายโดยเฉพาะกระบวนการให้บริการสามารถตอบสนองได้อย่างรวดเร็ว ถูกต้อง สมบูรณ์ในระบบออนไลน์ และช่องทางที่หลากหลายควรนำข้อมูลมาปรับปรุงให้มากขึ้น
4. ควรส่งเสริมกระบวนการแลกเปลี่ยนเพื่อการเรียนรู้การทำขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูป
5. ควรส่งเสริมกระบวนการพัฒนาแบรนด์และช่องทางการตลาดขนมจีนโบราณกึ่งสำเร็จรูป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยแบบประเมินและขยายผลผลิตภัณฑ์สู่ชุมชนอื่น เพื่อสร้างอาชีพและรายได้
2. ควรศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเงินครุเป่าหรือสินค้าเสริม

บรรณานุกรม

- กาญจนา ดงสงคราม, พรพิชญ ธรรมปัทม์ และกฤตภาส ยุทธธาดา.(2562). **นวัตกรรมเทคโนโลยี ดิจิทัลเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนเงิน อบแห้งสมุนไพร**. คณะเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และคณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564 จาก <http://it.rmu.ac.th/project-journal/assets/uploads/formidable/6/0>
- ชลีรัตน์ พยอมรัมย์ และรัตนา หิรัญโรจน์.(2557). **ศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านการทำขนมเงินแบ่งหมักของชุมชนโพรงมะเตืออำเภอมือง จังหวัดนครปฐม**. รายงานวิจัยโรงเรียนโพรงมะเตืออำเภอมือง จังหวัดนครปฐม, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564,จาก <http://dept.npru.ac.th/rdi/data/files/42570-Article%20Text-03020--0-205227.pdf>
- ถวิลวดี บุรีกุล.(2551). **การบริหารภาครัฐ : การบริหารบ้านเมืองที่ดี**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศศิธร ปุรินทรภิบาล. (2563). **การปรับปรุงคุณสมบัติของขนมเงินเส้นสดโดยใช้แป้งพรีเจลาตีไนซ์จากข้าวโพดสีม่วงทดแทนแป้งข้าวเจ้า**. รายงานวิจัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออกจังหวัดชลบุรี, สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564, จากhttps://paj.rmu.ac.th/jn/home/journal_file/288.pdf
- สถาบันอาหาร กระทรวงอุตสาหกรรม.(2558). **รายงานประจำปี 2558**.(เอกสารอัดสำเนา).
- สุรศักดิ์ จันทรานิมิตร และประมวล ศรีกาหลง.(2556). **การพัฒนาผลิตภัณฑ์ขนมเงินทอดปรุง แต่งหน้าเพื่อการยอมรับของผู้บริโภค**.บทความวิจัย วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการ เกษตร 32(3) : 59-66 สำนักวิจัยและส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ปีที่ 32 ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม 2558. สืบค้นเมื่อ 1 เมษายน 2564.จาก [file:///C:/Users/Admin/Downloads/68965-Article%20Text-6760--0-20602%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/68965-Article%20Text-6760--0-20602%20(2).pdf)
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ .(2551). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระเบียบวาระแห่งชาติ 2551-2555**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้ กระทรวงศึกษาธิการ. (2551).**คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ.(2560).**ขนมเงิน**. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก https://www.mculture.go.th/sisaket/ewt_news.php?nid=835&filename=inde
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงวัฒนธรรม. (2562). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำออง สีสमान.(2560). **ขนมเงินอาเซียน**. นนทบุรี: สาขาวิชามนุษยนิเวศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายเกษม กงสิน
วันเดือนปีเกิด	15 พฤศจิกายน 2491
ที่อยู่	189 หมู่ที่ 8 ตำบลบางประมุง อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์
เบอร์โทรศัพท์	089-9594051
อีเมล	kasemk1948@gmail.com
สถานที่ทำงาน	วิสาหกิจชุมชนชนนวมจินโบราณ-ชนมคูกี้ครูเป่า
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี หลักสูตรสาธารณสุขศาสตร์ สาขาวิชาบริหารสาธารณสุข มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2554 ปริญญาตรี หลักสูตรนิเทศศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2557
ตำแหน่งในชุมชน	ประธานวิสาหกิจชุมชนชนนวมจินโบราณ-ชนมคูกี้ครูเป่า

กระบวนการเรียนรู้แผนชีวิตของชุมชนบ้านร่มเกล้าสหมิตร
ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก

The Learning Process of the Life Plan of Ban Romklaosahamit Community,
Khiri Rat Sub-District, Phobphra District, Tak Province

ภูธเนศ พิมพ์ภักดิ์

Puthaned Phimphiphak¹

วงศ์สถิตย์ วิสุภี

Wongsatit Wisupee²

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรพื้นที่สูง 2) แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทางเลือกตามแผน 4 แผน และ 3) ผลการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทางเลือกตามแผน 4 แผน แก่เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการกลุ่มตัวอย่าง 25 ราย โดยมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการอบรมเชิงปฏิบัติการ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยว ได้แก่ มันฝรั่ง พริก และกะหล่ำปี เป็นต้น ใช้สารเคมีในการทำเกษตร การลงทุนค่อนข้างสูง ส่งผลทำให้เป็นหนี้สินพอกพูน ดินเสื่อมโทรม เกษตรกรขาดการวางแผนชีวิตและเป้าหมายชีวิตที่ดี 2. แนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทางเลือกตามแผน 4 แผนแก่เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ดังนี้ 1) แผนชีวิต ควรเขียนเป้าหมายชีวิตทั้ง 4 แผน และการทำแผนชีวิต 2) แผนอาชีพ ดังนี้ (1) แผนการเรียนรู้ ควรศึกษาความเป็นไปได้ และการเพิ่มพูนองค์ความรู้ (2) แผนการลงทุน ควรวางแผนใช้ทุนให้รัดกุม (3) แผนการผลิต ควรวางแผนที่ชัดเจน วิธีการผลิต การลดต้นทุนการผลิต (4) แผนการตลาด ควรวางแผนผลิตทานเองและจำหน่าย (5) แผนการจัดการ ควรทำให้เหมาะสมกับทุนและศักยภาพของตนเอง 3) แผนการเงิน ควรทำบัญชีครัวเรือน บัญชีอาชีพ และการใช้จ่ายเงินและชำระหนี้สิน 4) แผนสุขภาพ ดังนี้ (1) สุขภาพดีเป็นอย่างนี้ (2) สุขภาพดีต้องมีการวางแผน (3) วางแผนสุขภาพทำได้ง่ายๆ

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ผลการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้เกษตรกรทางเลือกตามแผน 4 แผน แก่เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสามมิตร พบว่า 1) แผนชีวิต เกษตรกรสามารถวางแผนชีวิตและเป้าหมายชีวิตตนเองได้ 2) แผนอาชีพ เกษตรกรมีแผนอาชีพที่ชัดเจนและเป็นระบบมากขึ้น เน้นการทำเกษตรผสมผสาน 3) แผนการเงิน เกษตรกรสามารถทำบัญชีครัวเรือนและวางแผนการเงินได้ 4) แผนสุขภาพ รับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ และการดูแลสุขภาพตามหลักการ 5 อ.

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้, แผนชีวิต, เกษตรกรพื้นที่สูง

Abstract

The objectives of this research were to study 1) current conditions and agricultural problems of highland farmers, 2) an approach to the alternative agricultural learning process according to the 4 plans, and 3) the results of the development of the alternative agriculture learning process according to the 4 plans for farmers in Ban RomkloaSahamit. It is action research with a sample of 25 people, focusing on interviews, group discussions and workshops using Content Analysis.

The results of the research were as follows: 1. Current conditions and agricultural problems of farmers in Ban Rom KlahSahamit highland showed that most of the farmers had a career in monoculture such as potatoes, chili and cabbage, etc. They used chemicals in agriculture and high investment capital. As a result, they were trapped in a heap of debts, soil deteriorated, and farmers lack good life planning and life goals. 2. Guidelines for organizing the learning process of alternative agriculture according to the 4 plans for farmers in Ban Rom KlahSahamit highlands as follows: 1) Life Plan: should write down 4 life goals and make a life file, 2) Career plans as follows: (1) Learning plan, they should study the possibility and increase the body of knowledge, (2) Investment plan, they should have a strict capital utilization plan, (3) Production plan, they should have a clear plan, production methods to reduce production costs, (4) Marketing plan, they should plan for self-production and distribution, (5) Plan management should be made to suit one's own capital and potential, 3) Financial plan, they should include household accounts, occupational accounts, and spending and paying off debts, 4) Health plan should be as follows: (1) Healthy is like this, (2) Good health requires planning, (3) Health planning is made easily.

Results of development of alternative agriculture learning process according to the 4 plans for farmers in Ban Rom KlahSahamit highlands indicated that 1) Life plan, farmers were able to plan their lives and life goals, 2) Farmers career plans have a clearer and more systematic career plan with emphasis on integrated farming, 3) Financial plan, farmers can do household accounting and financial planning, 4) Health plan, eating all 5 food groups and taking care of health according to the principles of 5 principles of good health.

Keywords: learning process, life plan, highland farmers.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความไม่สมดุลของการพัฒนา ซึ่งเกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก แม้แต่ประเทศไทยก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกัน โดยการพัฒนาประเทศในระยะเวลากว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่ามีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติไปในการกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ขาดความระมัดระวังและไม่ประหยัด รวมทั้งขาดการวางระบบการบริหารจัดการที่สอดคล้องกับแนวทางในการพัฒนาประเทศ จึงส่งผลกระทบต่อที่ตามมาในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ แม้ว่าปัจจุบันสัดส่วนความยากจนจะได้อลดลงมาแต่ยังมีปัญหาช่องว่างของการกระจายรายได้ โดยรายได้รวมของประเทศกว่าครึ่งหนึ่งยังกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มคนรวยร้อยละ 20 แรกของประเทศ จึงทำให้มีความเหลื่อมล้ำอยู่ในระดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติได้ร่อยหรอลงมาก พื้นที่ป่าลดลงเฉลี่ยปีละ 2.4 ล้านไร่ พื้นที่ประมงชายฝั่ง ปีละ 1-1.5 ล้านไร่ และเกิดอุทกภัยในหน้าฝนทุกปี นอกจากนี้ปริมาณมลพิษในอากาศของเสียอันตราย การใช้สารเคมีเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในเขตเมืองและชนบท รวมทั้งสร้างความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรที่รุนแรงขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2546, หน้า 5-6)

จากกระแสนโยบายการพัฒนาของรัฐบาล โดยนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติส่งเสริมการผลิตภาคเกษตรกรรมเพื่อป้อนเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมการผลิตส่งเสริมการอุปโภค บริโภคมากขึ้น เพื่อกระตุ้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมวลรวมของชาติตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ ชาวบ้านชนเผ่าชาวไทยภูเขาบ้านร่มเกล้าสหมิตรก็ได้รับอิทธิพลกระแสการเร่งส่งเสริมภาคการผลิตจากแผนการพัฒนาประเทศของรัฐบาลทุกสมัย ทำให้มีพ่อค้าคนกลาง มาส่งเสริมการเพาะปลูก เกษตรกรไทยจากที่ราบลุ่ม ได้ขยายพื้นที่เพาะปลูกไปถึงที่บนดอย และรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรถึงที่เป็นเหตุทำให้ชาวบ้านร่มเกล้าสหมิตร ได้เริ่มผันตัวเองมาเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์เพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพมากขึ้น ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2530 จนถึงปัจจุบัน พืชเศรษฐกิจที่ปลูกได้แก่ พืชผักกะหล่ำปลี พริก ถั่วพักยาว แตงกวา ข้าวโพด มันฝรั่ง และผลไม้ต่างๆ เกษตรกรบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลศิรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก อยู่พื้นที่ต้นน้ำ ที่ดินอุดมสมบูรณ์ มีสภาพอากาศมีความเหมาะสมการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลายชนิด ช่วงแรกทำการเพาะปลูกให้ผลผลิตดี แต่ยิ่งเพาะปลูกนานวันก็ยิ่งได้ปริมาณผลผลิตน้อยลง จึงทำให้การเพาะปลูกไม่ได้ผลกำไร ทำให้ไม่มีเงินมาใช้จ่ายจุนเจือ ใช้หนี้สิน ทางออกของเกษตรกร คนหนุ่มสาวเข้าเมืองไปรับจ้าง ส่วนชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ ก็ไปเข้าเมืองรับจ้าง เกษตรกรบางส่วนไปบุกเบิกถางป่า เพื่อหาที่ดินใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่าปลูกพืชเพื่อยังชีพ ทั้งข้าวไร่ ปลูกผัก และไม้ผลต่างๆแล้วก็เข้าป่าหาของป่า เอามากินและขายด้วย แต่มีเกษตรกรหลายรายยังตั้งใจทำเกษตรเชิงเดี่ยวทำทั้งที่ดินของตนเองและเช่าที่ดินคนอื่นทำ ด้วยการลงทุนที่สูงเงินทุนไม่พอก็ไปกู้มาเพิ่ม จนทำให้มีหนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น ปัจจุบันนี้เกษตรกรบ้านร่มเกล้า สหมิตรมีหนี้สินเกือบทุกครัวเรือนจากการประกอบอาชีพเกษตร (สุทธิพงศ์ จำปา, สมควร แซ่จำว, และอานนท์ ตั้งใจ, 2562, สัมภาษณ์) ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่วิจัยบ้านร่มเกล้าสหมิตร โดยใช้การดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของเกษตรกรด้วยหลักแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแผน 4 แผน ได้แก่ แผนชีวิต แผนอาชีพ แผนการเงิน และแผนสุขภาพเป็นเครื่องมือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ การดำเนินการวิจัยเพื่อปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ วิธีคิดใหม่ ให้เกษตรกรกลับมาตั้งหลักร่วมกันเรียนรู้ใหม่ เรียนรู้การจัดการทุนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

ถิ่น ประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมและเกิดคุณประโยชน์ สามารถพึ่งตนเองได้ มีความสมดุลและมั่นคงในการดำเนินชีวิต ไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยกระบวนการเรียนรู้แผนชีวิตของชุมชนบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามแผน 4 แผนแก่เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามแผน 4 แผน แก่เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอบพพระ จังหวัดตาก

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่การวิจัย ได้แก่ บ้านร่มเกล้าสหมิตรหมู่ที่ 5 ตำบลคีรีราษฎร์อำเภอบพพระจังหวัดตากจำนวน 370 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจงจากเกษตรกรที่ทำเกษตรพื้นที่สูง บ้านร่มเกล้าสหมิตร จำนวน 10 ครอบครัว ละ 2 ราย รวม 20 รายและผู้ร่วมวิจัย จำนวน 5 ราย รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 25 ราย ดังนี้ 1) เกษตรกรบ้านร่มเกล้าสหมิตร จำนวน 20 ราย 2) ผู้ใหญ่บ้าน 1 ราย 3) เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลคีรีราษฎร์ 1 ราย 4) เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลคีรีราษฎร์ 1 ราย 5) เจ้าหน้าที่ธนาคารส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 1 ราย 6) ประชาชนชาวบ้านด้านการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 1 ราย

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับประโยชน์ ส่วนวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม และการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการทำแผน 4 แผน

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันและปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ดังนี้ 1) ปัญหาหนี้สินพบว่า เกษตรกรเน้นการใช้สารเคมีในการทำเกษตร จึงต้องพึ่งพานายทุน ทั้งการกู้ยืมเงินทุน กู้ยืมวัสดุ และอุปกรณ์ทำเกษตร ส่งผลทำให้เกษตรกรมีหนี้สิน และตกอยู่ในวงจรหนี้สินไม่สิ้นสุด 2) ปัญหาที่ดินทำกินพบว่า เกษตรกรบางส่วนไม่มีที่ดินทำกินเอง ต้องเช่าที่ดินบุคคลอื่น ราคาเช่า 3,000-5000 บาท/ไร่ 3) ปัญหาแหล่งน้ำพบว่า แหล่งน้ำในหมู่บ้าน มี 3 แห่ง คือ ประปาภูเขาที่ใช้อุปโภค และบริโภค ประปาหมู่บ้านซึ่งใช้อุปโภคได้เท่านั้น และอ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน มี 2 แห่ง พื้นที่ขนาดของอ่างรวมทั้ง 2 แห่ง 40 ไร่ เป็นแหล่งน้ำหลักที่เกษตรกรใช้ทำเกษตรนอกฤดูฝนได้ ซึ่งไม่เพียงพอต่อเพาะปลูกพืชนอกฤดูฝน ที่มีพื้นที่การเกษตร จำนวน 5,000 ไร่ และ 4) ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีอยู่ 2 ด้าน ด้านแรกคือ ผลกระทบจากฝีมือมนุษย์การใช้สารเคมีทำเกษตร อีกด้านคือ ภัยจากธรรมชาติ ได้แก่ ไฟป่า และน้ำป่าไหลหลาก (อัศวรรษพงษ์พรสิริ, และคนอื่นๆ, 2562, สัมภาษณ์) แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เกษตรกรรวมทางเลือก แผน 4 แผนของเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ดังนี้ 1) การเรียนรู้แผนชีวิต มีแนวทางการพัฒนาโดยการตั้งเป้าหมายชีวิตตนเองได้ ด้วยแผนชีวิต 4 แผน ได้แก่ แผนชีวิต แผนอาชีพ แผนการเงิน และแผนสุขภาพ เกษตรกรเขียนเส้นทางชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเขียนเป้าหมายชีวิตของตนทั้ง 4 แผนได้ เกษตรกรสามารถอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใด ตนเองจึงมีเป้าหมายชีวิตเช่นนั้น สามารถระบุแนวทางในการบรรลุเป้าหมายชีวิตของตนเองและครอบครัวได้ 2) การเรียนรู้แผนอาชีพแนวทางการพัฒนาโดยมี 5 แผน ดังนี้ (1) แผนการเรียนรู้ควรเรียนรู้อย่างเป็นระบบคือ การศึกษาความเป็นไปได้ และการเพิ่มพูนองค์ความรู้ (2) แผนการลงทุนควรมีการวางแผนการลงทุน ใช้ทุนประมาณเท่าไร ทำอะไรบ้างและที่มาของทุนจากแหล่งใดบ้าง (3) แผนการผลิตควรมีการวางแผนการผลิต มีแบบแผนที่ชัดเจน ควรปลูกพืชอะไร เลี้ยงสัตว์อะไร ทำแบบไหนลดต้นทุนการผลิตได้อย่างไร เป็นต้นกิจกรรมควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการทำปุ๋ยอินทรีย์หรือปุ๋ยคอก วิทยากรควรเป็นกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น (4) แผนการตลาดควรมีการวางแผนการผลิตว่าจะผลิตกินเองใช้เองหรือขายด้วย ถ้าขายจะขายตลาดใดบ้าง ตลาดท้องถิ่น และตลาดผูกพัน (5) แผนการจัดการ ควรมีการวางแผนการจัดการเรื่องต่างๆ ให้มีความเหมาะสมกับทุนและศักยภาพ ตามกำลังของตนเองที่มีอยู่ 3) การเรียนรู้แผนการเงินแนวทางการพัฒนา ควรมีการวางแผนการเงิน การทำบัญชีครัวเรือน บัญชีอาชีพ การออม ดังนั้น การอบรมเชิงปฏิบัติการ วิทยากรควรเป็นเจ้าหน้าที่จากธนาคารการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาพบพระ และ 4) การเรียนรู้แผนสุขภาพแนวทางการพัฒนาควรมีการวางแผนสุขภาพ 3 ประการ คือ (1) สุขภาพดีเป็นอย่างนี้ (2) สุขภาพดีต้องมีการวางแผน (3) วางแผนสุขภาพทำได้ง่ายๆ ดังนั้นการอบรมเชิงปฏิบัติการวิทยากรควรเป็นเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลคีรีราษฎร์ หรือโรงพยาบาลพบพระ

ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแผน 4 แผน ได้แก่ แผนชีวิต แผนอาชีพ แผนการเงินและแผนสุขภาพไปปรับใช้ในการทำเกษตรและการดำเนินชีวิต เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แผนชีวิตพบว่าเกษตรกรเขียนเส้นทางชีวิตเป็น สามารถทบทวนเหตุการณ์สำคัญที่ผ่านมาในชีวิตได้ โดยนำประสบการณ์ในอดีตเป็นบทเรียนมาปรับใช้ได้ส่วนที่ประสบความสำเร็จก็ปรับเปลี่ยนให้ดียิ่งขึ้นไป การวางแผนเป้าหมายชีวิตเกษตรกรสามารถตั้งเป้าหมายชีวิตตนเองได้ ด้วยแผนชีวิต 4 แผน โดยอธิบายได้ว่า เพราะเหตุใด ตนเองจึงมีเป้าหมายชีวิตเช่นนั้น สามารถระบุแนวทางในการบรรลุเป้าหมายชีวิตนั้นได้ การวางแผนชีวิต คือ การใช้เวลาในชีวิต 4 แบบ ได้แก่ สำคัญ - เร่งด่วน สำคัญ - ไม่เร่งด่วน ไม่สำคัญ - เร่งด่วน และไม่สำคัญ - ไม่เร่ง

ถ้วน ดังนั้น การจัดการชีวิตก็คือการจัดการเวลา อยู่กับ 4 เรื่องนี้ที่กล่าวมาและเพิ่มชีวิตเป็นที่เก็บองค์ความรู้แผน 4 แผน และเก็บเอกสารที่สำคัญประเภทต่างๆ

2) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แผนอาชีพพบว่าเกษตรกร มีแผนการเรียนรู้ที่ปรับการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรผสมผสาน เช่น การปลูกกาแฟแซมอาโวคาโด การปลูกกาแฟแซมในแปลงข้าวไร่ การเลี้ยงสัตว์ในสวนผลไม้ เช่น โค และไก่เนื้อ มีการนำหมักชีวภาพ ทำปุ๋ยอินทรีย์ใช้เพื่อช่วยลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ได้เรียนรู้สภาพแวดล้อม ดิน ฟ้า อากาศ และสภาพการณ์ปัจจุบันเหมาะสมที่จะปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ชนิดใดบ้าง แผนการลงทุนผลการพัฒนา พบว่า มีแผนการลงทุนที่ดินทำกินโดยลงทุนตามศักยภาพกำลังของตนเองทั้งทุนและแรงงาน การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ให้พอดีกับทุนของตนเอง ไม่เอาเงินเป็นที่ตั้ง ใช้หนี้เก่าโดยไม่ก่อหนี้ใหม่เพิ่ม เอาความสุขความพอดีเป็นที่ตั้งแผนการผลิตผลการพัฒนา พบว่าเกษตรกรวางแผนการผลิตเป็น ทั้ง 3 ระยะ ได้แก่ ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว แผนระยะสั้น คือการปลูกผักชนิดต่างๆ เช่น ผักกาดขาวปลี ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง เป็นต้น แผนระยะกลาง คือการปลูกพริก ข้าวโพด มันฝรั่ง เป็นต้น แผนระยะยาว คือการปลูกไม้ผล เช่น ปลูกต้นกาแฟ ต้นอาโวคาโด ต้นลิ้นจี่ ส่วนไม้เศรษฐกิจ ปลูกต้นยางพารา ต้นไม้สัก ต้นไม้ยูคาลิปตัส แผนการตลาดผลการพัฒนา พบว่าเกษตรกร มีการวางแผนการตลาด โดยเก็บผลผลิตไปจำหน่ายที่ตลาด 3 ประเภท คือ ตลาดชุมชนบ้านร่มเกล้าสหมิตร ตลาดผูกพัน คือมีการตกลงซื้อขายกันไว้และพ่อค้ามารับซื้อผลผลิตตามฤดูกาล แผนการจัดการผลการพัฒนามีแบบแผนการบริหารจัดการ ที่เป็นรูปธรรม ทั้งแผนระยะ สั้น ระยะกลาง ระยะยาว ทั้งด้านการจัดการที่ดิน การจัดการแรงงาน วัสดุอุปกรณ์ การบริหารจัดการทุนทรัพย์ ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น มีการปลูกป่าเพื่อรักษาต้นน้ำ การป้องกันไฟป่าการเรียนรู้ แนวทางเลือกทำเกษตรผสมผสานผลการพัฒนา พบว่าเกษตรกรมีการวางแผนปลูกพืชผสมผสานลงในแปลงเกษตร ได้แก่ ปลูกกาแฟแซมในไร่ข้าว ปลูกพริกแซมในแปลงข้าวโพด และปลูกพริกแซมในอาโวคาโด เลี้ยงสัตว์ในแปลงอาโวคาโด ได้แก่ ไก่เนื้อ ฟันบ้าน และไก่พื้นบ้าน

3) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แผนการเงิน พบว่าเกษตรกรสามารถทำบัญชีครัวเรือนเป็น ทำให้สามารถวิเคราะห์รายรับ-รายจ่าย และเงินเก็บออมรายเดือนและสรุปในรอบปีได้ รู้ที่ไปและทราบที่มาของเงินและสามารถทำบัญชีอาชีพได้ โดยวิเคราะห์เงินที่ลงทุนไป ส่งผลทำให้ทราบว่า ได้กำไร หรือขาดทุน เกษตรกรมีการวางแผนการใช้จ่ายประจำวัน แผนการใช้หนี้ และแผนการทำเกษตร แผนการออมเงินวันละ 10 บาท แผนประหยัดเงินการลด ละ เลิก สิ่งเครื่องดื่มชูกำลัง แอลกอฮอล์ และบุหรี่ ปลูกข้าวอินทรีย์ปลูกผักสวนครัวบริโภค และจำหน่ายที่ตลาดนัดชุมชน

และ 4) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แผนสุขภาพเกษตรกรเลือกบริโภคอาหารที่สะอาดปลอดภัยต่อร่างกาย รู้จักหลีกเลี่ยงอาหารปนเปื้อนสารเคมี ทานอาหารครบหลัก 5 หมู่/สัปดาห์ มีการพึ่งตนเองด้านอาหารเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ไว้ประกอบอาหาร ได้แก่ ปลูกข้าวไร่อินทรีย์ไว้กินมากขึ้นกว่าเดิม ปลูกผักปลอดสาร ผักสวนครัวไว้กินได้ ส่วนสัตว์ที่เลี้ยงบริโภคเยอะมากขึ้น ได้แก่ เลี้ยงวัวเนื้อ เลี้ยงหมูดำ เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ดเนื้อ เลี้ยงปลานิลและปลาทรายอยู่ ผลการพัฒนาพบว่าเกษตรกรมีความตระหนักในเรื่องปัญหาสุขภาพและใส่ใจการดูแลสุขภาพทำงานให้พอดี พักผ่อนให้เพียงพอ ออกกำลังกายให้เหมาะสม ลด ละ สิ่งอบายมุข มีการวางแผนควบคุมน้ำหนักตนเองระยะเวลา 6 เดือน และดูแลสุขภาพเบื้องต้นตามหลักการ 5 อ.

อภิปรายผล

สภาพปัจจุบันและปัญหาการทำเกษตรของเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตรอภิปรายผลได้ดังนี้ เกษตรกรทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมานาน ได้แก่ การปลูกพริก หอม มันสำปะหลัง ข้าวโพดอาหารสัตว์ ผักกาด กะหล่ำปลี เป็นต้น ที่สำคัญใช้สารเคมีภัณฑ์ต่างๆ ทั้งปุ๋ยเคมี ยากำจัดวัชพืช กำจัดแมลงต่างๆ กำจัดโรคเชื้อราล้วนแต่ใช้สารเคมีทั้งสิ้น ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศถูกทำลายและเสี่ยงต่อการสะสมโรคของเกษตรกรที่ทำการเกษตร สอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา ตันอารีย์ และสามารถ ใจเดียว (2554, หน้า53-54) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 97.1 รู้สึกท้อแท้ที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้นจากการที่ราคาสารเคมีการเกษตรเพิ่มขึ้นร้อยละ 87.1 เกิดจากความ รู้สึกว่าต้องมีการแข่งขันเพื่อให้ผลผลิตของตนเองขายได้ราคาสูงกว่าเกษตรกรรายอื่นๆ ร้อยละ85.7 เกิดจากความ รู้สึกเป็นทุกข์จากการใช้สารเคมีการเกษตรที่จะส่งผลต่อความเจ็บป่วยของตนเองและคนในครอบครัวเกษตรกร ส่วนใหญ่ต่างก็มุ่งแต่ผลผลิตของตนเองโดยพยายามเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกมากขึ้น เกษตรกรร้อยละ 52.9 เมื่อเกิด ภาระหนี้สินจากการทำการเกษตรแล้วนำไปสู่ปัญหาครอบครัว เกษตรกรร้อยละ 62.9 เกิดความเสียดายและเป็น ห่วงผู้ใช้น้ำคลองชลประทานแม่แตง การเกิดพิบัติทางธรรมชาติ ได้แก่ ดินโคลนถล่ม น้ำป่าไหลหลาก และไฟป่า การทำเกษตรใช้ทุนลงทุนสูงค่าปุ๋ย ค่ายา ค่าแรงงาน ค่าเมล็ดพันธุ์ และที่สำคัญราคาไม่ดี เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น จากการกู้ยืมทั้งในระบบและนอกระบบ ชีวิตเป็นทุกข์ เครียด ทำงานไม่เป็นสุข เกษตรกรขาดการวางแผนและเป้าหมายชีวิตที่ดีใช้ชีวิตด้วยความประมาท ทำเกษตรตามคนอื่น ไม่พิจารณาถึงศักยภาพของตนเองสอดคล้องกับงาน วิจัยของวัฒนาพงษ์ ใหม่เพย (2550, หน้า 56) พบว่าปัญหาและอุปสรรคในการผลิตและการตลาดพืชผักศูนย์ พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ในด้านกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพการเกษตร 2) ด้านภัยธรรมชาติใน การผลิตพืชผัก 3) ด้านปัจจัยสนับสนุนการผลิต วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตร 4) ด้านการตลาด ราคา ผลผลิตไม่มีความแน่นอน

แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแผน 4 แผนเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร อภิปรายผล ได้ดังนี้ 1) แนวทางกระบวนการเรียนรู้ แผนชีวิตจากการสนทนากลุ่ม สรุปได้ว่า เกษตรกรมีความต้องการพัฒนา คุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัว ยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ ในการอบรมเชิงปฏิบัติการ พบว่า มี วิทยากรหลายหน่วยงานมาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจและฝึกปฏิบัติจริง แผนชีวิต นับว่าเป็นแผนแรกที่มีความ สำคัญอย่างยิ่งกว่าทุกแผน เนื่องจากว่าหากไม่มีการวางแผน วางเป้าหมายชีวิตของตนเองแล้ว ประกอบอาชีพการ งานและการดำเนินชีวิตไม่มีจุดหมายปลายทางและประสบความสำเร็จยาก แผนชีวิตจึงมีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การวางแผนชีวิต การวางแผนชีวิต และเพิ่มชีวิต ซึ่งการวางแผนชีวิตในแต่ละด้าน ไม่ว่าจะ เป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเงินและสุขภาพ เป็นต้น เกษตรกรจะต้องตอบคำถามให้ได้ ว่า อะไรคือเป้าหมายชีวิต ทำไมจึงตั้งเป้าหมายนั้น ทำอย่างไรจึงจะบรรลุเป้าหมายนั้น และมีหลักคิด/หลักการที่ ควรยึดปฏิบัติเพื่อให้ถึงเป้าหมายนั้น การวางแผนชีวิต คือ การจัดการเวลาที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ควรรู้จักทำในสิ่ง ที่สำคัญและเร่งด่วนก่อนเสมอ จัดสรรเวลาให้เป็น อะไรควรทำก่อน - หลัง คือจัดลำดับความสำคัญก่อน - หลังให้ เป็นแยกแยะให้ได้ เพราะการจัดการเวลา คือ การจัดการชีวิตนั่นเอง และประการสุดท้ายเพิ่มชีวิต มีความสำคัญ สำหรับเก็บเอกสารสำคัญต่างๆ เก็บง่ายใช้คล่องและเก็บหลักฐานการเขียนเส้นทางชีวิต ประวัติของตนเอง และ อื่นๆ ตามความเหมาะสม ดังนั้น การวางแผนชีวิตควรให้สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี และมีความรู้คู่คุณธรรม สอดคล้องงานวิจัยของพัชรพรรณยาโน (2552,

หน้า 94-95) พบว่าหลักคิดและแนวทางในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรแบบผสมผสานสอดคล้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลระดับ ครอบครัวและระดับชุมชน มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงคือมีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวเองและปฏิบัติตนสอดคล้องกับเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม นอกเหนือจากการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตแล้วยังยึดหลักการปฏิบัติตามวิถีทางธรรมชาติทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความพึงพอใจในชีวิต และมีความสุขอย่างยั่งยืน

2) แนวทางกระบวนการเรียนรู้แผนอาชีพเกษตรกรขาดการวางแผนอาชีพทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาวที่ชัดเจน ฉะนั้นแผนอาชีพมีหลักการสำคัญ 5 แผน ได้แก่ (1) แผนการเรียนรู้ ควรมีการเรียนรู้ที่เป็นระบบเป็นขั้นตอนจำเป็นต้องศึกษาความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพของตนเองและครอบครัว ต้องวิเคราะห์ให้ได้การทำเกษตรเชิงเดี่ยวมานาน มีผลกระทบอย่างไรบ้าง เช่น การใช้สารเคมีจำนวนมาก ลงทุนค่าใช้จ่ายสูง หนี้สินเพิ่มขึ้น ปรับวิธีคิดและวิธีปฏิบัติ ด้วยการทำเกษตรผสมผสาน เพื่อสามารถรองรับตลาดได้ และมีความเสี่ยงน้อยลงต้องวางแผนให้ดีและรอบครอบจะปลูกอะไรใช้ทุนเท่าไร มีทุนในชุมชนหรือไม่อย่างไร ปลูกแล้วขายที่ไหนให้ใคร ราคาการตลาดเป็นอย่างไรนอกจากนี้เกษตรกรควรมีการเพิ่มเติมองค์ความรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง จากการศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและปราชญ์ในชุมชน ตลอดจนศึกษาค้นคว้าองค์ความรู้จากเอกสาร ตำรา เว็บไซต์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้ตนเองทันข่าว ทันเหตุการณ์ (2) แผนการลงทุน ควรวางแผนให้ดีว่าจะลงทุนปลูกอะไร ปลูกช่วงนั้นระยะสั้น ระยะกลางหรือระยะยาว ใช้ทุนเท่าไร และทุนมาจากไหน พยายามอย่าสร้างหนี้ใหม่ต้องดูศักยภาพของตนเอง ทำอย่างไรถึงจะลดต้นทุนการผลิตได้ (3) แผนการผลิต ควรทำเกษตรแบบผสมผสาน ลด ละเลิกใช้สารเคมีหรือถ้าเลิกไม่ได้ให้ใส่ปุ๋ยอินทรีย์ผสมผสานกับปุ๋ยเคมีคนละครึ่ง อย่างน้อยช่วยลดต้นทุนในการผลิต มีความเสี่ยงต่อการสะสมของสารพิษเข้าสู่ร่างกายน้อยลง ปรับระบบนิเวศให้ดีขึ้น การผลิตควรใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนให้มากที่สุด จากนั้นค่อยพึ่งทุนจากภายนอก การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เช่น การปลูกพริกแซมแปลงข้าวโพด การปลูกกาแฟแซมแปลงข้าวไร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรภัทร พานิช, ทิพธิญา ภาวะพรหม และสรวส พิษหอม (2560, หน้า 112-113) พบว่า รูปแบบการทำเกษตรกรรมที่คน ชุมชน ป่าไม้ สามารถอยู่ด้วยกันได้ โดยสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ทำการเกษตรแบบผสมผสาน มีพื้นที่ป่าไม้ให้คงอยู่ สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่บูรณาการแนวคิดการทำเกษตรกรรมที่หลากหลายให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกันและเหมาะสม โดยแบ่งพื้นที่ 10% เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำเกษตรแบบผสมผสาน พื้นที่ 30% เป็นพื้นที่เกษตรสำหรับการกสิกรรม และพื้นที่ 60% พื้นที่ปลูกป่าไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ทำให้กับพื้นที่ต้นน้ำโครงการสวมหมวกใส่รองเท้าให้ภูเขาหัวโล้น (4) แผนการตลาด ควรวางแผนการตลาดให้ได้ ตลาดท้องถิ่นในชุมชนอาจจะเป็นพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงไร่นาหรือนำไปขายที่ตลาดในชุมชนเช่น ผักสวนครัว ผลไม้ต่างๆ (5) แผนการจัดการ ควรมีการวางแผนการจัดการให้ดีเป็นระบบ การจัดการทุน การจัดการที่ดิน การจัดการแรงงาน การจัดการวัสดุและอุปกรณ์ การจัดการตลาด ดังนั้นแผนอาชีพ จะปลูกอะไรก็ตามให้พิจารณาถึงสภาพแวดล้อม กลไกการตลาด ความต้องการผู้บริโภค และศักยภาพของตนเอง

3) แนวทางกระบวนการเรียนรู้แผนการเงิน ควรมีการวางแผนการเงินอย่างชัดเจน ได้แก่ การวางแผนการเงินใช้จ่ายประจำวัน ประจำเดือน และประจำปี แผนการใช้หนี้ แผนการออมเงินในรูปแบบต่างๆ ควรมีการทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีอาชีพอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้ทราบความเป็นมาของรายรับ - รายจ่าย ได้กำไรหรือขาดทุน ใช้เงินลงทุนเท่าไร ค่าพันธุ์พืช ค่าเช่าที่ดินทำกิน ค่าวัสดุอุปกรณ์ ค่าแรงงาน ค่าขายผลผลิตสรุปแล้วได้

กำไร เท่าทุนหรือขาดทุน ปัจจุบันนี้เกษตรกรเป็นหนี้ในระบบกันมากแทบทุกครัวเรือนเป็นหนี้ธนาคารการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อนำเงินมาลงทุนทำเกษตรนั่นเอง เมื่อเป็นหนี้ก็ต้องใช้หนี้ ควรหาอาชีพเสริม ด้วยการหาของป่ามาขายได้แก่ หวาย หน่อไม้ เห็ดป่า ผักต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้จำหน่ายพืชผักผลไม้ปลอดสาร ในตลาดชุมชน ครอบครัวควรช่วยกันประหยัดอดออมมากขึ้น อย่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเหมือนแต่ก่อน ควรดำเนินชีวิต ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่ พอกิน พอใช้ พอเพียง พอร่มเย็นและมีความสุขสอดคล้องกับงานวิจัย ของธนาภรณ์ อธิปัญญากุล, เพียรศักดิ์ ภักดี, สุภาภรณ์ พวงชมพูและ อีระเกียรติ มานะโรจน์, (2553, หน้า 1) พบว่า มีครัวเรือนบางส่วนแก้ไขปัญหาโดยการประกอบอาชีพเสริมและปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน

และ 4) แนวทางกระบวนการเรียนรู้แผนสุขภาพควรมีการวางแผนด้านสุขภาพแบบองค์รวม ดำเนินชีวิตมี สุขภาวะที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ และตามหลักการ 5 อ. ได้แก่ อาหาร อากาศ อารมณ์ อุดจรรยาและออกกำลังกาย เกษตรกรควรมีการกินที่ดีมีประโยชน์ กินอาหารที่ปรุงสุก งดอาหารที่เปรี้ยว หวาน มัน เค็มจนเกินไป ลดเครื่องดื่มชูกำลัง และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การดูแลป้องกันตนเองจากสารเคมี การนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ ไม่ทำงานหักโหมจนเกินไป ดื่มน้ำอย่างน้อยไม่ต่ำกว่าวันละ 8 แก้ว การออกกำลังกายเป็นประจำ และการตรวจสุขภาพประจำปี ควรมีการส่งเสริมการปลูกข้าวไร้อินทรีย์ การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้และผลไม้ ต่างๆ ปลอดสาร

ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามแผน 4 แผนเกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร อภิปรายผล ได้ ดังนี้ 1) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แผนชีวิต อภิปรายผลได้ว่า เกษตรกรส่วนมากสามารถวางแผนเป้าหมาย ชีวิตของตนเองได้ทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยตั้งเป้าหมายได้จะทำอะไร ทำทำไม ทำอย่างไร เพราะเหตุใดจึงทำอย่างนั้น เป็นการวางแผนชีวิตในแต่ละด้าน ด้านอาชีพ ด้านการเงิน ด้านสุขภาพ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม เป็นต้น เกษตรกรมีความสุขที่ได้เขียนเส้นทางชีวิตของตนเอง เป็นการเล่าอดีตความทรงจำที่ดีและ ผิดหวัง ในสิ่งที่ไม่ดีเป็นอุทาหรณ์ไว้เตือนสติของตนเองไม่ให้ดำเนินชีวิตเช่นนั้นอีก ส่วนความสำเร็จหรือความภาค ภูมิใจเป็นรางวัลชีวิตที่ได้มาจากความขยันขันแข็ง ความมุ่งมั่นตั้งใจ เป็นการเตือนสติตนเองเช่นกันว่าอย่าหลงละเลิก ทะนงตน ให้ทำตนเองให้ดีขึ้น การวางแผนชีวิต เป็นการวางแผนการใช้เวลาในการดำเนินชีวิตในแต่ละวันให้คุ้มค่า เกษตรกรมีความเข้าใจว่า งานสิ่งใดควรทำก่อน - หลัง สำคัญเร่งด่วน สำคัญไม่เร่งด่วน ไม่สำคัญเร่งด่วน และไม่ สำคัญไม่เร่งด่วน เพราะการจัดการเวลาคือการจัดการชีวิตและเกษตรกรได้จัดทำแผนชีวิตของตนเองเพื่อเก็บ เอกสารสำคัญต่างๆ ได้แก่ เส้นทางชีวิต ประวัติของตนเอง และเอกสารทะเบียนบ้าน บัตรประชาชน ทะเบียน สมรส โฉนดที่ดิน และเกียรติบัตรต่างๆ ดังนั้น แผนชีวิต ง่ายขึ้น ใช้คล่อง หยิบก็ง่าย หายก็รู้

2) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แผนอาชีพ อภิปรายผลได้ว่า เกษตรกรพื้นที่สูงบ้านร่มเกล้าสหมิตร ได้ มีแผนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและชัดเจนโดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนของตนเอง วิถีคิด วิถีปฏิบัติ และวิถีให้ คุณค่าใหม่ ปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรผสมผสาน ได้แก่ การปลูกกาแฟแซมในแปลงข้าวไร่ ปลูก พริกกับข้าวโพดในด้วยอาโวคาโด และการปลูกพริกแซมข้าวโพด เป็นต้น มีการเรียนรู้การทำปุ๋ยอินทรีย์เพื่อนำไป ใช้ผสมกับปุ๋ยเคมีที่ช่วยลดต้นทุนการผลิต น้ำหมักชีวภาพ สอดคล้องงานวิจัยของอาซิมีะ ดามาลอ (2559, หน้า 78-79) พบว่ากระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อเกษตรกร ได้แก่ (1) กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมี ส่วนร่วมและกระบวนการแก้ไขปัญหา ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้จะมีการเรียนรู้จากผู้อื่นและเรียนรู้จากการลงมือ ทดลองปฏิบัติเอง ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติช่วยให้เกษตรกรช่วยเหลือตนเองกรณีที่ประสบปัญหาและยัง ช่วยให้เกษตรกรมีเทคนิคหรือวิธีการใหม่ๆ ในการทำเกษตรอีกด้วย (2) แผนการลงทุนมีแผนการลงทุนที่ดินทำกิน

โดยลงทุนตามศักยภาพกำลังของตนเอง ทั้งทุนและแรงงาน การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ พออยู่พอกิน พอใช้ พอประมาณ และมีความสุข ไม่เอาเงินเป็นที่ตั้ง ใช้หนี้เก่าโดยไม่ก่อหนี้ใหม่เพิ่ม เอาความสุขความพอดีเป็นที่ตั้ง ดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง ไม่ทำเกษตรตามกระแสหรือตามบุคคลอื่น วิเคราะห์ความเหมาะสมและความคุ้มค่าการลงทุน (3) แผนการผลิต เกษตรกรส่วนใหญ่มีการวางแผนการผลิตเป็นขั้นเป็นตอน โดยวางแผนการผลิตเป็นทั้ง 3 ระยะ ได้แก่ ระยะสั้นคือ การปลูกผักชนิดต่างๆ เช่น ผักกวางตุ้ง ผักกาดขาวปลี ผักคะน้า ฯลฯ แผนระยะกลาง คือ มันสำปะหลัง ข้าวโพด พริก ฯลฯ แผนระยะยาว คือ การปลูกไม้ผล เช่น อาโวคาโด กาแฟ ลิ้นจี่ ลำไย ส่วนไม้เศรษฐกิจ ได้แก่ ยูคาลิปตัส ไม้สัก ยางพารา เกษตรกรทำเกษตรแบบผสมผสาน เช่น และปลูกกาแฟแซมข้าวไร่ เป็นต้น การผลิตต้องพิจารณาความพร้อมและศักยภาพของตนเองเป็นหลัก ทำเท่าที่มีกำลังและทุนมี เกษตรกรมีการปลูกข้าวไร่อินทรีย์ไว้บริโภค ปลูกผักผลไม้ปลอดสารไว้บริโภคและจำหน่ายในตลาดชุมชน และยังมีเลี้ยงสัตว์เพิ่ม ได้แก่ ไก่พื้นบ้าน เป็ดเนื้อ โคเนื้อ และสุกร จากการอบรมเชิงปฏิบัติการ ส่งผลทำให้เกษตรกรมีช่องทางการทำเกษตรที่หลากหลาย มีการลดต้นทุนในการผลิต ครอบครัวมีความสุขมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอำมรงค์ แสงสุริยจันทร์ (2552, หน้า 1) พบว่าเกษตรกรที่ผ่านโครงการฝึกอบรมการมีสุขภาพแข็งแรงความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวมีปัญหาลดลงความศรัทธาในพุทธศาสนาและความต้องการปฏิบัติธรรมะเพิ่มมากขึ้นการลดต้นทุนการผลิตการมีรายได้เพิ่มขึ้นการได้รับความรู้จากการฝึกอบรมทั้งด้านอาชีพและธรรมะพลังสำคัญที่ส่งเสริมพฤติกรรมใหม่ให้มั่นคงและยืนนานคือการสนับสนุนจากครอบครัวการเข้าร่วมกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านการเยี่ยมเยียนติดตามผลและจัดกิจกรรมเสริมความรู้อย่างต่อเนื่องหลังการฝึกอบรม 4) แผนการตลาด เกษตรกร มีการวางแผนการตลาดที่ชัดเจนมากขึ้น โดยเก็บผลผลิตไปจำหน่ายที่ตลาด 3 ประเภท คือ ตลาดชุมชน บ้านร่มเกล้าสหมิตรโดยการนำพืชผักผลไม้ปลอดสารไปจำหน่าย เช่น มะม่วง กัลย ฝรั่ง ผักบุ้ง ผักกาด ฯลฯ ตลาดผูกพันและขายให้นายทุนตามราคากลไศตลาดได้แก่ มันสำปะหลัง ข้าวโพดอาหารสัตว์ พริก กระหล่ำปลี ผักต่างๆ ฯลฯ แผนการจัดการ ผลการพัฒนาเกษตรกรมีแบบแผนการบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น มีทั้งแผนระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว ในด้านการจัดการที่ดินไม่ทำการเกษตรเกินศักยภาพของตนเองเหมือนแต่ก่อน การจัดการแรงงาน เน้นแรงงานในครอบครัวเป็นหลักและหาเสริมในชุมชน ด้านการจัดการวัสดุอุปกรณ์ และ (5) การบริหารจัดการทุนทรัพย์ ใช้หนี้เก่า ไม่ก่อหนี้ใหม่ และทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เช่น มีการร่วมกันปลูกป่าเพื่อรักษาต้นน้ำ การป้องกันไฟป่า และช่วยกันดับไฟป่า

3) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้แผนการเงิน พบว่าเกษตรกรส่วนมากทำบัญชีครัวเรือนและบัญชีอาชีพเป็น จากการติดตามผลการดำเนินงานผ่านไปในรอบหกเดือน เกษตรกรสามารถวิเคราะห์ต้นทุนการผลิต รายรับ - รายจ่าย กำไร - ขาดทุนได้ ซึ่งเกษตรกรบางรายมีพื้นฐานในการทำอยู่แล้วก็จะง่ายในการเรียนรู้และต่อยอด เมื่อทราบรายรับ - รายจ่ายแล้วเกษตรกรก็จะวิเคราะห์ว่ารายการใดควรประหยัดหรือลดต้นทุนการผลิตลง ส่วนการทำบัญชีอาชีพ พบว่าเกษตรกรสามารถทำบัญชีอาชีพได้ สามารถวิเคราะห์เงินที่ลงทุนไปในการเช่าที่ดินทำกิน ค่าแรงงาน ค่าพันธุ์พืช ค่าวัสดุอุปกรณ์ ส่งผลทำให้ทราบว่า ได้กำไร หรือขาดทุน

และ 4) ผลการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ แผนสุขภาพ พบว่าเกษตรกรมีการดูแลสุขภาพของตนเองมากขึ้น รมัตรีวังด้านการกินลด ละ เลิกเครื่องดื่มชูกำลังและแอลกอฮอล์ เลี่ยงอาหารที่ปนเปื้อนสารเคมี เริ่มสนใจอาหารที่ดีต่อสุขภาพปลอดสารมากขึ้น ลดอาหารหวาน มัน เค็มและรสจัด ส่วนการอยู่ ใช้ชีวิตที่ไม่ประมาท ทำงานไม่หักโหมจนเกินไป มุ่งทำงานเพื่อความสุข ออกกำลังกายมากขึ้น และดำเนินชีวิตตามหลักการ 5 อ. ได้แก่ อาหารที่ดีมีประโยชน์ อาศัยที่อากาศบริสุทธิ์รักษาสิ่งแวดล้อมและร่วมกิจกรรมเสริมจิตใจ เข้าวัดทำบุญหรือเข้าโบสถ์ขอพรพระเจ้า

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรส่งเสริมการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนอย่างมีแบบแผน มีความชัดเจนและมีความต่อเนื่อง ช่วยเพิ่มพูนองค์ความรู้ด้านหลักวิชาการให้มากขึ้นแผนการส่งเสริมเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการพัฒนางานองค์ความรู้ เสริมการพัฒนาศักยภาพด้านบุคคลและชุมชน เกิดความเข้มแข็ง สามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการหรือสังคมส่วนรวม เช่น ประเทศชาติ ชุมชน และ ประชาชน

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ผู้วิจัยควรมีเวลาการศึกษาพื้นที่วิจัยให้รอบด้านเพื่อนำข้อมูลที่ศึกษามาได้ใช้วางแผนออกแบบและดำเนินการวิจัยที่เหมาะสมตามเป้าหมายสำคัญตรงที่การสร้างการเรียนรู้ให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่เข้าใจร่วมกันเข้าใจถึงสภาพการณ์ปัจจุบันและออกแบบวิธีการวิจัยที่นำไปสู่การแก้ปัญหาและสร้างโอกาสที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำการวิจัยเพื่อหาแนวทางส่งเสริมเกษตรกรที่อยู่นอกเครือข่ายหันมาให้ความสนใจ สร้างทัศนคติในการเรียนรู้รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทและวิถีพื้นที่วิจัยด้วยรูปแบบและกิจกรรมที่ชัดเจน เพื่อการแก้ปัญหาและความต้องการในดำเนินชีวิตนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาตนเองให้มั่นคงและยั่งยืนได้

บรรณานุกรม

- ณัชชภัทร พานิช, ทิพธิญา ภาวะพรหม และสวรส พิษหมอ.(2560). การพัฒนารูปแบบการทำเกษตรกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ต้นน้ำโครงการสวมหมวกใส่รองเท้าให้ภูเขาหัวโล้นจังหวัดน่าน. รายงานการวิจัย วิทยาลัยชุมชนน่าน.
- ธนาภรณ์ อธิปัญญากุล, เพียรศักดิ์ภักดี,สุภาภรณ์ พวงชมพู และธีระเกียรติ มานะโรจน์.(2553). การบริหารจัดการการเงินของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่นปีการเพาะปลูก 2552/53.บทความวิจัย ตีพิมพ์ในวารสารแก่นเกษตร 39 ฉบับพิเศษ : 225-229 ปีพ.ศ. 2554 คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อัมรงค์ แสงสุริยจันทร์.(2552). การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรหลังจากผ่านโครงการฝึกอบรมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจากชุมชนราชธานีอโศก.บทความวิจัย สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์คณะบริหารศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีจังหวัดอุบลราชธานี ตีพิมพ์ในวารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ฉบับเดือนพฤศจิกายน ปีพ.ศ.2553.
- พัชร พรธมยาโน.(2552).วิถีชีวิตการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรแบบผสมผสานในจังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาการแนะแนว มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วัฒนาพงษ์ ใหม่เพย.(2550).การบริหารจัดการ การผลิตและการตลาดพืชผัก ภายใต้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงขุนแปะอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่.วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา สำนักงานบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- วิทย์ตันอารีย์ และสามารณ ใจเตี้ย. (2554). การประเมินผลกระทบสุขภาพจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรในการปลูกพืชไร่เขตเทศบาลเมืองเมืองแกนพัฒนาอำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่.รายงานการวิจัย คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ.(2546). เอกสารการประชุมประจำปี 2546 การพัฒนาที่ยั่งยืน.นนทบุรี: สหมิตรพรีนติ้ง. อาชีวะ ดามาลอ. (2559).ผลที่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดได้รับจากการเปลี่ยนไปสู่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบ โครงการหลวงขุนสถาน จังหวัดน่าน. สารนิพนธ์ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตสาขาวิชาบัณฑิต อาสาสมัครวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วยอึ้งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายภูธเนศ พิมพ์ภักดิ์
วันเดือนปีเกิด	1 มกราคม พ.ศ. 2523
ที่อยู่	148/1 หมู่ 5 ตำบลคีรีราษฎร์ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก รหัสไปรษณีย์ 63160
เบอร์โทรศัพท์	080-8432679
อีเมล	phutanedta@gmail.com
สถานที่ทำงาน	79/6 หมู่ 14 ตำบลชนงพระ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ปวช.สาขาเกษตรกรรม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีตาก ปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชน

: กรณีศึกษาบ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา

FUNERAL WELFARE GROUP FOR COMMUNITY WELFARE :CASE STUDY OF BAN SAPHAN MAI KAEN SAPHAN MAI KAEN SUB-DISTRICT,CHANA DISTRICT,SONGKHLA PROVINCE

กาญจนา จันทน์เสนะ

Kanjana Chansena¹

ผศ.ดร.วินิตา ตรีสวัสดิ์

Dr.Winida Treesawat²

ดร.ไมตรี อินทรีย์

Dr.Mitree Intria³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชน และ แนวทางการพัฒนาสวัสดิการชุมชน ของ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ประชากรและกลุ่ม ตัวอย่างการวิจัย ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ที่ปรึกษา และสมาชิกกลุ่ม ฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น จำนวน 30 คน โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. การจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่น พบว่า กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น มีเงินทุนของกลุ่ม ช่วงเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2499 ให้สมาชิกทุกคนไป เสียค่าบำรุงศพ ๆ ละ 5 บาทได้เงินสมาชิกบำรุงศพ 570 บาท และมีการปรับเพิ่มตามลำดับ จนในปี 2559 มีการ ปรับปรุงค่าบำรุงศพเป็นศพละ 100 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกรวม 1,578 ราย เงินบำรุงศพ ๆ ละ 157,800 บาท ไม่มี เงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน สำหรับสมาชิกในปัจจุบัน การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนากลุ่ม มีเฉพาะ ส่วนการประชุม การพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม พบเห็นเฉพาะในส่วนของการแจ้งข้อมูลทั่วไป เพื่อให้สมาชิกทราบ การบริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ มีการให้บริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการ จัดงานศพมีเฉพาะ การบริการด้านภษณะในการจัดเลี้ยงที่เป็นส่วนหนึ่งที่กลุ่มได้ทำการจัดซื้อไว้บริการ 2. แนวทาง การพัฒนาสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่น พบว่า เงินทุนของกลุ่มฌาปนกิจ สงเคราะห์ ควรมีการพัฒนาระบบเงินทุนของกลุ่มให้มีความมั่นคงเพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับครอบครัวของผู้เสียชีวิต นอกจากเงินที่ได้จากการเก็บจากสมาชิกกลุ่ม เงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน ควรมีการจดทะเบียน

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

เป็นสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ใหม่เพื่อได้สวัสดิการจากกองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์หรือจากหน่วยงานอื่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรัก ความสามัคคีของกลุ่ม การพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ควรมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกในกลุ่มการผลิตสิ่งของที่ต้องใช้ในงานศพเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและการบริการสวัสดิการที่เกี่ยวกับการจัดงานศพ กลุ่มควรจัดบริการให้แก่สมาชิก ทั้งในส่วนที่เป็นพิธีศพและการจัดเลี้ยงในงานศพ

คำสำคัญ : กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์, สวัสดิการชุมชน

Abstract

This research aimed to study community welfare management and community welfare development approach. Of the cremation welfare group Mai Kaen Bridge House Saphan Mai Kaen Sub-district, Chana District, Songkhla Province The population and research sample consisted of the group administration committee. Folk philosopher, community leader, advisor and member of the Welfare Committee Ban Saphan Mai Kaen, 30 people using a specific sample sampling method The research instruments were interviews, group discussions. By content analysis.

The results of the research were as follows: 1. Community welfare management of Ban Saphan Mai Kaen Community Welfare Group found that the community welfare Mai Kaen Bridge House Have group funds In the beginning of the establishment in 1956, all members were paid 5 baht per funeral fee, the members paid for the maintenance of the body of 570 baht and the adjustments were added accordingly. 100 baht, currently there are 1,578 members, the funeral allowance is 157,800 baht per person, there is no government and private budget support. For current members Organizing activities to promote group development There is only a meeting section. Knowledge development Abilities of group members Only seen in the general notice to keep members informed at the funeral service related welfare. There is also an administration of welfare related to funeral arrangements. Serving in catering utensils that are part that the group has purchased for services. 2. Guidelines for the development of community welfare of Ban Saphan Mai Kaen Group found that funding of the Ban Saphan Welfare Group There should be a stable development of the group funding system to serve as the welfare of the families of the bereaved besides the proceeds from the group members. Government and private funding Should be registered as a new cremation welfare association in order to receive benefits from the Cremation Welfare Fund or from other agencies. Organizing activities to promote group development There should be activities to promote love. Unity of the group Knowledge development Abilities of group members There should be knowledge development. The ability of

group members to produce funeral items to save money and welfare services related to funeral arrangements. The group should provide services to members. Both in the funeral part and the funeral banquet.

Keywords : Cremation Welfare Group, Community welfare.

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

สวัสดิการชุมชนมีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างหลักประกันให้กับสมาชิกในชุมชน จากฐานทุนทางสังคมวัฒนธรรมและทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ให้ เกิดการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นสวัสดิการชุมชนขึ้น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับ ชุมชน ภูมิภาคและประเทศให้เกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรัก การช่วยเหลือ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ภายในชุมชน เกิดการฟื้นฟูระบบคุณค่า หรือทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสมาชิกทุกคนในชุมชน มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน เกิดการขยายการเรียนรู้การจัดสวัสดิการ นำไปสู่การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ปัจจุบันการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ภาคเอกชนได้มีบทบาทในการจัดสวัสดิการต่าง ๆ มากขึ้น โดยมีระบบการประกันรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งผู้ที่สามารถเข้าถึง ก็เป็นกลุ่มที่มีรายได้ปานกลางจนถึงรายได้สูง คนที่เป็นแรงงานนอกระบบ เกษตรกร คนยากจน ไม่สามารถเข้าสู่ระบบที่มีอยู่ได้ และไม่ได้อยู่ในระบบสวัสดิการจากระบบประกันสังคมและภาครัฐ แม้จะ ได้รับสวัสดิการพื้นฐานจากรัฐบางส่วน แต่ก็ถือว่าเป็นกลุ่มที่ขาดหลักประกันความมั่นคงในชีวิต ทำให้ มีการรวมตัวกันฟื้นฟูระบบคุณค่าทุนทางสังคมที่มีอยู่มาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะของการจัด สวัสดิการชุมชนจากฐานทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น การจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กร การเงิน วิสาหกิจชุมชน กิจกรรมทางศาสนา การจัดการทรัพยากร ให้เกิดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีการคิดค้นร่วมกันมากขึ้น นำไปสู่การจัดกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับตำบล ที่เน้นให้มีการ สมทบงบประมาณจากสามฝ่าย คือ ทุนที่มาจากการออมของสมาชิกในชุมชน ทั้งในรูปแบบของออม ทรัพย์เดิม หรือสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท จากการสมทบจากรัฐโดยผ่านช่องทางสถาบันองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และการสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้น อย่างกว้างขวางขึ้น (คู่มือกองทุนสวัสดิการชุมชน, 2562)

สภาพการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนในปัจจุบัน เป็นโครงการที่เครือข่ายองค์กรชุมชนได้ริเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2548 เพื่อสร้างระบบการช่วยเหลือเกื้อกูลของคนในชุมชนเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิต บนหลักการ “ให้อย่างมี คุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” และเสนอให้รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณสมทบต่อเนื่อง โดยจัดสรรงบประมาณผ่านสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชนได้เติบโตมั่นคง และขยายผลอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีกองทุนรวม 6,001 กองทุน สมาชิกสะสม 6,003,969 คน เงินกองทุนสะสม 15,841,085,815 บาท (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2562) และเงิน สมทบจากสมาชิก มีสัดส่วน 65% ของเงินสะสม มีการจัดสวัสดิการชุมชนไปแล้วมากกว่า 15 ประเภท ตั้งแต่สวัสดิการ พื้นฐาน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ผู้ด้อยโอกาส และยกระดับเป็นการจัด

สวัสดิการที่เป็นประโยชน์สาธารณะของชุมชนทางด้าน ต่างๆ ทั้งรูปแบบการใช้จ่ายและไม่ใช้จ่าย (คู่มือ การดำเนินงาน โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ปีงบประมาณ 2563 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์)

ชุมชนตำบล สะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีอัตราการเจริญเติบโตของประชากรอย่างต่อเนื่อง ประชาชนส่วนใหญ่ทำการเกษตรมีรายได้น้อย เสี่ยงการเสียชีวิตในชุมชนปีละไม่น้อยกว่า 40 ราย มีต้นทุนการจัดงานศพสูงเพราะเมื่อมีการเสียชีวิตของบุคคลในชุมชนจะต้องมีการจัดพิธีศพและการจัดเลี้ยงในงานศพ ชุมชนจึงมีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือกันและกัน ในยามที่มีผู้เสียชีวิตและปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบันนับเป็นเวลา 62 ปี กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2499 โดยนายปาน สุวรรณเมือง นายเกลื่อน ทองคล้าย และนายจัน จันสุข บุคคลทั้ง 3 ได้มีความคิดริเริ่ม การจัดตั้ง กลุ่มฌาปนกิจศพขึ้นในหมู่บ้าน และตำบลสะพานไม้แก่น โดยให้ใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มฌาปนกิจศพ ตำบลสะพานไม้แก่น” และได้ประกาศให้พี่น้อง ประชาชนในพื้นที่ ลงชื่อเป็นสมาชิกฌาปนกิจศพ เมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกแล้ว ก็ให้ใช้ระเบียบที่ว่า ถ้าหากสมาชิกของกลุ่มฌาปนกิจศพเสียชีวิตลงก็ให้สมาชิกทุกคนไปเสียค่าบำรุงศพ ๆ ละ 5 บาท ขณะนั้นมีสมาชิกรวม 114 ครอบครัว ได้เงินสมาชิกบำรุงศพ 570 บาท ต่อมาก็ได้เพิ่มเงินบำรุงศพ เป็น 8 บาท พร้อมข้าวสาร 1 ลิตร เป็นศพละ 15 บาทพร้อม ข้าวสาร 1 ลิตร เป็น 20 บาท พร้อมข้าวสาร 1 ลิตร เป็น 30 บาท พร้อมข้าวสาร 1 ลิตร และปัจจุบันได้มีการปรับปรุงค่าบำรุงศพเป็นศพละ 100 มีสมาชิก และคณะกรรมการ ทั้ง 10 หมู่บ้าน มีสมาชิกรวม 1,578 ราย เงินบำรุงศพๆละ 157,800 บาท (กฎระเบียบ และข้อบังคับ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น 2558)

สวัสดิการชุมชนจึงเป็นหนึ่งในฐานรากความมั่นคงและยั่งยืน จากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา สวัสดิการชุมชนได้นำขบวนองค์กรชุมชนไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองได้ อย่างเป็นรูปธรรม การ ทำงานที่ยึดถือหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้นำความเจริญสันติสุขสู่สังคมไทยได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการจัดสวัสดิการพื้นฐานของกองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถจัดสวัสดิการพื้นฐานให้สมาชิกได้อย่าง ครอบคลุมตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย สามารถทำให้เกิดความภาคภูมิใจ มีคุณค่าทางจิตใจ รู้สึกและรับรู้ถึงการดูแลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ที่จะทำให้คนมีชีวิตที่มั่นคง พอเพียง และดำเนินงานตามหลักการ บริหารจัดการที่ดี มีคุณธรรม สามารถเป็นรากฐานของการสร้างหลักประกัน ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคนในชุมชนที่ ครอบคลุมทุกรูปแบบในการดำเนินชีวิต

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำวิจัยเรื่อง กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษาบ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความจำเป็นและเป็นทางเลือกที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านสะพานไม้แก่น เพื่อให้สมาชิกได้รับการช่วยเหลือสวัสดิการจากกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ โดยมีเงินจัดการศพให้ครอบครัวผู้เสียชีวิต มีเงินเหลือจากการจัดการศพเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว มีเงินทุนในการประกอบอาชีพ เป็นทุนการศึกษาบุตร เป็นการแบ่งเบาภาระแก่ครอบครัวของผู้เสียชีวิตและเป็นรากฐานให้ครอบครัวมีความมั่นคงต่อไป

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. การจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เป็นอย่างไร
2. แนวทางการพัฒนาสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการจัดสวัสดิการชุมชน ของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

ขอบเขตการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ประชากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informant) ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่ม 10 คน ประชาชนชาวบ้าน 4 คน ผู้นำชุมชน 2 คน ที่ปรึกษากลุ่ม 4 คน สมาชิกกลุ่ม 10 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งสิ้น จำนวน 30 คน โดยใช้เกณฑ์พิจารณาการเลือกกลุ่มเป้าหมายจากบุคคลซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกลุ่ม

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่องกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชน บ้านสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษา การจัดสวัสดิการชุมชนและเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชน ของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น เป็นวิธีศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจาก เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาสภาพความเป็นจริงตามสภาพบริบทชุมชนและแนวการปฏิบัติของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ผู้วิจัยใช้ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และ การสนทนากลุ่ม (focus group) เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล กับกลุ่มเป้าหมายแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อประเมินความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ให้ความสำคัญของการวิจัยข้อมูลภาคสนามมากที่สุด วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการศึกษาวิจัยมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลจาก เอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกลุ่มองค์กร ทุนทางสังคมกับการพัฒนากลุ่มองค์กร ฌาปนกิจสงเคราะห์และสวัสดิการการตาย ตามที่ผู้รู้ นักวิชาการ และผู้ศึกษาได้เขียนและศึกษาไว้แล้ว

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ในท้องที่บ้านสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้เลือก บ้านสะพานไม้แก่น เป็นกรณีศึกษา ตั้งแต่ เดือน สิงหาคม พ.ศ.2562 – กรกฎาคม

พ.ศ.2563 โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ติดต่อประสานงานกับประธานและคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ฅมาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความสัมพันธ์ที่ดี แจ้ง วัตถุประสงค์ วิธีการศึกษาและแนะนำตัวในสถานะนักศึกษาสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ระยะที่ 2 เข้าสู่สนาม วิจัย บ้านสะพานไม้แก่น เพื่อการสร้างสัมพันธ์กับชุมชน สร้างความเป็นมิตรและความจริงใจเกิดความไว้วางใจและ พร้อมที่จะให้ข้อมูลที่เป็นจริงทั้งที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบที่แท้จริงเพื่อร่วมกันค้นหาองค์ความรู้ เสนอแนวทางแก้ไข ปัญหากลุ่มฅมาปนกิจสงเคราะห์ต่อไป ระยะที่ 3 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) รวมถึงการสนทนากลุ่ม (focus group) ด้วยการจัดประชุมกลุ่มขนาดเล็ก มีการสนทนา พูดคุยกันอย่างอิสระอย่างไม่เป็นทางการ กับกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยกลุ่มฅมาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพาน ไม้แก่น ระยะที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษาภาคสนามเริ่มตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.2562 – กรกฎาคม 2563 ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยสามารถหาคำตอบ ของการวิจัยได้ตามที่กำหนดไว้ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth interview) กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน เป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการรายละเอียดมากที่สุดในเรื่องที่ต้องการศึกษาในประเด็น การจัด สวัสดิการชุมชนและแนวทางการพัฒนากลุ่มฅมาปนกิจสงเคราะห์
2. การเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัย ใช้การสนทนา (focus group) กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 7 คน ด้วยการจัดประชุมกลุ่มขนาดเล็ก มีการสนทนา พูดคุยกันอย่างอิสระ ไม่มีความกดดัน หรือเกรงใจจนไม่กล้าพูดใน สิ่งที่เป็นจริง ในประเด็น การจัดสวัสดิการชุมชนและแนวทางการพัฒนา กลุ่มฅมาปนกิจสงเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การแสดงความคิดเห็นข้อมูลภาคสนามจากการจดบันทึกหลังจากนั้นนำมาแยกประเภท จัดเป็น ระบบหมวดหมู่แล้วจึงนำมาวิเคราะห์เป็นเบื้องต้น เป็นระยะ ๆ คล้ายวิธีอุปมัย คือ การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูล จากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่พบเห็นในด้าน การจัดสวัสดิการชุมชนและแนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชน ของกลุ่มฅมาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ซึ่งเป็นข้อสรุปในระดับหนึ่ง จากนั้นก็นำมาวิเคราะห์ข้อมูล จาก ปรากฏการณ์แล้วจึงหาความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มที่เปรียบเทียบกับกัน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เพื่อสวัสดิการชุมชนบ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informant) ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารกลุ่ม ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ที่ปรึกษากลุ่ม สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น เพื่อศึกษาวิเคราะห์ การจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ และแนวทางการพัฒนาสวัสดิการชุมชน ของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา การประมวลสิ่งที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ด้านการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นหัวข้อหรือประเด็น เพื่อให้เห็นกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัย พบว่า ด้านเงินทุนของกลุ่ม จากการดำเนินงานด้านเงินทุนของกลุ่มจากอดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า กลุ่มมีเงินทุนเฉพาะทุนที่เป็นสิ่งของ ข้าวสาร ที่มาจากการสมทบของสมาชิกไม่มีการบริจาคสมทบของหน่วยงานอื่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีการระดมทุนเพิ่มเติมด้วยวิธีการอื่นๆ ปัจจุบันเงินทุนส่วนใหญ่เก็บมาจากสมาชิก ไม่มีทุนจากผลกำไร กลุ่มออมทรัพย์ หรือเงินส่วนอื่นที่เกิดจากการบริหารจัดการกลุ่ม มีเฉพาะเงินทุนภายในชุมชนที่เป็นของสมาชิกเพียงอย่างเดียว ด้านเงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน ปัจจุบันกลุ่มไม่มีเงินสนับสนุนที่เป็นงบประมาณทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภोजะนะในฐานะพื้นที่ชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่การผลิตไฟฟ้า ฯลฯ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่มไม่มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนา กลุ่มสู่เป้าหมายที่กลุ่มกำหนดไว้ การนำเสนอข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ กระตุ้นให้เกิดการคิดค้นแนวทางแก้ไขปัญหา รวมถึงการสนับสนุนด้านกิจกรรมด้านความรู้ เทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการทำงานกลุ่ม ด้านพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม มีการดำเนินการในส่วนของการแจ้งการกำหนดจ่ายค่าสมาชิกศพ เมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตผ่านเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน ไม่มีการพัฒนาความรู้ให้แก่สมาชิกในด้านต่างๆ ด้านบริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ มีการบริการด้านภษณะในการจัดเลี้ยงที่เป็นส่วนหนึ่งที่กลุ่มได้ทำการจัดซื้อ ไม่มีบริการสวัสดิการอื่นจากกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็น ของใช้ในพิธีงานศพหรือ สิ่งของที่ใช้ในการจัดเลี้ยงสมาชิกที่มาร่วมงานศพ

2. ผลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มด้านแนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกข้อมูลออกเป็นหัวข้อหรือประเด็น เพื่อให้เห็นกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เพื่อสวัสดิการชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ด้านเงินทุนของกลุ่ม ควรมีการพัฒนาระบบเงินทุนของกลุ่มให้มีความมั่นคงเพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับครอบครัวของผู้เสียชีวิต นอกจากเงินที่เก็บจากสมาชิกกลุ่มและเงินสำรองไว้ใช้ในระหว่างจัดงานศพ ด้านเงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน ควรพัฒนา กลุ่มให้มีเงินสนับสนุนที่เป็นงบประมาณทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภोजะนะในฐานะพื้นที่ชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม

เช่น กิจกรรมสร้างความรัก ความสามัคคีในกลุ่ม กิจกรรมศึกษาดูงานกลุ่มฌาปนกิจต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ กิจกรรมทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายในรอบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อเกิดความรักของสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่ม ควรมีการรวมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเป็นการทบทวนการดำเนินงานกลุ่มอย่างน้อยในช่วงรอบปีที่ผ่านมาจะทำให้เห็นประเด็นกลุ่มที่ต้องพัฒนาในปีต่อไป ด้านพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ควรมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาความรู้ ความสามารถที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในการจัดงานศพเพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอก ที่มีราคาแพง เช่น การผลิตของแจกในงานศพ การทำดอกไม้จันทน์ รวมถึงการพัฒนาสมาชิกให้มีการรวมกลุ่มเพื่อให้บริหารแก่สมาชิกในกลุ่ม เช่น กลุ่มการทำเครื่องแกง กลุ่มโรงเย็บ กลุ่มจัดดอกไม้หน้าศพ กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ด้านบริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ เห็นควรว่ากลุ่มองค์กรสมาชิกเองควรเป็นศูนย์กลางในการให้บริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีงานศพ เช่น โรงเย็บ ฐูปเทียน ดอกไม้หน้าศพ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดเลี้ยงในงานศพ เช่น ข้าวสาร น้ำดื่ม เครื่องดื่ม เครื่องแกง เครื่องครัว ที่มีบริการเป็นร้านค้าของกลุ่มฌาปนกิจศพเองเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกในราคาถูก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกี่ยวกับ การจัดสวัสดิการของกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่นพบว่า กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่น ได้จัดตั้งขึ้นด้วยอุดมการณ์ความคิดในการจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีการจัดตั้งเงินทุนกลุ่ม มีการสนับสนุนเงินกลุ่ม มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถให้แก่สมาชิก และจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกที่มีบุคคลในครอบครัวเสียชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ (ระพีพรรณ คำหอม, 2550, หน้า4-5) ที่ต้องแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมตามบริบทของแต่ละประเทศที่เอื้ออำนวยให้เกิดสวัสดิการขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาแนวคิดทฤษฎีโครงสร้างทางสังคม (สนรยา พลศรี, 2542, หน้า191) เชื่อว่า ในอดีตที่ชุมชนยังไม่มี ความซับซ้อนแต่มีการพึ่งพาอาศัย การช่วยเหลือเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งถือเป็นรูปแบบสวัสดิการพื้นฐานที่ยึดโยงการเป็นชุมชนให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขได้

จากการศึกษาเกี่ยวกับ แนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่น พบว่า แนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนของกลุ่ม จะเป็นแนวทางในการการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย จินตนา กาศมณี (2557) ได้ศึกษา “การจัดสวัสดิการชุมชนโดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว” ผลการศึกษาพบว่า ความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชนโดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว คือ การยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาชน ดังนั้น ทุกชุมชนในเครือข่ายจึงตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการร่วมมือร่วมใจสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การสร้างสวัสดิการชุมชนเพื่อก่อให้เกิด การช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพากันของคนในชุมชน และการป้องกันชุมชนจากภัยภายนอกที่เป็นผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน นำไปสู่ความเข้มแข็งให้คนในชุมชน ลักษณะสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชนของเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลด้านการจัดสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ พบว่า ด้านเงินทุนของกลุ่ม พบว่า กลุ่มมีเงินทุนเฉพาะทุนที่เป็นสิ่งของ ข้าวสาร ที่มาจากการสมทบของสมาชิกไม่มีการบริจาคสมทบของหน่วยงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่มีการระดมทุนเพิ่มเติมด้วยวิธีการอื่นๆ ปัจจุบันเงินทุนส่วนใหญ่เก็บมาจากสมาชิก ไม่มีทุนจากผลกำไร ด้านเงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน ปัจจุบันกลุ่มไม่มีเงินสนับสนุนที่เป็นงบประมาณทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคมฅาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม มีเพื่อการแจ้งประชาสัมพันธ์ข่าว ไม่มีกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม การรวมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือกิจกรรมพัฒนา กลุ่มสู่เป้าหมายที่กลุ่มกำหนดไว้ ด้านพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม มีการแจ้งการกำหนดจ่ายค่าสมาชิกศพเมื่อมีสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตผ่านเครื่องกระจายเสียงของหมู่บ้าน ไม่มีการพัฒนาความรู้ให้แก่สมาชิกได้ด้านต่างๆ ด้านบริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ มีการบริการด้านภาษาขณะในการจัดเลี้ยงที่เป็นส่วนหนึ่งที่กลุ่มได้ทำการจัดซื้อ ไม่มีบริการสวัสดิการอื่นจากกลุ่ม ฅาปนกิจสงเคราะห์ ไม่ว่าจะ เป็น ของใช้ในพิธีงานศพหรือ สิ่งของที่ใช้ในการจัดเลี้ยงสมาชิกที่มาร่วมงานศพ

2. ผลด้านแนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ พบว่า ด้านเงินทุนของกลุ่ม ควรมีการพัฒนาระบบเงินทุนของกลุ่มให้มีความมั่นคงเพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับครอบครัวของผู้เสียชีวิตนอกจากเงินที่ได้เงินที่เก็บจากสมาชิกกลุ่มและเงินสำรองไว้ใช้ในระหว่างจัดงานศพ ด้านเงินสนับสนุนงบประมาณจากรัฐและเอกชน ควรพัฒนา กลุ่มให้มีเงินสนับสนุนที่เป็นงบประมาณทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น สมาคมฅาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา กลุ่ม เช่น กิจกรรมสร้างความรัก ความสามัคคีในกลุ่ม กิจกรรมศึกษาดูงานกลุ่มฅาปนกิจต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ กิจกรรมทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายในรอบปีที่ผ่านมา นอกจากนี้ยังเห็นว่าควรมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการรวมกลุ่ม เพื่อเกิดความรักของสมาชิกที่เข้าร่วมกลุ่ม ด้านพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกกลุ่ม ควรมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของสมาชิกในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาความรู้ ความสามารถที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในการจัดงานศพ เพื่อลดการพึ่งพาจากภายนอกที่มีราคาแพง ด้านบริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ เห็นควรว่ากลุ่มองค์กรสมาชิกศพเองควรเป็นศูนย์การในการให้บริการสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับการจัดพิธีงานศพ โลงเย็น ฅาพเทียน ดอกไม้หน้าศพ พวงหรีด ดอกไม้จันทน์ และที่เกี่ยวข้องกับการจัดเลี้ยงในงานศพ เช่น ข้าวสาร น้ำดื่ม เครื่องดื่ม เครื่องแกง เครื่องครัว ที่มีบริการเป็นร้านค้าของกลุ่มฅาปนกิจศพเองเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกในราคาถูกลง

ข้อเสนอแนะ

สำหรับประเด็นการจัดสวัสดิการของกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์บ้านสะพานไม้แก่น ผู้วิจัยขอเสนอแนะควรรหาแนวทางในการเพิ่มสวัสดิการให้แก่สมาชิกในด้านการให้บริการสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพทั้งในส่วนพิธีศพ และการจัดเลี้ยงในงานศพ นอกจากเงินทุนของกลุ่มซึ่งเป็นเงินที่ได้จากการเก็บจากสมาชิกเมื่อเกิดสมาชิกในกลุ่มเสียชีวิตเพียงอย่างเดียว ควรมีการจัดทะเบียนเป็นสมาคมฅาปนกิจสงเคราะห์เพื่อได้รับงบประมาณสนับสนุน งบประมาณจากรัฐและเอกชน ตามสิทธิกฎหมายของการก่อตั้งกลุ่ม และควรส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มในด้านการพัฒนา ความรู้ ความสามารถของสมาชิก ควรมีการให้บริการสวัสดิการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการจัดงานศพ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพ

สำหรับประเด็นแนวทางการพัฒนาด้านสวัสดิการชุมชนของกลุ่มฌาปนกิจ ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ควรพัฒนาระบบเงินทุนของกลุ่มให้มีความมั่นคงเพื่อเป็นสวัสดิการสำหรับครอบครัวของผู้เสียชีวิต ทั้งที่เป็นเงินที่เหลือจากการจัดงานศพและเป็นเงินเหลือเพื่อการศึกษาบุตร ควรพัฒนากลุ่มที่เป็นไปเพื่อการส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จำเป็นในการจัดงานศพเช่นกลุ่มทำดอกไม้จันทน์ กลุ่มจัดดอกไม้ในงานศพ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ และควรมีกิจกรรมการดำเนินงานกลุ่มให้หลากหลายครอบคลุมทุกกิจกรรมของการจัดงานศพ เช่น โลง ดอกไม้หน้าโลงศพ ของชำร่วยและอื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2558). **กฎ ระเบียบ และข้อบังคับ กลุ่มฌาปนกิจ สงเคราะห์ บ้านสะพานไม้แก่น 2558**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2563). **คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ปีงบประมาณ 2563**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- จินตนา กาตมณี. (2557). “การจัดสวัสดิการชุมชนโดยภาคประชาชนในกรุงเทพมหานคร” กรณีศึกษาเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชน เขตคันนายาว”. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญา รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2550). **โครงการพัฒนาข้อเสนอการสร้างระบบสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์**.
- สนธนา พลศรี. (2542). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ – นามสกุล   นางสาวกาญจนา จันทน์เสนะ

วันเดือนปีเกิด   28 ธันวาคม 2523

ที่อยู่   บ้านเลขที่ 68/1 หมู่ 2 ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา 90130

เบอร์โทรศัพท์   093-5808596

อีเมล   songkhla@life.ac.th

สถานที่ทำงาน   หมู่ 2 บ้านดงหมูเหนือ ตำบลท่าประดู่ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา 90160

ประวัติการศึกษา   ปริญญาตรี บริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ.2547

การขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์เพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน
ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

Expanding the network of microbial compost production
for sustainable self-reliance, Cha-uat Subdistrict, Cha-uat
District, Nakhon Si Thammarat Province

พิน ทองเกื้อ

Feoun Thongkue¹

ศิริณา จิตต์จรัส

Sirina Jitcharat²

ดร.ไมตรี อินทรีย์

Dr.Mitree Intria³

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาขั้นตอน วิธีการ และการดำเนินการในการขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ 2) และศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข ในการขยายเครือข่ายของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์โดยการสนทนากับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 ราย และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนและวิธีการในการขยายเครือข่ายเริ่มต้นด้วยการค้นหาคนที่มีอุดมการณ์เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ถ่ายทอดองค์ความรู้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และการผลิต พร้อมกับร่วมกันผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ โดยใช้วัสดุในครัวเรือน นำไปใช้ในแปลงเกษตร ครัวเรือน ที่ทำงาน โรงเรียน พร้อมด้วยการแนะนำเพื่อนบ้าน ชุมชนใกล้เคียงเป็นการขยายจำนวนผู้ใช้และผู้ผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ขณะเดียวกันก็เสริมสร้างและสนับสนุนให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อการเกื้อหนุนพึ่งพากันทั้งทางด้านความรู้ประสบการณ์ การเงิน วัตถุดิบ และการกระจายผลผลิต ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการขยายเครือข่ายคือ การสนับสนุนจากภาครัฐขาดความต่อเนื่อง ผู้นำท้องถิ่นไม่ได้ให้ความสำคัญส่งผลให้สมาชิกขาดความรู้ในการบำรุงรักษาดินและขาดความมั่นใจต่อการเข้าร่วมกลุ่ม เครือข่ายและการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะคือการบูรณาการความร่วมมือกับภาครัฐและผู้นำท้องถิ่น สร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อส่งเสริมความรู้และสร้างความมั่นใจให้กับสมาชิก

คำสำคัญ : การขยายเครือข่าย, ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

³ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the procedures, methods and operations in expanding the network of microbial compost production groups; 2) to study the problems, obstacles and solutions. To expand the network of the microbial compost production group, Cha-uat sub-district, Cha-uat district, Nakhon Si Thammarat province. It is a qualitative research. The interview form was used by discussion with a sample group of 32 and analyzed by content.

The results of the research showed that The steps and methods for expanding the network begin with the search for an ideology of sufficiency economy philosophy. Knowledge transfer of microbial compost and production Together with the production of microbial compost using household materials Used in agricultural plots, households, at work, and school with the introduction of neighbors Nearby communities are expanding the number of users and producers of microbial compost. At the same time, it encourages and encourages members to exchange and learn together. To support interdependence in terms of knowledge, experience, finance, raw materials and product distribution. The problems and obstacles in expanding the network are Intermittent government support. Local leaders were negligent, resulting in members lacking knowledge of soil maintenance and lack of confidence in group participation. Network and production of microbial compost Solutions and suggestions. Integrating partnerships with government and local leaders. learning center to promote knowledge and confidence among members.

Keywords : network expansion, Microbial compost

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่า “... พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหรา ก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ก็ทำได้ ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ” พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัยสวนจิตรลดาพระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางการแก้วิกฤตทางเศรษฐกิจและปัญหาทางสังคมของไทย ทางออกของการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจและสังคมในขณะนี้ คือ จะต้องช่วยให้ประชาชนที่อยู่ในภาคเกษตรและที่กลับคืนสู่ภาคการเกษตร มีงานทำ มีรายได้ ในขณะเดียวกันก็ต้องสร้างรากฐานของชนบทให้แข็งแรง เพียงพอ ที่จะสามารถพึ่งตนเองได้

ในพื้นที่ตำบลชะอวด เป็นตำบลหนึ่งที่ชื่อของตำบลเหมือนกับชื่อของอำเภอ มีที่มา 2 ชื่อ คือ มาจากคำว่า “เชือกอวด” หรือ “ย่านอวด” และมาจากคำว่า “เจ๊กอวด” หรือ “เจ้าอวด” คนจีนที่เข้ามาอาศัยรุ่นแรก ๆ ในพื้นที่บริเวณนี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลชะอวดเป็นเนินทราย สลับกับที่ราบ ลุ่ม ป่าพรุ เป็นต้น น้ำของแม่น้ำปากพนัง ใช้เป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ บางส่วนเป็นดินทรายเหมาะสำหรับพืชผัก ไม้ผล มีแม่น้ำไหลผ่านแนว

เขตตลอดพื้นที่ ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ วัว หมู ไก่ โดยเฉพาะการเกษตรกรรมที่ขาดค้ำจนถึงสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยและมลพิษในสภาพแวดล้อม จากข้อมูลสุขภาพชุมชน การประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ทำให้มีผลต่อร่างกาย คือ หอบหืด ปวดเมื่อย โรคกระเพาะปวดเมื่อย ผื่นคัน ที่เกิดจากสารพิษจากสารเคมี ทำให้เห็นความสำคัญของการทำการเกษตร ที่ส่งผลต่อระบบสุขภาพ “อาชีพเกษตรกรรม มีภัยทางด้านสุขภาพจากสารเคมีและยาฆ่าแมลง เป็นโรคที่ได้รับจากสารเคมี” (วันชัย เหล่าเสถียรกิจ, 2563) ทำให้แนวโน้มความต้องการเกี่ยวกับการบริโภค ผลผลิตจากการทำเกษตรอินทรีย์ มีอัตราการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เพื่อความปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ คือปุ๋ยธรรมชาติชนิดหนึ่งซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งในการทำเกษตรอินทรีย์ เป็นปุ๋ยที่ผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการทางธรรมชาติ หนทางที่จะแก้ปัญหา “การเกษตรเคมี” ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมในทางที่ดี วิธีที่จะแก้ปัญหา คือ การขยายการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์นำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ที่เกษตรกรผลิตเอง มาใช้เป็นอาหารให้กับพืช เพื่อการทำเกษตรอินทรีย์ทำให้ลดอุปสรรคในทุกด้านจากการทำเกษตรเคมี ที่มีปัญหาดังกล่าวข้างต้นแล้ว เปลี่ยนเป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับดิน มีความปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งลดต้นทุนการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ แทนการใช้ปุ๋ยเคมีหรือปุ๋ยวิทยาศาสตร์ในการทำการเกษตรกรรม ของเกษตรกรในพื้นที่ 6 หมู่บ้าน ของตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช (ต่อจาก...โครงการพัฒนาอาชีพผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ 3 ปี : ร.ต.พิน ทองเกื้อ บัณฑิตสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ม.ชีวิตสงขลา รุ่น 2/55) เกษตรกรมีปัญหาที่ยังทำยังจน จากการซื้อปุ๋ยเคมี มีราคาแพง ยาปราบศัตรูพืชก็แพง ราคาผลผลิตถูก แต่ผลผลิตต้นทุนสูง ทำให้เศรษฐกิจครอบครัวรายได้ไม่ดี ขาดทุน และคุณภาพชีวิตไม่ดี ขาดความสุข ด้วยองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับดำเนินการจัดกิจกรรม การฝึกอบรมด้านการเกษตรในพื้นที่ ผู้ทำการวิจัย จึงมีความสนใจ ในการส่งเสริมสนับสนุน การทำการเกษตรอินทรีย์ โดยมีความประสงค์ที่จะศึกษาขั้นตอน วิธีการในการขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และศึกษาปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไข ในการขยายเครือข่ายของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ พื้นที่ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มุ่งหวังให้เกษตรกร เน้นการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพใช้เอง เกิดความปลอดภัยต่อเกษตรกร และผู้บริโภค ลดต้นทุนการผลิต ด้วยการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ในทุก ๆ ด้านหากมีสุขภาพชุมชนแบบองค์รวมดีทุกคนก็มีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาขั้นตอน วิธีการในการขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ตำบล ชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข ในการขยายเครือข่ายของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขอบเขตการวิจัย

โดยการสนทนากลุ่ม กับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย จำนวน 2 ชุมชน 32 ราย โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง คุณสมบัติผู้ที่สามารถให้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ โดยอาศัยความรู้ ความชำนาญ และประสบการณ์ของผู้วิจัย ในการคัดเลือก โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้ 1) ประธานกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ จำนวน 6 ราย 2) คณะกรรมการ จำนวน 6 ราย 3) สมาชิกกลุ่ม จำนวน 10 ราย 4) ผู้นำชุมชน จำนวน 6 ราย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 4 ราย และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลชะอวด จำนวน 2 ราย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ประกอบด้วย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย เกี่ยวกับการขยายเครือข่ายทำการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ในทุก ๆ บริบท เพื่อเก็บข้อมูลต่าง ๆ เป็นฐานข้อมูลในการวางแผนพัฒนางานด้านทำการเกษตรในพื้นที่ที่กำหนดไว้ ตามขอบเขตพื้นที่วิจัย

2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน บริบทกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ เป็นกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม ใช้เป็นวิธีการเก็บข้อมูล การดำเนินการจัดฝึกอบรมหลักสูตร “การเกษตรอินทรีย์ เพื่อการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อสร้างการเรียนรู้ และความเข้าใจ ให้กับประชาชน ตามที่กำหนดไว้ ขอบเขตของโครงการวิจัย

3. ทำการศึกษา การขยายเครือข่าย วิธีการขยายเครือข่าย ของกลุ่มปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และองค์กรเครือข่ายผู้ผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ดำเนินงานประสานการสร้างเครือข่ายชุมชน “เกษตรอินทรีย์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง” จัดอบรมหลักสูตร “การเกษตรอินทรีย์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง ตามหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง” ในพื้นที่ตำบลชะอวด (เว้นหมู่ 1 และ หมู่ 7) อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาเกี่ยวกับการขยายเครือข่าย วิธีการขยายเครือข่าย ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหา

ผลการวิจัย

การขยายเครือข่ายกลุ่ม ผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ เพื่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้นเกิดจาก แนวความคิดในการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ และด้วยอุดมการณ์ที่มุ่งเป้าหมายด้านการทำเกษตรกรรมที่ยั่งยืน มีความปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ ทุนท้องถิ่น ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแบบองค์รวม ได้ริเริ่มขึ้น ตามนโยบายของกองทัพภาค ภายใต้งานโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตกำลังพล กำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ในสังกัด ได้ดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนให้กำลังพล ดำเนินงานตามหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ให้มีกิจกรรม ทำการเกษตรอินทรีย์ และเกษตรแบบธรรมชาติ และเกษตรชีวภาพ ดำเนินการจัดตั้งศูนย์เกษตรอินทรีย์ขึ้น พร้อมกับการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่กำลังพลและครอบครัวของกำลังพล ภายใต้งานเทศรศรีสุนทร เมื่อปี 2544 มีการจัดตั้งกองทุนปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ค่ายเทพสตรี-ศรีสุนทร ที่ตั้งอยู่ในค่ายเทพสตรีศรีสุนทร ตำบลกะปาง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นจุดกำเนิดการขยายเครือข่ายการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน “กองทุนปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ค่ายเทพสตรี-ศรีสุนทร” ด้านการเกษตร ซึ่งเป็นองค์กรชุมชน ที่เกิดจากนำแนวความคิด “ชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง” เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ มาดำเนินการ จัดฝึกอบรม เพื่อการเผยแพร่และถ่ายทอดให้ความรู้เทคโนโลยีการเกษตร เรื่อง การเกษตรอินทรีย์ เพื่อการพึ่งพาตนเอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้ง เทคนิคการประยุกต์ใช้ จุลินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพ ดำเนินงานสร้างและขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ให้มีส่วนร่วมของกลุ่มที่มีความคิดเห็นร่วมกันเกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้ “ชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง” และมีความยั่งยืนขึ้น

จากการที่ได้นำเอาวิธีคิดและวิธีปฏิบัติและใช้วิธีการให้คุณค่าพร้อมด้วยประสบการณ์ ในการทำการเกษตรกรรมที่ยั่งยืน ภายใต้หลักคิดที่ว่า ในการจัดตั้งกลุ่มใด ๆ ขึ้นมาก็ตาม จำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมสร้างเครือข่ายในเรื่องนั้น ๆ เพราะเครือข่ายมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของกลุ่มโดยเฉพาะจะได้เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ ในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ มีการเกื้อกูล พึ่งพาและแบ่งปัน มีการร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ ร่วมลงมือกระทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมกันพัฒนา และรับประโยชน์ร่วมกัน ตามหลักคิดที่สำคัญของคำว่า “เครือข่าย” หรือ “Network” ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง “การเชื่อมต่อ เชื่อมโยง” “ความสัมพันธ์” และ “การติดต่อสื่อสาร” ภายใต้วัตถุประสงค์ หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีอิสระต่อกันหรือเป็นเอกเทศที่ไม่ขึ้นต่อกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติภารกิจหลักขององค์กรต่อไป โดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง จึงทำให้เครือข่ายเป็นความร่วมมือระหว่างปัจเจกกลุ่ม ขององค์กรประเภทเดียวกัน แต่จะเป็นขบวนการทางสังคม อันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร

ขั้นตอนและวิธีการขยายเครือข่ายเริ่มต้นจากการค้นหาบุคคลในชุมชน ของอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่มีอุดมการณ์เดียวกัน เกี่ยวกับการพึ่งตนเอง โดยการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์คุณภาพสูง อยู่แล้ว เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมหลักสูตร ตามโครงการ 9101 ตามรอยพ่อฯ ปี พ.ศ.2561 ให้ความรู้ในด้านการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และให้บุคคลที่ผ่านการอบรมแล้ว ไปจัดหาวัสดุที่มีอยู่แล้ว ในชุมชนนำมาทำร่วมกันสาธิต ลงมือปฏิบัติจริง และทำการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการทำการเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการนำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ที่ผลิตได้ไปใช้เอง ใน ไร่ สวนและนา รวมทั้งที่แปลงเกษตรทำการเกษตรอินทรีย์ของตนเอง หลังจากพิสูจน์ประสิทธิภาพผลที่ได้รับจากการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ แล้วว่าสามารถปรับปรุง และรักษาคุณภาพดินให้ดีขึ้น และคงที่สม่ำเสมอ ลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมี และสารที่จำเป็นต่อการทำเกษตรกรรม ทำให้ครอบครัวเพิ่มรายได้เงินเหลือมากขึ้น พร้อมขยายผลด้วยวิธีการบอกต่อ กับเพื่อนบ้านและชุมชนใกล้เคียง เมื่อสมาชิกในกลุ่มและเครือข่ายที่ได้ดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่องแล้ว และมีความมั่นใจต่อการทำเกษตรอินทรีย์ โดยการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ให้มีการหมุนเวียนกันมาเรียนรู้ ร่วมกันแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อให้การควบคุมคุณภาพการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ มีคุณภาพที่ดี และสม่ำเสมอ และสามารถขยายผลการ สร้างเครือข่ายการทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ เพิ่มขึ้น เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพและด้านสิ่งแวดล้อม

สำหรับปัญหา อุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการขยายเครือข่ายของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ของตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นมีทั้งวัตถุดิบในพื้นที่มีไม่เพียงพอ ต้องไปจัดจากท้องถิ่นอื่น สมาชิกในกลุ่มและเครือข่าย มีความรู้และประสบการณ์น้อย และไม่มีความเข้าใจในองค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากบุคลากรที่มีความรู้มีความเข้าใจ มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้มีน้อยมาก ไม่ทั่วถึง จึงทำให้สมาชิกและเครือข่าย ขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง รู้ไม่หมด ความเชื่อมั่นในคุณภาพของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และการรวมของกลุ่มคน เพื่อผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ กระบวนการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์มีความยุ่งยาก จึงทำให้สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอน และวิธีการผลิตที่ถูกต้องตามหลักการ เป็นเหตุให้ได้ปุ๋ยที่มีคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน และไม่เป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ สมาชิกเครือข่ายบางท่าน ไม่ได้ให้ความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ เพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งไม่มั่นใจในการผลิตและการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ สำหรับปรับปรุงสภาพดิน จึงยังคงใช้วิธีการทำการเกษตรเคมี อีกทั้งการที่ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรภาครัฐในท้องถิ่น ขาดความเอาใจใส่ สนับสนุน และช่วยเหลืออย่างจริงจังและต่อเนื่อง

แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ ต้องเริ่มต้นด้วยสมาชิกและเครือข่ายในปัจจุบัน สร้างคุณภาพของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์

ที่จริงจัง ๆ และเห็นผลที่เป็นรูปธรรมจากการนำไปใช้ในแปลงเกษตรกร ในพื้นที่สมาชิกเพื่อเป็นแบบอย่างและการเปรียบเทียบ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์และต้องมีการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายและภาคีเครือข่าย โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ร่วมกันปฏิบัติและร่วมประเมินผล ตามความจริงให้ปรากฏเป็นรูปธรรม รวมทั้งการสร้างที่มหาวิทยาลัย ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ให้กระจายออกไปในแต่ละตำบลให้มากยิ่งขึ้น ด้วยการประสานผู้นำท้องถิ่นเพื่อการสนับสนุน ร่วมด้วยช่วยกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ที่สำคัญเพื่อให้การประสานงานทั้งในแนวราบและแนวตั้ง องค์กรภาครัฐจึงควรต้องติดตามประเมินผล ให้การสนับสนุนจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ การทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ในแต่ละพื้นที่อย่างจริงจัง จัดสร้างเป็นหลักสูตรและมีคู่มือหรือเกียรติบัตร ให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสามารถนำความรู้ไปขยายผล เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้เป็นรูปธรรมต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

วิธีการในการขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ จากการศึกษาขั้นตอนวิธีการในการขยายเครือข่ายกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ พบว่าชุมชนเกิดการรับรู้ร่วมกัน สมาชิกในเครือข่ายมีความรู้สึกร่วมกันและการรับรู้เหมือนกันถึงความสำคัญของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์แทนการใช้สารเคมี จากการรับทราบข้อมูลการเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากการทำการเกษตรที่ไม่ปลอดภัยจากสารเคมีเกษตร การรับประทานอาหารปนเปื้อนสารเคมี เพื่อให้ได้ผลผลิตปลอดภัย สารเคมี การรณรงค์ให้ประชาชนหันมาบริโภคพืช ผัก ผลไม้ ครึ่งหนึ่งของอาหารทุกมื้อ ผู้บริโภคจึงนิยมพืชผักปลอดภัยสารพิษกันมากขึ้นเพื่อสุขภาพของตนเองและเห็นความสำคัญของแนวคิด “เกษตรอินทรีย์” ทำให้โลกที่หมุนกลับเข้าหาธรรมชาติเกษตรอินทรีย์จะทำให้คนอยู่รอด ถ้าชุมชนคิดว่ายาที่ดีที่สุดคืออาหาร โรงพยาบาลที่ดีที่สุดคือครัว หมอที่ดีที่สุดคือตัวเราเอง สอดคล้องกับ เสรี พงศ์พิศ (2555, หน้า 8) ที่ว่าเครือข่าย เป็นขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน โดยมีเป้าหมายวัตถุประสงค์และความต้องการบางอย่างร่วมกัน ร่วมกันดำเนินกิจกรรมบางอย่างโดยที่สมาชิกของเครือข่ายยังคงความเป็นเอกเทศไม่ขึ้นต่อกันโดยมีการจัดความสัมพันธ์ภายในองค์กร ระหว่างคนในองค์กรและระหว่างองค์กรนั้นกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเปลี่ยนจากการจัดการแบบลำดับชั้น (Hierarchical) มาเป็นการสร้างเครือข่าย (Networking)

การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่ต้องการให้เป็นชุมชนปลอดสารเคมีในการผลิตพืช ผลิตอาหาร รวมทั้งการป้องกันสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม จึงเห็นความสำคัญของการขยายเครือข่ายการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ มีการรับรู้ เข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน ในการขยายเครือข่าย และมีเป้าหมายที่จะต้องสร้างเครือข่ายร่วมกันสอดคล้องกับ สมพันธ์ เตชะอธิก (2553) “การพัฒนาระบบองค์กรชุมชนและเครือข่ายทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน มหาวิทยาลัยนเรศวร/พิษณุโลก” ที่ว่าการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหลวมของปัจเจก บุคคล กลุ่ม องค์กร การเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันนี้ เป็นการเชื่อมโยงทางความคิดและเชื่อมโยงกิจกรรมตามความเหมาะสม ภายใต้กฎเกณฑ์หรือเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งอาจมีทั้งการร่วมงานเฉพาะกิจหรือการขับเคลื่อนประสานประโยชน์ระยะยาว ที่ขยายสมาชิกมากขึ้นจนพัฒนาขึ้นเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

เกิดความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งประโยชน์ด้านของสุขภาพ การปลอดสารเคมีอันตราย การบริโภคอาหารปลอดสารเคมี ด้านเศรษฐกิจจากการลดรายจ่ายการซื้อปุ๋ยเคมี ซึ่งในด้านเศรษฐกิจนี้จะมีส่วนได้กันทุกภาคส่วนในการลดรายจ่าย ด้านความสัมพันธ์ในกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชน รวมทั้งเห็นความสุข ความพึงพอใจของชุมชน ในการเห็นความสำคัญของการปรับใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับ จำเนียร บุญมาก, ประเสริฐ จรรยาสุภาพ (2555, หน้า 1) กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตเกษตรอินทรีย์เข้าร่วมกิจกรรมการสร้างเครือข่าย

ความร่วมมือธุรกิจเกษตรอินทรีย์ โดยการเข้าร่วมเครือข่ายเกิดจากการมีแนวคิดหรือความต้องการที่คล้ายกัน คือ ต้องการมีสุขภาพ ร่างกายที่แข็งแรง และลดต้นทุนการผลิตที่เกิดจากการทำการเกษตรเคมีซึ่งเครือข่ายที่สร้างขึ้นมีการกำหนดโครงสร้าง และหน้าที่ของคณะกรรมการที่ชัดเจน สำหรับการพัฒนาเครือข่าย จะใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย และการศึกษาดูงานระหว่างกันภายในเครือข่าย ซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ระหว่างสมาชิกด้วยกันภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มด้วยกันภายในเครือข่ายเกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของเครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างกันและมีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน

มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ (1+1 > 2) มากกว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อต่างคนต่างอยู่ เช่น กรณีการแบ่งปันวัตถุดิบในการหมักปุ๋ยจุลินทรีย์ การแบ่งหน้าที่ในการสรรหาวัตถุดิบเนื่องจากบางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพในแหล่งวัตถุดิบ บางกลุ่มอยู่ในพื้นที่ที่มีความต้องการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์สูง แล้วแบ่งปันกันทำให้วัตถุดิบบางอย่าง ที่ต้องซื้อก็ได้ในราคาถูกลง การประสานงานในการช่วยกันกระจายผลผลิตของสมาชิกสอดคล้องกับ ประเวศ วัชชี (2538, หน้า 90) ระบุว่า ในอนาคตสังคมจะประกอบด้วยกลุ่ม หรือชุมชนที่เชื่อมโยงกันเป็นตาข่ายสังคม (Social Network) เช่นเดียวกับ โครงสร้างของเซลล์สมอง โดยในแต่ละชุมชน นอกจากจะประกอบด้วยบุคคลที่เป็นบุคคลเรียนรู้ ชุมชนก็เป็นชุมชนเรียนรู้ และแต่ละชุมชนก็เชื่อมโยงกับชุมชนอื่นเกิดเป็นตาข่ายการเรียนรู้ที่มีพลังทางปัญญาสูงยิ่ง เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้น คือ โลกแห่งความเป็นชุมชน ที่ทุกคนมีความหมาย และรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อน และเชื่อมโยงเป็นตาข่าย เป็นโครงสร้างใหม่ในโลกการเชื่อมโยงถักทอกันของชุมชนเป็นเครือข่ายจะเกิดพลังทางสังคม ที่จะแก้ไขปัญหาที่ยาก ๆ ทำให้เศรษฐกิจเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงและยั่งยืน

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข ในการขยายเครือข่ายของกลุ่มผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ ของ ตำบลชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช นั้น มีทั้งวัตถุดิบในพื้นที่ที่ไม่เพียงพอ ต้องไปจัดหาจากท้องถิ่นอื่น สมาชิกในกลุ่มและเครือข่าย มีความรู้และประสบการณ์น้อย และไม่มีความเข้าใจในองค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ที่ถูกต้อง อันเนื่องมาจากบุคลากรที่มีความรู้ มีความเข้าใจ มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้มีน้อยมาก จึงทำให้สมาชิกและเครือข่าย ขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และการรวมกลุ่มคน ร่วมกันผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ และกระบวนการผลิตปุ๋ยหมักจุลินทรีย์มีความยุ่งยากซับซ้อนขั้นตอนมาก จึงทำให้สมาชิกไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการผลิตที่ถูกต้องตามหลักการ สมาชิกเครือข่ายบางคน ไม่เห็นความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งไม่มั่นใจในการผลิตและการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์สำหรับปรับปรุงสภาพดิน เพราะขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง (ขาดการร่วมกิจกรรมฝึกอบรม) อีกทั้งการที่ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรภาครัฐ ในท้องถิ่น ขาดความเอาใจใส่ สนับสนุนและช่วยเหลืออย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงสอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อาภาโร (2557, หน้า 36-38) ที่กล่าวว่า เครือข่ายนัยคุณค่าแห่งความสัมพันธ์ เป็นการให้ความหมายโดยอธิบายถึงมิติแห่งความสัมพันธ์ ของหน่วยต่าง ๆ และข่ายของงาน (network) ซึ่งอธิบายว่า เครือข่ายหมายถึงความสัมพันธ์ และการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือพึ่งพา จนกระทั่งการสร้างพลังและอำนาจ ต่อรองและต่อมาก็มีการขยายความสัมพันธ์ไปสู่ระดับที่กว้างขึ้น

แนวทางแก้ไขและข้อเสนอแนะ ต้องเริ่มต้นด้วยสมาชิกและเครือข่ายในปัจจุบัน สร้างคุณภาพของปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ที่ดีและเห็นผลที่เป็นรูปธรรมจากการนำไปใช้ในแปลงเกษตรกร ในพื้นที่สมาชิกเพื่อเป็นแบบอย่างและการเปรียบเทียบ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์และต้องมีการเชื่อมโยงองค์กรเครือข่ายและภาคีเครือข่าย โดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ร่วมกันปฏิบัติและร่วมประเมินผล รวมทั้งการ

สร้างทีมวิทยากรปฎิบัติงานให้กระจายออกไปสู่แต่ละตำบลให้มากยิ่งขึ้นด้วยการประสานผู้นำท้องถิ่น เพื่อการสนับสนุนร่วมด้วยช่วยกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ที่สำคัญเพื่อให้การประสานงานทั้งในแนวราบและแนวตั้ง องค์การภาครัฐจึงควรต้องติดตาม ประเมินผล ให้การสนับสนุนจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้การทำปฎิบัติงานในแต่ละพื้นที่อย่างจริงจัง โดยสร้างเป็นหลักสูตรและมีคู่มือหรือเกียรติบัตรให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและนำไปผลิตเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับ กาญจนนา แก้วเทพ (2558, หน้า 15) ที่ว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสาน ของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรหลาย ๆ องค์กรที่ต่างก็มีทรัพยากรของตัวเอง มีเป้าหมาย มีวิธีทำงาน และมีกลุ่มเป้าหมายของตัวเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีการวางรากฐานเอาไว้เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ เพื่อแก้ปัญหาที่สามารถติดต่อไปได้

สรุปและข้อเสนอแนะ

เครือข่ายมีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตของกลุ่ม โดยเฉพาะจะได้เป็นแหล่งตั้งต้น ในการสร้างประโยชน์ร่วมกันของเครือข่าย ได้รวบรวมข้อมูลข่าวสารและเผยแพร่ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ มีการเกื้อกูล พึ่งพาและแบ่งปัน มีการร่วมกันคิดร่วมกันตัดสินใจ ร่วมลงมือกระทำ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมกันพัฒนาและรับประโยชน์ร่วมกัน ตามหลักคิดที่สำคัญของคำว่า “เครือข่าย” หรือ “Network” ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเรื่อง”การเชื่อมต่อ “เชื่อมโยง” “ความสัมพันธ์” และ “การติดต่อสื่อสาร” ภายใต้วัตถุประสงค์หรือข้อตกลงอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันอย่างเป็นระบบและมีเป้าหมายที่ชัดเจน และมีอิสระต่อกันหรือเป็นเอกเทศที่ไม่ขึ้นต่อกัน โดยที่แต่ละฝ่ายยังคงปฏิบัติภารกิจหลักขององค์กรต่อไปโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์และปรัชญาของตนเอง จึงทำให้เครือข่ายเป็นความร่วมมือระหว่างปัจเจกกลุ่มขององค์กรประเภทเดียวกัน แต่จะเป็นขบวนการทางสังคมอันเกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร เพื่อวัตถุประสงค์และเป้าหมายคือการเดินตามรอยพระยุคลบาท ปฏิบัติตามคำสอนพ่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ภายใต้หลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง”

ข้อเสนอแนะ

1. เครือข่ายจะต้องมีการเก็บข้อมูลเกษตรกรอินทรีย์ของสมาชิกเครือข่าย มีข้อมูลเปรียบเทียบการใช้ปุ๋ยหมักจุลินทรีย์และปุ๋ยเคมี ทั้งในด้านราคาและผลประโยชน์ที่ได้รับ เพื่อให้สมาชิกใหม่ตัดสินใจได้ง่าย
2. การต่อยอดงานวิจัยชิ้นนี้ ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ “การเกษตรอินทรีย์” การทำปุ๋ยหมักจุลินทรีย์ เพื่อทำการฝึกอบรมให้แต่ละเครือข่ายในพื้นที่โดยใช้หลักสูตร “การเกษตรอินทรีย์เพื่อการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” และมีการมอบคู่มือให้สำหรับผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรนี้ พร้อมกับการจัดหาแหล่งทุนเพื่อนำไปผลิตให้เป็นรูปธรรมอย่างกว้างขวางมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ถวิลวดี บุรีกุล และคณะบรรณาธิการ. (2544). **เวทีผลงานการมีส่วนร่วมของพลเมือง “การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษาออกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน”**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- นฤมล นิราธร. (2543). **การสร้างเครือข่ายการทำงาน: ข้อควรพิจารณาในบางประการ โครงการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็ก**. กรุงเทพฯ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- ประเวศ วะสี (2538). **เครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พิสิษฐ์ เทพไกรวัล. (2554). **การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิไลวรรณ สุวรรณรักษา. (2551). **การพัฒนาเครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดสงขลา**. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	ร้อยตรีพิน ทองเกื้อ
วัน เดือน ปีเกิด	10 มิถุนายน 2502
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 54/5 หมู่ที่ 5 ตำบลชะอวด อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
เบอร์โทรศัพท์	081-3674037
อีเมล	feoun02@gmail.com
สถานที่ทำงาน	บ้านเลขที่ 54/5 หมู่ที่ 5 ตำบลชะอวด อำเภอลำชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	ศศ.บ.(สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น) สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน พ.ศ.2558

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด : กรณีศึกษา
ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

Maintaining Local Wisdom of the Knier forging group: A case study
of Ban Pho Sub-District, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province

พิมพ์วัลลุย์ พัฒนอรธกร

Pimwalan Phatthanaatthakon ¹

วงศ์สถิตย์ วิสุภี

Wongsatit Wisupee ²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทชุมชนความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ 2) แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 18 คน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1.บริบทชุมชนความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ พบว่า ช่างตีมีดได้รับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจาก นายเพชร ชาวสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว(สปป.ลาว) และได้ถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ได้จดทะเบียน พ.ศ.2550 ศักยภาพของกลุ่มประกอบด้วย ด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ผลงานกลุ่มตีมีด มีเอกลักษณ์คือ มีดคม แข็งแรงทนทาน สวยงาม ใช้งานนาน ได้รับรางวัลสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับห้าดาว ส่วนการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร มีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน มีกรรมการและสมาชิก 30 คน มีการลงทุนจากสมาชิก ขึ้นต่ำหุ้นละ 100 บาท ด้านวัสดุอุปกรณ์ ใช้วัสดุเหล็กและด้ามไม้ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ตีมีด ได้แก่ เลื่อยตัดเหล็ก เครื่องเจียรไฟฟ้า ตะไบ เครื่องสว่านไฟฟ้า และเครื่องตีมีดไฮดรอลิก เป็นต้น ด้านการผลิตมีขั้นตอน คือ การตัดและผ่าเหล็ก การแบนหรือตีเหลาบ การตีแต่ง การตอกตราสัญลักษณ์ การตะไบตกแต่ง การทำด้ามและการชุบคมมีด ส่วนด้านการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ตลาดภายในและตลาดภายนอกชุมชน

2.แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่ามี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มี

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ : การดำรงภูมิปัญญา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ตีมีด

Abstract

The objectives of this research were to study 1) community context and background of local wisdom, group potential, performance and management of Ban Pho Tambon Tee Mead Group, 2) Maintenance guidelines For local wisdom of Tam Mead Group, Ban Pho Subdistrict. It is qualitative research. A total of 18 people were sampled. Data collection tools were observation forms, interview forms, and group discussion issues using content analysis methods. The results showed that

1. For community context and history of local wisdom group potential, the results and management of the Ban Pho sub-district knife strike group showed that the blacksmith received local wisdom knowledge from Mr. Petch, a citizen of the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR) and it had been passed on to the people in the community from generation to generation. Community Enterprise of Ban Pho Sub-District Women's Organization, was registered in 2007. The potential of the group consists of physical, mental and intellectual aspects. The work of the knife-making group is unique, a knife that is sharp, durable, long-lasting and beautiful. It was awarded with OTOP Prize at the 5-star level. As for personnel management, Mrs. Mala Klang was the chairman, and there were 30 directors and members with a minimum investment of 100 baht per share. Steel material and wooden handle were used. The equipment used to strike the knife is a hacksaw, electric grinder hydraulic knife hammer, etc. The production process consists of cutting and slitting steel, flat hammering or flat striking, forging, stamping, logo nailing, decorative filing, handle making and plating of knives. In terms of marketing, products were on sale at the internal market and the market outside the community.

2. Guidelines for maintaining local wisdom of the knife-making group of Ban Pho Sub-district, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province, it was found that there were 5 approaches: 1) Collecting local wisdom data, 2) Encouraging research, 3) Encouraging the transfer and dissemination of local wisdom, 4) Creating an educational curriculum, 5) Cooperation between the public and private sectors.

Keywords : preserving wisdom, local wisdom, knife-making.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตคนภาคอีสานมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะเรียนรู้ ที่จะใช้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้ให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมและธรรมชาติได้ทั้งด้านประดิษฐ์ กรรมและหัตถศิลป์ ที่บ่งบอกหรือสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่อยู่เบื้องหลังอันได้สั่งสมและสืบสานมาช้านาน รวม ความว่ามนุษย์ได้ใช้สติปัญญาคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างหลากหลายมากชนิด (เอกวิทย์ ณ ถกลาง, 2540, หน้า 328)

มิด ถือเป็นเครื่องมือชนิดแรกๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ในกิจกรรมต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน มิดเป็นทั้งอาวุธและเครื่องมือในการประกอบอาชีพ บางครั้งมิดยังนำไปเป็นเครื่องประดับ การ ประดิษฐ์มิดขึ้นมาใช้ในอดีตนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญเป็นอย่างมาก และมีการถ่ายทอดความรู้ กันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การผลิตมิดจึงนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตมาก ขึ้น การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของบุคคลหรือชุมชนด้านการตีมิดหรือผลิตมิดกำลังลดน้อยถอยลง ทำให้ชุมชนที่ใช้ ภูมิปัญญาในการทำมิดกำลังเผชิญกับวิกฤติของการสูญหายทางภูมิปัญญา (ทวีป ศิริรัศมี และพรพิมล เตรียมวัง, 2549, หน้า 1)

ชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนทำมิดมายาวนานหลายชั่วอายุคนโดย สืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยมีช่างชาวลาว ชื่อ นายเพชร ได้แต่งงานกับนางพิณ ชาวไทย มีครอบครัวอยู่ในชุมชน แห่งนี้ และได้ประกอบอาชีพตีมิดพร้อมยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการตีมิดให้แก่ชาวบ้านที่สนใจมาจนถึง ปัจจุบัน ในปีพ.ศ.2550 ชาวบ้านได้รวมตัวกันไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กร สตรีตำบลบ้านโพธิ์” โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน มีกรรมการ 20 คน และสมาชิก 10 คน ความโดดเด่น ของกลุ่ม คือ มิด มีความคมแข็งแรง ใช้งานได้นาน ทำให้ได้รับรางวัล OTOP ระดับห้าดาว แต่ในปัจจุบันช่างตีมิด มีอายุมากขึ้น ชาดคนมาสืบทอดองค์ความรู้การตีมิด นับวันชาวบ้านกังวลว่าจะสูญหายไปจากชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึง สนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาวิจัยการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิดกรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา โดยอาศัยแนวทาง 5 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการ ค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการ ศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

คำถามสำคัญในการวิจัย

- 1.บริบทชุมชนความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่ม ตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มี แนวทางเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มที่มีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มที่มี ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพตีมีด ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มที่มีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยคัดเลือกแบบเจาะจง และผู้ที่ยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัย จำนวน 18 ราย ดังนี้ 1) สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี ตำบลบ้านโพธิ์ จำนวน 10 ราย 2) เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน,เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ,เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านโพธิ์และเจ้าหน้าที่สถานศึกษา 4 ราย 3) ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน จำนวน 1 ราย 4) พ่อค้ารถเร่จำนวน 1 ราย 5) ชาวบ้านที่มาซื้อมีด 2 ราย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ในประเด็นบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มที่มีตำบลบ้านโพธิ์ และนำเสนอแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มที่มีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย เป็นการศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 1.การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการเก็บข้อมูลเอกสารโดยกำหนดสาระสำคัญ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บริบทชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากพื้นที่วิจัย ประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นและการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยเป็นการถอดองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงและการบันทึกด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ปัจจุบันชาวบ้านตำบลบ้านโพธิ์มีอาชีพหลัก คือทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์อาชีพเสริมคือการตีมีด เป็นการสืบทอดจากบรรพบุรุษปัจจุบันนี้ช่างตีมีดนับวันลดน้อยลงไปมาก องค์ความรู้การตีมีดได้สูญหายตายไปพร้อมกับช่างตีมีดที่เสียชีวิต โดยไม่มีผู้สืบทอด ยังคงมีลูกหลานบางครัวเรือนที่สืบทอดการตีมีดต่อจากบิดามารดา แต่ก็เป็นส่วนน้อย ชาวบ้านได้รวมตัวกันเพื่อจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์” เมื่อปีพ.ศ.2550 มีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน ผลการดำเนินงาน ประธานรับซื้อมีดจากสมาชิกในราคาที่แพงกว่าร้านค้าทั่วไป จากนั้นนำไปจำหน่ายต่อตามตลาดทั่วไป เป็นการช่วยเหลือสมาชิกให้มีรายได้พอสมควรส่งผลทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น ได้รับรางวัลสินค้า OTOP ระดับห้าดาว ประเภท มีด กลุ่มมีการบริหารจัดการ โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่ายชัดเจน ด้านการเงิน มีการลงหุ้นขั้นต่ำหุ้นละ 100 บาท ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ใช้เหล็กแหบริยนต์มาตีมีด และเครื่องไฮดรอลิคมารช่วยตีมีด ด้านการผลิต ได้แก่ 1) การตัดและผ่าเหล็ก 2) การแบนหรือตีเหลา 3) การตีแต่ง 4) การตอกตราสัญลักษณ์ 5) การตะไบตกแต่ง 6) การทำด้าม 7) การชุบคมมีด 8) การตกแต่ง ส่วนด้านการตลาดปกติทางกลุ่มจำหน่ายที่ตลาดในชุมชนและนอกชุมชนแต่ในปัจจุบันสถานการณ์โรคโควิด 19 กำลังแพร่ระบาด ไม่สามารถเดินทางออกนอกพื้นที่ได้ ส่งผลกระทบต่อการจำหน่ายมีด รายได้ของสมาชิกลดลง จึงหาทางออกและปรับตัวหาช่องทางการจำหน่ายมีดในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการจำหน่ายมีดทางออนไลน์ทางเว็บเพจและทางไลน์ เปิดจำหน่ายโดยให้จองมีดและสินค้าอื่นๆ ทั่วประเทศ (มาลาปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค และสมปอง ลอยสนิท, 2563, สัมภาษณ์)

2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาจากการศึกษาสามารถสรุปได้ 5 ประเด็นดังนี้ 1) ควรรวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีดเริ่มตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และควรมีการเชิดชูเกียรติและยกย่องปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีดเพื่อให้ปรากฏแก่คนในชุมชน เพื่อให้ลูกหลานเยาวชนมองเห็นคุณค่าและมูลค่าที่เกิดจากการตีมีด 2) ควรสนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย รวบรวมกระบวนการตีมีด 3) ควรสนับสนุนให้มีการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการปลุกฝังนิสัยรักในอาชีพการตีมีดเริ่มตั้งแต่เด็กไปสู่เยาวชน โดยเรียนรู้ต่อไปเรื่อยๆ トラบไต่ที่ยังมีคนสืบทอด トラบนั้นภูมิปัญญาด้านการตีมีดยังคงอยู่กับชุมชนอย่างแน่นอน 4) ควรจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นการตีมีดให้นักเรียนและนักศึกษาได้เรียนรู้ หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาในชุมชนประกอบด้วย สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ที่ดูแลโรงเรียนเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ สถานศึกษาในเขตตำบลบ้านโพธิ์ และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) แต่ละสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นขึ้น สาระการเรียนรู้การทำงานพื้นฐานอาชีพให้นักเรียนและนักศึกษา อาจจะเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้ เรียนรู้ทฤษฎีและภาคปฏิบัติจริงในชุมชน “เรียนรู้สู่การปฏิบัติ” ส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนได้ซึมซับเอาองค์ความรู้ และความภาคภูมิใจในอาชีพของบรรพบุรุษของตนเอง 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตวิถีความเป็นอยู่ เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรสำนักงานอุตสาหกรรม สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ทุกหน่วยงานควรทำงานร่วมมือกันเป็นภาคีเครือข่ายและสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกันทำงานเชื่อมโยงกัน (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท และคนอื่นๆ, 2563, สนทนากลุ่ม)

อภิปรายผล

1. ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจากบรรพบุรุษ โดยต้นกำเนิดมาจากพี่น้องจากประเทศ สปป.ลาว คือ นายเพชร เป็นช่างตีมีดฝีมือดี จนได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง และได้แต่งงานกับหญิงชาวไทย นามว่า นางพิน ชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์ต่างได้รับอิทธิพลองค์ความรู้จากการถ่ายทอดของนายเพชร จากรุ่นสู่รุ่นมายาวนานนับ 100 ปีเศษ ช่างตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ได้ฝึกทักษะประสบการณ์ประกอบกับการลองผิดลองถูกจนชำนาญมีฝีมือได้ดัดแปลงความคิดสร้างสรรค์ตามยุคสมัยใหม่โดยมีไม้โซ่คมและแข็งแรงอย่างเดียว แต่ต้องมีรูปปลั๊กซ์ที่สวยงาม ส่งผลทำให้มีดีในตำบลบ้านโพธิ์ได้รับความนิยมจากลูกค้าเป็นอย่างดี

ในอดีตชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์มีจุดประสงค์การตีมีดไว้ใช้ในครัวเรือนเท่านั้นจากนั้นมีการพัฒนาเพื่อจำหน่าย มีอาชีพเสริมแก่ครอบครัวเมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันทั้งองค์กรสตรีในหมู่บ้าน และรวมกลุ่มไปจดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสิทธิ์เข้าถึงแหล่งทุนหรืองบประมาณจากภาครัฐ สามารถกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ และสามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ ส่งผลให้กลุ่มตีมีดมีตลาดรองรับและได้กำไรเพิ่มขึ้น การตีมีดของตำบลบ้านโพธิ์ มีจุดเด่นโดยมีคุณภาพดี คม แข็งแรง คงทน ใช้งานง่ายและใช้ได้นาน เหมาะมือ มีความสวยงาม และราคาย่อมเยาไม่แพงจนเกินไป ลูกค้าที่ซื้อมีดจากกลุ่มไปรับรองไม่ผิดหวัง เนื่องจากผลิตจากเหล็กเหนียวบรยนต์ที่เป็นเหล็กคุณภาพดี ส่งผลทำให้ได้รับรางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP สูงสุด ได้รับรางวัลระดับห้าดาวด้านผลิตภัณฑ์มีด แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดให้เป็นที่สนใจต่อผู้ซื้อมีดแบบนี้ด้วยซึ่งมีรูปปลั๊กซ์ที่ต้องได้มีการตกแต่ง เช่นแกะลายที่ตัวใบมีด ด้ามมีดก็มีการแกะสลักลวดลายโดยแกะลายด้วยปลายมีดมีทั้งแบบหัวตัดและแบบมีดดาบ มีการลึงด้ามมีดด้วยไม้ชิงชัน ทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม

ด้านการบริหารจัดการที่ดี 5 ด้าน ดังนี้ 1) การจัดการด้านบุคลากร หลักการทำงานแบบพี่น้อง ไมใช่เจ้านายลูกน้อง บริกรหาหรือร่วมกัน ร่วมกันคิด วางแผนการทำงานและประเมินผลด้านบวกและด้านลบช่วยกันเมื่อประสบปัญหาพร้อมกันหาแนวทางแก้ไข โดยมีประธานเป็นผู้นำที่ดีและเสียสละเพื่อส่วนรวมด้วยการรับซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มในราคาที่แพงกว่าร้านค้าในชุมชน ทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นมีอาชีพเสริมเลี้ยงครอบครัวได้ 2) การจัดการด้านเงินโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยการลงหุ้นขั้นต่ำหุ้นละ 100 บาท ประธานมีแนวคิดในการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มของตนเอง ด้วยการกู้เงินมาลงทุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งสำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ โดยนำเงินมาซื้อผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มให้ราคาดีกว่าร้านค้าในชุมชนและที่อื่นๆ 3) การจัดการวัสดุอุปกรณ์ 4) การจัดการด้านการผลิตมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากองค์ความรู้การตีมีดแต่ละพื้นที่ ช่างแต่ละคนมีฝีมือและสูตรหรือเทคนิควิธีการไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับฝีมือ ความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้มีคุณภาพดีหรือไม่อย่างไร 5) การจัดการด้านการตลาดโดยนำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปจำหน่ายตลาดในชุมชน หน้าบ้านตนเองให้นักท่องเที่ยวที่มาดูงานในชุมชน ส่วนตลาดนอกชุมชนเป็นการออกบูท ตามสถานที่ต่างๆ ตลาดตามออเดอร์หรือตามสั่งจากทั่วประเทศ ตลาดจากพ่อค้าแม่ขายรถเริ่มมารับซื้อ และตลาดเทคโนโลยีสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ต สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนลวดี โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ (2553, หน้า 90-95) พบว่าการเพิ่มช่องทางจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ตด้วยวิธี E-commerce ขึ้นตอนวิธีการขายสินค้าผ่านเว็บไซต์ WWW.trekkingthai.com ห้องคนมีคม ขึ้นแรก การสมัครเป็นสมาชิกของ

เว็บไซต์ที่มีการซื้อขายมีดและของมีคม ชั้นที่สอง เมื่อเป็นสมาชิกแล้ว จึงทำการโพสต์ขายผลิตภัณฑ์มีดของช่างในกลุ่มที่มีดชุมชนบ้านใหม่

2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีแนวทางการรวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีดซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติแก่ช่างตีมีดให้ปรากฏในสังคมและเป็นที่ยอมรับแก่ลูกหลานและคนในชุมชน 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัยคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย เป็นการรวบรวมผลงาน เทคนิควิธีการตีมีดแบบสมบูรณ์เข้าถึงได้อย่างเป็นรูปธรรม คนรุ่นใหม่สามารถเรียนรู้องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดได้ และที่สำคัญควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อค้นหาประเด็นที่ต้องการพัฒนา สภาพปัญหาต่างๆ และร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้น 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ หรือสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ควรร่วมมือกันทำงานแบบบูรณาการ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ลูกหลานในชุมชนเรียนรู้ภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง ค่อยๆ ซึมซับไปที่ละนิด และควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดในรูปแบบเอกสาร หนังสือ วารสาร จุลสาร และนิตยสารต่างๆ ตลอดถึงศึกษาค้นคว้าวิจัย มีการเผยแพร่องค์ความรู้การตีมีดผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก เรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร(2551, หน้า 152-155) พบว่า ในอดีตชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบทอดกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวตนเองในปัจจุบันใช้วิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยการเป็นลูกมือช่างและค่อยๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญอาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรักต้องใช้ความอดทนและระยยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะ และความชำนาญ 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษาการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระยะสั้นหรือระยะยาว นับว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดได้ 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชนควรทำงานร่วมมือกันเป็นภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการเชื่อมโยงกัน ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้โครงการ/แผนงาน/กิจกรรม ดำเนินการต่อไปและมีวิสัยทัศน์คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของนิสาพร วัฒนศัพท์ (2542, หน้า 141-144) ปัจจัยการสืบสานที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างช่าง วัสดุ และชุมชนให้มีการสืบสานงานโรงหม และปัจจัยที่ส่งเสริมสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การจัดเก็บโรงหมไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสถาบันการศึกษา ควรนำผลการวิจัยไปพิจารณาปรับใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาในหน่วยงานของตนเอง ในการจัดโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมของชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผลจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้แนวทางการพัฒนาการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดในชุมชนได้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนหรือชุมชนที่ควรนำแนวทางไปพัฒนาควรพิจารณาถึงความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเองเป็นสำคัญ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

- 3.1 ควรศึกษาวิจัยในประเด็นปัจจัยแห่งความสำเร็จการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มที่มีดีสู่การพึ่งตนเอง
- 3.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มที่มีดีตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
- 3.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มที่มีดีสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน

บรรณานุกรม

- ทวีป ศิริรัมย์ และพรพิมล เตรียมวัง. (2549). การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต ของที่ระลึกใน **จังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง**. เชียงใหม่: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง.
- นิตยาพร วัฒนศัพท์. (2541). **วัดกับการดำรงอยู่ของงานศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. (2551). **การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, และสมปอง ลอยสนิท. (2563). **สัมภาษณ์**.
- มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท และคนอื่นๆ. (2563). **สนทนากลุ่ม**.
- รัตน์ลวดดี โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ. (2553). **การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดีและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธี E-commerce : ชุมชนบ้านใหม่**. รายงานการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- เอกวิทย์ ณ ถกลาง. (2540). **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ ของชาวบ้านไทย**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางพิมพ์วัลย์ พัทธนารถกร
วันเดือนปีเกิด	3 เมษายน 2516
ที่อยู่	101 หมู่ 8 บ้านกรูด ตำบลข้างทอง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30230
เบอร์โทรศัพท์	062-1599291
อีเมลล์	pimwalan.pk@gmail.com
สถานที่ทำงาน	สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา ชั้น 3 ถนนมหาไถไทย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ สาขาพณิชยการวิทยาลัยอาชีวศึกษานครราชสีมา ปริญญาตรีบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

การเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชน
ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

Strengthening for Management of Activities Groups in Community
Kut Mak Fai Subdistrict Nong Wua So District Udon Thani Province.

สมพันธ์ เตชะอธิก

Somphant Techaatik¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชนให้เข้มแข็ง การศึกษาใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research : PAR) เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พื้นที่ในการวิจัยตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี การพัฒนากลุ่มกองทุนต่าง ๆ ทั้งหมดจำนวน 10 กลุ่ม ในช่วงแรกชาวบ้านให้ความสนใจเป็นอย่างมาก มีการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกลุ่มกองทุนอย่างเข้มข้น จนทำให้ชาวบ้านมีรายได้และสามารถปลดหนี้ได้บ้าง แต่เมื่อดำเนินการไปได้สักระยะพบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง ทำให้บางกลุ่มกองทุนฯ ต้องหยุดดำเนินการ จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงเกิดการวิจัยและพัฒนา เรื่องการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า การมีเป้าหมายร่วมกัน กลุ่มกิจกรรมมีการช่วยเหลือพึ่งพากันเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างงาน รายได้ ลดรายจ่าย, ผลิตและบริโภคอาหารปลอดภัย, การมีข้อตกลงร่วมกัน มีการจัดทำโครงสร้าง กลไกการทำงาน และระเบียบกลุ่มร่วมกัน, การวางแผนและบทบาทหน้าที่ มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนขึ้น, การมีกิจกรรมร่วม มีการแลกเปลี่ยน การวางแผน ทุนหมุนเวียน การปันผล การตั้งกองทุนสามัคคีตุ้มโฮมเพื่อช่วยเหลือคนยากจน, การบริหารงบประมาณ มีระบบบัญชีและการเงิน มี รายงานประจำเดือน รายงานสามเดือน รายงานประจำปี, การติดตามสนับสนุนและเสนอผลการดำเนินงาน ผ่านการประชุมกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ และหน่วยงานต่าง ๆ จัดเวทีร่วมกับกลุ่มกิจกรรม

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง การบริหารจัดการ กลุ่มกิจกรรม ชุมชน

¹ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The objectives of this research were to study Strengthening the management of group activities for the community to be strong The study used participative action research. (Participatory Research : PAR) Emphasize community participation in research and development. Research tools include in-depth interviews. group chat participant and non-participant observation Research areas in Kut Mak Fai Subdistrict Nong Wua So District Udon Thani Province. Development of a total of 10 different fund groups. In the beginning, the villagers paid a lot of attention. There are intensive activities in each fund group. Until the villagers have income and can pay off some debt. But when doing it for a while, it was found that The villagers were less interested in carrying out various activities, causing some groups of the Fund to must stop from such problem situations Therefore, research and development on strengthening participatory group management.

The results showed that having common goals The activity group has a network of interdependence assistance. To create jobs, income, reduce expenses, produce and consume safe food, having a consensus. Structures, working mechanisms and group order, planning and roles have been established. more clearly defined, co-operation There are exchanges, planning, working capital, dividends, the establishment of a Home Harmony Fund to help the poor, budget management. Have accounting and financial systems have monthly report three month report Annual Report, Support Follow-up and Performance Proposal Through meetings of various activity groups and various departments organized a forum with activity groups.

Keyword : Strengthening, Management, Activities Groups, Community

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

หมู่บ้านโคกกลม หมู่ที่ 3 และบ้านแสงอร่าม หมู่ที่ 11 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ดำเนินการ “โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” นับเป็นอีกหนึ่งศูนย์เรียนรู้ต้นแบบตามแนวพระราชดำริระดับอำเภอที่ประสบความสำเร็จก่อนขยายผลไปสู่อำเภออื่นๆ ดำเนินการโดยมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีและพลังการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ ได้นำเอาแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ไทย รัชกาลที่ 9 เข้าถึงชาวบ้านด้วยวิธีการ “เข้าใจ เข้าถึง จึงพัฒนา” และนำองค์ความรู้จากบุคลากร และตัวอย่างของ มูลนิธิชัยพัฒนา , มูลนิธิแม่ฟ้าหลวง , ฟาร์มตัวอย่างตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ รวมทั้งมีองค์การบริหารส่วนตำบลกุดหมากไฟ และหน่วยงานในจังหวัดอุดรธานี เข้ามาช่วยสนับสนุน โดยได้เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน

โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านโคกล่ามและบ้านแสงอร่าม มีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านอยู่รอด หลุดพ้นจากปัญหาหนี้สิน มีรายได้เสริม และมีการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างยั่งยืน รวมถึงสามารถพึ่งพาตนเองได้และมีการรวมกลุ่มทำธุรกิจเล็กๆ จากเป้าหมายดังกล่าว จึงก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เริ่มจากการเก็บข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ ของชาวบ้าน หลังจากนั้นปรับทัศนคติชาวบ้านและพาไปศึกษาดูงาน มีการพัฒนาระบบน้ำเพื่อทำการเกษตร “นำน้ำเข้าแปลงนา” โดยการทำฝาย และทำระบบส่งน้ำเข้าแปลงนาให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง เมื่อระบบน้ำดีแล้วก็ส่งเสริมการเศรษฐกิจพอเพียง ทำเกษตรแบบผสมผสาน มีการปลูกข้าว ปลูกพืชหลังนา การทำประมง และเลี้ยงสัตว์ ต่อมาได้เกิดการรวมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจกันดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาของกลุ่มกองทุนต่างๆ ทั้งหมดจำนวน 10 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนปุ๋ย กลุ่มกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มกองทุนเมล็ดพันธุ์ผัก กลุ่มกองทุนเปิด กลุ่มกองทุนหมู กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มกองทุนตลาด กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มกองทุนโรงเรียนข้าวชุมชน และกลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์ยาสัตว์ ภายหลังจากยุบรวมกลุ่มกองทุนเปิด กลุ่มกองทุนหมู และกลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์ยาสัตว์ เป็นกลุ่มปศุสัตว์ และเกิดกลุ่มใหม่ขึ้น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผลิตภัณฑ์จากหมอนไหม และกลุ่มแปรรูปน้ำข้าวกล้อง ทำให้กลุ่มในชุมชนมีทั้งสิ้น จำนวน 11 กลุ่ม

ผลการดำเนินการของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ในช่วงแรก พบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจเป็นอย่างมาก มีการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกลุ่มกองทุนอย่างเข้มข้น จนทำให้ชาวบ้านมีรายได้และสามารถปลดหนี้ได้บ้าง แต่เมื่อดำเนินการไปได้สักระยะ พบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ลดลง และทำให้บางกลุ่มกองทุนต้องหยุดดำเนินการ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก เช่น การไม่มีตลาดในการจำหน่ายผลผลิต ผู้นำในการดำเนินการยังไม่เข้มแข็ง สมาชิกกลุ่มขาดการสื่อสารทำความเข้าใจกันในการแบ่งบทบาทหน้าที่ และมีปัญหาการแบ่งปันผลประโยชน์อยู่บ้าง เป็นต้น ทำให้ทุกๆ กลุ่มกองทุนยังต้องพึ่งพาเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ อยู่ ซึ่งอาจจะนำไปสู่แนวโน้มในการพัฒนาชุมชนที่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากกลุ่มกองทุนต่างๆ ขาดการรวมเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงขาดการติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงินทุนให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน นอกจากนี้ปัญหาด้านการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน บ้านโคกล่ามและบ้านแสงอร่ามยังประสบปัญหาอื่นๆ เช่น ปัญหาการจัดการน้ำตามแนวท่อ การพัฒนากลุ่ม/องค์กรในชุมชน ปัญหาสารเคมีจากการทำเกษตรในชุมชน การรวมเป็นเครือข่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันยังไม่ชัดเจน และผู้นำมีทักษะ องค์ความรู้ในการบริหารจัดการคน/องค์กรชุมชนหรือการพัฒนาแก้ไขปัญหานั้นๆ ในชุมชนไม่มากพอ รวมถึงมีความมั่นใจและการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนน้อย ซึ่งอาจจะนำไปสู่แนวโน้มในการพัฒนาชุมชนที่ไม่ยั่งยืน

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว จึงเกิดการวิจัยและพัฒนาเรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชนสู่คุณธรรมจริยธรรมและเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อศึกษาและพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมระดับปัจเจกบุคคล ชุมชนและหน่วยงาน การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่หรือผู้นำการเปลี่ยนแปลง การสร้างการมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กร เครือข่ายภายในและภายนอก การศึกษาทุนเดิมและนำทุนเดิมมาใช้ในการพัฒนา การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหามุมชน และการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาฝีมือแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชนฯ เพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และความยั่งยืนของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและมีความเข้มแข็ง โดยสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้ด้วยตนเอง มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ลดการพึ่งพาจากภายนอก รวมถึงเป็นชุมชนที่มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การจัดการความรู้และขยายผลสู่พื้นที่อื่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชนให้เข้มแข็ง

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ประกอบด้วย 1) ตัวแทนผู้นำชุมชน/ผู้นำกลุ่มองค์กร 2) คนในชุมชน 3) หน่วยงานในพื้นที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน 4) เจ้าหน้าที่มูลนิธิปิดทองหลังพระและอาสาสมัครในพื้นที่ และมูลนิธิปิดทองหลังพระและมูลนิธิมันพัฒนาในพื้นที่บ้านโคกล่าม หมู่ที่ 3 และบ้านแสงอร่าม หมู่ที่ 11 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการในการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สรุปรบเรียน และวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยศึกษาข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานด้านการก่อตั้งกลุ่ม ทุนเดิม การผลิต การแปรรูป การตลาด การบริหารจัดการทั่วไป ผลที่เกิดขึ้น และเครือข่ายต่าง ๆ วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส ภาวะคุกคาม และข้อเสนอแนะ/แนวทางการพัฒนา เพื่อให้กลุ่มกิจกรรมในชุมชนได้ทบทวนตนเอง และมองถึงอนาคต
2. เรียนรู้พื้นที่รูปธรรมตัวอย่าง เพื่อให้ตัวแทนกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้พูดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่อง การผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่มด้านอื่นๆ กับพื้นที่ต้นแบบ และนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการวางแผน และกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม
3. จัดทำยุทธศาสตร์และแผนเพื่อบริหารจัดการกองทุนชุมชน ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรชุมชน โดยศึกษาเป้าหมายและกลยุทธ์การดำเนินงานที่กลุ่มกิจกรรมในชุมชนอยากมีส่วนร่วมกันทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จากนั้นจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมชุมชนในการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชนให้เกิดการช่วยเหลือพึ่งพากันอย่างยั่งยืน
4. สร้างแผน/โครงการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยนำแผนยุทธศาสตร์มาพัฒนาเป็นกิจกรรมหรือโครงการ ระบุรายละเอียดกิจกรรม ระยะเวลา กลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ และผู้รับผิดชอบ
5. การขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ และจากกระบวนการในการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research : PAR) เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยและพัฒนา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ

1. การสัมภาษณ์เดี่ยวแบบเจาะลึก (In-depth Interview)
2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
3. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
4. การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และนำเสนอโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis)

ผลการศึกษา

หมู่บ้านโคกกล่ำ หมู่ที่ 3 และบ้านแสงอร่าม หมู่ที่ 11 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี เป็นพื้นที่ดำเนินการ “โครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ซึ่งดำเนินการโดยมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุดรธานีและชาวบ้านในพื้นที่ โดยได้เริ่มโครงการเมื่อปี พ.ศ.2553 จนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้โครงการฯ มีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านอยู่รอด หลุดพ้นจากปัญหาหนี้สิน มีรายได้เสริม และมีการใช้ชีวิตแบบพอเพียงอย่างยั่งยืน จากเป้าหมายดังกล่าว จึงก่อให้เกิดการพัฒนาระบบน้ำเพื่อทำการเกษตร “นำน้ำเข้าแปลงนา” โดยการทำฝาย และทำระบบส่งน้ำเข้าแปลงนาให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง เมื่อระบบน้ำดีแล้วก็ส่งเสริมการเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำเกษตรแบบผสมผสาน มีการปลูกข้าว ปลูกพืชหลังนา การทำประมง และเลี้ยงสัตว์ ต่อมาได้เกิดการรวมกลุ่มร่วมแรง ร่วมใจกันดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ส่งผลให้เกิดการพัฒนากลุ่มกองทุนต่าง ๆ ทั้งหมดจำนวน 10 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนปุ๋ย กลุ่มกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มกองทุนเมล็ดพันธุ์ผัก กลุ่มกองทุนเปิด กลุ่มกองทุนหมู กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มกองทุนตลาด กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มกองทุนโรงสีข้าวชุมชน และกลุ่มกองทุนเวชภัณฑ์ยาสัตว์ ผลการดำเนินการในช่วงแรก พบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจเป็นอย่างมาก มีการดำเนินกิจกรรมในแต่ละกลุ่มกองทุนอย่างเข้มข้น จนทำให้ชาวบ้านมีรายได้และสามารถปลดหนี้ได้บ้าง แต่เมื่อดำเนินการไปได้สักระยะ พบว่า ชาวบ้านให้ความสนใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ลดลง และทำให้บางกลุ่มกองทุนต้องหยุดดำเนินการ ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอก เช่น การไม่มีตลาดในการจำหน่ายผลผลิต ไม่มีผู้นำในการดำเนินการ สมาชิกกลุ่มไม่มีการสื่อสารทำความเข้าใจกันในการแบ่งบทบาทหน้าที่ และการแบ่งปันผลประโยชน์ กลุ่มกองทุนต่าง ๆ ไม่มีการรวมเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมถึงไม่มีการติดต่อประสานงาน เพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงินทุนให้เกิดการทำงานอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมแก่ชุมชน ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้ดำเนินการกิจกรรมหลัก 5 กิจกรรม ดังนี้ กิจกรรมที่ 1 ศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สรุปบทเรียน และวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยศึกษาข้อมูลทั่วไปในการดำเนินงานด้านการก่อตั้งกลุ่ม ทุนเดิม การผลิต การแปรรูป การตลาด การบริหารจัดการทั่วไป ผลที่เกิดขึ้น และเครือข่ายต่าง ๆ วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส ภาวะคุกคาม และข้อเสนอแนะ/แนวทางการพัฒนา เพื่อให้กลุ่มกิจกรรมในชุมชนได้ทบทวนตนเอง และมองถึงอนาคตว่าจะพัฒนาต่อไปอย่างไร กิจกรรมที่ 2 เรียนรู้พื้นที่รูปธรรมตัวอย่าง เพื่อให้ตัวแทนกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้พูดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่องการผลิต การแปรรูป การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่มด้านอื่นๆ กับพื้นที่ต้นแบบ และนำองค์ความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการวางแผน และกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของแต่ละกลุ่ม กิจกรรมที่ 3 จัดทำยุทธศาสตร์และแผนเพื่อบริหารจัดการกองทุนชุมชน สู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม/องค์กรชุมชน โดยศึกษาเป้าหมายและกลยุทธ์การดำเนินงานที่กลุ่มกิจกรรมในชุมชนอยากมีส่วนร่วมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จากนั้นจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เสริมสร้างการมีส่วนร่วมชุมชนใน

การบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชนให้เกิดการช่วยเหลือพึ่งพากันอย่างยั่งยืน กิจกรรมที่ 4 สร้างแผน/โครงการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยนำแผนยุทธศาสตร์มาพัฒนาเป็นกิจกรรมหรือโครงการ ระบุรายละเอียดกิจกรรม ระยะเวลา กลุ่มเป้าหมาย งบประมาณ และผู้รับผิดชอบ กิจกรรมที่ 5 การขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ และจากกระบวนการในการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนี้

1. เกิดการวิเคราะห์ลักษณะกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยบริหารจัดการเป็นกลุ่มกิจกรรม มีการวางแผนการดำเนินงานกลุ่ม และมีทุนหมุนเวียน เช่น โครงการผลิตและแปรรูปน้ำข้าวกล้อง กลุ่มกิจกรรมในชุมชนจึงร่วมกันขับเคลื่อนโครงการ โดย ทบทวนแผนงานโครงการ รวมกลุ่มระดมทุนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน จัดทำระเบียบข้อตกลงกลุ่มพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการกลุ่มด้วยการอบรมและศึกษาดูงาน จากนั้นดำเนินการด้านการผลิต การแปรรูป และการจำหน่าย กองทุนคุ้มโฮมสามัคคี มีคณะกรรมการจากทุกภาคส่วนในพื้นที่และช่วยเหลือคนยากจนทั้งในรูปแบบให้เปล่าและกู้ยืมแบบหัก 200 บาท จากวงเงินกู้ 10,000 บาท ใช้คืนภายใน 3 ปี ทำการผลิตและอาชีพจนพึ่งตนเองได้ มีผู้ได้รับประโยชน์ กว่า 50 ครอบครัวและบริหารจัดการอย่างยั่งยืนจนถึงปัจจุบัน

2. เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อทบทวนและสรุปบทเรียนการดำเนินงานกลุ่มกิจกรรมในชุมชน การวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคาม และแนวทางการพัฒนากลุ่มกิจกรรมในชุมชน จนนำไปสู่การจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเงิน และการบัญชีอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ และการอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพูดในที่สาธารณะและการประชุมเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

3. เกิดแนวทางการช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ในรูปแบบ กลุ่มเข้มแข็งช่วยกลุ่มอ่อนแอ เพื่อร่วมประชุมแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนทรัพยากรอื่น ๆ เช่น องค์ความรู้ หรืองบประมาณ เป็นต้น

การศึกษา วิเคราะห์ตามกรอบคิดเรื่องการบริหารจัดการ โดยการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มแบบมีส่วนร่วม ได้พิจารณาประเด็นสำคัญ 6 ประเด็น ประกอบด้วย การมีเป้าหมายร่วมกัน การมีข้อตกลงร่วมกัน การจัดโครงสร้างกลุ่มและกลไกคณะทำงาน การวางแผนงานและบทบาทหน้าที่ การมีกิจกรรมร่วมกัน การบริหารงบประมาณ การติดตาม สนับสนุนและนำเสนอผลการดำเนินงาน ดังผลการศึกษาที่พบได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ดังนี้

การมีเป้าหมายร่วมกัน พบว่า กลุ่มกิจกรรมในชุมชนบ้านโคกล่าม หมู่ 3 และบ้านแสงอร่าม หมู่ 11 ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มีเป้าหมายในสองลักษณะ คือ 1. เป้าหมายก่อนการตั้งกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เป้าหมายส่วนนี้เกิดขึ้นจากการหนุนเสริมของมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ซึ่งเข้ามาดำเนินโครงการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนอ่างเก็บน้ำห้วยคล้ายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี มูลนิธิฯ ไม่เพียงแต่ดำเนินการด้านการจัดการน้ำในชุมชนเท่านั้น แต่ได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาชุมชนและกลุ่ม/องค์กรในชุมชน จึงเกิดแนวทางการพัฒนาให้เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ซึ่งเกิดจากความต้องการเล็งเห็นความสำคัญและความสอดคล้องกับทุนเดิมในชุมชนที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งกลุ่มที่เกิดขึ้นเป็นการต่อยอดการหนุนเสริมหรือมีนโยบายจากภายนอกมาเป็นตัวจุดประกาย โดยเป้าหมายเน้นไปในแนวทางการพึ่งพาตนเอง การสร้างรายได้ ลดรายจ่ายในชุมชน สร้างความสามัคคีและมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ 2. เป้าหมายร่วมของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน โดยเป้าหมายนี้เกิดจากกลุ่มกิจกรรมในชุมชนได้มีการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา

มา ผ่านการสรุปทบทเรียน การวิเคราะห์ศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน และนำข้อมูลหรือบทเรียนที่ค้นพบมาจัดทำยุทธศาสตร์และแผนเพื่อบริหารจัดการกองทุนสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน พบว่าเป้าหมายร่วมของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน คือ 1) การช่วยเหลือพึ่งพากันของเครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือพึ่งพากันของทุกกลุ่ม เช่น มีการประชุมแลกเปลี่ยนบทเรียนการดำเนินงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม หรือการสนับสนุนทุนกู้ยืมจากกลุ่มที่เข้มแข็งไปช่วยเหลือกลุ่มที่อ่อนแอแบบไม่มีดอกเบี้ย หรือดอกเบี้ยต่ำ 2) การผลิตและการแปรรูป เช่น ผลิตข้าวกล้องปลอดภัย การแปรรูปน้ำข้าวกล้อง การแปรรูปกล้วยฉาบ และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์/ปุ๋ยชีวภาพ การผลิตอาหารปลอดภัย ด้วยการทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรปลอดภัย การสร้างงาน สร้างรายได้ ลดรายจ่ายในชุมชน เช่น การจ้างแรงงานในชุมชน การนำผลิตทางการเกษตรในชุมชนไปจำหน่ายผ่านกลุ่มตลาด 3) เป้าหมายด้านสุขภาพ เช่น ส่งเสริมการบริโภคข้าวกล้อง การบริโภคผักและผลไม้ปลอดสารพิษ และการบริโภคข้าวปลอดภัยที่ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP (Good Agricultural Practice)

การมีข้อตกลงร่วมกัน การจัดโครงสร้างกลุ่มและกลไกคณะทำงาน พบว่า การขับเคลื่อนงานของกลุ่มกิจกรรมในชุมชนส่วนใหญ่ ได้มีการจัดทำระเบียบข้อตกลง อย่างชัดเจน เช่น กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มตลาด กลุ่มศึกษาดูงาน และกลุ่มแปรรูปน้ำข้าวกล้อง เป็นต้น แต่บางกลุ่มกิจกรรมในชุมชนมีโครงสร้าง มีระเบียบข้อตกลงกลุ่ม แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เช่น กลุ่มกองทุนเมล็ดพันธุ์ข้าว มีโครงสร้างกลุ่มแต่คณะกรรมการไม่มาร่วมดำเนินการ ทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินการไม่ต่อเนื่อง หรือ กลุ่มผู้ใช้น้ำ สมาชิกบางคนไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงของกลุ่ม เช่น การเปิดน้ำเกินหรือก่อนเวลาที่กำหนด ซึ่งขัดต่อระเบียบข้อตกลงกลุ่ม นำมาซึ่งปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม เป็นต้น ดังนั้นการมีข้อตกลงร่วมกันเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอ แต่ต้องมีการทำความเข้าใจ และสื่อสารกันอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชุมประจำเดือน เพื่อเป็นการทบทวนข้อตกลง การหาทางออกของปัญหาาร่วมกัน ด้านการจัดโครงสร้างกลุ่มและกลไกคณะทำงาน พบว่า แต่ละกลุ่มกิจกรรมในชุมชนทุกกลุ่ม มีโครงสร้างกลุ่มและกลไกคณะทำงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน เลขานุการ เภรัณยิก คณะกรรมการกลุ่มแต่ละฝ่าย และมีสมาชิกกลุ่ม โดยได้ระบุบทบาทหน้าที่ของกลไกแต่ละส่วน ซึ่งกลุ่มกิจกรรมในชุมชนส่วนใหญ่ได้ดำเนินการตามโครงสร้างและกลไกที่กำหนดไว้ แต่ยังมีกลุ่มกิจกรรมในชุมชนอีกส่วนหนึ่งดำเนินการแต่ยังไม่เป็นไปตามโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของกลไกแต่ละส่วน เนื่องจากคณะกรรมการหรือสมาชิกกลุ่มมีภาระงานมาก หรือที่เรียกว่า “สวมหมวกหลายใบ” ทำให้ทำหน้าที่ของตนเองได้ไม่เต็มที่ คณะกรรมการกลุ่มบางส่วนไม่เข้าใจแนวทางการทำงานและบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น บทบาทด้านการประสานงานกับคนทั้งในและนอกกลุ่ม หรือบทบาทในการทำกิจกรรมของกลุ่ม โดยมีความเข้าใจว่าการมีตำแหน่งจะต้องเป็นผู้นำกิจกรรมอย่างเดียว การดำเนินกิจกรรมเป็นหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มเท่านั้น เป็นต้น

การวางแผนงานและบทบาทหน้าที่ พบว่า การดำเนินงานกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานหลักที่อิงจากระเบียบข้อตกลงของกลุ่ม และมีมีการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบให้แก่ผู้ดำเนินงานแต่ละฝ่าย เช่น กลุ่มผู้ใช้น้ำจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบงานในแต่ละโซน เพื่อทำหน้าที่ในการเปิด-ปิดวาล์วน้ำหรือกลุ่มศึกษาดูงานจะมีการประชุมวางแผนและแบ่งหน้าที่ เพื่อจัดเตรียมอาหารต้อนรับคณะศึกษาดูงาน โดยแบ่งเป็น ผู้จัดซื้อวัตถุดิบ ผู้จัดเตรียมอุปกรณ์ ผู้ปรุงอาหาร และผู้ที่ทำหน้าที่ให้บริการ เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่ง พบว่า บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรมในชุมชนไม่เป็นไปตามที่ระบุไว้ในระเบียบข้อตกลง หรือแผนการดำเนินงาน เนื่องจากมีคนขับเคลื่อนงานในกลุ่มไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นคนกลุ่มเดิม และคนกลุ่มนี้ยังต้องทำหน้าที่รับผิดชอบงานในหลายกลุ่มกิจกรรม ดังนั้นในทางปฏิบัติจะเป็นไปในลักษณะของการช่วยเหลือกันตามความ

เหมาะสม ไม่ได้แบ่งแยกตามหน้าที่อย่างชัดเจน ซึ่งหากพิจารณาในแง่ดี คือ เป็นการช่วยเหลือและทำงานร่วมกัน แต่หากพิจารณาในแง่ลบ คือ สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ไม่ให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม หรือไม่ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น กลุ่มโรงสีข้าว มีการแบ่งหน้าที่ให้แก่สมาชิก โดยแบ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่จัดหาข้าวมาสี และผู้ทำหน้าที่สีข้าว แยกกัน แต่ในความเป็นจริงคือ ผู้ที่หาข้าวมาสีและผู้สีข้าวเป็นคนเดียวกัน เป็นต้น

การมีกิจกรรมร่วมกัน พบว่า กลุ่มกิจกรรมในชุมชน มีการทำกิจกรรมใน 3 ลักษณะ คือ กลุ่มที่บริหารจัดการเป็นกลุ่ม กลุ่มที่แยกบริหารจัดการเป็นปัจเจกบุคคล และการทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม 1) กลุ่มที่บริหารจัดการเป็นกลุ่ม กลุ่มในลักษณะนี้จะมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง การจัดการในกลุ่มมีการประชุมคณะกรรมการกลุ่ม การแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือกันในกลุ่ม เพื่อวางแผนการดำเนินงานกลุ่ม มีทุนหมุนเวียนในกลุ่มในการบริหารจัดการในกลุ่ม การปันผลประจำปีให้กับสมาชิก รวมถึงการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการได้ตามความเหมาะสม ได้แก่ กลุ่มศึกษาดูงาน กลุ่มตลาด กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มแปรรูปน้ำข้าวกล้อง และกลุ่มกองทุนปุ๋ย เป็นต้น 2) กลุ่มที่แยกบริหารจัดการเป็นปัจเจกบุคคล กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือและการวางแผนร่วมกันในกลุ่มน้อย ทุนหมุนเวียนในกลุ่มมีปัญหา อาจเป็นการดำเนินงานที่ขาดทุน ทำให้ต้องมีการกู้ยืมจากกลุ่มอื่นเข้ามาหมุนเวียนในกลุ่ม สมาชิกไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตออกสู่ตลาดได้ จึงส่งผลให้ไม่มีการรวมสมาชิกกลุ่ม และแยกการจัดการเป็นปัจเจก คือ มีผู้นำเพียงคนเดียว หรือมีผู้นำน้อย ได้แก่ กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มเมล็ดพันธุ์ผัก และกลุ่มกองทุนหมู เป็นต้น 3) การทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม กล่าวคือ มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มกิจกรรมในชุมชนแต่ละกลุ่ม ได้แก่ การจัดการกิจกรรมพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเงินและการบัญชีอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ การอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการพูดในที่สาธารณะและการประชุมเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น หรือกลุ่มศึกษาดูงานที่นำเงินรายได้ส่วนหนึ่ง ไปสนับสนุนในรูปแบบการให้กู้ยืมแบบไม่มีดอกเบี้ย ในการซื้อที่ดินเพื่อสร้างโรงสีข้าวชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้เครือข่ายกลุ่มกิจกรรมยังรวมกลุ่มกันเมื่อมีความสนใจในปัญหา หรือเมื่ออยากร่วมกันสร้างผลประโยชน์ให้กับชุมชน เช่น การร่วมขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม หรือร่วมขับเคลื่อนกองทุนสามัคคีคุ้มโฮม รวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่มกิจกรรมแต่ละกลุ่มยังคงความอิสระในการบริหารจัดการตนเอง การทำกิจกรรมร่วมกันในรูปแบบเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาชุมชน การมีส่วนร่วมในระดับสนใจ ได้ร่วมค้นหา เสนอปัญหาและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การเสนอแนะความต้องการของกลุ่มและชุมชน รวมถึงการกำหนดเป้าหมายและทิศทางของการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน การมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจ โดยได้พูดคุย ลงมติและตัดสินใจเลือกเป้าหมายเพื่อนำมาสร้างยุทธศาสตร์ และแผนงานหรือโครงการ มีส่วนร่วมในการคิดและวางแผน โดยการคิดริเริ่มแผนงานโครงการเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการกำหนดชื่อแผน วัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงาน ผู้รับผิดชอบ รวมถึงงบประมาณในการดำเนินงาน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง และการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการกลุ่มของตนเองให้ดีขึ้น

การบริหารงบประมาณ พบว่า กลุ่มกิจกรรมในชุมชนแต่ละกลุ่มมีการบริหารจัดการระบบบัญชีและการเงินที่มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ โดยจัดทำข้อมูลรายรับ รายจ่าย ทั้งรายวันและรายเดือน และสรุปรายยอดรวมรายปี มีการจัดเก็บเงินรายได้ของกลุ่มไว้กับธนาคาร และมีสมุดบัญชีกลางของกลุ่ม มีการรายงานผลด้านการเงินการบัญชีผ่านเวทีประชุมของกลุ่ม ซึ่งมีระยะเวลาแตกต่างกันออกไปในแต่ละกลุ่ม เช่น ประชุมประจำเดือน หรือ สามเดือน

ประชุมหนึ่งครั้ง หรือประชุมประจำปี เป็นต้น กลุ่มกิจกรรมในชุมชนส่วนใหญ่สามารถจัดสรรเงินเพื่อการปันผล ทำให้กับสมาชิกทุก ๆ สิ้นปี และแบ่งเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นกองกลางสำหรับบริหารจัดการกลุ่ม รวมถึงการนำเงินอีกส่วนหนึ่งไปสมทบเพื่อทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ในชุมชน แต่ในบางกองทุนก็ยังมีระบบการเงินที่ไม่มั่นคงสืบเนื่องมาจากการดำเนินงานกลุ่มที่ไม่ต่อเนื่อง หรือมีลักษณะขาดทุน กลุ่มกิจกรรมในชุมชนบางกลุ่มยังสามารถประสานงบประมาณจากภายนอกมาช่วยสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่ม เช่น กลุ่มแปรรูปน้ำข้าวกล้อง และกลุ่มผลิตภัณฑ์จากหม่อนไหม ประสานงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองวัวซอมาช่วยดำเนินงานกลุ่ม เป็นต้น

การติดตาม สนับสนุนและนำเสนอผลการดำเนินงาน พบว่าการติดตามสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่มกิจกรรมในชุมชนมีหน่วยงานที่คอยให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านทรัพยากร องค์ความรู้ คำปรึกษา และการสนับสนุนการดำเนินงานกลุ่ม โดยการลงพื้นที่ตรวจสอบให้กำลังใจตามกลุ่มต่าง ๆ เช่น เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครมูลนิธิปิดทองหลังพระฯ ที่ทำงานในพื้นที่ หรือ คณะวิจัยฯ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น การติดตามและรายงานผลการดำเนินงาน ในรูปแบบหนึ่ง คือ กระทำผ่านกิจกรรมการประชุมของกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของแต่ละกลุ่ม นำเสนอปัญหา อุปสรรคในการทำงานและร่วมหาแนวทางแก้ไข ซึ่งกระบวนการวิจัยในโครงการฯ ได้มีการถ่ายทอดเทคนิคการสรุปบทเรียนโดยข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และใช้เครื่องมือ AAR (After Action Review) ซึ่งเป็นเครื่องมือถอดบทเรียน หรือองค์ความรู้ เป็นการรวบรวมบทเรียนที่ได้จากการปฏิบัติ การนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัย และผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งแบบสัมภาษณ์ สังเกต การจัดเวทีในการลงพื้นที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

การเสริมสร้างการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม มีการบริหารจัดการที่เข้มแข็ง สามารถระดมทุนร่วมกันระหว่างเครือข่ายภายในและภายนอกทำได้โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ด้วยการศึกษาข้อมูลสถานการณ์ สรุปบทเรียน และวิเคราะห์ศักยภาพกลุ่มกิจกรรมในชุมชน เรียนรู้พื้นที่รูปธรรมตัวอย่าง จัดทำยุทธศาสตร์และแผนเพื่อบริหารจัดการกองทุนชุมชน สร้างแผน/โครงการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมในชุมชน และการขับเคลื่อนโครงการสู่การปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้กลุ่มกิจกรรมในชุมชนได้ทบทวนตัวเองว่าที่ผ่านมาทำอะไรมาบ้าง เกิดความสำเร็จอะไร มีอะไรที่ยังไม่สำเร็จ ทั้งยังมองเห็นจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง รวมถึงค้นหาศักยภาพหรือทรัพยากรที่มีอยู่ภายในและภายนอกมาพัฒนาแก้ไขการดำเนินงานกลุ่มให้ดีขึ้น นำไปสู่การมีเป้าหมายร่วมกัน การช่วยเหลือพึ่งพากันระหว่างเครือข่ายกลุ่มกิจกรรม ในท้ายที่สุดกลุ่มกิจกรรมในชุมชนก็จะเกิดความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง และลดการพึ่งพาจากภายนอก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการกำหนดแนวทางการบูรณาการกิจกรรมพัฒนากลุ่ม/กองทุนในพื้นที่ กับกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชน สร้างคน สร้างงาน สร้างผลประโยชน์ร่วมกันในลักษณะกลุ่มเข้มแข็งช่วยกลุ่มอ่อนแอ ที่มีการประชุม นำเสนอแลกเปลี่ยนการดำเนินงานและแก้ไขปัญหา/พัฒนาร่วมกัน
2. ด้านการบริหารจัดการรายกลุ่ม ผู้นำหมู่บ้านร่วมกับผู้นำกลุ่ม/กองทุน นำแนวทางและองค์ความรู้ ด้าน

การบริหารจัดการองค์กร ด้านการเงิน-บัญชี โปร่งใส ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานกลุ่ม เริ่มต้นจากการร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนการดำเนินในกลุ่ม/กองทุนนั้น ๆ และกำหนดแนวทางการจัดการกลุ่มร่วมกันกับสมาชิกกลุ่ม โดยขยายผลให้มีการดำเนินการทุกกลุ่ม

3. การเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชน ในลักษณะกลุ่มเข้มแข็งช่วยกลุ่มอ่อนแอ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา เช่น เงินทุน กระบวนการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์ต่าง ๆ เป็นต้น

4. สนับสนุนหน่วยงานภายนอก ร่วมดำเนินงานกับชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานมีความยั่งยืน และการติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ ควรมีการสนับสนุนหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย ให้มีบทบาทในการเอื้ออำนวยการเรียนรู้ การดำเนินงาน สรุบทบทเรียน แก้ไขปัญหาและพัฒนางานร่วมกับชุมชน ให้เกิดความต่อเนื่องในการเสริมสร้างการบริหารจัดการกลุ่มกิจกรรมได้อย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธงชัย สันติวงษ์. (2537). **องค์การและการบริหาร Organization and Management**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาไทยพานิช.
- ธีรพงศ์ ประดิษฐ์กุล. (2563). ทฤษฎีองค์การและการจัดการสมัยใหม่. วารสารการพิมพ์ไทย ฉบับที่ 128.
- เนาวรัตน์ พลายน้อย และธีรเดช ฉายอรุณ. (2548). การพัฒนาการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการประเมินผลแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation). ฝ่ายติดตามและประเมินผลภายในและสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะท้องถิ่นน่าอยู่ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- บุญทวรรณ วิงวอน. (2550). **การจัดการเชิงกลยุทธ์**. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- ปภาวดี ประจักษ์ศุภินิติ และสมสรวง พงศ์กุล. (2546). **พฤติกรรมองค์กร และการจัดการตลาด**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2540). **การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน**. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2548). **รายงานการวิจัยโครงการวิจัยกระบวนการเรียนรู้และจัดการความรู้ของชุมชน การจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2560). **คู่มือการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่เครือข่ายกลุ่มกิจกรรมในชุมชน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมั่นพัฒนา.
- สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. (2560). **รายงานวิจัยและพัฒนา เรื่อง การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้และความเข้มแข็งของชุมชน สู่คุณธรรม จริยธรรม และเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมั่นพัฒนา.
- อรรถศาสตร์ วิเศียรศาสตร์ และคณะ. **บริบทชุมชนหมู่บ้านโคกกล่าม-แสงอร่าม ตำบลกุดหมากไฟ อำเภอหนองบัวขอม จังหวัดอุดรธานี โครงการปิดทองหลังพระ สืบสานแนวพระราชดำริ**. วารสารเกษตรพระวรุณ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2556.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล
ประวัติการศึกษา

สมพันธ์ เตชะอธิก
ปริญญาเอก ศศ.ด.(พัฒนาสังคม) มหาวิทยาลัยนเรศวร พ.ศ.2553
ปริญญาโท พ.ม.(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2536
ปริญญาตรี ศศ.บ.(ศึกษาศาสตร์-สังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2525

ตำแหน่งปัจจุบัน

นายกสมาคมพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และสังคม (CSD) พ.ศ.2558-ปัจจุบัน
ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ
วุฒิสภา ตั้งแต่ 29 ตุลาคม 2562-ปัจจุบัน
อนุกรรมการสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) เขต 7 และประธานคณะ
ทำงานกองทุนสุขภาพตำบล กองทุนระบบการดูแลผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Long Term
Care : LTC) และกองทุนฟื้นฟูสมรรถภาพที่จำเป็นต่อสุขภาพ สปสช.เขต 7 ตั้งแต่ 2
กรกฎาคม 2562-ปัจจุบัน

ประสบการณ์การทำงาน ด้านงานวิชาการ วิจัยและพัฒนา

อาสาสมัครของมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม พ.ศ.2526-2527
ผู้ประสานงานกลุ่มสาธารณสุขมูลฐานโคราช พ.ศ.2527-2528
เจ้าหน้าที่ประสานงานและนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา พ.ศ.2528-2547
ศิษย์เก่าดีเด่นคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ.2531
อาจารย์ประจำหลักสูตรการจัดการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2547-ปัจจุบัน
กรรมการร่างพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ.2551
อนุกรรมการเวทีรับฟังร่างพระราชบัญญัติสภาพัฒนาการเมือง พ.ศ.2551
หัวหน้าโครงการขับเคลื่อนขบวนการและกลไกเพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาสุขภาพ
ภาคอีสาน พ.ศ.2551-1552
โครงการเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาโครงการเสริมสร้างสุขภาพภาคอีสานแผน
สนับสนุนโครงการเปิดรับทั่วไปและนวัตกรรม พ.ศ.2552-2553
หัวหน้าโครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข พ.ศ.2551-2553
งานวิจัยและประเมินผล
- หมู่บ้านพึ่งตนเองทางด้านสาธารณสุขมูลฐาน
- รูปแบบและแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ อบต.
- ปลูกป่าชุมชน/ส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าไร่ละ 3,000 บาท)
- โครงการขนาดเล็กของ NGOs กว่า 50 โครงการ
- บทบาทของ NGOs ในการส่งเสริมเกษตรผสมผสาน
- ประเมินผลกองทุนชุมชน (SIFภาคอีสาน)
- ความเข้มแข็งประชาคมตำบล/จังหวัด
- โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชุมชนภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ
- ความก้าวหน้าในการกระจายอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- โครงการวิจัยเชิงสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข
- โครงการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
กรณีศึกษา บริษัททรีทราน(ประเทศไทย)จำกัด

THE PARTICIPATORY DEBT MANAGEMENT WITH THE PHILOSOPHY
OF SUFFICIENCY ECONOMY: A CASE STUDY
OF TREETRAN (THAILAND) CO.,LTD.

ไชยา ตรีสุวรรณ

CHAIYA TREESUWAN ¹

วนิดา ตรีสวัสดิ์

WANIDA TREESAWAT ²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหาและการก่อหนี้ของบริษัททรีทราน(ประเทศไทย) จำกัด และ 2) การบริหารหนี้แบบมีส่วนร่วมของบริษัททรีทราน (ประเทศไทย) จำกัด ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนมกราคม 2562-กันยายน พ.ศ.2564 กลุ่มตัวอย่าง 31 คน เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาและการก่อหนี้สินของบริษัททรีทราน(ประเทศไทย) จำกัด 1) ด้านบุคลากร ผู้บริหารระดับสูง ดำเนินกิจการด้วยความผิดพลาด ขยายกิจการเกินกำลังความรู้ความสามารถและศักยภาพของตนเอง 2) ด้านการเงิน บริษัทขาดสภาพคล่องทางการเงิน เป็นหนี้สินประมาณ 50 ล้านบาท ขาดความรู้ในการจัดทำบัญชีการเงินที่ทันสมัย 3) ด้านวัสดุสิ่งของ ปัญหาอะไหล่และน้ำมันเชื้อเพลิงราคาแพงมากขึ้น และ4) ด้านการจัดการ ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ การบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของบริษัททรีทราน (ประเทศไทย) จำกัด ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า 1) ความพอประมาณ พนักงานมีส่วนร่วมการวางแผนปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ คือวิธิตัด วิถีปฏิบัติ การดำเนินธุรกิจด้วยความพอเพียงไม่โลภมาก 2) ความมีเหตุผล บริษัทฯ บริหารจัดการอย่างมีเหตุมีผลมากยิ่งขึ้น ด้านการเงิน การเดินรถ การซ่อมบำรุง 3) ความมีภูมิคุ้มกัน บริษัทฯ มีการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมากยิ่งขึ้น มีระบบการบริหารหนี้ชัดเจน การประหยัด น้ำมันเชื้อเพลิงการลดต้นทุนนำเข้าอะไหล่ 4) เงื่อนไขความรู้ บริษัทฯ ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาใช้อย่างเป็นระบบแบบบูรณาการ โดยนำระบบที่ทันสมัยมาใช้ในการบริหารจัดการและ 5) เงื่อนไขคุณธรรม พนักงานอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา โดยปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของบริษัทและหลักธรรมาภิบาล

คำสำคัญ : การบริหาร, หนี้สิน, การมีส่วนร่วม, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The objectives of this research were to study 1) problems and debt generation of Tree Tran (Thailand) Co., Ltd. and 2) participative debt management of Tree Tran (Thailand) Co., Ltd. based on economic philosophy of sufficiency. It is action research. The research was conducted during January 2019–September 2021. The sample of 31 people was selectively selected. Tools used include observations, interviews and group discussions. Content analysis was used for data analysis.

The results of the research were as follows. Problems and debt formation of Treetrans (Thailand) Co., Ltd.: 1) Personnel, high-level executives mismanaged the business in by expanding the business beyond their own capacity, knowledge, ability and potential, 2) Financially, the company lacked financial liquidity, the debt was about 50 million Baht, lack of knowledge in the preparation of modern financial accounts, 3) Materials and office equipment, the problem of more expensive spare parts and fuel was faced, and 4) Management, lack of systematic and efficient management. Participatory Debt Management of Tree Tran (Thailand) Co., Ltd. Based on the Sufficiency Philosophy of Economy, it was found that 1) Moderation, employees participated in planning and adjusting the new paradigm, i.e. the way of thinking and operating the business with sufficiency without being too greedy, 2) Reasonableness, it has more good effects in terms of finance, operation, maintenance, 3) Immunity, the company has built a better immunity in itself, there is a clear debt management system, fuel saving, reducing the cost of importing spare parts, 4) Conditions of knowledge, the company has created a new body of knowledge to use in an integrated system by applying modern systems in management, and 5) Moral condition, employees live together in peace, use intelligence to solve problems by complying with the rules and regulations of the company and good governance.

Keywords : management, debt, participation, philosophy of sufficiency economy

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการ

รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, (สำนักงาน กปร.), 2552, หน้า 20)

บริษัท ทริทราน (ประเทศไทย) จำกัด จดทะเบียนเมื่อวันที่ 25 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2547 ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการขนส่งสินค้าทั่วไปและรถจักรยานยนต์ โดยการเริ่มซื้อรถบรรทุกคันแรก จากการรวบรวมเงิน และได้เข้าไปเสนองานกับบริษัทฯ ที่เคยทำงาน โดยได้รับความกรุณาจากเจ้านาย มีเพื่อนๆ ที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นงาน ต่อจากนั้นเริ่มมีงานเพิ่มมากขึ้น จึงได้หารถร่วมขนส่งมาร่วมวิ่งงานและเมื่อดำเนินงานไปได้ก็เริ่มซื้อรถเพิ่มมากขึ้นๆ กิจการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วจากนั้นบริษัททริทรานฯ ได้ซื้อรถเพิ่ม เพื่อเปลี่ยนรถดีเซลให้เป็นก๊าซ NGV จำนวน 45 คัน เป็นจำนวนเงิน 96,000,000 บาท (เก้าสิบล้านบาท) โดยเปรียบเทียบอัตราค่าไถ่ต่อกิโลเมตร ณ เวลานั้น คือ ถ้าใช้น้ำมันดีเซลวิ่ง 5 กิโลเมตร จะต้องใช้น้ำมัน 1 ลิตร ราคา 44 บาท จะเท่ากับ 8.8 บาทต่อกิโลเมตร แต่ถ้าใช้รถเชื้อเพลิง NGV จะเท่ากับ 3.5 กิโลเมตร ซึ่งจะต้องใช้ NGV 1 กิโลกรัม ราคา 9 บาท จะเท่ากับ 2.57 บาทต่อกิโลเมตร ฉะนั้นจะมีกำไรส่วนต่างเท่ากับ 6.23 บาทต่อกิโลเมตร เท่ากับว่าถ้ารถวิ่ง 10,000 กิโลเมตรต่อเดือน บริษัทจะได้กำไรเพิ่มขึ้น 62,300 บาท ซึ่งก็เพียงพอต่อการผ่อนรถในแต่ละคัน แต่แท้จริงแล้วการตัดสินใจในครั้งนั้นเป็นการตัดสินใจอย่างผิดพลาด โดยขาดความรู้และประสบการณ์ เรื่องรถบรรทุกที่ใช้ก๊าซ NGV เป็นเชื้อเพลิง ผลจากการตัดสินใจครั้งนั้นส่งผลทำให้บริษัทเกิดการขาดทุนเป็นหนี้เพิ่มมากขึ้น ประมาณ 50 ล้านบาท เพราะต้นทุนราคาแพง ค่าเชื้อเพลิงถูกจริง แต่ราคาการซ่อมบำรุงสูงมากและค่าอะไหล่ประเภทต่างๆ ก็แพงมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุปัจจัยหลายๆ อย่าง และน้ำมันราคาแพงเพิ่มมากขึ้น ทำให้บริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด ต้องปรับตัวเองเพื่อความอยู่รอดขององค์กรโดยเปลี่ยนแปลงลักษณะรถบรรทุกจากเดิมใช้น้ำมันแบบดีเซลมาเป็นแบบก๊าซ NGV ทำให้มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นทั้งเรื่องจำนวนเงินที่เติมน้ำมันจากรถที่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงและค่าผ่อนรถบรรทุกแบบใหม่ที่ใช้ NGV ในขณะที่เดียวกันเศรษฐกิจถดถอย และเกิดภาวะวิกฤติต่างๆ ทั้งด้านประเทศญี่ปุ่นที่เกิดสึนามิและทางประเทศไทยเองก็เกิดน้ำท่วม โรงงานผลิตต่างๆ ไม่สามารถผลิตสินค้าได้เพราะต้องพึ่งชิ้นส่วนจากทางประเทศญี่ปุ่น รวมทั้งทางประเทศไทยเองก็เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ภาคการขนส่งไม่สามารถทำได้เป็นระยะเวลานานหลายเดือนและที่สำคัญเกิดวิกฤติเหตุการณ์การแพร่เชื้อไวรัสโควิด-19 เมื่อต้นปีพ.ศ.2563 ที่ผ่านมามีผลกระทบต่อบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด เป็นอย่างมาก ลูกค้านลดลง และรถบรรทุกหยุดการวิ่งตามคำสั่ง ล็อกดาวนของรัฐบาล บริษัทฯ ต้องแบกภาระค่าใช้จ่ายทั้งเงินเดือนพนักงาน และค่าผ่อนรถบรรทุก ซึ่งไม่สามารถจ่ายได้ แต่ทางบริษัทฯ ยังคงสถานะพนักงานและยังคงจ่ายเงินเดือนไม่ได้หยุด แต่ทางด้านรถผ่อนและค่าใช้จ่ายด้านอื่นๆ นั้น ได้ชะลอไว้ทำให้มีหนี้สะสมเป็นจำนวนมากและในช่วงเวลาต่อมาทางบริษัทฯ ได้ย้ายสถานที่ประกอบการของบริษัทฯ จากที่เดิมซึ่งมีความคับแคบประกอบกับการขยายตัวของชุมชนจึงได้ทำเรื่องขอกู้ธนาคาร แต่ด้วยว่าในห้วงเวลาที่ผ่านมามีบริษัททริทรานฯ ได้ทำการปรับโครงสร้างหนี้ทำให้หลายธนาคารปฏิเสธการให้กู้ เพราะติดเครดิตบูโรแต่ธนาคารกรุงศรีอยุธยาอนุมัติวงเงินกู้ให้โดยให้เหตุผลว่าทางบริษัททริทรานฯ มีวินัยทางการเงินในขณะที่ปรับโครงสร้างหนี้แต่ช่วงที่มีรายได้เข้ามาก็เร่งชำระคืนไม่ได้ประวิงเอาไปทำอย่างอื่นทำให้มีหนี้เพิ่มจากการซื้อที่เพื่อย้ายสถานที่ประกอบการใหม่ ทางบริษัททริทรานฯ จึงได้แสวงหาวิธีการบริหารหนี้โดยใช้แนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ พอประมาณ หมายถึงความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปหรือมากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง

ถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเป็นการค้ำประกันผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นอย่างรอบคอบ ระมัดระวังและมีความรู้คู่คุณธรรม

จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาการบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจะให้ความสนใจเกี่ยวกับวิธีการบริหารหนี้สิน ตลอดจนมาตรการต่างๆ ที่บริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด นำมาใช้ในการบริหารหนี้สิน จากการศึกษาที่มีส่วนร่วมของผู้บริหารและพนักงานในการวางแผน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมกันรับประโยชน์ที่เกิดขึ้น โดยคาดว่าผลที่ได้จากการศึกษาจะได้นำมาปรับปรุงเป็นแผนการบริหารหนี้สินและเป็นแบบอย่างแก่องค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและการก่อหนี้สินของบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด
2. เพื่อศึกษาการบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ได้แก่ บริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด เลขที่ 8 หมู่ที่ 15 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ขอบเขตเนื้อหาได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานบริษัท ทริทราน (ประเทศไทย) จำกัด สภาพปัญหาการก่อหนี้สินของบริษัทและการบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของบริษัทโดยใช้กรอบในการศึกษาคือหลักการบริหาร หลักการมีส่วนร่วมและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างซึ่งประชากร ได้แก่ กรรมการผู้จัดการ หัวหน้าแผนก และพนักงานบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด จำนวน 84 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัย จำนวน 31 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งมีรายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินการ ดังนี้

1. จัดประชุมกลุ่มเป้าหมายทั้ง 31 คน มาร่วมวิเคราะห์จากแผนเดิมและแสวงหาแนวทางใหม่เพิ่มขึ้นในการบริหารหนี้ด้วยหลักปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียง
2. จัดหาผู้ชำนาญการทางด้านกรวางผังองค์กรและผู้มีประสบการณ์ในการทำงานในระบบการขนส่งมาเป็นวิทยากรทำหน้าที่ให้ความรู้คำแนะนำ และพูดคุย วางแผนกับผู้ร่วมทำวิจัย
3. กำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการ
4. เตรียมข้อมูลความรู้และผู้มีประสบการณ์จัดกระบวนการเรียนรู้

5. ประชุมกลุ่มเป้าหมายเพื่อชี้แจงขั้นตอนการดำเนินการและการทำแผนปฏิบัติการ
6. จัดประชุมทีมงานวิเคราะห์หนี้ว่าเกิดจากอะไร หามูลหนี้ที่เกิดขึ้น ดอกเบี้ย เบี้ยปรับที่เกิด ระยะเวลาคงเหลือของการชำระหนี้
7. สรุปเจ้าหนี้ทั้งหมดว่ามีใครบ้าง ที่ไหนบ้าง จำนวนมูลหนี้ เงื่อนไขในแต่ละราย
8. รับผู้บริหารมืออาชีพที่มีความชำนาญการทางด้านบัญชี
9. จัดประชุมชี้แจงรายละเอียดความเป็นมาของบริษัทฯ ให้ผู้บริหารคนใหม่เข้าใจระบบงานของบริษัทฯ ทั้งเรื่องพนักงาน อุปนิสัยของแต่ละคน และหน้าที่การทำงานของแต่ละคน
10. จัดขอมาตรฐานการขนส่ง Q-MARK
11. จัดขอประกอบภาระระหว่างประเทศ
12. จัดหาทีมช่างซ่อมเครื่องยนต์เพื่อทำการซ่อมรถเองประหยัดค่าใช้จ่าย
13. ทำการรีวิวโปรแกรมการทำงานของบริษัทใหม่ทั้งหมดตั้งแต่เริ่มกระบวนการแรกจนถึงการเก็บเงินลูกค้า
14. พัฒนาโปรแกรมระบบบริหารงานขนส่งให้ครอบคลุมในทุกๆ ขั้นตอนการทำงาน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือและจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารรายงานประจำเดือน สรุปรายรับ-รายจ่าย ข้อมูลทางบัญชีและแบบตรวจสอบประจำวัน แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม

วิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการวิเคราะห์จากกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่าง เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สถานการณ์การเป็นหนี้สินของบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด สาเหตุการเป็นหนี้และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด กระบวนการวางแผนและปฏิบัติการบริหารหนี้สินของบริษัททริทรานฯ ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาและการนำผลจากการบันทึกข้อมูลจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

ผลการวิจัย

สภาพปัญหาและการก่อหนี้สินของบริษัททริทราน(ประเทศไทย) จำกัด มีผลการศึกษาดังนี้
สภาพปัญหาและการก่อหนี้สินด้านคนหรือบุคลากร พบว่าบริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด ได้จัดโครงสร้างขององค์กรไว้เป็นแผนก ได้แก่ กรรมการผู้จัดการ พบปัญหา กล่าวคือ กรรมการผู้จัดการ บริหารงานภายใต้ขาดความรู้ความเข้าใจในทางสายกลาง มีความโลภมาก ต้องการได้กำไรมากขึ้น โดยการซื้อรถบรรทุกเพิ่มมากขึ้นและซื้อที่ดินเพื่อขยายสาขาต่างจังหวัด ด้วยการกู้หนี้ยืมสินเป็นจำนวนเงิน ประมาณ 50 ล้านบาท แผนกบัญชีการเงิน เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจในระบบบัญชีที่ทันสมัย แผนกบุคคล ขาดแคลนบุคลากรที่มีความชำนาญพิเศษ ได้แก่ ช่างขับรถบรรทุก ช่างซ่อมบำรุง เพราะต้องการเวลานานในการฝึกอบรม 3 เดือน และช่างทำ

โปรแกรมระบบการขนส่งที่ทันสมัย แผนกขนส่ง พบปัญหาสถานการณ์โควิด-19 แพ้ระบาด รถบรรทุกหยุดวิ่ง บริษัทขาดรายได้ ทำให้เป็นหนี้เพิ่มขึ้น รายได้ลดลงแต่รายจ่ายเท่าเดิมและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และแผนกซ่อมบำรุง พบปัญหาด้านอะไหล่มีราคาแพงมากขึ้นโดยสั่งซื้ออะไหล่ที่มีราคาแพง

สภาพปัญหาและการก่อกำหนดหนี้สินด้านเงินหรืองบประมาณ พบว่าบริษัทที่บริหารฯ ประสบปัญหาขาดสภาพคล่องทางการเงิน เงินติดลบจากการกู้แหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งธนาคารและบริษัท นำเงินมาลงทุนซื้อที่ดินเพื่อขยายกิจการและสาขาต่างๆ ซื้อรถบรรทุกเพิ่มอีกหลายสิบล้าน ราคา น้ำมันและเชื้อเพลิงแพงมากขึ้นตลอดถึงค่าอะไหล่มีราคาแพงและที่สำคัญสถานการณ์แพร่ระบาดโรคโควิด-19 บริษัทได้รับผลกระทบโดยตรงจากการประกาศล็อกดาวน์ทำให้รถบรรทุกหยุดวิ่งและปริมาณงานลดน้อยลงรายได้ก็ลดลงตามไปด้วย บริษัทต้องนำเงินสำรองมาใช้ ค่าเงินเดือนพนักงาน ค่าใช้จ่ายวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ส่งผลทำให้หนี้สินเพิ่มมากขึ้น

สภาพปัญหาและการก่อกำหนดหนี้สินด้านวัสดุสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์ พบว่าวัสดุอุปกรณ์มีราคาแพงมากขึ้น เช่น อะไหล่คอกยส์หัวเทียนแท่นมาใช้ ล้อยาง และน้ำมันเชื้อเพลิง ในแต่ละเดือนบริษัท มีค่าใช้จ่ายในวัสดุอุปกรณ์เป็นเงินจำนวนมาก

สภาพปัญหาและการก่อกำหนดหนี้สินด้านการจัดการ พบว่าด้านการวางแผน กรรมการผู้จัดการขาดการวางแผนที่ดีในการจัดการ มีความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มีความโลภมากต้องการเพิ่มรายได้และกำไรโดยไม่คำนึงถึงความพร้อมและศักยภาพของตนเอง ด้านการจัดองค์กรมีการจัดโครงสร้างชัดเจนแบ่งเป็นเป็นแต่ละแผนก ด้านการจัดพนักงานทำงานตามความรู้ความสามารถและทักษะประสบการณ์ ด้านการอำนวยความสะดวกและการบริการแก่ลูกค้า และด้านการประสานงานได้จัดเจ้าหน้าที่ในการดูแลประสานงานลูกค้า คู่ค้าและเจ้าหน้าที่

การบริหารหนี้สินแบบมีส่วนร่วมของบริษัทที่บริหาร(ประเทศไทย)จำกัดด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้

ความพอประมาณ บริษัทที่บริหารฯ ได้ปรับกระบวนการทัศนคติของตนเองเสียใหม่ ด้วยการบริหารจัดการ โดยปรับวิธีคิด วิธีปฏิบัติ และวิธีให้คุณค่า บนพื้นฐานทางสายกลาง พอดี พอควรแก่ศักยภาพของตนเอง ไม่โลภมากเหมือนแต่ก่อน ไม่เน้นกำไรให้มากแต่อย่างเดียว โดยเน้นการพึ่งตนเอง ให้รอด พอเพียงและยั่งยืน และที่สำคัญต้องชำระหนี้สินให้หมด ซึ่งสามารถชำระหนี้ได้ประมาณ 20 ล้านบาท ด้วยสถานการณ์โควิด-19 แพ้ระบาดอยู่ในช่วงปรับตัวและเอาตัวให้รอด

ความมีเหตุผล บริษัทที่บริหารฯ ได้มีการบริหารจัดการอย่างมีเหตุมีผลมากขึ้น การขยายกิจการมากขึ้น และการซื้อรถบรรทุกเพิ่มมากขึ้นส่งผลทำให้บริษัทเป็นหนี้เพิ่มขึ้น ตรงกันข้ามรายรับลดน้อยลง สวนทางกลับรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น กรรมการผู้จัดการและพนักงานประชุมกันหาทางออกด้วยการยกเลิกสาขาต่างจังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่นและนครราชสีมา เพื่อบริหารจัดการให้คล่องตัวทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ บริหารจัดการด้วยความไม่ประมาทขาดสติเหมือนที่ผ่านมาในอดีต

การมีภูมิคุ้มกัน บริษัทที่บริหารฯ ได้ร่วมกันสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่บริษัทและตนเองด้วยการสร้างกิจกรรมลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโปรแกรมที่ทันสมัยด้านบัญชีการเงิน จุดคุ้มทุนการวิ่งรถบรรทุก การสั่งซื้ออะไหล่จากต่างประเทศราคาถูกคุณภาพใกล้เคียงของแท้ การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การเลี้ยงปลา และทำกิจกรรม 5 ส. นำวัสดุอุปกรณ์ เช่น ขวดน้ำพลาสติก เครื่องดื่มชูกำลัง ฯลฯ นำมาขายเข้ากองทุนให้กับพนักงาน

เพื่อเป็นค่าหาร เป็นต้น

ความรู้ กรรมการผู้จัดการและพนักงานบริษัทบริหารจัดการด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวัง มีความรู้ความมั่นใจเพิ่มขึ้นในการบริหารจัดการ นำความผิดพลาดที่ผ่านมาเป็นบทเรียน มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจนในการบริหารหนี้สอนและชำระหนี้ มีหลักการลดต้นทุนในการผลิตไม่ว่าจะเป็นการสั่งซื้ออะไหล่จากต่างประเทศที่มีราคาสูงกว่าประเทศไทย เป็นอะไหล่ที่ใช้แทนอะไหล่จริงได้ การใช้ระบบเดินรถ GPS การปรับปรุงระบบคอมพิวเตอร์และโปรแกรมการทำงานใหม่ทั้งหมดจัดการเขียนโปรแกรมใหม่ 3T/ PAYROLL เขียน Report ต่างๆ ให้เป็น Master Report เพื่อง่ายต่อการใช้งานและการจัดทำ Auto report เพื่อรายงานผลการการทำงานให้ทราบเป็นระยะๆ และเนื้อหาให้ครอบคลุม เรื่องของกำไร ขาดทุน ทำให้รู้ผลในทุกๆ วัน หรือทุกๆ เทียวของการขนส่งสินค้าและบริการ

คุณธรรม พนักงานบริษัทบริหารฯ ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ ธรรมมาภิบาล และคุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือ มีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่คดโกงบริษัท ไม่เอาเปรียบเรื่องเวลาทำงาน พนักงานขับรถทุกคนช่วยกันประหยัดน้ำมันเชื้อเพลิง ส่งผลทำให้มีกำไรกลับคือบริษัท และพนักงานได้ค่าตอบแทนต่อความขยันและช่วยกันประหยัด คนละ 3,000-4,000 บาทต่อเดือน พนักงานมีความอดทน อดกลั้น อดออม มีความขยันหมั่นเพียรต่อการทำงาน และมีสติปัญญาในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

สภาพปัญหาและการก่อกวนหนี้สินของบริษัทบริหาร(ประเทศไทย)จำกัด อภิปรายผล ได้ดังนี้

สภาพปัญหาและการก่อกวนหนี้สินด้านคนหรือบุคลากร พบว่าบริษัทบริหารฯ ได้จัดโครงการบริหารจัดการออกเป็นแต่ละแผนก ได้แก่ กรรมการผู้จัดการ แผนกบัญชีการเงิน แผนกบุคคล แผนกขนส่ง และแผนกซ่อมบำรุง บริษัทได้ขยายศูนย์ต่างจังหวัดเพิ่มหลายแห่งเพื่อเป็นการกระจายสินค้าตามจังหวัดใหญ่ๆ ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่น และนครราชสีมา มูลเหตุในการเป็นหนี้ มาจากการตัดสินใจผิดพลาดของผู้บริหารในการขยายกิจการอย่างรวดเร็วโดยขาดการวิเคราะห์และคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาในอนาคต มีความโลภอยากได้กำไรมาก ขาดบุคลากรแผนกบัญชีการเงินที่มีความรู้ความสามารถในการทำบัญชีทันสมัยสามารถลดต้นทุนได้ ขาดบุคลากรด้านขนส่งที่มีความชำนาญในการขับรถบรรทุกประเภทต่างๆ ตลอดถึงช่างที่มีความชำนาญในการซ่อมบำรุง โดยสรุปมูลเหตุการเป็นหนี้มาจากการกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนในกิจการ การซื้อที่ดินเพิ่มเติม การซื้อรถบรรทุกเพิ่มมากขึ้น อะไหล่มีราคาแพงและน้ำมันเชื้อเพลิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเมื่อขาดแคลนบุคลากร จึงมีการสรรหาพนักงานผู้มีความรู้ความสามารถ ทักษะและประสบการณ์เข้ามาร่วมงานในแต่ละแผนก ยกเลิกศูนย์ต่างจังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่นและนครราชสีมา เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่บริษัท สอดคล้องกับงานวิจัยของไพรัช วัชระสวัสดิ์ (2550, หน้า 4-5) พบว่า การขาดความรู้ด้านการเงินและการตระหนักถึงความสำคัญของการเก็บออมเพื่อใช้ในยามจำเป็นในอนาคตเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาด้านหนี้สินและสภาพแวดล้อมทางสังคมมีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาด้านหนี้สิน ไม่ว่าจะเป็นสภาพแวดล้อมด้านวัตถุ เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ การสร้างความต้องการด้วยวิธีการทางการตลาดให้เกิดความต้องการอยากได้อะไรก็มีเพื่อสร้างความทัดเทียมกับสังคมรอบข้าง ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นตามมา ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำมัน ค่าซ่อมบำรุง ค่าเบี้ยประกันภัยรถยนต์ ค่าไฟฟ้า และค่าโทรศัพท์

สภาพปัญหาและการก่อกวนหนี้สินด้านเงินหรืองบประมาณบริษัทหรือหน่วยงาน ขาดสภาพคล่องทางการเงิน เงินติดลบ มีหนี้สินหลายสิบล้านบาท จากการกู้แหล่งเงินทุนต่างๆ ทั้งธนาคารและบริษัทเงินทุน โดยนำเงินมาลงทุนในกิจการ ด้วยสถานการณ์โรคโควิด-19 แพร่ระบาดตั้งแต่ปี พ.ศ.2563 ที่ผ่านมา บริษัทได้รับผลกระทบโดยตรงจากการเดินทาง ซึ่งช่วงล็อกดาวน์ส่งผลกระทบต่อเป็นอย่างมาก หยุดทุกคันหยุดวิ่งเป็นเวลา 1-2 เดือน รายได้หายไปร้อยละ 100 ทั้งที่รายจ่ายคงเดิม ไม่ว่าจะเป็นค่าเงินเดือนพนักงาน ค่าน้ำ-ค่าไฟฟ้า ค่าวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ค่าเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยและค่าประกันภัยของรถบรรทุกแต่ละคัน เมื่อประสบปัญหาดังกล่าวทางบริษัทได้นำเงินสำรองมาใช้จ่าย และหารายได้เพิ่ม ตลอดถึงให้พนักงานช่วยกันประหยัดคอตอม และร่วมกันทำวิจัยเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาทั้งระบบในการบริหารหนี้ให้ลดลงดังที่ไพรัช วัชรเสวีศักดิ์ (2550, หน้า 4-5) ได้อธิบายไว้ว่า ความไม่สมดุลระหว่างรายได้กับการผ่อนซื้อทรัพย์สินถาวรเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรหนี้สินได้ โดยเฉพาะรถยนต์ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูง มีภาระค่าใช้จ่ายต่อเนื่องมากเช่นเดียวกับคำแนะนำในการใช้ทรัพยากรการบริหารจัดการด้านการเงินของกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2561, หน้า 1) ที่ว่า เจ้าของธุรกิจหรือผู้บริหารจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมเรื่องเงินทุนในการดำเนินธุรกิจก่อน เพราะการขาดเงินทุนหมุนเวียนจะทำให้ธุรกิจขาดทุนและล้มได้ การจัดหาและจัดสรรเงินจึงเป็นเรื่องที่ต้องบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

สภาพปัญหาและการก่อกวนหนี้สินด้านวัสดุสิ่งของหรือวัสดุอุปกรณ์ พบว่าบริษัท หรือหน่วยงาน ประสบปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ เนื่องจากซื้ออะไหล่รถยนต์ในประเทศไทยซึ่งมีราคาแพง และเป็นของแท้ ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงยางรถยนต์ และการซ่อมบำรุงรถยนต์มีราคาแพงมากขึ้นจากการประชุมร่วมกันได้ข้อสรุปว่าควรรับพนักงานที่มีความรู้ด้านช่างโดยตรงเข้ามาเสริม พนักงานขับรถบรรทุกทุกคนช่วยกันวิ่งรถประหยัดน้ำมัน ใช้ระบบเป็น NGV และใช้ระบบ GPS เข้ามาพัฒนา ตลอดถึงโปรแกรมการวิ่งรถแต่ละเที่ยวที่ทำให้ประหยัดน้ำมันดังที่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2561, หน้า 1) ให้คำแนะนำในการใช้ทรัพยากร การบริหารจัดการด้านวัสดุสิ่งของหรืออุปกรณ์ เจ้าของกิจการหรือผู้บริหารจำเป็นต้องบริหารการใช้วัตถุดิบและเครื่องจักร ให้มีการผลิตที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพสูงเพื่อให้สินค้านั้นมีต้นทุนที่ต่ำ สามารถแข่งขันได้

สภาพปัญหาและการก่อกวนหนี้สินด้านการจัดการ พบว่าบริษัทหรือหน่วยงาน กรรมการผู้จัดการและฝ่ายบริหารงาน มีการวางแผนการทำงานที่ผิดพลาดมีความประมาทคาดไม่ถึง ดำเนินกิจการด้วยต้องการได้กำไรมาก จึงเพิ่มรถบรรทุกและขยายสาขาไปหลายแห่งโดยขาดการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของตนเองและความเสี่ยงในอนาคตข้างหน้า การจัดโครงสร้างหน้าที่ในการทำงาน โดยแบ่งออกเป็นแต่ละแผนก มอบหมายงานตามความรู้ความสามารถแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีและโปรแกรมที่ทันสมัย ด้านการอำนวยความสะดวก ผู้บริหารได้สั่งการมอบหมายภาระหน้าที่ผ่านไปยั้งหัวหน้าแต่ละแผนก เพื่อรับทราบนโยบายและกิจกรรมต่างๆของบริษัท จากนั้นได้กระจายความรู้ความเข้าใจไปยังพนักงานของแผนกตนเองได้รับทราบต่อไปดังนั้น กรรมการผู้จัดการและฝ่ายบริหาร มีการวางแผนการทำงานที่ผิดพลาด มีความโลภเกิดขึ้น ไม่คำนึงความพอเพียง พอประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของธีระยุทธ ต้นพัฒน์อนันต์ (2557, หน้า 56-60) พบว่า พนักงานมีภาวะการเป็นหนี้สิน โดยมีหนี้ที่เกิดจากการผ่อนส่ง หนี้จากการใช้บัตรเครดิต หนี้ที่เกิดจากการใช้จ่ายเกินกำลังรายได้ของตนแต่ไม่มีการเพิ่มรายได้เข้ามาและอาจจะมีหนี้สินเกิดจากการขาดการวางแผนที่ดีในการใช้จ่ายเงิน และขาดการวางแผนการเงินไว้ล่วงหน้า โดยสรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นหนี้ของพนักงาน คือ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและปัจจัยทางด้านพฤติกรรมกรรมการบริโภคและการใช้จ่าย

การบริหารหนี้แบบมีส่วนร่วมของบริษัท ทริทราน(ประเทศไทย)จำกัดด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อภิปรายผลได้ดังนี้

ความพอประมาณ จากผลการวิจัยทำให้มองเห็นปัญหา ต้นตอหรือสาเหตุของปัญหาโดยกรรมการผู้จัดการและฝ่ายบริหารเป็นการตัดสินใจในการดำเนินงานที่ผิดพลาด มีความประมาทขาดสติ มีความโลภเป็นที่ตั้งมองเห็นรายได้กำไรคงงามในอนาคตโดยกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนทั้งซื้อที่ดินใหม่ ขยายกิจการสาขาต่างจังหวัดหลายแห่ง และซื้อรถบรรทุกเพิ่ม หนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้น เศรษฐกิจไม่ดีข้าวยากแพง ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ดังนั้นบริษัททริทรานฯ มีสติและทางออกจากภาวะวิกฤติของตนเอง จากการเป็นหนี้หลายสิบล้านบาทด้วยการยึดแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ความพอประมาณ คือเดินทางสายกลาง บริหารกิจการไม่ใหญ่เกินไป ค่อยๆ ขยับขยายกิจการ ไม่มีความโลภ เน้นความพอเพียงพึ่งตนเองได้ ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องพิจารณาถึงศักยภาพและความพร้อมของตนเอง และความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต จากผลการวิจัยในครั้งนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับดาว ชุ่มตะขบ(2563, หน้า 19-20) ที่เสนอแนวทางในการใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดในภาวะโควิด-19 จำเป็นต้องพึ่งพาตัวเองเป็นหลัก ต้องปรับเปลี่ยนวิถีการใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม จึงต้องปรับตัวลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ประหยัด อดออม และหันกลับมาดำรงชีวิตอย่างพอมีพอกิน ส่วนความพอเพียงในด้านความพอประมาณ คือ ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น บริษัทฯ ไม่เอากำไรเกินควรจากลูกค้า ไม่เอาเปรียบลูกค้า คู่ค้าและเจ้าหน้าที่ หรือไม่เอาเปรียบพนักงานที่ทำงานร่วมกันเป็นการตัดสินใจทำงานด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของตนเอง ความสามารถ ความพร้อมด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ ตลอดจนเงินทุนในการต่อยอดกิจการ ผลจากการวิจัยทำให้มองเห็นปัญหา ต้นตอหรือสาเหตุของปัญหาโดยกรรมการผู้จัดการและฝ่ายบริหาร เป็นการตัดสินใจในการดำเนินงานที่ผิดพลาด มีความประมาทขาดสติมีความโลภเป็นที่ตั้ง มองเห็นรายได้กำไรคงงามในอนาคต โดยกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนทั้งซื้อที่ดินใหม่ ขยายกิจการสาขาต่างจังหวัดหลายแห่ง และซื้อรถบรรทุกเพิ่ม หนี้สินเพิ่มพูนมากขึ้นเศรษฐกิจไม่ดี ข้าวยากแพง ค่าครองชีพเพิ่มขึ้น ดังนั้น บริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด มีสติและทางออกจากภาวะวิกฤติของตนเอง จากการเป็นหนี้หลายสิบล้านบาท ด้วยการยึดแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ ความพอประมาณ คือเดินทางสายกลาง บริหารกิจการไม่ใหญ่เกินไป ค่อยๆ ขยับขยายกิจการ ไม่มีความโลภ เน้นความพอเพียงพึ่งตนเองได้ ไม่มีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องพิจารณาถึงศักยภาพและความพร้อมของตนเอง และความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต จากผลการวิจัยในครั้งนี้ได้สอดคล้องกับการวิจัยของไพรัช วัชรเสวีสวัสดิ์ (2550, หน้า 4-5) พบว่าการกระตุ้นให้ก่อหนี้ทั้งจากสถาบันการเงินในระบบและความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบล้วนเป็นส่วนสำคัญที่เร่งเร้าให้สังคมเข้าสู่วงจรปัญหาหนี้สินมากขึ้น ดังนั้นการรู้จักประมาณตน รู้จักใช้จ่ายตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้สามารถดำรงชีวิตโดยปราศจากหนี้สินได้ และการใช้สติในการดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ปลอดภัยจากหนี้สินได้ และยังสอดคล้องกับคณะอนุกรรมการคัดเลือกการประกวดผลงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2553, หน้า 47-51) พบว่าการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านความพอประมาณ บริษัทฯ ขยายกิจกรรมอย่างระมัดระวังโดยใช้เงินกำไรสะสมและเงินกู้ในประเทศบางส่วน บริษัทฯ บริหารสัดส่วนหนี้สินของบริษัทไม่เกินเงินทุน มีการบริหารกระแสเงินสด (Cash Flow) ให้มากกว่าจ่าย และบริหารสินค้าคงคลังให้น้อยที่สุดและหมุนเวียนเร็วที่สุด นอกจากนี้อำพล เสนาณรงค์(2558, หน้า 69-70) อดีตองคมนตรีได้กล่าวเพิ่มเติมไว้ว่า พอประมาณ มีหลักการดำเนินการค่อยเป็นค่อยไป ตามกำลังทุน อย่าโลภมากหากกู้ก็พอเหมาะสมพอตัว มีรายได้กลับมามีแน่นอน และการลงทุนพิจารณาให้เหมาะสมกับอัตราหรือสิ่งแวดล้อม อย่าให้ใหญ่เกินไป อย่าหวังได้เร็วเกินไป ควรใช้เวลาพอสมควร

ความมีเหตุผล บริษัททริทรานฯ จากการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างกรรมการผู้จัดการ หัวหน้าแผนก และพนักงาน ได้สรุปสาเหตุของการเป็นหนี้สินจากการกู้ยืมและการบริหารจัดการที่ผิดพลาด ขาดการวิเคราะห์ สาเหตุและผลที่จะตามมาในอนาคต การบริหารจัดการบริษัทต้องคำนึงถึงความพอดี พอเพียงตามอัตภาพและ ศักยภาพของตนเอง ไม่ใช่ทำตามอำเภอใจหรือมีความโลภเข้ามาบดบัง มองเห็นกำไรเป็นที่ตั้ง ขาดการวิเคราะห์จุด คุ่มทุนและความเสี่ยงในอนาคตข้างหน้า เมื่อบริษัทมีความสามารถวิเคราะห์ถึงสาเหตุต้นตอของการเป็นหนี้ที่เกิด จากการบริหารผิดพลาดขยายกิจการเกินกำลังตนเอง ดังนั้นบริษัททริทรานฯ ได้ปรับกระบวนการทศน์ คือ วิธีคิด วิธี ปฏิบัติใหม่ โดยการบริหารจัดการดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผล มีหลักการ ถูกต้องตามหลักวิชาการ หลัก กฎหมาย หลักศีลธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการ บริหารหนี้สินการประนอมหนี้สิน การชำระหนี้ตามกำหนด และการบริหารด้านบัญชีการเงิน พัฒนาบุคลากร พัฒนาด้านการขนส่งและการซ่อมบำรุงอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดถึงการคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวัง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุเทพ ศรีบุญเพ็ง(2558, หน้า 1382-1384) ได้ กล่าวไว้ว่า การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินธุรกิจของร้านชัยเจริญเมล็ดพันธุ์ ข้าว ในด้านของความพอประมาณได้นำมาประยุกต์ใช้กับการลงทุนและการสรรหาบุคลากรให้เหมาะสมกับฐานะ ของกิจการโดยนำหลักการมีเหตุมีผลมาพิจารณาควบคู่กันไปและยังสอดคล้องกับคณะอนุกรรมการคัดเลือกการ ประกวดผลงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2553, หน้า 47-51) ได้อธิบายถึงความมีเหตุผลไว้ว่า บริษัทฯ คำนึงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกส่วนอย่างเป็นธรรม มีการพิจารณาการดำเนินงานด้วย ความถี่ถ้วนรอบคอบไม่ย่อท้อไร้อคติ คำนึงถึงเหตุผลและปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งหมด

ความมีภูมิคุ้มกัน บริษัททริทรานฯ มีการเตรียมตัวให้พร้อมสำหรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงจากด้าน ต่างๆ เมื่อการบริหารจัดการผิดพลาดเป็นหนี้สินมากมาย ไม่มีภูมิคุ้มกันตัวเอง ดังนั้นเมื่อทำการวิจัยจนสำเร็จได้ แนวทางไปปฏิบัติจนเกิดเป็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม มีการเตรียมระบบต่างๆ ด้านการลดต้นทุนค่าใช้จ่าย การ บริหารหนี้ การชำระหนี้ การนำโปรแกรมที่ทันสมัยมาใช้ในการบริษัท ระบบบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่ทันสมัย นอกจากนี้พนักงานดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียง มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีในช่วงโรคโควิด-19 แพร่ระบาด คือ การปลูก ผักสวนครัวรั้วกินได้ การเลี้ยงปลา การนำขยะมารีไซเคิล และกิจกรรม 5 ส เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้แก่ ตนเองและครอบครัว มีคลังอาหารไว้บริโภค เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายอีกหนทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของไพรัช วัชรสวรรค์(2550, หน้า 4-5) แนวทางการแก้ปัญหาหนี้สิน คือการใช้สติในการดำเนินชีวิตอย่างไม่ ประมาทจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้ปลอดภัยหนี

เงื่อนไขความรู้ บริษัททริทรานฯ ได้ประชุมกลุ่ม 5 ครั้ง เป็นการถอดบทเรียนจากความผิดพลาดจากการ เป็นหนี้สิน โดยพยายามมีส่วนร่วมช่วยกันหาทางออกแนวทางการชำระหนี้และการไม่ก่อหนี้ใหม่ การเพิ่มรายได้ให้ แก่บริษัท การประหยัดต้นทุนค่าใช้จ่ายต่างๆ โดยสรุปได้แนวทางเป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับบริษัทไม่ว่าจะเป็นการ บริหารจัดการด้วยความไม่ประมาท การวางแผนทำงานด้วยความไม่โลภ มองเห็นสาเหตุของการเป็นหนี้จากการ ตัดสินใจที่ผิดพลาด ขาดการวิเคราะห์ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันที่ดี ขาดความรู้ที่เป็นระบบและความรู้ที่ทันสมัย เมื่อทราบปัญหาแล้วบริษัทฯ ได้จัดประชุมทีมงานวิเคราะห์หนี้สินว่าเกิดจากอะไร หามูลหนี้สินที่เกิดขึ้น ดอกเบี้ย ระยะเวลาคงเหลือของการชำระหนี้ สรุปเจ้าหนี้หมดว่ามีใครบ้าง ที่ไหนบ้าง จำนวนมูลหนี้ เงื่อนไขในแต่ละราย ควรรับผู้บริหารมืออาชีพที่มีความชำนาญทางด้านบัญชี จัดประชุมชี้แจงรายละเอียดความเป็นมาของบริษัทฯ ให้ผู้บริหารคนใหม่เข้าใจระบบงานของบริษัทฯ ทั้งเรื่องพนักงาน อุปนิสัยของแต่ละคน และหน้าที่การทำงานของ

แต่ละคน จัดขอมาตรฐานการขนส่ง Q-MARK จัดขอประกอบการระหว่างประเทศจัดหาทีมช่างซ่อมเครื่องยนต์เพื่อทำการซ่อมรถเอง ประหยัดค่าใช้จ่ายทำการรีวิโพรแกรมการทำงานของบริษัทฯ ใหม่ทั้งหมดตั้งแต่เริ่มกระบวนการแรกจนถึงสุดถึงการเก็บเงินลูกค้าและพัฒนาโปรแกรมระบบบริหารงานขนส่งให้ครอบคลุมในทุกๆ ขั้นตอนการทำงานซึ่งสอดคล้องกับคณะอนุกรรมการคัดเลือกการประกวดผลงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2553, หน้า 47-51) ได้อธิบายด้านความรู้ไว้ว่า บริษัทฯ มีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรภายในองค์กรอย่างต่อเนื่อง มีการว่าจ้างที่ปรึกษาหรือผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาให้คำแนะนำในด้านต่างๆ บริษัทฯ คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ทำให้ในปัจจุบัน บริษัทฯ เป็นผู้นำด้าน Form, Design, Function และยังเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกได้เข้ามาเรียนรู้

เงื่อนไขคุณธรรม พนักงานบริษัททริทรานฯ มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่ช่วยกันประคับประคองบริษัทให้รอดพ้นจากวิกฤติปัญหานี้สินที่มีอยู่จำนวนมาก และต้องผ่านพ้นวิกฤติโรคโควิด-19 แพร่ระบาดไปด้วยกัน พนักงานอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัว รักกันเหมือนพี่ดีกันเหมือนน้องปรองดองเหมือนญาติ ครอบครัวทริทราน พนักงานทำงานด้วยความขยันอดทน มีความเพียรวิริยะอุตสาหะมากขึ้น จากการช่วยกันประหยัดต้นทุนน้ำมันเชื้อเพลิงในการเดินทางในแต่ละเที่ยว ช่วยประหยัดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้แก่บริษัท กรรมการผู้จัดการจึงมอบรางวัลเงินพิเศษให้ทุกคนในฐานะช่วยกันทำงาน ประมาณ 3,000-4,000 บาทต่อเดือน ส่งผลทำให้พนักงานมีกำลังใจในการทำงานเต็มที่ เป็นการดูแลสวัสดิการอย่างหนึ่งแก่พนักงาน มีโบนัสประจำปี และสวัสดิการอื่นๆ ตามระบบประกันสังคม มาตรา 33 ดังนั้น ด้านคุณธรรมจริยธรรมยังมีหลักธรรมาภิบาล กฎระเบียบ ข้อบังคับสำหรับพนักงานทุกคนต้องปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของสุเทพ ศรีบุญเพ็ง (2558, หน้า 1382-1384) กล่าวไว้ว่า การนำหลักคุณธรรมมาใช้กับพนักงานโดยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และยังสอดคล้องกับคณะอนุกรรมการคัดเลือกการประกวดผลงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, 2553, หน้า 47-51) ได้อธิบายด้านคุณธรรมไว้ว่า บริษัทฯ มีการจัดทำคู่มือจรรยาบรรณของบริษัท การจัดทำโครงการส่งเสริมให้พนักงานเป็นคนดี มีการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาล คือ ให้ความรักผู้อื่น ต้องการให้สิ่งที่ดีที่สุดกับลูกค้า พนักงานคนในสังคม และสิ่งแวดล้อม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. บริษัททริทราน (ประเทศไทย) จำกัด สามารถลดหนี้ได้จากกระบวนการวิจัยใช้หลักการพูดคุยเพื่อให้สมาชิกกลุ่มตัวอย่างได้เห็นถึงปัญหาและสาเหตุสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและมีการแลกเปลี่ยนความรู้และเสนอแนะวิธีการปฏิบัติร่วมกันอย่างเป็นระบบ
2. การพัฒนาควรมุ่งเน้นความรู้และความเข้าใจต่ออาชีพและความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ โดยเริ่มต้นจากความสมัครใจจากนั้นนำไปสู่การกระทำและนำต้นแบบความสำเร็จที่เกิดขึ้นไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลในกลุ่มผู้สนใจต่อไปโดยเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศน์ สร้างวิถีคิดก่อนลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เห็นว่าการทำงานควรมีความรู้ความเข้าใจและรู้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา
3. หน่วยงานหรือบริษัทฯ ใดที่ดำเนินกิจการแบบเดียวกันสามารถนำกระบวนการเรียนรู้จากงานวิจัยชิ้นนี้ไปเป็นตัวอย่างเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมหรือพัฒนาการทำงานให้ประสิทธิภาพมากขึ้นควรพิจารณาถึงความเหมาะสมกับสภาพบริบทของตนเองด้วย

4. หน่วยงานหรือบริษัทฯ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยในประเด็นรูปแบบที่เหมาะสมการบริหารจัดการหนี้สินด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการทำงานของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างที่ร่วมวิจัยในครั้งนี้โดยนำความรู้จากการวิจัยไปต่อยอดขยายผลเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การทำงานในระบบการขนส่งเพื่อให้ความรู้ใหม่เกิดขึ้น และนำความรู้ไปขยายผลไปยังกลุ่มอาชีพเดียวกันหรือกลุ่มอื่นที่มีปัญหาเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน

บรรณานุกรม

- กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.(2561). การวางแผนบริหารจัดการองค์กร. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2564, จาก <https://bsc.dip.go.th/th/category/hr2/fs-manageplanbusiness>
- กฤชปิ่นทอง.(2560). แนวทางในการบริหารจัดการหนี้สินโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการกองบัญชาการกองทัพไทย. รายงานวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 59.
- คณะอนุกรรมการคัดเลือกการประกวดผลงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.(2553). ตัวอย่างความสำเร็จการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เทพเพ็ญวานิสย์.
- ดาว ชุ่มตะขบ.(2563). เศรษฐกิจพอเพียง ทางเลือก ทางรอดฝ่าวิกฤตโควิด-19. บทความวิชาการวารสารสังคมนวัตกรรมและพัฒนา ปีที่ 2 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2563.
- ธีระยุทธ ต้นพัฒน์อนันต์.(2557). การศึกษาภาวะหนี้สินของพนักงานในบริษัทผลิตชิ้นส่วนอุตสาหกรรมยานยนต์แห่งหนึ่งในนิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ ปริญญาหลักสูตรการจัดการมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไพรัตน์ วิชระสวัสดิ์.(2550). ภาวะหนี้สินของกลุ่มลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์การเมือง) บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. (2552). กลยุทธ์การจัดการและการปรับตัวขององค์กรในสภาวะวิกฤต. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุเทพ ศรีบุญเพ็ง.(2558). การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของร้านชัยเจริญเมล็ดพันธุ์ข้าวตำบลดอนก่ายานอำเภอเมืองจังหวัดสุพรรณบุรี. บทความวิจัย หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิตสาขาวิชาการประกอบการมหาวิทยาลัยศิลปากรเผยแพร่ในวารสาร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2558.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (2552). เศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำเนินชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].
- อำพล เสนาณรงค์.(2558). เศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.).

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นายไชยา ตีรสสุวรรณ
วันเดือนปีเกิด 12 ธันวาคม 2508
ที่อยู่ 8 หมู่ที่ 15 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
เบอร์โทรศัพท์ 081-9376584
อีเมลล์ chaiya@hotmail.com
สถานที่ทำงาน บริษัททรีทราณ (ประเทศไทย) จำกัด
เลขที่ 8 หมู่ที่ 15 ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ
ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

COMMUNITY COOPERATION TO BUILD A PERMANENT CHECK DAM AT BANN
MAE HAE NUA, MAE NAJON, MAE CHAEM DISTRICT,
CHIANG MAI PROVINCE

ยุทธิพงษ์ ปัญโญ

Yutthiphong Panyo¹

วนิดา ตริสวัสดิ์

Vanida Treesawat²

บทคัดย่อ

ปัญหาเรื่องความแห้งแล้งจากการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งตามท้องที่ต่าง ๆ เกิดขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศ รวมถึงพื้นที่วิจัยหมู่บ้านแม่แฮเหนือ ที่มีความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาสถานการณ์และปัญหาการใช้น้ำ 2) วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร 3) ผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา จำนวน 10 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์และปัญหาการใช้น้ำบ้านแม่แฮเหนือ เป็นชุมชนชาติพันธุ์ปกากะญอและม้ง สาเหตุสำคัญของปัญหาการขาดแคลนน้ำที่ใช้ในการเกษตรเกิดจากปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีลดลง การเผาทำลายป่าต้นน้ำ เพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูก มีความขัดแย้งในการใช้น้ำและขาดการจัดการน้ำที่ดีและระบบเก็บกักน้ำที่มีคุณภาพ 2) วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการประสานพลังชุมชน 7 องค์ประกอบคือ (1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กลุ่มคน องค์กร เครือข่าย (2) ภาวะผู้นำที่แสดงบทบาทสำคัญในการพัฒนา (3) การประเมินปัญหา (4) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหา (5) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น ความร่วมมือกับชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้อง (6) การบริหารทรัพยากร (7) บทบาทของตัวแทนองค์กรภายนอก ซึ่งเป็นหลักการที่บูรณาการในกิจกรรมและขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ (1) การเตรียมชุมชน (2) การศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ปัญหาและกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การจัดทำแผนพัฒนา (4) การนำแผนไปปฏิบัติ (5) การติดตามและประเมินผล เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างการวิจัยไปพร้อมกับการพัฒนาและ 3) ผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร พบว่า การสร้างฝายทดน้ำถาวรสำเร็จด้วยดีและมีกิจกรรมการพัฒนา รักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชนอื่น ๆ ทำให้เริ่มเกิดผลกระทบความเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพและด้านสังคมมีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาฝายทดน้ำถาวร การกำหนดระเบียบกติกา

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การใช้และจัดสรรน้ำ การบรรจุแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ การทำนุบำรุงฝาย เข้าไปในแผนการพัฒนาของหมู่บ้านและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ณาจรเพื่อให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรในเชิงระบบในระยะยาวต่อไป ข้อเสนอแนะในการพัฒนา คือ องค์กรปกครองท้องถิ่น ต้องเชื่อมโยงข้อมูลและมองภาพรวมของนิเวศลุ่มน้ำทั้งระบบ มีข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำในภาคการเกษตร เพื่อการบริหารจัดการน้ำของชุมชน ควรมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต ใช้น้ำน้อยแต่มีมูลค่าสูง ข้อเสนอแนะในการวิจัย คือ ควรใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้เด็กและเยาวชนเรียนรู้คู่ไปกับการปฏิบัติจริงในการพัฒนาท้องถิ่น

คำสำคัญ : การประสานพลัง, ชุมชน, ฝายทดน้ำถาวร

Abstract

The problem of drought from water shortages in the dry season in various regions occurs in all regions of the country, including Mae Hae Nuea Village Research Area There are conflicts in the use of water among ethnic groups as well. This research has objectives to study as follows (1) situations and problems of water utilization (2) Method of coordinating empowerment community to build a permanent check dam (3) Impact from community empowerment to build a permanent check dam at Baan Mae Hae Nuea, Mae Najon, Mae Chaem district, Chiang Mai province. The research methodology is participatory action research. The target group in the study consisted of 10 people, the research's finding as follows; situation and problem of water utilization, it was found that Ban Mae Hae Nuea was Karen and Hmong ethnic group in community, Both ethnic groups have a way of life that makes a living in harmony with the forest, respect and valuable resource management. The main cause of less the shortage of water in agriculture sector are; the decrease in rainfall, forest burning and forest destruction to expand the area for commercial cultivation, increasing demand for water caused to a conflict in the use of water, lack of good water management and quality water storage systems.

The way to empower community to build a permanent check dam, it was consistent with the 7 elements of community synergies, namely: (1) participation of community members, groups of people, organizations and networks (2) Leadership as key person in development (3) Problem assessment (4) Problem's root causes assessment (5) Connection and cooperation with other related communities (6) Resource management (7) Role of external representatives. This is the principle that integrates in the important steps of the participatory action research are (1) community preparation (2) Problem analysis and identify area of development (3) Identify community action plan (4) Community action plan implementation (5) monitoring and evaluation, it is a parallel process of research and development.

The impact of community empowerment has produced concrete results e.g., the successful construction of a permanent irrigation dam and various development activities leading to affect the changes in the economy, environmental, health and social. Committee has been established to maintain a permanent dam and establishing rules and regulations for the use and allocation of water and identify watershed forest conservation issue into the community and municipality plan in order to long term systemic resources support. Recommendations for development are local government organizations must link the data and get an overview of the entire watershed ecosystem. They should have information about the use of water in the agricultural sector for community water management. Agricultural technology should be developed to increase productivity, use less water but high value. Recommendation for research is to use a participatory action research process to provide children and youth learn together with the real practice of local development.

Keywords : community cooperation, permanent check dam

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยประสบปัญหาเรื่องความแห้งแล้งจากการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้งตามพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทย จากข้อมูลสถิติเปรียบเทียบปริมาณฝนรายปีย้อนหลังในรอบ 38 ปี โดยกรมอุตุนิยมวิทยา (กรมอุตุนิยมวิทยา, 2562) พบว่า ปี 2561 ประเทศไทยมีปริมาณฝนลดลงจากปี 2560 ค่อนข้างมาก และปีที่มีปริมาณฝนน้อยกว่าปกติมีถึง 13 ครั้ง ปัจจุบันปริมาณน้ำเก็บกักในอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ในภาพรวมในปี 2563 ต่ำกว่าปี 2562 กว่าครึ่งหนึ่ง สถานการณ์ภัยแล้ง ได้ส่งผลกระทบต่อความสูญเสียทางเศรษฐกิจในช่วงภัยแล้ง ที่ไม่สามารถประเมินมูลค่าได้ สาเหตุที่สำคัญของปัญหาภัยแล้งมาจากป่าไม้บริเวณต้นน้ำลำธาร ถูกทำลาย การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์โดยไม่มีการวางแผน การจัดการที่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และระบบนิเวศ เกิดปัญหาฝนแล้ง ฝนทิ้งช่วงหรือฝนไม่ตกตามฤดูกาล (ประดับ กลัดเข็มเพชร, 2548) พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำริถึงการพัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้และการจัดการน้ำในพื้นที่สูง โดยการใช้ทรัพยากรที่เอื้ออำนวย สัมพันธ์ซึ่งกันและกันให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทรงแนะนำให้ใช้ฝายต้นน้ำหรือเรียกว่า Check Dam เป็นเครื่องมือที่จะเกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ที่ได้ผลดียิ่ง (รุ่ง สันป่าแก้ว, 2550) เพื่อขวางหรือกั้นทางน้ำ ลำห้วยในบริเวณที่เป็นต้นน้ำ ชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลงและกักเก็บตะกอนเอาไว้ไม่ให้ไปทับถมลำน้ำตอนล่าง อันเป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและแหล่งน้ำทำให้ในบริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ดินเกิดการอุ้มน้ำ ต้นไม้เจริญเติบโตได้ดียิ่งขึ้น พื้นที่ที่มีความชุ่มชื้น อันจะส่งผลดีต่อบริเวณโดยรอบ (โครงการพระราชดำริฝายชะลอน้ำ, 2561)

หมู่บ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่เงา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ห่างไกล มีราษฎรที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ม้ง ด้วยสถานะการใช้ที่ดินของชุมชนบนพื้นที่สูงปัจจุบัน ถูกควบคุมด้วยกฎหมายทำให้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีไร่หมุนเวียนไปสู่การทำเกษตรเชิงพาณิชย์ จึงมักเกิดความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ ได้มีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพของประชากร

ชาวเขา การพัฒนาแหล่งน้ำ โดยจัดทำฝายต้นน้ำลำธารบริเวณหมู่บ้านแม่แฮและหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและการทำเกษตร (องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาจร, 2559) อย่างไรก็ตามการก่อสร้างฝายหรือดำเนินโครงการต่าง ๆ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่หากขาดเครื่องมือและวิธีการที่ดี รวมถึงการสื่อสารชี้แจงความเข้าใจ เพื่อให้ชุมชนตระหนักรู้ถึงปัญหา จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของปัญหาหรือดำเนินการจัดการด้วยพลังของชุมชนก็อาจทำให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ เหล่านั้น สำเร็จได้ยากหรือทำให้ขาดการดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยชุมชน ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจที่จะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือเพื่อประสานพลังชุมชนสร้างฝายทดน้ำถาวรในพื้นที่วิจัยคือ บ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาการใช้น้ำ
2. เพื่อศึกษาวิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร
3. เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร บ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรคือในการวิจัยมีจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นคณะกรรมการและตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำสองกลุ่ม ชาวพื้นธู คือ ปกาเกอญอ และ ม้ง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แนวสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เครื่องมือการวิจัยเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ 1) สถานการณ์และปัญหาการใช้น้ำ ใช้เครื่องมือแนวสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ใช้น้ำและแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 2) วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร ใช้เครื่องมือแนวสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ใช้น้ำ และแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม 3) ผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร ใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่มและแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวมถึงแบบสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ใช้น้ำ

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร รวมถึงข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนและตัวแทนผู้ใช้น้ำ รวมถึงแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม มาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดองค์ประกอบของการประสานพลัง 7 ข้อ ถิ่นกรองความถูกต้อง ทำการวิเคราะห์โดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงประจักษ์ จากแหล่งและมุมมองที่แตกต่างกัน พร้อมทั้งหาความสอดคล้องเชื่อมโยง (relation) และตีความหมาย (interpret) ของข้อมูล สรุปเป็นองค์ความรู้ และข้อค้นพบ

สรุปผลการวิจัย

1. สถานการณ์และปัญหาการใช้น้ำ บ้านแม่แฮเหนือ พบว่า ชุมชนบ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่जार อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นชุมชนปกากะญอ ที่มีการอพยพและตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีวิถีชีวิตที่ทำมาหากินและอยู่ร่วมกับป่า มีภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีที่เคารพในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและมีการจัดการทรัพยากรอย่างมีคุณค่า แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป เมื่อรัฐบาลหรือราชการได้เข้ามามีบทบาทในการควบคุมจัดการทรัพยากรป่าไม้ การเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การปลูกพืชเศรษฐกิจและผลิตเพื่อการค้า ปัญหาสำคัญที่ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์คือภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำใช้ในภาคเกษตร โดยสรุปมาจาก 4 สาเหตุคือ (1) ปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีมีแนวโน้มลดลง (2) การเผาป่าและการทำลายป่าต้นน้ำจากการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกเพื่อการค้า การใช้น้ำเพื่อการเกษตรเชิงพาณิชย์อย่างเข้มข้น หนาดินถูกชะล้างลงสู่ที่ต่ำจนทำให้แม่น้ำลำห้วยตื้นเขิน (3) การจัดการน้ำในชุมชน ใช้ระบบแบ่งน้ำใช้หากผู้ใช้น้ำต้นทางซึ่งเป็นชาติพันธุ์ม้งใช้น้ำมาก ก็จะส่งผลกระทบต่อผู้ใช้น้ำปลายทางซึ่งเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำและ (4) ขาดการจัดระบบเก็บกักน้ำที่มีคุณภาพและไม่มีการจัดการน้ำที่ชัดเจน

2. วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร พบว่า การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านและตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ที่มีความตระหนักต่อปัญหาร่วมกันและมีเป้าหมายที่อยากเห็นการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างการศึกษาไปพร้อมกับการพัฒนา วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือมีความสอดคล้องกับองค์ประกอบของการประสานพลังชุมชน 7 องค์ประกอบคือ (1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กลุ่มคน องค์กร เครือข่าย (2) ภาวะผู้นำที่แสดงบทบาทสำคัญในการพัฒนา (3) การประเมินปัญหา (4) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหา (5) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น ความร่วมมือกับชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้อง (6) การบริหารทรัพยากร (7) บทบาทของตัวแทนองค์กรภายนอก ซึ่งเป็นหลักการที่บูรณาการในกิจกรรมและขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ (1) การเตรียมชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย สร้างความคุ้นเคยกับชุมชน การสำรวจและศึกษาข้อมูลของชุมชน ทำให้ชาวบ้านมั่นใจในศักยภาพของตนเองและชุมชนว่าสามารถใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านแม่แฮเหนือ ในการสร้างฝายให้สำเร็จได้ (2) การศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ปัญหา และกำหนดประเด็นการพัฒนา โดยการจัดประชุมสนทนากลุ่ม จำนวน 3 ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวิถีชุมชน วัฒนธรรม สังคม การจัดการทรัพยากร เกิดการแลกเปลี่ยนและได้ข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับความต้องการและปัญหาของชุมชน มีการสร้างภาพเป้าหมายอนาคตที่อยากเปลี่ยนแปลง (3) การจัดทำแผนพัฒนาและการจัดเวทีประชาพิจารณ์ในระดับชุมชนจนได้ข้อสรุปที่กลุ่มเห็นชอบร่วมกัน รายละเอียดของการดำเนินการ การแต่งตั้งคณะกรรมการ การแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะทำงานตามศักยภาพและความถนัด (4) การนำแผนไปปฏิบัติคณะทำงานได้มีการเลือกสถานที่ก่อสร้าง สำรวจสภาพภูมิประเทศที่เหมาะสม การประสานการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นจากหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่น จนสามารถดำเนินการสร้างฝายทดน้ำถาวรสำเร็จชุดเดิมทำหน้าทีดูแลฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนคณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้แทนกลุ่มผู้ใช้น้ำทั้งตัวแทนกลุ่มผู้ใช้น้ำชนเผ่าปกากะญอและชนเผ่าม้ง จำนวน 10 คน คณะกรรมการ เป็นกลไกกลางในการเชื่อมของการสร้างความเข้าใจร่วมกันของชุมชนเป็นอย่างดี และทำให้สถานการณ์ความขัดแย้งในการใช้น้ำคลี่คลาย (5) การติดตามและประเมินผล โดยคณะทำงานซึ่งเป็นผู้นำชุมชน เป็นกลุ่มที่ร่วมกันตรวจสอบ ประเมินคุณภาพของ

ฝ่ายท่อน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ หลังจากที่ได้ดำเนินการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์แล้วซึ่งทำให้วงจรการพัฒนาเกิดการวนรอบที่สมบูรณ์ เกิดการวางแผนกิจกรรมเพิ่มเติมต่อเนื่องที่นอกเหนือจากกิจกรรมการสร้างฝ่ายท่อน้ำถาวรได้แก่ การทำแนวกันไฟ การพัฒนาและบวชป่าต้นน้ำและปรับวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนการพัฒนาระบบได้แก่ การจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาฝ่ายท่อน้ำถาวรที่มีองค์ประกอบของตัวแทนผู้ใช้น้ำทุกกลุ่ม การกำหนดระเบียบกติกากาใช้และการจัดสรรน้ำ การบรรจุแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ การทำนุบำรุงฝ่าย เข้าไปในแผนการพัฒนาของหมู่บ้านและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่เงา ซึ่งเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบายและระบบโครงสร้างที่น่าจะเกิดความต่อเนื่องยั่งยืนในระยะยาว

3. ผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝ่ายท่อน้ำถาวร พบว่า การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม ซึ่งจากการจัดกิจกรรมสนทนากลุ่มร่วมกับคณะกรรมการและตัวแทนผู้ใช้น้ำเพื่อสรุปผลกระทบจากการทำฝ่ายท่อน้ำถาวรที่มีต่อชุมชน สรุปได้ใน 4 ด้านคือ (1) ด้านเศรษฐกิจ การสร้างฝ่ายท่อน้ำถาวร เพื่อรองรับตาน้ำ ทำให้ชะลอการไหลผ่านของน้ำ มีน้ำสำรองใช้ในยามขาดแคลนในไร่นา สระน้ำในหมู่บ้าน มีปริมาณน้ำไหลเข้ามาเต็มเม็ดเต็มหน่วยมากขึ้น มีน้ำเพียงพอต่อการใช้ในภาคเกษตร ผลผลิตมีปริมาณและคุณภาพที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจากกิจกรรมสนทนากลุ่ม ได้มีผู้นำชุมชนท่านหนึ่งได้กล่าวสะท้อนและชมเชยผู้วิจัยและชาวบ้าน ว่าได้สร้างความเปลี่ยนแปลงให้ชุมชนมีน้ำใช้มากขึ้นกว่าเดิม และไม่มีปัญหาการขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์ (2) ด้านสิ่งแวดล้อม มีความชัดเจนของทิศทางและระบบการบริหารจัดการโดยชุมชนที่ดีคือ การเกิดขึ้นของคณะกรรมการดูแลฝ่ายท่อน้ำ ที่มาจากตัวแทนของคณะกรรมการหมู่บ้านและตัวแทนผู้ใช้น้ำทุกกลุ่มทุกชาติพันธุ์ในชุมชน มีการบรรจุแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ การทำนุบำรุงฝ่าย เข้าไปในแผนการพัฒนาของหมู่บ้าน และแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่เงา ที่น่าจะนำไปสู่การสร้างผลกระทบได้ในระยะยาว เกิดกิจกรรมอื่น ๆ คือ การพัฒนาป่าต้นน้ำ การทำแนวกันไฟ การบวชป่า สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวต่อกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น (3) ด้านสุขภาพ ชุมชนเริ่มฟื้นฟูสมุนไพรในป่าสามารถหาสมุนไพรได้ทุกที่รอบชุมชนของตนเอง สืบทอดภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน รวมถึงการลดการใช้สารเคมีในไร่นาที่ไม่เป็นอันตรายต่อคนและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่เกษตรบริเวณใกล้ป่าต้นน้ำหรือบริเวณฝ่ายท่อน้ำ ไม่มีการบุกรุกทำลายป่าและ (4) ด้านสังคม การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือที่ช่วยดึงพลังของชุมชนในทุกฝ่าย ให้มีความสามัคคี และร่วมมือกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ คือ การพัฒนาป่าต้นน้ำ การทำแนวกันไฟ การบวชป่า ที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการ ผู้นำชุมชน สิ่งที่น่ายินดีก็คือ สถานการณ์ความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรน้ำระหว่างชาว ปกาเกอญอกับชาติพันธุ์ม้งได้คลี่คลายไปในทางที่ดี สามารถกำหนดกติกาเงื่อนไขในการใช้น้ำร่วมกันได้ โดยหลังจากมีฝ่ายแล้ว ความขัดแย้งลดลง มีการจัดการน้ำให้เหมาะสมกับระบบนิเวศและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการผลิตในภาคเกษตร รวมทั้งสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีระบบการจัดสรรแบ่งปันน้ำอย่างเสมอภาค

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝ่ายท่อน้ำถาวร บ้านแม่แฮเหนือ ตำบลแม่เงา อำเภอมะเข่ จังหวัดเชียงใหม่” ได้ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสได้ทบทวนและเชื่อมโยงองค์ความรู้ แนวคิดทฤษฎีกับปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสนามการวิจัยและที่สำคัญได้เรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างการวิจัยไปพร้อมกับการพัฒนาเครื่องมือและวิธีการที่

สำคัญคือ การจัดประชุมสนทนากลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้และการส่งเสริมศักยภาพชุมชน ให้เกิดความตระหนัก และคิดวิเคราะห์ค้นหาหนทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันและร่วมมือกันในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นจริง อย่างเป็นรูปธรรมซึ่งเป็นทิศทางและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาที่สอดคล้องและเหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนและ เชื่อมันได้ว่าจะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชนนำไปสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนจากการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้มีข้อค้นพบจากการศึกษาที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีที่ได้พบทวนไว้ สามารถอภิปรายผล โดยแบ่ง เป็น 3 ประเด็นคือ

1. สถานการณ์และปัญหาการใช้ที่บ้านแม่แฮเหนือ ไม่ได้เป็นปัญหาของการขาดน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ในชุมชนแต่เป็นปัญหาความขาดแคลนน้ำในการเกษตรเป็นหลัก สาเหตุสำคัญของปัญหาที่ชุมชนได้ร่วมกัน วิเคราะห์ โดยสรุปคือ ปริมาณน้ำฝนมีความไม่แน่นอน แปรปรวนและมีแนวโน้มลดลงเรื่อย ๆ จากการเปลี่ยนแปลง ของสภาวะอากาศโลก การเผาป่าและการทำลายป่าต้นน้ำ จากการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกเพื่อการค้า หน้ำดิน ถูกชะล้างลงสู่ที่ต่ำจนทำให้แม่น้ำลำห้วยตื้นเขิน ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำระหว่างผู้ใช้น้ำด้านล่างที่เป็น ชาติพันธุ์กะเหรี่ยงกับชาติพันธุ์ม้ง ขาดการจัดระบบเก็บกักน้ำที่มีคุณภาพและไม่มีการจัดการใช้น้ำที่ชัดเจน ซึ่งสาเหตุ ของปัญหาในระดับมหภาค (Macro level) เกินศักยภาพที่ชุมชนจะจัดการได้ จึงมุ่งแก้ปัญหาในระดับจุลภาค (Micro level) หรือในระดับชุมชน ซึ่งก็คือการสร้างฝายทดน้ำถาวรสอดคล้องกับแนวคิดในพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ทรัพยากรน้ำ (มูลนิธิชัยพัฒนา <http://www.chaipat.or.th>) ที่ทรงเสนอแนะให้สร้างฝายทดน้ำเพื่อเป็นการ อนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำและป่าไม้ภูเขา ฟื้นฟูป่าไม้ต้นน้ำลำธาร คืนความอุดมสมบูรณ์และทำให้เกิดความหลากหลาย ด้านชีวภาพแก่สังคมของพืชและสัตว์ ช่วงที่น้ำไหลแรงก็สามารถชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลงและกักเก็บกรอง ตะกอนไม่ให้ไหลลงไปในบริเวณลุ่มน้ำตอนล่าง แบ่งปันน้ำให้กับสรรพชีวิตบริเวณที่สร้างฝาย (สำนักงานคณะ กรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2538) สำหรับการสร้างฝายทดน้ำของชุมชน บ้านแม่แฮเหนือ ตำบลมานาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้เลือกรูปแบบถาวร ใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก มีการ ออกแบบเฉพาะ ให้มีความแข็งแรงทนทานมีระยะเวลาการเก็บกักน้ำได้นานกว่าฝายทุกประเภทซึ่งถือว่ามีความ เหมาะสมกับสภาพของลำห้วยที่มีขนาดใหญ่ปานกลางและเป็นการตกลงร่วมกันของชุมชน

2. วิธีการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบ ของการประสานพลังชุมชน 7 องค์ประกอบคือ (1) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กลุ่มคน องค์กร เครือข่าย (2) ภาวะผู้นำ ที่แสดงบทบาทสำคัญในการพัฒนา (3) การประเมินปัญหา (4) การประเมินสาเหตุที่เป็นปัญหา (5) การเชื่อมโยงกับผู้อื่น ความร่วมมือกับชุมชนอื่นที่เกี่ยวข้อง (6) การบริหารทรัพยากร (7) บทบาทของตัวแทน องค์กรภายนอกสอดคล้องกับงานวิจัยของธนู ศิริจันทพันธ์ (2554) ที่ได้ศึกษาแนวคิดจากนักวิชาการตะวันตกหลาย ท่านว่าการประสานพลังคือวิธีการหรือกระบวนการทำงานร่วมกันเพื่อจุดมุ่งหมายอันเดียวกัน มีความสมดุลตาม ทรัพยากร ความสามารถและโอกาสที่อำนวยให้ โดยที่แต่ละคนที่ทำหน้าที่ต่างกันคำนึงถึงความสำเร็จร่วมกัน ดึง เอาจุดเด่นของแต่ละคนมาใช้ร่วมกันหรือเสริมแรงกันทำให้ผลลัพธ์ที่ได้ที่ได้มากกว่าการทำงานตามลำพังเช่นเดียวกับ เสรี พงศ์พิศ (2553) ที่เห็นว่า การประสานพลังเป็นความร่วมมืออย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหลายกลุ่มหรือส่วน ประกอบต่าง ๆ ขององค์กร ชุมชน กลุ่มคน เครือข่ายและหน่วยงานในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีกว่าต่างฝ่าย ต่างแยกกันทำ เพราะโดยธรรมชาติของผู้คนโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งปกาเกอะญอและม้งที่พำอาศัยในชุมชน บ้านแม่แฮเหนือมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบเครือญาติที่แน่นเหนียว จึงเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่ดีต่อการประสาน

พลัง ดังที่อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร (2551) ได้ให้ความเห็นว่า เครือข่ายในชุมชนเป็นความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องลึกในชีวิต และจิตใจของผู้คน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบพี่น้อง เครือญาติ ดังนั้นกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ข้อมูล ประสบการณ์ แล้วพัฒนาไปสู่การวางแผนร่วมกัน ดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน ซึ่งมีตัวอย่างที่ดีของ หลายชุมชน เช่น เครือข่ายอินแปง ในงานศึกษาของเสรี พงศ์พิศ (2555) ทำให้เห็นว่าการประสานพลังทำให้ชุมชน สามารถจัดการปัญหาพึ่งพาตนเองได้ โดยการรวมกลุ่ม การเรียนรู้ และลงมือปฏิบัติ จนเกิดผลทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งพบว่าชุมชนบ้านแม่แฮเหนือมีเงื่อนไขการประสานพลังที่ครบตามองค์ประกอบของการเสริม สร้างพลังชุมชนทุกข้อ การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือครั้งนี้เป็นการดำเนินการ จากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงมีแนวโน้มของความต่อเนื่องในการพัฒนาสูง ดังที่ เบญจมาภรณ์ (2559) ที่ระบุว่า การประสานพลังเพื่อดำเนินกิจกรรมใดใดในชุมชนจะเกิดขึ้นในทางบวกและมีความต่อเนื่องยั่งยืน หากเป็นการประสานพลังที่มาจากประชาชนจากฐานรากของชุมชนที่มีการรวมตัวและดำเนินกิจกรรมตามความ ต้องการของชุมชนมากกว่าการดำเนินการตามนโยบาย แผนงานโครงการของหน่วยงานภายนอกที่มีลักษณะสั่งการ ประชาชนไม่รู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของในผลลัพธ์หรือผลงานที่สำเร็จนั้น ๆ จึงมีความเสี่ยงสูงที่จะไม่เกิดความต่อเนื่องไม่เกิด การใช้ประโยชน์และดูแลรักษา สอดคล้องกับงานศึกษาของมิ่งขวัญ คงเจริญ (2555) ที่ให้ความเห็นว่า ชุมชนต้องมี โครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสมที่จะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยพลังภายในของบุคคลและของ กลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชน ร่วมในการคิด ร่วมทำ ร่วมเป็นเจ้าของและรับผลประโยชน์ร่วมกัน ในทางจิตวิทยา สังคม เรียกพลังดังกล่าวว่าเป็นพลังอำนาจ (Empowerment) เป็นพลังของบุคคลที่มีอำนาจที่จะควบคุมชีวิต ตนเองเป็นความสามารถในการทำนาย ควบคุมและมีส่วนร่วมกับสังคมแวดล้อมแล้วทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้น การประสานพลังจึงเป็นหลักแนวคิดซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้วิจัยได้นำมาใช้คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) ในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งเป็นหลักการที่บูรณาการลงไปในกิจกรรมและขั้นตอน ที่สำคัญของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ (1) การเตรียมชุมชน (2) การศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ ปัญหาและกำหนดประเด็นการพัฒนา (3) การจัดทำแผนพัฒนา (4) การนำแผนไปปฏิบัติ (5) การติดตามและ ประเมินผลตามที่นักวิชาการ เช่น สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินิสาร (2552) ได้นำเสนอไว้ว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางและเครื่องมือที่ดีในการวิจัยควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชน (R&D: Research and Development) เป้าหมายคือการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรให้เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ในการทำ เกษตรกรรมของชุมชน ทำให้เห็นภาพรวมของกระบวนการทั้งหมดที่เกิดขึ้นและเกิดการพัฒนาต่อเนื่องและนักวิจัย นักพัฒนา มีบทบาทเพียงเป็นผู้ช่วยเหลือในทางกระบวนการวิชาการ ซึ่งความสำคัญของการมีส่วนร่วมคือความ รู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความผูกพันของชาวบ้านและได้ผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งสามารถตอบโจทย์ของชุมชนได้เพราะ ประชาชนย่อมรู้ดีว่าตนต้องการอะไร มีปัญหาอะไรและวิธีแก้ปัญหายังไรเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด เพราะมี โครงการที่ล้มเหลวเป็นจำนวนมากเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ดังเช่นตัวอย่างงาน วิจัยของพิศพร ทศนา (2558) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่ เทศบาลนครพิษณุโลก ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนน้อย ทำให้ผลลัพธ์ความสำเร็จไม่เป็นไปตามความคาด หวัง จึงควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็น ตั้งแต่กระบวนการร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรมโครงการ ร่วม ตรวจสอบและประเมินผล การดำเนินงาน การประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวรบ้านแม่แฮเหนือ ทำให้ เห็นภาพของการมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้นของชุมชนในทุกระดับขั้นตอน ดังงานศึกษาของปัญญา แก้วส่อง (2552) ที่มี

การจำแนกระดับขั้นของการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สำคัญออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

3. ผลกระทบที่เกิดจากการประสานพลังชุมชนเพื่อสร้างฝายทดน้ำถาวร พบว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม คือ การเกิดของฝายทดน้ำถาวรที่สร้างสำเร็จและมีกิจกรรมการพัฒนาต่อเนื่องได้แก่ การทำแนวกันไฟ การพัฒนาและบวข่ป่าต้นน้ำและเริ่มเกิดผลกระทบความเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพและด้านสังคม อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง นโยบายที่ทำให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างอย่างยั่งยืนในระยะยาวเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา ดังเช่นงานวิจัยของ ธนู ศิริจันทร์พันธุ์ (2554) ในเรื่องการประสานพลังเพื่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนโคกสูงประชาสรรค์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น ซึ่งใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเช่นกันเพื่อแก้ไขปัญหานักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำจึงดำเนินงานใน 16 โครงการ ทำให้ผ่านการประเมินความสำเร็จได้ทุกโครงการ แต่การจะให้เด็กนักเรียนมีผลการเรียนที่ดี ยังต้องใช้เวลา แต่สิ่งสำคัญที่ได้คือ ผู้ปกครอง ครู องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นศิษย์เก่า พระภิกษุสงฆ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารสถานศึกษา เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงหลายประการทั้งด้านความรู้และประสบการณ์และเกิดองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาเป็นวงจรต่อเนื่อง เหมือนกับบ้านแม่แฮเหนือที่คณะกรรมการและผู้นำชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยควบคู่ไปกับการพัฒนา ที่เป็นวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่องและเริ่มประจักษ์ถึงผลที่ดีของการสร้างการเปลี่ยนแปลงระดับผลกระทบในเชิงโครงสร้าง นโยบาย กล่าวคือ มีการจัดตั้งคณะกรรมการดูแลรักษาฝายทดน้ำถาวรที่มีองค์ประกอบของตัวแทนผู้ใช้ น้ำทุกกลุ่มชาติพันธุ์ การกำหนดระเบียบกติกาดูแลและการจัดสรรน้ำ การบรรจุแผนการอนุรักษ์พื้นที่ป่าต้นน้ำ การทำนุบำรุงฝาย เข้าไปในแผนการพัฒนาของหมู่บ้านและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาจร เพื่อให้เกิดการสนับสนุนทรัพยากรในเชิงระบบในระยะยาวต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนา

1. การบริหารจัดการน้ำของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเชื่อมโยงข้อมูลและมองภาพรวมของนิเวศลุ่มน้ำทั้งระบบ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินและปริมาณน้ำที่มีที่ไหลผ่านในแต่ละช่วงเวลาของปี มีข้อมูลเกี่ยวกับการใช้น้ำในภาคการเกษตร การใช้น้ำของพืชแต่ละชนิดที่เกษตรกรปลูก (Water Footprint) เพื่อนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์และงบประมาณที่ชัดเจน

2. สนับสนุนการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิต เช่น การพัฒนาพันธุ์พืชที่ให้ผลผลิตสูง พันธุ์พืชอายุสั้น การปรับโครงสร้างการเกษตรไปหาพืชที่ใช้น้ำน้อยในฤดูแล้ง ปรับระบบการปลูกพืช จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่อาศัยน้ำฝน สู่การปลูกพืชแบบผสมผสาน ใช้น้ำที่และน้ำน้อยแต่มีมูลค่าสูงทางการตลาด

เอกสารอ้างอิง

- ธนุ ศิริจันทร์พันธุ์. (2554). การประสานพลังเพื่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนโคกสูงประชาสรรค์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เบญจมาภรณ์ ฮั่วเจียม. (2559). การเสริมพลังเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- บัญชา แก้วส่อง. เครื่องมือนักพัฒนา: กรณีศึกษาองค์กรพัฒนาของรัฐและเอกชน 4 องค์กร. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประดับ กลัดเข็มเพชร. (2548). คู่มือฝายต้นน้ำลำธาร. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ, สำนักชลประทานที่ 1 กรมชลประทาน.
- พิศิพร ทศนา. (2558). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก. รายงานการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15.
- มิ่งขวัญ คงเจริญและคณะ. (2555). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชนเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- รุ่ง สันป่าแก้ว. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างฝายต้นน้ำลำธารในบ้านแปกแซม อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร. (2552) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2553). ร้อยคำที่ควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- อุมาพร ห่านรุ่งชโรทร. (2551). การเสริมสร้างพลังอำนาจชุมชน. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีที่ 2 (ฉบับพิเศษ) ก.ค.-ธ.ค. 2551.

ระบบออนไลน์

- กรมอุตุนิยมวิทยา. สรุปสถานการณ์น้ำประเทศไทย ปี 2561. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2562 จาก <https://www.thaiwater.net>.
- โครงการพระราชดำริฝายชะลอน้ำ. (2561). โครงการฝายชะลอน้ำ. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2561 จาก <http://myharuthai.blogspot.com>.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องน้ำ. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2562. จาก <http://www.chaipat.or.th>
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. องค์ความรู้จาก “โครงการลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิง”. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2562. จาก <http://km.rdpb.go.th>
- องค์การบริหารส่วนตำบลแม่นาจร. (2559) แผนยุทธศาสตร์ตำบลแม่นาจร. (ออนไลน์) สืบค้นเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2562. จาก <https://www.maenajohn.go.th/>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายยุทธิพงษ์ ปัญโญ
วันเดือนปีเกิด	27 มีนาคม พ.ศ. 2508
ที่อยู่	67 หมู่ 11 ตำบลแม่สอย อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
เบอร์โทรศัพท์	083-3225965
อีเมล	yut42506@gmail.com
อาชีพ	พนักงานราชการ ตำแหน่งนายช่างชลประทาน
สถานที่ทำงาน	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่ โครงการพัฒนาเบ็ดเสร็จลุ่มน้ำ สาขาแม่น้ำปิง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี สาขาการจัดการการเกษตรยั่งยืน คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก

DEVELOPING SUFFICIENCY ECONOMY IN THE LEARNING
CENTRE FOR TAK PEOPLE

ณัฐวิชัย ญวงษ์ศรี

Natthawit Wuwongsri ¹

สมพันธ์ เตชะอิก

Sompharn Tachatik ²

บทคัดย่อ

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ มีการสัมภาษณ์เชิงลึก 20 คน การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม นำมาวิเคราะห์ทั้งหมดเชิงพรรณนาตามแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาตามกรอบคิดวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษา จะต้องดำเนินควบคู่ไปกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ดั้งเดิม และความสามารถในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการจัดการความรู้ การจัดการหนี้สินในครัวเรือนด้วยระบบการทำบัญชีครัวเรือน ใช้กิจกรรมในฐานเรียนรู้มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน ควบคู่กับการสร้างฐานเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล เป็นแนวคิดหลักในการดำเนินชีวิต มีการสร้างเครือข่ายองค์กรต่างๆที่สนับสนุน ในการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก 2) ผลการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย นำมาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง สร้างฐานกิจกรรมเรียนรู้ ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน ปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น การสร้างวินัยทางการเงิน ตลอดจนการบูรณาการร่วมกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มีอาหารพอเพียง มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ลดภาวะหนี้สิน ยกกระดับคุณภาพชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดช่วยในการลดต้นทุนการผลิต การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตลอดจนการขยายผลไปสู่ศูนย์เรียนรู้ต่างๆ สร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่องทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3) แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก ต้องเน้นหลักพัฒนาตนเอง คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ลดภาวะหนี้สิน และพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นที่ต้องการของตลาด การใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดจนการประสานหน่วยงานที่สนับสนุนในการพัฒนาบุคลากร และพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการแข่งขันที่จะเกิดขึ้น

คำสำคัญ : การพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชน

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The purposes of this research were to study the improvement of sufficiency economy, the performance and the way to improve sufficiency economy philosophy in the Learning Centre for Tak people. The research tools were qualitative research , in-depth interview 20 people, group discussion, participant and non- participant observation and then take the information to descriptive analytics along the research framework.

The research finding were 1) Developing sufficiency economy in the case study area had to operate with the local wisdom. The people in the local area have experience and ability in local resource management. The sample of the research were participated in decision and knowledge management. Household debt management had to do household account. Development tool is activity based on learning. Living by taking the Philosophy of Sufficiency Economy consisted of tolerable, rational and immune into their daily life. Balancing economy and environment by support organization network to develop sufficiency economy in the Learning Centre for Tak people. 2) The performance of developing sufficiency economy in the Learning Centre for Tak people found that the sample of the research took sufficiency economy into activity based on learning. They transferred technology and local wisdom by activity based on learning. They have made money discipline, reduce expenses, increase income, had enough food, had better life and reduce debt. They also raised environment quality by using the environment resource to the most value to reduce cost of produce. They saved environment and continued to expand the knowledge to the other learning centre both inside and outside the community. 3) The way of developing sufficiency economy in the Learning Centre for Tak people had to stressed on developing themselves, raised the quality of life, reduce debt and make product that meet the demand of the market, using technology to transfer their knowledge to the other and contacting with the other organizations to support in personnel and product development for the competition that might be happened in the future.

Keywords : learning centre for everyone, publign centre development, improvement

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศไทยตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมาได้มุ่งเน้นเป็นไปตามแนวทางการพัฒนากระแสหลักเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นแนวคิดที่นำมาจากโลกตะวันตกที่ประสบผลสำเร็จจากการมุ่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจและความทันสมัยทางสังคม และวัฒนธรรม ผลกระทบที่ตามมาคือ การพัฒนาต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและกระแสโลกาภิวัตน์ อย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เกิดความแตกต่างและเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจในหมู่ประชาชนมีค่านิยมการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย และยึดติดในวัตถุนิยม อีกทั้งส่งผลกระทบต่อ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเกิดปัญหาในชุมชนหลายประการตามมา ไม่ว่าจะเป็นด้านศักยภาพในการพึ่งตนเอง การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสามารถในการจัดการทรัพยากร (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2549 : 258, 289 ; อภิชัย พันธเสน, 2552 : 27) สาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ประสบปัญหาด้านต่างๆ เหล่านี้ เป็นเพราะแนวทางการพัฒนาดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมากกว่าคน

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ถือนโยบายการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการพัฒนาประเทศ โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ต่อเนื่องจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559) ที่เน้นขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างชัดเจนในทุกภาคส่วนและในทุกระดับต่อเนื่องจนถึงแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้น้อมนำ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน เติบโตอย่างกลางโดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลและมีการสร้างภูมิคุ้มกันตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2551) และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน

ชุมชนบ้านจัดสรร อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพโดยทำการเกษตรเชิงเดี่ยว พบปัญหาการขาดผลผลิตไม่แน่นอนและการใช้เคมีทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้นตลอดเวลา ทำให้มีปัญหารายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เกิดหนี้สินล้นพ้นตัว ชุมชนจึงเกิดการเรียนรู้และพึ่งพากันอย่างเป็นระบบขับเคลื่อนดำเนินงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นกระบวนการโดยเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการประกอบอาชีพโดยทำการเกษตรเชิงเดี่ยวปัจจุบันมีกลุ่มกิจกรรมที่จัดตั้งขึ้นภายในชุมชนรวม 17 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มทำนาข้าวชุมชน กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ กลุ่มปุ๋ยเกษตรอินทรีย์ กลุ่มน้ำดื่มบ้านจัดสรร กลุ่มข้าวกล้องเพื่อสุขภาพ กลุ่มน้ำยาเอนกประสงค์ กลุ่มธนาคารขยะ กลุ่มแปรรูปถั่วเหลือง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่มร้านค้าสวัสดิการชุมชน กลุ่มแพเพื่อการท่องเที่ยวและกลุ่มแม่บ้าน มีการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีงานทำและดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เป็นผู้คนที่มีคุณภาพและสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งในระดับครัวเรือน กลุ่ม และชุมชน ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตากน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจัดการหนี้สินด้วยระบบการทำบัญชีครัวเรือน ใช้ฐานกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนาอาชีพ คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น

ผลการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตากเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของตนเองในชุมชน เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน พัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ เกิดกิจกรรมที่สร้างรายได้และอาชีพให้กับชุมชน ตลอดจนแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตากมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมดำเนินงาน มีกิจกรรมฐานเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีและภูมิปัญญาสามารถพึ่งตนเองได้ มีการออม ประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในชุมชนและการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยความสำเร็จเป็นต้นแบบให้กับศูนย์เรียนรู้ต่างๆ เกิดเครือข่ายในการเรียนรู้ อันส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในท้องถิ่น สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่กรณีศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลการดำเนินงานของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ดังนี้

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ คือเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานและแนวทางมาพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้แนวคิดทฤษฎีมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการวิจัย

ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม 2563 – 31 ธันวาคม 2564

วิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีรายละเอียดวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

ผู้วิจัยใช้พื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก เนื่องจากเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพอเพียงที่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเป็นไปตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นคณะกรรมการในศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก อาจารย์ 7 คน และนักศึกษา 13 คน เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและข้อมูลเชิงความคิดเห็น โดยเน้นเป็นผู้เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากตำรา เอกสาร วิชาการ บทความ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาภาคสนาม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยประเด็นการสัมภาษณ์ควบ

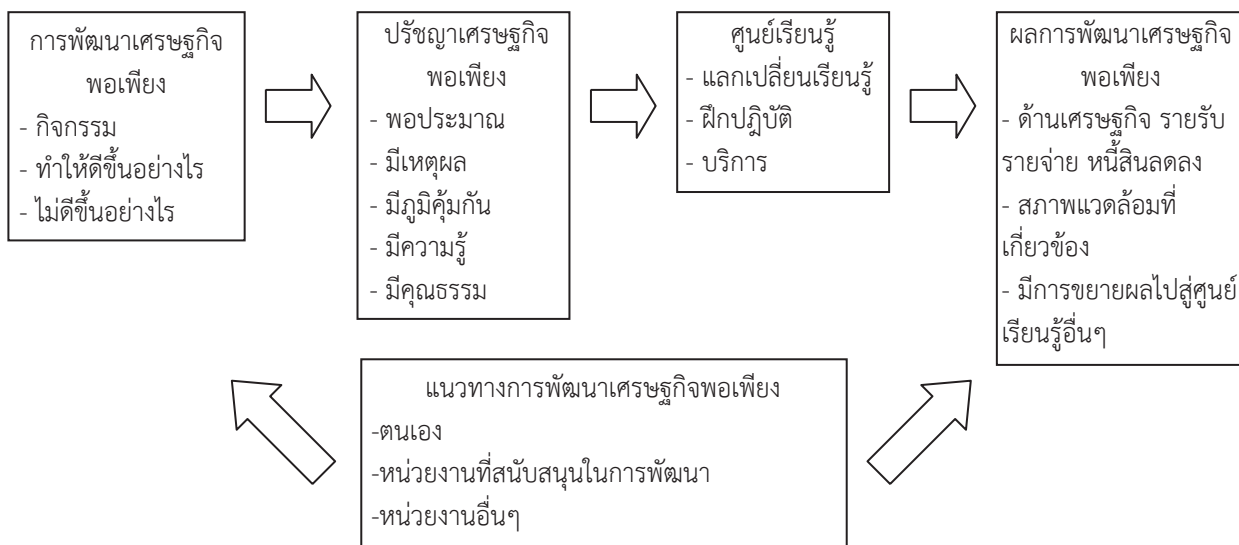
คลุม 5 ประเด็น คือ 1) การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) ศูนย์เรียนรู้ 4) ผลการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง 5) แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง การสนทนากลุ่มมีการดำเนินการกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ประจำศูนย์เรียนรู้ฯ และกลุ่มนักศึกษา อย่างละ 1 ครั้ง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมดำเนินการโดยที่ผู้วิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเสมือนกับเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก เพื่อสังเกตพฤติกรรมและปรากฏการณ์ในพื้นที่ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่อาจารย์และนักศึกษากลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการรวมทั้งผลที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติงานในฐานะอาจารย์ประจำศูนย์เรียนรู้ฯ ด้วย จึงสามารถเฝ้าสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมได้ตลอด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียง ของกรณีตัวอย่างผลที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมและการขยายผล แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยตนเอง การสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ใช้แนวคิดทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดเรื่องการเรียนรู้เป็นหลัก ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก มีกรอบแนวคิด ดังนี้

ผลการวิจัย

การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก มีฐานกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นแหล่งเสริมสร้างอาชีพ การจ้างงาน พัฒนาตนเองและครอบครัว เช่นฐานการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เรียนรู้การออม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน การดำเนินงานตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณ พออยู่พอกิน พอใช้ แบ่งปัน ทำบุญออมดิน ออมน้ำ ออมป่า แปรรูปขยายการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนสินค้า มีเหตุผล มีการวางแผนและการบริหารการเงินทุนอย่างรอบคอบ มีความอดทน สู้งาน หาประสบการณ์ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัดสินใจด้วยข้อมูลความรู้ “รู้เขา รู้เรา” รู้เท่าทันการ

เปลี่ยนแปลง และศึกษาทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง มีภูมิคุ้มกัน มีการออม การวางแผนงาน เงื่อนไขความรู้คู่คุณธรรม ที่นำมาใช้ในการทำงาน คือ ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นและการอบรม ศึกษาดูงาน โดยหมั่นหาความรู้ให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลาและนำมาใช้ในการพัฒนา ด้านคุณธรรม มีการดำเนินชีวิตรู้จักเอื้ออาทรแก่ผู้อื่น มุ่งมั่น ขยัน ประหยัด มีวินัย ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนการถ่ายทอด เทคโนโลยี มีกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนการสืบทอดประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่ผู้เข้าอบรม/ศึกษาดูงาน การสรุปทบทวน ฝึกปฏิบัติ ผู้เข้าอบรม/ศึกษาดูงานได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละฐานเรียนรู้ มีเอกสารประกอบการบรรยาย เช่น ฐานการจัดทำบัญชีครัวเรือน ฐานการทำน้ายาเอนกประสงค์ ฐานการทำน้ำหมักชีวภาพ ตลอดจนสรุปทบทวนในแต่ละฐานเรียนรู้ การบริการ การแสดงผลผลิต การออกบูท ร้านจำหน่ายสินค้า ในศูนย์เรียนรู้ฯ ให้ความสะดวกด้าน ไอที มีศูนย์อินเทอร์เน็ตในการค้นหาข้อมูลด้านความรู้ต่างๆ ที่ผู้สนใจต้องการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม มีศูนย์สาธิตการตลาด การแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้า

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านเศรษฐกิจ ทำบัญชีครัวเรือนกันทุกคนทำให้รู้รายรับรายจ่ายสิ่งไหนจำเป็นไม่จำเป็นทำให้มีเงินเก็บและหนี้สินลดลงมาก กระบวนการวางแผนชีวิต มีการปรึกษากันเพื่อให้เกิดเป้าหมายร่วมกัน มีกลุ่มเครือข่ายปราชญ์ช่วยเป็นที่ปรึกษาสนับสนุนและออกแบบแผนกิจกรรมพัฒนาชีวิต และนำหลักธรรมสร้างพื้นฐานสำคัญที่เป็นฐานชีวิต กระบวนการออกแบบนั้นต่อยอดจากฐานความรู้และทรัพยากรเดิมในครัวเรือนและท้องถิ่น ร่วมสะท้อนความคิดเห็น เกิดแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาตนเอง พัฒนาการความรู้พร้อมถ่ายทอดความรู้ได้ตลอดเวลา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตทางการเกษตรของตัวเองได้ การทำบัญชีครัวเรือน เริ่มต้นจากการวางแผนทำสมุด รายรับ - รายจ่าย ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การคำนวณต้นทุน วิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและประเมินผลตอบแทนของกิจการที่ทำจะคุ้มทุนหรือว่าขาดทุน การปลูกพืชผักสมุนไพรสวนครัว เช่น ข่า ขิง ตะไคร้ เป็นต้น ใช้กินและจำหน่ายและเป็นสารไล่แมลง ลดการใช้เคมี เลี้ยงปลาจำหน่ายในชุมชน ออมทรัพย์ มีเงินปันผลทุกปีเกิดการจ้างงานในชุมชน การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ให้การสนับสนุน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ช่วยส่งเสริมด้านเงินทุนและการบริหารจัดการแปลงเกษตรในพื้นที่และวางแผนการทำเกษตรเชื่อมโยงกับการสนับสนุนด้านการแปรรูป พาณิชย์จังหวัดช่วยสนับสนุนด้านความรู้ความเข้าใจการทำเกษตรสมัยใหม่ การเผยแพร่ความรู้การขยายผลด้านเทคโนโลยีต่างๆ มีบทบาทในพื้นที่จัดกิจกรรมเพื่อสร้างงานและอาชีพ จัดอบรมให้ความรู้อาชีพที่มีความต้องการของชุมชน

ผลทางสภาพแวดล้อม มีฐานกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำปุ๋ยอินทรีย์น้ำหมักชีวภาพ ผลิตโดยใช้วัสดุเหลือใช้ท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าการแปรรูป การทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ พื้นที่เกิดความอุดมสมบูรณ์ของดิน การปลูกข้าวอินทรีย์และการแปรรูปข้าวใช้น้ำหมักชีวภาพที่ผลิตขึ้นเองเพื่อลดต้นทุนการผลิตการใช้เคมี ทำให้เพิ่มผลผลิตข้าวที่แนวโน้มดีกว่าและเป็นข้าวอินทรีย์ที่ราคาสูงกว่าท้องตลาดเมื่อนำมาบรรจุถุงสุญญากาศ เพิ่มมูลค่าราคาอีกเท่าตัว การปลูกป่าธนาคารต้นไม้

ผลด้านการขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆ ศูนย์การเรียนรู้ฯ เป็นที่ฝึกอบรม/ศึกษาดูงานให้กับพื้นที่อื่นๆมีการบรรยายและภาคปฏิบัติ ตลอดจนนำหลักคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงน้อมนำมาเป็นแนวคิดในการทำงาน พอประมาณ จะมีการวางแผนทำแบบค่อยเป็นค่อยไปเริ่มจากน้อยไปหามากรู้จักใช้จ่ายเงิน มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มีการเก็บออมเงินทุน ความมีเหตุผล จะพิจารณาถึงศักยภาพของตนเองและครอบครัว มีการวางแผนจัดการ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต การมีภูมิคุ้มกัน มีการออม และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนรอบข้างช่วยเหลือซึ่งกันและ ให้ความสำคัญกับการทำบัญชีครัวเรือนซึ่งถือว่าเป็นภูมิคุ้มกันที่สำคัญของทุกครัวเรือน เงื่อนไข

ความรู้คู่คุณธรรม ความรู้ต้องมีการเรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การอบรม และการศึกษาดูงาน โดยหันหาความรู้ให้กับตัวเองอยู่ตลอดเวลาและนำมาใช้ในการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้ฯ เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยใช้การจัดการความรู้แบบบูรณาการ ใช้ฐานเรียนรู้ในพื้นที่เพื่อสร้างงานอาชีพ และฝึกอบรมปฏิบัติ ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการจ้างงานอาชีพให้กับชุมชนในท้องถิ่น เกิดรายได้ให้กับชุมชน สร้างแหล่งผลิตอาหารให้กับชุมชน จัดอบรมอาชีพระยะสั้น เกิดรายได้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เกิดการจ้างงานในชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามแบบเศรษฐกิจพอเพียง พอประมาณ เน้นวิธีทำให้รายได้เพิ่มในครอบครัว การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า การสร้างมูลค่าเพิ่มแก่สินค้าเกษตร ชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง สังคมเป็นสุข ป่าชุมชนสมบูรณ์ อาหารธรรมชาติกลับมา สภาพแวดล้อมดีขึ้น สุขภาพแข็งแรง ครอบครัวพร้อมหน้า ร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายในการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อยปีละ 2-3 ครั้ง การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก ตนเองสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ตลอดเวลา พัฒนาทักษะประสบการณ์ ความก้าวหน้า การสร้างรายได้ การใช้จ่าย การออม ปรับทัศนคติในเชิงบวก ถอดบทเรียนที่ผ่านมา การใช้เทคโนโลยี สื่อต่างๆ ในการถ่ายทอด หน่วยงานที่สนับสนุนในการพัฒนา เป็นหน่วยงานในพื้นที่ที่ให้การสนับสนุน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) สนับสนุนในการฝึกอบรมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และสนับสนุนการวางแผนการผลิตการแปรรูปสินค้า จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องได้งบประมาณเป็นโครงการที่เสนอเข้าไปพิจารณา สนับสนุนการออกบูธและจัดกิจกรรมแสดงสินค้า สนับสนุนอบรมจัดกิจกรรมพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนเพื่อสร้างรายได้และอาชีพเกิดการจ้างงานในชุมชน

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาตนเอง ถอดบทเรียนที่ผ่านมาเพื่อนำมาประยุกต์ในการดำเนินชีวิต การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าให้แก่ทรัพยากรในท้องถิ่น เพิ่มทักษะ อบรมเครือข่ายอยู่เสมอ และหน่วยงานที่สนับสนุนในการพัฒนา เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) สนับสนุนในการฝึกอบรมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนการวางแผนการผลิตการแปรรูปสินค้า สนับสนุนพัฒนาสินค้าออกบูธและจัดกิจกรรมแสดงสินค้า พัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ เกิดการจ้างงานในชุมชน สนับสนุนการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกษตรอินทรีย์วิถีชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสรุปอภิปรายผลดังนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก ดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ดั้งเดิม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีดำเนินชีวิตในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและสามารถพึ่งตนเองในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โดยสำนักส่งเสริมและฝึกอบรมกำแพงแสน (2551) ที่ได้ทำการศึกษาการประเมินผลการดำเนินงานโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ซึ่งพบว่าหนึ่งในปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน คือ การมีส่วนร่วมจากชุมชน การสนับสนุนขององค์กรและสถาบันการศึกษาที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้นและยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลิตา เพียรสร้าง (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชน ทัศนคติ ความรู้ความเข้าใจและการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติเกี่ยวกับ ความพอประมาณ พออยู่ พอกินสามารถช่วยตนเองได้ตามหลัก

เศรษฐกิจพอเพียง

ผลการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก พบว่าการทำบัญชีครัวเรือนและการบริหารจัดการดิน น้ำ ปืช เกษตรผสมผสาน เป็นฐานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีการอนุรักษ์ทรัพยากร สอดคล้องกับผลการศึกษาของ เกริกไกร แก้วล้วนและกิติรัตน์ สหบัณฑิต (2550) ที่ศึกษาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ : กรณีศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้โดยเกษตรกร จังหวัดอำนาจเจริญ และพบว่าการจัดกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญในรูปแบบการลดรายจ่ายโดยการดำเนินการในรูปของการจัดตั้งกลุ่มเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยชีวภาพ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงรูปของการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภนุช ตรีเนตร (2557) ที่กล่าวว่าด้านการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ครัวเรือนมีการปลูกพืชผักสวนครัว รูปของการรวมกลุ่มกันผลิต รวมทั้งกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่า สอดคล้องกับทฤษฎีการพึ่งตนเองของชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยการพึ่งตนเอง คือ พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งตนเองได้ทางจิตใจและพึ่งตนเองได้ทางสังคม วัฒนธรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาดำเนินชีวิต คือปัจจัยด้านจิตใจและสังคม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการเรียน และปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก การพัฒนาตนเองความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ (ทักษะ) พร้อมถ่ายทอดให้ความรู้ได้ตลอดเวลา สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนโดยการสร้างรายได้ลดรายจ่าย มีการออม การถ่ายทอดองค์ความรู้ พัฒนารูปแบบและวิธีการจัดกิจกรรมที่สามารถบูรณาการกับหลายๆ หน่วยงานที่สนับสนุนในการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก สอดคล้องกับงานวิจัยของจำรัส โคตะยันต์ (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง อยู่เย็น เป็นสุข กรณีศึกษา หมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด จากการศึกษาพบว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและชุมชนภายนอกเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จต่อการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ผลการวิจัยของวรรัตน์ พันธุ์สว่างและคณะ (2555) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติของหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาบ้านคลองมะแพลบ หมู่ 9 ตำบลศรีภิรมย์ อำเภอพหลิมพิราม จังหวัดพิษณุโลก พบว่าความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่วนราชการ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนโยบายนโยบายไปปฏิบัติของหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั่นก็เป็นสิ่งยืนยันได้ว่าหน่วยงานทุกพื้นที่จังหวัดตากที่ให้การสนับสนุนนั้นทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการและแนวคิดอย่างไรจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยที่ปราศจากความเดือดร้อน ดังที่สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549 : ปาฐกถาพิเศษ) ที่ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงชี้ให้แนวทางการปฏิบัติตนที่ควรจะเป็นเพื่อให้สามารถดำรงชีพได้โดยไม่เดือดร้อน ซึ่งที่จริงแล้วก็ยังเป็นแนวทางที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนไทยและสามารถนำไปใช้ได้ทุกระดับในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ซึ่งถ้าเข้าใจแล้วนั้น จะส่งผลให้มีชีวิตอยู่โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น ไม่ประสบผลสำเร็จ ไม่เห็นความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่มีแรงจูงใจหรือแรงผลักดันในการทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (2551) ที่ได้ทำการศึกษการประเมินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในปี 2550 ศูนย์เครือข่ายไม่มีการต่อยอดกิจกรรมไม่สามารถบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมต่อไปได้

สรุป

การพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตาก พบว่ามีหลายองค์ประกอบหลายประการที่ทำให้ประสบความสำเร็จ การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใช้หลักการพึ่งพาตนเองและการรู้จักตนเอง ในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมฐานเรียนรู้ต่างๆ โดยอาจารย์และนักศึกษา ใช้ฐานในด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ ผลที่ตามมานำไปสู่ระบบการเรียนรู้เพื่อตอบโจทย์ชีวิต สามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยในการจัดการด้านครอบครัว ทรัพยากร เศรษฐกิจและชุมชน ทั้งมีหลักที่ตั้งงามของชีวิตไปปฏิบัติ การบูรณาการความรู้ท้องถิ่นความรู้สมัยใหม่ ซึ่งการเรียนรู้นำไปสู่การสร้างหลากหลายทางชีวภาพ มีอาหารเพียงพอ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ลดภาวะหนี้สิน เพิ่มรายได้ครัวเรือนและมีการสร้างเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกมาสนับสนุนกิจกรรมศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตากควรน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีของชุมชนและให้ความสำคัญกับ ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนจังหวัดตากควรประชาสัมพันธ์การดำเนินงานด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของในชุมชน สร้างจิตสำนึก สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืนมากขึ้น ตลอดจนประสานงานความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีอย่างต่อเนื่อง
3. หน่วยงานรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแผนกลยุทธ์ กลไก งบประมาณ ทรัพยากรต่างๆที่จำเป็นสนับสนุนเกษตรกรทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม/เครือข่าย

เอกสารอ้างอิง

- เกริกไกร แก้วล้วน และ กิติรัตน์ สีหพันธ์. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ: กรณีศึกษาการพัฒนาองค์ความรู้โดยเกษตรกรจังหวัดอำนาจเจริญ. โดยทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี กรมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานศูนย์การเรียนรู้ชุมชน. มปป. สืบค้นจาก http://www.thailocaladmin.go.th/work/e_book/eb1/stan17/p1-p5.pdf ; วันที่ 14 กรกฎาคม 2552.
- จำรัส โคตะยงค์. (2553). ความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” กรณีศึกษาหมู่บ้านก้างปลา ตำบลหนองไผ่ อำเภอรวยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชลิดา เพียรสร้าง. (2554). การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา : อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- น้ำฝน ผ่องสุวรรณ (2553). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดสมุทรสงคราม. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2551). การประเมินผลโครงการ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ปี 2551.

นครปฐม: โรงพิมพ์สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม กำแพงแสน.

วรารัตน์ พันธุ์สว่าง และคณะ (2555). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการนำนโยบายไปปฏิบัติของหมู่บ้านตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา: บ้านคลองมะพลับ หมู่ที่ 9 ตำบลศรีภิรมย์อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

วิรัช วิรัชนิการวรรณ, 2549 : การพัฒนาเมืองและชนบทประยุกต์.กรุงเทพมหานคร : ฟอร์เพช. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2550 ปรัชญาของเศรษฐกิจ กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการวิจัยเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

ศุภนุช ตรีเนตร.(2557). การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2551). การประเมินผลโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน 14 มกราคม 2560, จากhttp://www.oae.go.th/download/article/article_20101227153418.pdf. วันที่ 14 กรกฎาคม 2552.

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549). แนวทางการบริหารประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. เอกสารการบรรยาย. กรุงเทพฯ: ทำเนียบรัฐบาล.

อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2550). การสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองปริญญามหาบัณฑิต)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายณัฐวิชัย ญวงษ์ศรี
วันเดือนปีเกิด	12 ตุลาคม 2513
ที่อยู่	62 หมู่ 1 ตำบลวังหมัน อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
เบอร์โทรศัพท์	091-031- 6136
อีเมล	natthawitn@life.ac.th
สถานที่ทำงาน	ศูนย์การเรียนรู้เพื่อปวงชนตาก โรงเรียนชลประทานรังสรรค์ อำเภอสามเงา จังหวัดตาก
ประวัติการศึกษา	ศศบ.ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 1 การศึกษาดูงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 2 ก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนตาก

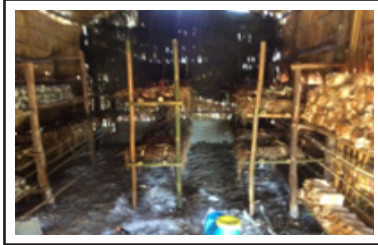

ภาพที่ 3 กิจกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนตาก

ภาพที่ 4 ผลผลิตภายในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนตาก

ภาพที่ 5 หน่วยงานต่างๆเข้ามาศึกษาดูงานในศูนย์เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เพื่อปวงชนตาก

ภาพที่ 6 ความสำเร็จของนักศึกษาที่นำเศรษฐกิจพอเพียงไปพัฒนาพื้นที่ตัวเอง

นายพงศ์สิริ นนทะชัย

ผญ.วาริน กรวยทอง

ผญ.ประพิช รักยิ้ม

การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณสุขโลก : กรณีศึกษาชุมชนปฐมอโศก
ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

BUILDING A STRONG COMMUNITY WITH THE CONCEPT OF PUBLIC HEALTH :
A CASE STUDY OF PATHOM ASOKE COMMUNITY, PHRA PRATHON SUB-DIS-
TRICT, MUEANG DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE

ชัยรักษ์ ทัพหสิริพงษ์

Chairak Thanhasiriphong¹

ทวิช บุญธีรสมิ

Tawit Bunthirasmi²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวคิดสาธารณสุขโลกของผู้นำและสมาชิกชุมชน รวมถึงวิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณสุขโลกของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมอโศก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา มีผู้ให้ข้อมูล 19 ท่าน ประกอบด้วย สมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศก สมณะเสียงศีล ชาตวโร ผู้นำทางจิตวิญญาณบวรปฐมอโศก ประธานชุมชนปฐมอโศก กรรมการชุมชนปฐมอโศก ผู้อำนวยการโรงเรียนสัมมาสิกขาปฐมอโศก ผู้ดูแลทุ่งนาแรงรัก แรงฝัน ผู้ดูแลศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง “เนินพอกิน” สมาชิกชุมชนปฐมอโศก และนักเรียนโรงเรียนสัมมาสิกขาปฐมอโศก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และสังเกต จากนั้นจัดหมวดหมู่ หาความสัมพันธ์ โดยใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่วิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดสาธารณสุขโลกเป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา อยู่ในหลักธรรมที่ว่าด้วยสาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมที่เป็นแนวทางปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตามการตีความของสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศก ได้นำแนวคิดสาธารณสุขโลกมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรมอย่างเป็นระบบ แบบแผน และถ่ายทอดแนวคิดสู่สมาชิกชุมชนปฐมอโศก และวิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณสุขโลกของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมอโศก เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง เริ่มจากการสร้างคุณภาพคนให้อยู่ในระดับพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันได้ เพื่อขับเคลื่อนสร้างสรรค์ทุนทางสังคม ทั้ง 6 อย่าง คือ 1) สร้างแนวทางปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตแบบพอเพียง 2) สร้างแบบแผนการบริหารจัดการชุมชนเพื่อให้สมาชิกชุมชนมั่นคงปลอดภัยในชีวิต 3) สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน 4) สร้างระบบการศึกษาเรียนรู้ภายในชุมชนได้อย่างยั่งยืน 5) สร้างสังคมและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง 6) สร้างแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมภายนอกที่อยู่ในรูปแบบของเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน

คำสำคัญ : แนวคิดสาธารณสุขโลก, ชุมชนปฐมอโศก, ชุมชนเข้มแข็ง

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The objectives of this research were to study : 1) to study the concept of public welfare of leaders and members of PathomAsoke community, 2) to study how to implement the concept of public welfare of leaders and members of PathomAsoke community to build a strong community. It is qualitative research in the case study. The research was conducted from August 2018 to January 2021. The sample population is 19 people, Consisting of Priesthood Bodhirak, leader of the Asoke people, Priest of the Precepts, Chatawaro, spiritual leader of Bowon Pathom Asoke President of Pathom Asoke Community Director of Pathom Asoke Community Director of Sammasikkha Pathom Asoke School Caretaker of the fields The administrator of the Sufficiency Economy Learning Center “Nern Porkin”, a member of Pathom Asoke community and students of Sammasikkha Pathom Asoke School. Data was collected by interviewing and observing, and then categorizing. find a relationship by using interpretation methods to draw conclusions from the analyzed data.

The results of the research were as follows: 1. From the study of the concept of public welfare by leaders and members of PathomAsoke community, it was found that the concept of public welfare was the principle of Buddhist teachings. It is in the principle of Saraniyadhamma 6, which is a principle that is a guideline for living together happily according to the interpretation of SamanaPhothirak of the Asoke community who has applied the concept of public health to be concrete systematically, with a pattern, and transfer ideas to the PathomAsoke community members where community members have more faith and adherence to the Asoke leaders than mainstream Buddhist teachings, ready to agree to follow the teachings of the leaders according to the level of perception of each person. 2. From the study on how to practice the concept of public welfare by leaders and members of PathomAsoke community in order to build a strong community, it was found that PathomAsoke Community was a community in which SamanaPhothirak, Asoke leaders, community members, and Dhamma relatives work together to create a model community for the Asoke people who were self-reliant since 1984 until the present. PathomAsoke community has continually developed to suit the era based on the concept of public welfare that has a sequence of steps to build and develop a strong community, starting with the quality of people to be at the level of self-sufficiency and dependency to drive the creation of social capital in all 6 ways: 1) Create guidelines for self-sufficiency lifestyles, 2) Create a community management model for community members to be safe and secure in life, 3) Create a sustainable self-reliant community economy, 4) Create a sustainable education system for learning within the community, 5) Create a society and culture that is

unique of its own, and 6) Create a model of external social relations in the form of a sharing economy.

Key words : Public Welfare, PathomAsoke Community, Strong Community.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวทางการพัฒนาประเทศไทยนับตั้งแต่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ได้มีการพัฒนาบนพื้นฐานยุทธศาสตร์ที่เน้นการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การปฏิรูปโครงสร้างสังคม การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม โดยยังอัญเชิญ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการ ที่มุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมไทย บนฐานการพัฒนาอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

กว่าสามทศวรรษแรกของการพัฒนา นับตั้งแต่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ที่เน้นการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการรักษาอัตราการเจริญเติบโต การลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐาน ปรับโครงสร้างการผลิต โครงสร้างทางสังคม พัฒนาอุตสาหกรรม พัฒนาเมืองและพื้นที่เฉพาะ พัฒนาคุณภาพชีวิต กระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก เพื่อความสมดุลในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เป็นการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยตามรูปแบบประเทศตะวันตก ที่เน้นค่านิยมเป็นแนวปฏิบัติในเรื่องการแข่งขัน (competition) การพัฒนาอุตสาหกรรม (industrialization) และการทำให้เป็นเมือง (urbanization) เป็นวิธีการพัฒนาที่เป็นวิถีทางเดียวกับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยมีเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเป็นกรอบแนวคิดของการพัฒนา เป็นกระบวนทัศน์ที่มุ่งบรรลุเป้าหมายในเชิงปริมาณหรือความเติบโตทางวัตถุ การแสวงหาความมั่งคั่งสูงสุด แสวงหากำไรสูงสุด (profit maximization) และแสวงหาความพอใจสูงสุดในลักษณะของวิธีการผลิต การบริโภคแบบทุนนิยม ละเลยการพัฒนาด้านสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ทำให้คนในสังคมพึ่งตนเองได้น้อยลง ทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางวัฒนธรรมไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ การพัฒนาในอดีตจึงเป็นการพัฒนาที่มองข้ามชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของความเข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว แนวคิดเกี่ยวกับ “การพัฒนาชุมชน” จึงได้ก่อเกิดขึ้นภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 สร้างจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และมุ่งให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยังอัญเชิญ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการในทุกมิติ เพื่อเป็นทางออกอีกทางหนึ่งของคนที่ยังดิ้นรนต่อสู้กับกระแสความเปลี่ยนแปลงจากกระแสทุนนิยม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ ซึ่งอธิบายได้จากแนวคิดของ ศาตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี ที่เคยกล่าวหลายครั้งว่า การปฏิรูปประเทศไทยที่ถือเป็นระเบียบวาระของชาติ ที่เป็นความตั้งใจครั้งใหญ่ที่สุดของชาติ อยู่ที่ “องค์ประกอบสำคัญยิ่งยวดคือ การปฏิรูปสังคม สร้างสังคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง สังคมเข้มแข็ง บ้านเมืองเข้มแข็ง” ภาครัฐ ภาค

เอกชน และภาคประชาชนจำนวนมากพูดถึงชุมชนเข้มแข็ง แต่หาตัวอย่างชุมชนเข้มแข็งที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจและสังคมได้จริงไม่มากนัก (ประเวศ วะสี, 2557) ประเด็นเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงได้รับการหยิบยกขึ้นมากล่าวถึงเป็นอย่างมาก ในฐานะที่เป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยการเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้เข้มแข็ง ส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นองค์กรควบคู่กับการสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและเพิ่มรายได้ ชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นหนทางที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตามก็ติดล่อระยะเวลากว่าห้าทศวรรษแห่งการพัฒนา ประเทศไทยยังประสบปัญหาคุณภาพในทุกด้านจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเมือง จนไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้ จากการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งร่องรอยแห่งการพัฒนาที่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างเขตชุมชนเมือง และชุมชนท้องถิ่นชนบทให้เกิดขึ้นอย่างกว้างและหยั่งรากลึกจนถึงปัจจุบัน ได้กลายเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากการกำหนดใช้แนวทางการพัฒนาที่ไม่สมดุล ในช่วงต้นของการเริ่มกระบวนการพัฒนาประเทศ ด้วยเหตุแห่งการพัฒนาที่ไม่สมดุลนี้ ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นชนบทไทยเกิดภาวะอ่อนแอด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการเข้าถึงบริการสาธารณะจากภาครัฐ โดยเฉพาะประชาชนในชนบทห่างไกลอันเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุด จำต้องตกอยู่ในภาวะถูกทอดทิ้งหรือตกขอบการพัฒนาโดยตลอด เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ (สิริยา รัตนช่วย, 2560)

ชุมชนชาวอโศกชุมชนเล็ก ๆ ในสังคมไทย เป็นชุมชนที่ถือได้ว่าเป็นชุมชนในอุดมคติรูปแบบหนึ่งหรืออย่างน้อยที่สุด ก็เป็นชุมชนที่สมาชิกพยายามเข้าถึงอุดมคติ (ภัทรพร สิริกาญจน, 2540, หน้า 38) เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นด้วยเจตนาของชาวอโศกที่มีจินตนาการของตนเอง โดยชาวอโศกพยายามออกแบบให้เป็นชุมชนตามภาพลักษณ์ที่พวกตนใฝ่ฝัน ทั้งแนวคิดวิธีการปฏิบัติมีลักษณะแตกต่างจากชุมชนโดยทั่วไป ที่คงยืนหยัดต่อสู้กับกระแสความเปลี่ยนแปลงจากกระแสนิยมและบริโภคนิยม อันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่จากการรวมกลุ่มของผู้ปฏิบัติธรรมตามแนวทางของชาวอโศก ที่ต้องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันโดยตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยกัน ร่วมกันสร้างชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะตามอุดมคติของกลุ่มตน ภายใต้การนำของท่านสมณะโพธิรักษ์ ที่ยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติตนและการดำเนินวิถีชีวิต ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวก็คือ “**สาธารณโภคี**” เป็นหลักหนึ่งในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ว่าด้วย สาราณียธรรม 6 อันประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาจารกรรม เมตตาโมกกรรม **สาธารณโภคี** สีลสามัญญตาและทิวฐิสามัญญตา ที่ว่าด้วยแนวทางปฏิบัติของผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่กลุ่มในสังคมนั้น มีความระลึกถึงกัน มีความรักกัน มีความเคารพกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่วิวาทกัน มีความพร้อมเพียงกัน และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ถือเป็นหลักธรรมที่ประสานสังคมให้เกิดความยึดเหนี่ยว และประสานสังคมที่แตกร้างจากกระแสนิยม บริโภคนิยม ใ้กลับมาเป็นสังคมที่ดีดังเดิม ชุมชนชาวอโศกที่ปรากฏตัวขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน 9 ชุมชนได้แก่ ศิระะอโศก ศาลืออโศก สันตืออโศก ปฐมอโศก สิม่าอโศก ทะเลธรรมอโศก ราชธานีอโศก หินผาฟ้าน้ำอโศก และภูผาฟ้าน้ำอโศก เป็นตัวอย่างของชุมชนเข้มแข็งแบบหนึ่ง ที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปในด้านระบบเศรษฐกิจของชุมชน และในด้านคุณภาพของสมาชิกชุมชน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ นักวิจัยเลือกชุมชนปฐมอโศก หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม มาเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นชุมชนหนึ่งในเก้าชุมชนดังกล่าว อีกทั้งยังเป็นชุมชนแห่งแรกของชาวอโศกที่ได้รับการจัดตั้ง จนกลายเป็นแม่แบบในการจัดตั้งชุมชนของชาวอโศกอื่น ๆ เป็นชุมชนเข้มแข็งที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ไม่เพียงวิถีชีวิตของสมาชิกแต่ยังรวมถึงระบบเศรษฐกิจของชุมชน ที่ใช้แนวคิดสาธารณโภคีสร้างหลักประกันชีวิตและสวัสดิการแก่ สมาชิกทุกวัยทุกคน วิสาหกิจของชุมชนนี้มีทรัพย์สินเป็นที่ดินหลายร้อยไร่ มีที่นาที่ไร่ สวนป่า

โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ โรงงานแปรรูปสมุนไพร โรงงานผลิตน้ำมันพืชหีบเย็นชนิดต่าง ๆ และมีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง สร้างรายได้แต่ละปีมากกว่าร้อยล้านบาท นอกจากนี้ชุมชนปทุมอโคตยังมีโรงเรียนสัมมาสิกขาปทุมอโคต ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนจัดตั้งตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ สอนลูกหลานญาติธรรมและผู้สนใจ ชุมชนทั่วไปอาจเลียนแบบชุมชนปทุมอโคตได้ยากแต่อาจมีคุณค่า แนวคิดและแนวปฏิบัติบางอย่างที่ชุมชนทั่วไปสามารถนำไปประยุกต์ได้

จากความน่าสนใจดังกล่าวจึงเป็นที่มาของประเด็นศึกษาแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปทุมอโคตเป็นอย่างไร และมีวิธีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปทุมอโคต เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นอย่างไร ที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นตามลำดับอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2527 จนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปทุมอโคต
2. ศึกษาวิธีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปทุมอโคตเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนปทุมอโคต หมู่ 5 ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ศึกษาวิจัยแนวคิด วิธีปฏิบัติ ตามแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปทุมอโคต เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่สมัครใจยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในฐานะผู้ให้ข้อมูลจากแนวสัมภาษณ์ครั้งนี้ จำนวน 19 ท่าน ประกอบด้วย 1) สมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโคต 2) สมณะเสียงศีล ชาตวโร ผู้นำทางจิตวิญญาณบรรพบุรุษปทุมอโคต 3) ประธานชุมชนปทุมอโคต 4) กรรมการชุมชนปทุมอโคต จำนวน 3 ท่าน 5) ผู้อำนวยการโรงเรียนสัมมาสิกขาปทุมอโคต 6) ผู้ดูแลทุ่งนาแรงรักแรงฝัน 7) ผู้ดูแลศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง “เนินพอกิน” 8) สมาชิกชุมชนปทุมอโคต จำนวน 8 ท่าน 9) นักเรียนโรงเรียนสัมมาสิกขาปทุมอโคต จำนวน 2 ท่าน

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษา ซึ่งผู้วิจัยคัดเลือกพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย โดยเจาะจงเลือกชุมชนปทุมอโคต ตำบลพระประโทน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการเลือก คือ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีเอกลักษณ์ของตนเอง ประสบความสำเร็จในมิติต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจของชุมชน ด้านวัฒนธรรม ด้านสังคม ด้านการเมืองการปกครอง ด้านสิ่งแวดล้อมและด้านคุณภาพของสมาชิกชุมชน ที่ใช้แนวคิดสาธารณโภคีเป็นหลักในการปฏิบัติตนให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสร้างหลักประกันชีวิตแก่สมาชิกชุมชน จากนั้นจึงประสานงานกับกรรมการชุมชนเพื่อขออนุญาตลงพื้นที่เก็บข้อมูล โดยใช้แนวสัมภาษณ์และแนวสังเกตเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์โดยการจำแนกและตีความสรุป

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลจากเอกสาร ที่มุ่งเน้นการสัมภาษณ์ รายบุคคล การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม พร้อมด้วยการจดบันทึกและใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในการ เก็บข้อมูลเสริม เพื่อนำมาตอบคำถามการวิจัย โดยมีข้อมูลประกอบด้วย 1) บริบทและความเป็นมาของชุมชนปฐม อโศก 2) แนวคิดและบทบาทผู้นำชาวอโศก 3) การบริหารจัดการชุมชนปฐมอโศก 4) การศึกษาของชาวชุมชนปฐม อโศก 5) การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเอง และ 5) การสร้างสังคมและวัฒนธรรมของชาวชุมชนปฐมอโศก ผู้ วิจัยนำข้อมูลจากแนวสัมภาษณ์และแนวสังเกต โดยผู้วิจัยได้ใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้มาแยก ประเภท จัดหมวดหมู่หาความสัมพันธ์ และตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่วิเคราะห์

ผลการวิจัย

ชุมชนปฐมอโศก ตั้งอยู่ในเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน ตำบลพระประโทน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม ก่อตั้งโดยสมณะโพธิรักษ์ ผู้ดำเนินบทบาท ทั้งการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของหมู่ กลุ่ม และเป็นผู้วางแนวทางการประพฤติปฏิบัติหลักธรรมในทางพุทธศาสนาตามการตีความของท่าน ตลอดจน กำหนดระเบียบแบบแผนต่าง ๆ ของชาวอโศก นอกจากนี้จะต้องถือศีล อันมีจุลศีล มัชฌิมศีล และมหาศีล อย่าง เคร่งครัด เป็นการปฏิบัติตามแนวภิกขุปัจเจกชน 10 เพื่อเป็นการเตือนตนเองให้ระลึกอยู่เสมอว่า นักบวชควร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างสำหรับผู้อื่นได้ถือปฏิบัติตาม เป็นผู้รู้แนวทางการดำเนินวิถีชีวิตที่ดีที่ถูกต้องของมนุษย์ ไว้ดังนี้ 1) ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของฆราวาสและต้องสละโลกียะให้มากที่สุด ดังว่า บัดนี้เราเป็นผู้มีเพศต่างจาก คนุหส์แล้ว 2) ต้องกินง่าย อยู่ง่าย มีอะไรในบาตรก็ฉันได้ ไม่เลือกกิน แต่กินเลือก คือกินด้วยปัญญา ดังว่า การ เลี้ยงชีพของเราเนื่องด้วยผู้อื่น 3) ต้องสำรวมกาย วาจา พัฒนาศีลให้มากขึ้น สูงขึ้น ดังว่า อากาญญ วาจา อย่าง อื่นที่เราจะต้องทำให้ดีขึ้นไปกว่านี้ ยังมีอยู่อีก 4) ต้องพัฒนาศีลให้บริสุทธิ์ เป็นอริยกันตศีล ปาฐุทธิศีล และอเสข ศีล ดังว่า ตัวของเราตีเตียนตัวเราเองด้วยศีล ได้หรือไม่ 5) ต้องพยายามทำตนไม่ให้เขามาตีเตียนด้วยศีล และเรา เองก็ตีเตียนเขาด้วยศีลได้ เมื่อไตรตรองแล้วกระทำตามควร ดังว่า ท่านผู้รู้ใคร่ครวญแล้ว ตีเตียนเราเองด้วยศีล ได้ หรือไม่ 6) ต้องไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใดเป็นของตน และเข้าใจในความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ดังว่า เราต้องปลัดพากร จากของรัก ของชอบใจทั้งสิ้น 7) ต้องเชื่อในกฎแห่งกรรม ดังว่าเรามีการกระทำเป็นของของตัว ทำดีเราดีทำชั่วเรา ชั่ว 8) ต้องพิจารณาการกระทำของตนเองอยู่เสมอ มี ธรรมวิจยะ เพื่อปรับปรุงตนเอง ดังว่า วันคืนล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ 9) ต้องยินดีในเรือนว่าง ในที่นี้คือเรือนใจ หมายถึงใจที่ว่างจากกิเลสตัณหา อุปทาน อยู่ปากก็ได้ อยู่บ้านก็ได้แต่ให้ใจสงบ ไม่วุ่นวาย ดังว่า เรายินดีในความสงบหรือไม่ 10) นักบวชหรือบรรพชิตต้องปฏิบัติให้บรรลุ มรรคผล เมื่อบรรลุแล้วก็บอกกันได้ไม่ต้องเก็บเป็นความลับ แต่ถ้าไม่บรรลุแล้วอวดว่าบรรลุก็เป็นปาราชิก ดังว่า อุ ตริมนุสสรธรรมอันเราได้บรรลุแล้ว มีอยู่หรือไม่ ที่จะให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขิน เมื่อเพื่อนนักปฏิบัติธรรมถามในกาลภาย หลัง

แนวทางปฏิบัติมรรคมงคล 8 ที่ชาวอโศกนำมาประยุกต์ใช้เริ่มจาก “สัมมาทิฐิ” คือ มีความรู้ ความเห็น ความเข้าใจ เป็นทิวที่ถูกต้องเข้าขั้นอารยะ การที่จะเกิดสัมมาทิฐิได้นั้นต้องพบมิตรดีมีศีล พบสัตบุรุษโดยธรรม โดยมี “สัมมาวาจา สัมมาสติ” เป็นเครื่องช่วยสนับสนุนสัมมาทิฐิเพื่อให้เกิดการดำเนินวิถีชีวิตที่ถูกต้อง ด้วย การประพฤติปฏิบัติสู่ “สัมมาสังกัปปะ” ความคิดแนวคิดที่ดี “สัมมาวาจา” การแสดงออกมาทางวาจาที่ดี “สัมมา กัมมันตะ” การประพฤติปฏิบัติตนตามที่ถูกต้อง และ “สัมมาอาชีวะ” การช่วยกันทำงาน ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่

เป็นสัมมาอาชีพ จนก่อเกิดผลสุดท้ายจากการปฏิบัติมรรคทั้ง 7 องค์ เป็น “สัมมาสมาธิ” ความตั้งมั่นในจิตอย่างถูกต้องหลุดพ้นจากโลกีย์ โดยชาวอโศกมีความโดดเด่นอย่างมากในการนำเอาหลักธรรม มรรคองค์สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะ มาเป็นแกนหลักในการดำเนินวิถีชีวิตให้อยู่ในกรอบของโลகுตระความ เป็นโลกของมนุษย์อารยชน จนก่อเกิดเป็นสังคมชุมชน “สาธารณโภคี” ตามแนวทางปฏิบัติของชาวอโศก

แนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมอโศก

สาธารณโภคี หลักปฏิบัติของชาวอโศกเมื่อรวมเป็นชุมชนหมู่กลุ่ม เป็นแนวทางหลักในการดำเนินวิถีชีวิต เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ที่ใช้หลักธรรมในทางพุทธศาสนาตามการตีความของสมณะโพธิรักษ์ สาธารณโภคีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา ว่าด้วยสาราณียธรรม 6 ประกอบด้วย เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี ศีลสามัญญตา และทิวาสัญญตา ซึ่งสังคมชุมชนสาธารณโภคีจะเกิดผลสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยแนวคิดที่ใช้หลักธรรมที่ว่าด้วย ศีล บุญนิยม (ลตละกิเลส) วรรณะ 9 และแนวทางปฏิบัติที่ใช้หลักธรรมที่ว่าด้วย สัมมาอารยมรรคมีองค์ 8 เป็นหนทางพาไปสู่โลகுตระ

เนื่องจากแนวคิด แนวปฏิบัติของชาวอโศกดังกล่าว เป็นระดับปัจเจกชนไม่ได้มีฐานคิดมาจากการให้ความสำคัญที่ “ระบบ” ดังที่โลกแห่งโลกีย์ของมนุษย์ปุถุชนทั่วไปให้ความสำคัญ หากแต่ฐานคิดของชาวอโศกเน้นความสำคัญที่ “คน” ก่อน ดังนั้นการสร้างคุณภาพคนจึงเป็นเป้าหมายหลัก ที่ยั่งยืนกว่าการพยายามสร้างระบบที่ดี โดยมิได้สร้างคนที่มีคุณภาพดีพอมารองรับ ดังนั้นสาธารณโภคีจะปฏิบัติได้เป็นผลสำเร็จ ก็ต่อเมื่อบุคคลที่มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชุมชน หมู่กลุ่มนั้นต้องผ่านการฝึกฝนขัดเกลาจิตใจตนเองให้ลตละกิเลสได้ในระดับหนึ่ง

สาธารณโภคี แปลว่า บริโภคแบบสาธารณะ หมายความว่า ลาภที่ได้มาโดยธรรม เอามารวมกันเป็นส่วนกลาง บริโภคร่วมกัน ไม่สะสมเป็นของส่วนตัว ขยายความ เป็นหลักของการอยู่ร่วมกันที่มีรายได้มีการสร้างสรรค์ผลผลิตได้ ไม่แบ่งแยกเป็นของส่วนตัว เป็นสุดยอดแห่งคอมมูน ถ้ามีสังคมชุมชนหมู่บ้านใดอยู่กันอย่างสาธารณโภคีได้จริง สังคมชุมชนนั้นเป็นสุดยอดแห่งประชาธิปไตยยอดสุดแห่งคอมมูน เพราะ สาธารณโภคีเป็นสังคมที่คนแต่ละคนในสังคมชุมชนนี้ทำงานฟรี อยู่ในสังคมสาธารณโภคีนี้แล้ว แรงงานก็ดี ผลผลิตก็ดี ทุกคนยกให้ส่วนกลางหมด จึงเท่ากับคนในสังคมนี้เสียภาษีให้ส่วนกลาง 100 % การบริหารปกครองประเทศนั้นต้องการได้ภาษีจากประชาชน โดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้มากมาให้แก่ส่วนกลาง “สาธารณะ” หรือให้แก่ “รัฐ” ที่เป็นจุดหมายสำคัญหลักของระบบเศรษฐกิจการเมืองทุกระบบ แล้วเชื่อมั่นกันว่าผู้บริหารจะได้จัดการทรัพยากรสินส่วนกลางนั้น สะพัดหรือเฉลี่ยออกไปสู่คนทั้งสังคมได้มีอยู่มีกินทั่วถึงกัน สงบสุข ไม่เดือดร้อน ไม่ก่อความวุ่นวาย

สาธารณโภคีสร้างตามหลักเกณฑ์ หลักธรรมของพระพุทธเจ้า ให้คนประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า สาธารณโภคีจึงเกิดได้จิตต้องลตละกิเลส จิตต้องไม่มีกิเลส ไม่หลงใหลในโลกียะ ปฏิบัติตามไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสัมมาทิวาสัญญตาแห่งสัมมาอารยมรรคอันมีองค์ 8 ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ เพื่อการปฏิบัติให้เกิด สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ เป็นยอดยัตถุคัมมธรรม ทั้ง 6 ประการ จึงเป็นผลเกิดสาธารณโภคีจริง อันได้แก่ 1) กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา (เมตตากายกรรม) 2) วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา (เมตตาวจีกรรม) 3) มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา (เมตตามโนกรรม) 4) บริโภคเป็นสาธารณะ (สาธารณโภคี) 5) ความเป็นผู้มีศีลเสมอกันในศีล (ศีลสามัญญตา) 6) ความเป็นผู้เสมอด้วยทิวาสัญญตา (ทิวาสัญญตา)

สาธารณโภคี จึงเป็นระบบสังคมที่มีอิสระสูงสุดซึ่งนัยยะสำคัญยิ่ง ๆ ของความเป็นสาธารณโภคีนั้น ผู้จะเข้าไปอยู่ในสังคมสาธารณโภคีนี้ต้องพอใจยินดี เต็มใจเป็นคนส่วนกลาง ยกแรงงาน ยกรายได้ ยกผลผลิตที่ต่างคน

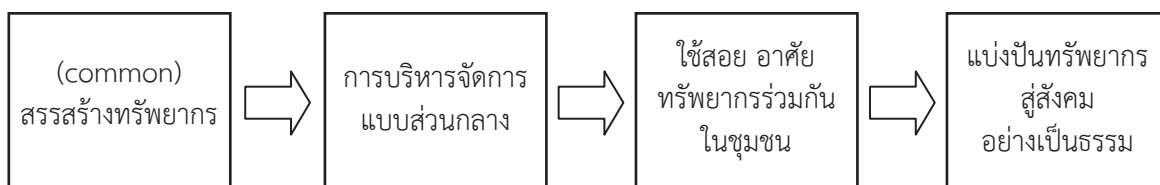
ต่างอุตสาหกรรมหากเพียงชวนขายลงมือลงแรงทำ หรือช่วยกันทำขึ้นในสังคม ได้เท่าไรก็ให้ส่วนกลางทั้งหมดไม่เอา มาเป็นของส่วนตน โดยทุกคนมีอิสระเสรีเต็มที่ แต่สมัครใจเองไม่ได้ถูกบังคับกดขี่เหมือนระบบคอมมูนที่เป็นแนวคิด คอมมิวนิสต์ หรือเหมือนระบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะยิ่งเผด็จการยิ่งไม่ใช่ใหญ่เลย ทุกคนยินดีพอใจระบบนี้ เป็น “ความอิสระ” ของทุกคนที่สมัครใจจะเข้ามาอยู่ในระบบ “สาธารณโภคี” นี้เอง คนที่ไม่มี “ปัญญา” จะ “ไม่ยินดี” มาเป็น “คนจน” คนที่มี “ปัญญา” จริง ๆ จึงจะยินดีมาเป็น “คนจน”

การดำเนินวิถีชีวิตเป็นสังคม ชุมชนหมู่บ้าน “สาธารณโภคี” ต้องเป็นความสมัครใจของคน จึงจะอยู่ใน สังคมนั้นอย่างไม่ทุกข์ทรมาน เพราะเป็นชุมชนที่มีรากที่ได้มาโดยธรรมแล้วนำมารวมกันเป็นส่วนกลาง กินใช้อาศัย บริโภคร่วมกันมีชีวิตไปด้วยกันกับของส่วนกลาง ไม่มีใครพยายามแย่งหรือแยกเอาอะไรไปเป็นของส่วนตัว ทุกคนมี ปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิตแต่ละคนอันพอเหมาะพอเพียง มีความเป็นอิสระเสรีภาพที่จิตใจยิ่งกว่าวัตถุ มีคุณธรรม มี ปัญญา เต็มใจเสียสละให้ส่วนกลาง เสียสละให้แก่ผู้อื่น ขาดทุนให้แก่ผู้อื่นคือความดั่งงามจริง ๆ “ขาดทุนของเราคือ กำไรของเรา” สาธารณโภคีจึงเป็นเศรษฐกิจขั้นเยี่ยมยอดของสังคมมนุษยชาติ ที่สูงกว่าระบบเศรษฐกิจศาสตร์ใด ๆ อย่างชัดเจน ตรวจสอบได้ตามวรรณะ 9 สมาชิกของสังคมสาธารณโภคีต้องเป็นคนไม่มีกิเลส หรือกิเลสไม่มาก วิถี ชีวิตในสังคมคนที่มีทรัพย์สินสมบัติอยู่กันอย่างเป็นส่วนกลาง สละผลผลิตเข้าส่วนกลางทั้งหมด สละแรงงานทำงาน ไม่รับรายได้มาเป็นของตนเอง ไม่มีการสะสมเงินทองข้าวของสมบัติเป็นส่วนตัว เพราะทุกคนในสังคมกลุ่มนี้ตั้งใจ จริงช่วยกันทำงานเข้าส่วนกลาง กินใช้อาศัยของส่วนกลางร่วมกันอยู่ในสังคมหมู่บ้านที่ทุกคนมีสิทธิ์ร่วมกันใน ทรัพย์สินส่วนกลางนั้นตามหลักเกณฑ์ที่สังคมกำหนด มีสัมมาทิฐิไม่เอาราวย ที่สำคัญยังเป็นสังคมที่ไม่มีหนี้สิน อาจ จะยืมกัน กู้ยืมกัน ในหมู่กลุ่มตนเองหรือจากส่วนกลาง ด้วยการกู้ยืมมีใช้กู้เป็นเงินหมุน มีใช้เงินหนี้ สังคมสาธารณ โภคีจึงเป็นสังคมที่ไม่มีทุกข์เรื่องหนี้สิน แคนนี้ก็เป็นสังคมที่ดำเนินวิถีชีวิตอยู่ด้วยพฤติกรรมสังคมที่วิเศษแล้วในโลก ปัจจุบันนี้

สมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศกได้นำแนวคิดสาธารณโภคีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม จนกระทั่งเกิด เป็นหมู่กลุ่ม ชุมชน สังคม “สาธารณโภคี” ที่สมาชิกชาวชุมชนปฐมอโศกได้รับการถ่ายทอดแนวคิดและวิถีปฏิบัติ จากการตีความของสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศก และได้นำมาปรับใช้ให้เป็นระบบ แบบแผน จนเกิดแนวทางการ ดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนปฐมอโศก ที่มีคุณลักษณะพึงตนเองได้ สร้างสรรค์ ชยัน อดทน ไม่เอาเปรียบใคร ตั้งใจเสียสละ ช่วยเหลือเอื้อเอื้อเฟื้อกัน มีเมตตา พึ่งพากันได้อย่างพี่น้อง จนเกิดความเต็มใจในการสละแรงงาน ทำงาน โดยไม่รับผลตอบแทนมาเป็นของตนเอง ไม่สะสมเงินทองข้าวของมีค่าเป็นส่วนตัว กินใช้อาศัยของร่วมกันในของ ส่วนกลางที่ต่างคนต่างหามาได้ ทำให้เกิดเป็นสังคมที่ไม่สร้างนิสัยสะสม กักตุน จะแบ่งปันเฉลี่ยจ่ายแจกออกสู่สังคม ส่วนรวมด้วยความยุติธรรม

วิธีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมอโศก เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง วิถี ปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคี เริ่มต้นจากการสร้างคนที่อาศัยแนวคิดที่ใช้หลักธรรมที่ว่าด้วย ศีล การลดละกิเลส (บุญนิยม) วรรณะ 9 และ มรรคมืองค์ 8 หรือทางสายกลาง จากแนวคิดและวิถีปฏิบัติของแนวทางการสร้างคน ที่ มุ่งสร้างคุณภาพระดับปัจเจกชน ไม่ได้มีฐานคิดมาจากการให้ความสำคัญที่ระบบดังที่สังคมทั่วไปให้ความสำคัญ หากแต่ฐานคิดของชาวอโศกเน้นความสำคัญที่คุณภาพคนเป็นเป้าหมายหลักก่อนการสร้างระบบที่ดี โดยมีได้สร้าง คนที่มีคุณภาพดีพอมารับ ดังนั้น สาธารณโภคี จะปฏิบัติได้เป็นผลสำเร็จก็ต่อเมื่อบุคคลที่มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เป็นสังคม ชุมชน หมู่กลุ่มนั้น ได้ผ่านการฝึกฝนขัดเกลาจิตใจตนเองให้ลดละความต้องการต่อสิ่งภายนอกทางโลกได้ ในระดับหนึ่ง จนสามารถสร้างศักยภาพของตนเองให้เป็นคนที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถพึ่งตนเองได้

ชุมชนปฐมอโศกเป็นชุมชนที่เกิดจากแนวคิดของสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวโศก ที่มีเหตุผลทางศาสนาเป็นแรงผลักดัน เป็นสังคมโดยเจตนาที่แกนนำกลุ่มญาติธรรมมีความศรัทธา ความเชื่อ อุดมการณ์ ร่วมแรงร่วมใจสร้างสรรค์ชุมชนขึ้นมา เพื่อให้เป็นดินแดนชุมชนของคนมีศีลที่มีพุทธบริษัทครบพร้อม โครงการชุมชนปฐมอโศกจึงได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2527 เป็นชุมชนแห่งแรกของชาวโศก ถือว่าเป็นการก่อเกิดชุมชน มีประชากรที่เป็นชาวโศกที่มาอยู่ข้างวัด เป็นชุมชนทวนกระแส เป็นชุมชนตัวอย่าง ที่มีแบบแผนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองและมีแนวทางปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนที่เรียบง่าย มีเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของคน เพื่อให้เกิดพลังการขับเคลื่อนด้วยตนเองในการสรรสร้างทรัพยากร และเชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านการบริหารจัดการชุมชน ด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเอง รวมทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้ระบบการบริหารจัดการแบบส่วนกลาง ที่ทุกคนมีสิทธิ์ในการแบ่งปันใช้สอยอาศัยทรัพยากรร่วมกันจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม และได้นำทรัพยากรส่วนเกินมาสรรสร้างให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ในรูปแบบของสังคมเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน เพื่อเอื้อเพื่อจ่ายแจกสู่สังคมภายนอกด้วยความเป็นธรรม ดังแสดงในแบบแผนด้านล่าง

ภาพแสดงแบบแผนเศรษฐกิจแบบแบ่งปัน

ที่มา : วิทยานิพนธ์การสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี : กรณี ศึกษาชุมชนปฐมอโศก ตาบลพระประทาน อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม : ชัยรักษ์ ทัฬหสิริพงษ์

อภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมอโศก พบว่า แนวคิดสาธารณโภคีเป็นหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่ว่าด้วยสาราณียธรรม 6 อันประกอบด้วย เมตตา กายกรรม เมตตา จีกรกรรม เมตตา มโนกรรม สาธารณโภคี ศีลสามัญญตา และทิวฐิสามัญญตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดคุณธรรม 7 อย่าง ที่เป็นเหตุแห่งความระลึกถึงกัน นำมาสู่การก่อให้เกิดความรักและความเคารพกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน ไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน และมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ที่ถูกตีความโดยสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวโศก เป็นแนวคิดที่ให้สมาชิกชุมชนปฐมอโศกเกิดความสามัคคี อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดสาธารณโภคี ดังทัศนะของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง สาราณียธรรม 6 ว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หลักการอยู่ร่วมกัน และเทียบเคียงได้กับงานวิจัย ของพระครูประภัสร์วชิรกิจ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวพุทธในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า คนในชุมชนมีหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งด้านการอยู่ร่วมกันในชุมชนและใช้หลักธรรมเป็นพลังขับเคลื่อน

แนวคิดสาธารณโภคีจากหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอยู่ในหลักธรรมที่ว่าด้วยสาราณียธรรม 6 ที่เกิดจากการตีความของสมณะโพธิรักษ์ ชาวชุมชนปฐมอโศกได้นำมาปรับใช้ให้เป็นระบบ แบบแผน จนเกิดแนวทาง

การดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนปฐมมโศก ที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข โดยเกิดจากความศรัทธา ต่อสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศกที่ได้ถ่ายทอดแนวคิดและวิถีปฏิบัติให้กับสมาชิกชุมชน สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิด ชุมชนเข้มแข็ง ของโกวิท พวงงาม (2553) ที่กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็งเกิดจากภาวะความเป็นผู้นำ เป็นผู้นำทาง ความคิดที่เชื่อมประสานแนวคิดต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนเพื่อนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสม เป็นการจัดการชุมชนให้ เข้มแข็งพอที่จะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ และยังวัดความเข้มแข็งของชุมชน จากทฤษฎีแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ของ เสรี พงศ์พิศ (2553) ที่ได้อธิบาย ตัวชี้วัดจากแนวคิด 3S คือ พอเพียง ของการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า ครอบคลุมอยู่บนอยู่ ร่วมกัน ชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน มีกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งมีธรรมาภิบาลที่ดีในชุมชน และ เทียบเคียงได้กับงานวิจัย ของวรัญญา สุพรรณธริกา ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สังคมอุดมสุขที่ยั่งยืน พบว่าตัวแบบสังคม อุดมสุขที่ยั่งยืนโดยผ่านเกณฑ์ชี้วัดด้านสวัสดิการของมนุษย์ คือ ชุมชนมีความอยู่ดีกินดี สามารถพึ่งตนเองได้ สมาชิกชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี และมีคุณธรรม

วิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคีของผู้นำและสมาชิกชุมชนปฐมมโศก เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง พบว่า

วิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคี ในการสร้างคุณภาพคนที่ใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา มุ่งสร้างคุณภาพ ระดับปัจเจกชนเป็นเป้าหมายหลักก่อนการสร้างระบบที่ดี จนพัฒนาเป็นคนที่มีความรู้ความสามารถที่มี คุณลักษณะพึ่งตนเองได้ มีศีล มีคุณธรรม ตั้งใจเสียสละ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน มีเมตตา พึ่งพากันได้อย่างพี่น้อง สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้อธิบายความว่า กระบวนการพัฒนาความเข้ม แข็งของชุมชนท้องถิ่นควรเป็นไปตามลำดับขั้นตอน เริ่มจาก “การพึ่งตนเอง” ในเรื่องปัจจัยสี่แล้ว จึงพัฒนาตนเอง ให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง รู้จักลดกิเลสและความต้องการของตนเองลง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เมื่อมี ความเข้มแข็งและเป็นอิสระแล้ว จึงพัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยนในขั้นพึ่งพากันและกัน และหาประโยชน์ให้แก่ ส่วนรวมมากขึ้น

วิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคี ในการสร้างชุมชนพึ่งตนเองที่เกิดจากแนวคิดของสมณะโพธิรักษ์ผู้นำ ชาวอโศก มีเหตุผลทางศาสนาเป็นแรงผลักดัน เป็นสังคมโดยเจตนาที่แกนนำกลุ่มญาติธรรมมีความศรัทธา ความ เชื่อ อุดมการณ์ ร่วมแรงร่วมใจสร้างสรรค์ชุมชนขึ้นมา เพื่อให้เป็นดินแดนชุมชนของคนมีศีล ที่มีพุทธบริษัทครบ พร้อม ได้ถูกก่อตั้งและพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดสาธารณโภคี ที่มีแบบแผนในการสร้างชุมชนพึ่งตนเอง โดย เน้นที่การพัฒนาศักยภาพของคน เพื่อให้เกิดพลังการขับเคลื่อนด้วยตนเองในการสร้างสรรค์ทรัพยากร และเชื่อมโยง กิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางด้านการบริหารจัดการชุมชน ด้านการศึกษาเรียนรู้ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่ง ตนเอง รวมทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนเข้าด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม ภายใต้ระบบการบริหารจัดการ แบบส่วนกลาง ที่ทุกคนมีสิทธิในการแบ่งปัน ใช้สอย อาศัยทรัพยากรร่วมกันจนเกิดเป็นความสัมพันธ์ทางสังคม สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดสังคมอุดมคติชุมชนอามิช ที่กล่าวถึง ชุมชนชาวอามิชที่มีมาจากการแตกแยกทาง ความคิดและแนวปฏิบัติของศาสนา มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ยึดอุดมคติทางศาสนา ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย ช่วย เหลือเกื้อกูลกันในชุมชน และสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดชุมชนเข้มแข็ง ของประเวศ วะสี , เสรี พงศ์พิศ และ โก วิทย์ พวงงาม ที่กล่าวถึง ชุมชนเข้มแข็งเป็นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน ให้มีคุณธรรม เป็นชุมชนที่สร้างมา จากการมีส่วนร่วม มีธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการ

วิถีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคี ในการสร้างรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชน เป็นแนวทาง ปฏิบัติก่อเกิดระบบสังคมที่มีความเป็นอิสระสูง เกิดจากความเต็มใจยินดีเข้ามาอยู่ในชุมชนที่ต้องสละแรงงานสรร

สร้างผลผลิต ยกรายได้ ที่ต่างคนต่างอุตสาหกรรมพากเพียรลงมือลงแรงทำเข้าส่วนกลางทั้งหมด และส่วนกลางจะบริหารจัดการเฉลี่ยออกไปสู่สมาชิกชุมชน ให้ได้มีอยู่มีกินทั่วถึงกันอย่างเป็นธรรม เกิดความสงบสุข ไม่เดือดร้อน ซึ่งการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนปฐมอโศกนั้น อยู่บนความสัมพันธ์ของฐานแนวคิดที่ใช้หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากสมณะโพธิรักษ์ผู้นำชาวอโศก และได้เนรมิตกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกชุมชนปฐมอโศก 25 ข้อ เน้นเรียบง่าย พึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อกัน พึ่งพากันได้อย่างพี่น้อง สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดสังคมอุดมคติยูโทเปีย ของเซอร์ โทมัส มอร์ กล่าวถึง สังคมในอุดมคติที่คนดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยศีลธรรมและคุณธรรม เพื่อตอบสนองเฉพาะความต้องการขั้นมูลฐานของมนุษย์ และที่กล่าวถึงว่า ทรัพย์สินเป็นของส่วนรวมของทุกสิ่งทุกอย่างอย่างเป็นของทุกคน ไม่มีการแบ่งส่วนปันส่วนข้าวของกันอย่างผิดๆ และสอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดสังคมอุดมคติ ดังทัศนะของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง สังคมที่มนุษย์ทุกคนที่อาศัยและร่วมสร้างชุมชนขึ้นมา มีวิถีชีวิต ระเบียบความเป็นอยู่สัมพันธ์ร่วมกับชุมชน เป็นชุมชนแห่งกัลยาณมิตร ที่มีสภาพแวดล้อม บรรยากาศของชุมชน ทุกอย่างช่วยเกื้อหนุนให้เราได้ฝึกตนเพื่อพัฒนาศักยภาพให้เข้าถึงธรรมและปฏิบัติธรรม เป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิต

วิธีปฏิบัติตามแนวคิดสาธารณโภคี ในการสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมภายนอก ด้วยทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงกิจกรรมด้านเศรษฐกิจชุมชนต่าง ๆ ที่ชาวชุมชนได้สรรสร้างผลผลิตจากทรัพยากรส่วนเกินและนำมาจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการแบ่งปันไปสู่สังคมภายนอกด้วยความเป็นธรรม สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้อธิบายความว่า การจัดการทุนของตนเอง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อบรรเทาปัญหาในชุมชน จนสามารถพึ่งพาตนเองแล้วจึงพัฒนาเครือข่าย สู่ภายนอกกับชุมชนอื่นแบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเทียบเคียงได้กับงานวิจัย ของแซมดิน เลิศบุศย์(2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบูรณาการระบบสาธารณโภคีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน พบว่า ระบบสาธารณโภคีมีความสัมพันธ์และสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน และสัมพันธ์ต่อกระบวนการทางสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนปฐมอโศกได้ให้บทเรียนที่สำคัญเกี่ยวกับแนวทางการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี ที่จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ ภาครัฐควรนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของหน่วยงาน ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งอย่างเป็น รูปธรรม ภาคประชาชนสำหรับผู้นำชุมชน ควรนำไปพัฒนาปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับภูมิสังคม และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ให้ชุมชนมีความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน แต่การนำไปปฏิบัติใช้อาจไม่ได้ทุกรูปแบบเพราะความแตกต่างในเรื่องกรรมสิทธิ์

2. จากผลการวิจัยการสร้างชุมชนเข้มแข็งด้วยแนวคิดสาธารณโภคี ภาควิชาการสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการวิจัยไปสู่การปฏิบัติ และเป็นข้อมูลสนับสนุน ให้กับชุมชนทั้งในด้านการบริหารจัดการชุมชน ด้านระบบการเรียนรู้ชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองได้ และด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน เพื่อสร้างศักยภาพจากภายในชุมชน สู่ส่วนรวม คือ สังคม รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลแก่หน่วยงานที่สนใจนำไปอ้างอิงในเชิงวิชาการ

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- แฮมดิน เลิศบุศย์. (2555). การบูรณาการระบบสาธารณสุขโมดูลีเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาชุมชน
อโศก. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนบูรณาการศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 อุบลราชธานี.
- ประเวศ วะสี. (2557). รวมปาฐกถาจากการสัมมนา. “**สานพลัง ปฏิรูปสังคม ให้ชุมชนเข้มแข็ง**” 13 ธันวาคม
 2557. จัดโดยคณะกรรมการปฏิรูปด้านสังคม ชุมชน เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อย
 โอกาส สภาปฏิรูปแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2540). **สำนักสันตอโศก : ความเป็นมาและบทบาททางศาสนาในสังคมไทย**. คณะ
 ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. จากทุนสนับสนุนของ ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**. ฉบับที่
 10 พ.ศ. 2550 – พ.ศ. 2554. ค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2562, จาก <http://www.nesdb.go.th>
- สิริยา รัตน์ช่วย. (2560). การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นภายใต้พลวัตของโลกยุคใหม่. **วารสารการเมืองการปกครอง**.
 ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม-เมษายน 2560, สำนักงานกองบรรณาธิการ วารสารการเมืองการ
 ปกครองวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2562, จาก
<http://www.copag.msu.ac.th/journal> และ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jopag/index>
- เสวี พงศ์พิศ. (2553ก). **ปฏิรูปสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	ชัยรักษ์ ทัพหสิริพงษ์
วันเดือนปีเกิด	22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522
ที่อยู่	บ้านเลขที่ 74 ถนนวิเชียรจำนงค์ ตำบลธานี อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย 64000
เบอร์โทรศัพท์	091-8438548
อีเมล	chairak4064@gmail.com
อาชีพ	รับจ้าง
สถานที่ทำงาน	บริษัทที่กรุงไทย อุตสาหกรรม จำกัด(มหาชน) เลขที่ 59 หมู่ 6 ตำบลราชาเทวะ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ 10540
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี หลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ สถาบันราชภัฏราชนครินทร์ ปีสำเร็จการศึกษา 2546 ปริญญาตรี หลักสูตรเกษตรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ปีสำเร็จการศึกษา 2554

วงจร PAOR 1* กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ
The PAOR Cycle with. Action Research

ไมตรี อินทรีย์

Mitree Intria¹

วงศ์สถิตย์ วิสุภี

Wongsatit Wisupee²

อัญมณี ชุมณี

Anyaamanee Chumanee³

อภิชาติ มหาราชเสนา

Apichat Maharachsena⁴

บทคัดย่อ

วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงานศึกษาการปฏิบัติงาน ในหน้าที่โดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์ เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ปฏิบัติ หรือเป็นการแก้ปัญหา เป็นวิธีการศึกษาที่มีระเบียบวิธีเฉพาะประกอบด้วยกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงานการแสวงหาข้อมูลในการแก้ปัญหาการใช้วิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหาค้นคว้าที่รายละเอียด ผลการปฏิบัติการ สรุปและเสนอผลการแก้ปัญหา โดยหาความรู้จากกระบวนการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาภายใต้กระบวนการที่ค้นพบไปสู่การวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องและผลการวิจัยถือเป็นความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาขององค์กร ตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ใช้กระบวนการ Paor) เป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวในลักษณะของเกลียวสว่านระหว่าง การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล หลังจากสังเกตผลที่ได้จากการปฏิบัติและร่วมกันแสดงความคิดเห็น นำไปสู่การวางแผนอย่างต่อเนื่องครบวงจร เรียกวงจรนี้ว่าวงจร PAOR มาจาก การวางแผน (planning) การปฏิบัติการ (action) การสังเกต (observation) and การสะท้อนผล (reflection) การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการนำความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่หมุนไปในกระบวนการเหล่านี้ มาใช้เป็นเสมือนแหล่งความรู้ที่ทำให้เกิดการปรับปรุง ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยประเภทอื่นๆ คือถ้าผลการวิจัยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็พัฒนาสิ่งที่ต้องการได้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผล ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนวิจัยใหม่ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงนับได้ว่าเป็นคุณูปการที่จะช่วยสร้างสรรค์สร้างให้การวิจัยแบบนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของการร่วมกันพัฒนาสังคมต่อไป

คำสำคัญ : วงจรการวิจัย, กระบวนการวิจัย, การวิจัยเชิงปฏิบัติการ, วงจร Paor

*1 PAOR มาจาก การวางแผน (planning) การปฏิบัติการ (action) การสังเกต (observation) and การสะท้อนผล (reflection)

¹ อาจารย์ประจำสำนักบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชน

³ หัวหน้าสำนักบัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

⁴ อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

ABSTRACT

The cycle of action research is the process by which practitioners study the performance of their duties using scientific methodologies to find out the truth about what is being done or a solution. It is a method of study that has a specific methodology consisting of defining problems in practice, seeking avenues to solve problems using different methods to solve problems, recording details of performance results, summarizing and presenting the results of problem solving by acquiring knowledge from the research process to solve problems under a new paradigm to research to change the development by emphasizing the participation of stakeholders, and the research results are considered to be progress and development of the organization to meet the needs of all parties involved. The Action Research Paor cycle is a process that rotates in the nature of the screw during planning, action, observation and reflection after observing the results of the practice and sharing opinions, leading to comprehensive continuous planning. This cycle is known as the PAOR cycle. Action research takes the relationship between the activities revolving in these processes as a source of knowledge that makes to improve. The action research process is similar to any other type of research process. That is, if the research results are not able to solve the problem or develop what is needed, the researcher used the data obtained from the evaluation as the basis for planning new research. Action research process can be considered to be a contribution that will help create this kind of research as an important tool for jointly developing society in the future.

Keywords : research cycle, research process, action research, Paor cycle.

บทนำ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงานศึกษาการปฏิบัติงานในหน้าที่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ปฏิบัติ หรือเป็นการแก้ปัญหา เช่นการสร้างและพัฒนาทักษะใหม่ๆ หรือวิธีการใหม่ขึ้นเพื่อพัฒนาและแก้ปัญหางานที่ปฏิบัติอยู่ โดยดำเนินการวิจัยในที่ปฏิบัติงานนั่นเอง เป็นวิธีการศึกษาที่มีระเบียบวิธีการเฉพาะประกอบด้วย การกำหนดปัญหาในการปฏิบัติงาน การแสวงหาลู่ทางในการแก้ปัญหาการใช้วิธีการต่างๆ ในการแก้ปัญหา การบันทึกรายละเอียดผลการปฏิบัติการ และการสรุปและเสนอผลการแก้ปัญหา โดยหาความรู้จากกระบวนการวิจัย ความรู้จากการปฏิบัติ เพื่อแก้ปัญหาแนวทางใหม่ภายใต้กระบวนการวิจัย เพื่อการเปลี่ยนแปลงเป็นการวิจัยที่มีชีวิตชีวาเพราะเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยถือเป็นความเจริญก้าวหน้าและการพัฒนาขององค์กร ผลการวิจัยตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้องผลการวิจัยไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มอื่นๆ ได้แต่อาจใช้เทคนิควิธีไปประยุกต์กับกลุ่มอื่นๆ ได้ซึ่งอาจได้ผลไม่เหมือนกัน

วงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Paor) เป็นกระบวนการที่เคลื่อนหมุนไม่อยู่นิ่งในลักษณะของเกลียวส่วนระหว่างการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกต และการสะท้อนผล ซึ่งการสังเกตการ

วางแผนการปฏิบัติและการสะท้อนผล วงจรที่ 1.คือ วางแผน ปฏิบัติ สังเกตสะท้อนผล วงจรที่ 2.ปรับแผนปฏิบัติ สังเกตสะท้อนผล วงจรที่ 3. การสังเกต วงจรที่ 4. การสะท้อนผล เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ ความจริงโดยการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงข้อสรุปที่ต้องการ หลังจากนั้นจึงนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่

ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยประเภทอื่นๆคือ เริ่มต้นด้วยการวางแผน การนำไปปฏิบัติ สังเกต และการสะท้อนกลับดำเนินการวิจัยด้วยการใช้รูปแบบบันไดเวียน (spiral) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ถ้าผลการวิจัยได้ตามที่ต้องการก็ถือว่าสิ้นสุดการวิจัย แต่ถ้าผลการวิจัยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหหรือพัฒนาสิ่งที่ต้องการได้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนวิจัยใหม่ต่อไป การได้เรียนรู้ทำให้พบแนวทางแก้ไขปัญหและก้าวผ่านอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งนับได้ว่าเป็นคุณูปการที่ทุกท่านจะช่วยสรรค์สร้างให้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาสังคมไทย ก้าวไปสู่การพัฒนาในที่ตระหนักในปัญหาหน้าที่และร่วมกันแก้ปัญหทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งการแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดไป

ความหมาย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการหมายถึง วิธีการวิจัยที่มีเป้าหมาย 2 อย่างคือ “Action” กับ “Research” ได้แก่การลงมือปฏิบัติ และสำคัญลำดับรองลงมา คือ เป็นการวิจัยในงานที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ เป็นการดำเนินการด้วยตนเอง ค้นหาเกี่ยวกับเรื่องของตัวเอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับงานที่ทำอยู่และจะได้ดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับงานของตนต่อไป (Dick.2001) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการผู้วิจัยคือผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยที่ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยอื่นในเชิงเทคนิค แต่แตกต่างในด้านวิธีการ คือการวิจัยที่เป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติงานนั้นเป็นวงจรแบบขดลวดเริ่มต้นด้วยการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนผลเกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนางานให้ดีขึ้น ส่วนเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยไม่ว่าจะเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูลก็ไม่ได้แตกต่างไปจากงานวิจัยประเภทอื่นแต่วิธีการที่ต่างออกไป คือการเข้าใจความหมายและตีความในสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทำการวิจัย (Kemmis; & McTaggart. 1990) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การทำงานที่เป็นการสะท้อนผลการปฏิบัติงานของตนเองที่เป็นวงจรแบบขดลวด (Spiral of Self-Reflecting) โดยเริ่มต้นที่ขั้นตอนการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (action) การสังเกต (observing) และการสะท้อนกลับ (reflecting) เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนกลับเกี่ยวกับการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น (Kemmis & Mc Taggart, 1988) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การ มุ่งศึกษาทั้งปฏิบัติของตนที่กำลังประสบปัญหา และมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายทางสังคม โดยการร่วม ด้วยช่วยกันภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่เป็นที่ยอมรับกัน การเสริมพลังให้กับผู้ทำวิจัยร่วมมือกัน ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง การค้นหาความรู้และการเปลี่ยนแปลงกระบวนการที่ผู้วิจัยดำเนินการ และใช้วงจรบันไดเวียนที่ประกอบด้วยวางแผน งานการลงมือปฏิบัติ รวบรวมข้อมูล และสะท้อนผล (Rapoport.1970) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นวิธีการแสวงหาความรู้ ความจริงโดยการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริง หรือข้อสรุปที่ต้องการจากนั้นนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ

เพื่อการลดช่องว่างระหว่างการนำทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติงานในสถานการณ์ที่เป็นจริง รวมทั้งมุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานที่หน่วยงานหรือบุคลากรนั้นๆ ได้รับผิดชอบอยู่ (วีระยุทธ ชาติตะกาศกาญจน์, 2558) ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่ทำโดยนักวิจัยและคณะบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงาน องค์กร หรือชุมชนมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อนำผลการศึกษาวิจัยที่ค้นพบหรือสรรค์สร้างขึ้นไปใช้ปรับปรุงแก้ปัญหา หรือพัฒนาคุณภาพการปฏิบัติงานได้อย่างทันต่อเหตุการณ์ สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข รวมทั้งกลมกลืนกับโครงสร้างการบริหารงาน ตลอดจนบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรมและด้านอื่นๆ (องอาจ นัยพัฒน์, 2548) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยระหว่างการปฏิบัติงาน เพื่อแก้ปัญหาที่ผู้ปฏิบัติงานกำลังเผชิญอยู่โดยเป็นกระบวนการศึกษาสภาพหรือสถานการณ์ที่เป็นจริงของสถานศึกษา เพื่อทำความเข้าใจและพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของการปฏิบัติงาน (Johnson. 2008) การวิจัยเชิงปฏิบัติการประกอบด้วยลักษณะประเภท ข้อตกลงเบื้องต้นจุดเน้น วงจรของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือลักษณะของวิจัยเชิงปฏิบัติ การเริ่มจากการปรับปรุงงานของตนเองเป็นรายบุคคล แล้วขยายวงกว้างออกไป เพื่อเผยแพร่ให้ผู้อื่นได้รับรู้และมีลักษณะปัญหาอย่างเดียวกัน ต้องได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนางานเหมือนกันก็ร่วมมือกันแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ลักษณะสำคัญของวิจัยเชิงปฏิบัติการคือกระบวนการดำเนินการมีลักษณะวงจรต่อเนื่องกันเป็นชุดๆ เป็นวงจรเกลียวส่วน (Spiral) วงจรหนึ่งประกอบด้วย วางแผน ลงมือปฏิบัติ สังเกตรวบรวมข้อมูลและสะท้อนผล ซึ่งวนอย่างเป็นระบบปฏิบัติการอย่างมีวิถียุทธ (Mc Kernan. 1991) ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึง หมายถึงการศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติ เพื่อให้เข้าใจได้ดีขึ้น หรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติอยู่ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ซึ่งได้จากการรวบรวม ร่วมมือ สะท้อนผล และการใช้วิจารณ์ญาณประกอบภายใต้กรอบจรรยาบรรณที่ยอมรับกันเพื่อพัฒนาคุณภาพของงานที่กำลังปฏิบัติอยู่

ประเภทของวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการมี 3 ประเภท คือประเภทที่ 1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ยึดเทคนิค (Technical action research) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีประสบการณ์สูง มีคุณสมบัติจัดว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่องานวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้งานที่ปฏิบัติมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น การปฏิบัติมุ่งโดยตรงไปที่ผลการวิจัย ในขณะที่เดียวกันผู้ปฏิบัติการวิจัยเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมแบบที่เป็นกันเอง ความสำคัญอยู่ที่การตรวจความตรง และการทำให้ทฤษฎีละเอียดมากขึ้นคือ นำทฤษฎีสู่การปฏิบัติประเภทที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวกับประสบการณ์การปฏิบัติการ (Practical action research) การวิจัยเชิงปฏิบัติการประเภทนี้ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันกำหนดปัญหา ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง การกำหนดปัญหาเกิดหลังจากการสนทนาระหว่างผู้วิจัยกับผู้เกี่ยวข้อง โดยผู้เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยต่างเข้าใจกัน การวิจัยประเภทนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์ เพื่อปรับปรุงการปฏิบัติ โดยใช้สติปัญญาของผู้ร่วมปฏิบัติเป็นสำคัญนำไปแก้ไขไปตามสถานการณ์ เป้าหมายสำคัญ คือเข้าใจการปฏิบัติงานและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Mc kernan. 1991) และประเภทที่ 3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการที่อิสระปลดปล่อยจากพันธการทั้งปวง (Emancipatory research) หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) การวิจัยประเภทนี้ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงานเป็นไปอย่างอิสระ โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคนต่างมีความสามารถ มีจิตสำนึกมีวิจารณ์ญาณส่วนตน คือการทำให้เกิดความใกล้ชิดซึ่งกันมากขึ้น ระหว่างปัญหาที่เกิดจริงกับทฤษฎีที่ใช้อธิบาย และแก้ปัญหามีเป้าหมายเหนือกว่าการวิจัยเพื่อช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถกำหนดงานตั้งเบื้องลึกของปัญญาออกมาได้ โดยใช้ความสามารถความรู้และความคิดที่มีอยู่ในตัวผู้ปฏิบัติ

งานเอง และมีความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติการ (Grundy.1982) และ (Holter; & Schwartz. 1993) ดังนั้นการกระทำที่นำโดยทฤษฎีการวิจัยก่อน จึงประกอบด้วย 3 อย่าง คือ ทฤษฎี การทำความเข้าใจความกระจ่างแจ่มแจ้งในทฤษฎีและลงมือกระทำ ไม่ได้หมายความว่า การวิจัยประเภทนี้เริ่ม ต้นด้วยทฤษฎีและจบลงด้วยการปฏิบัติแต่เป็นการได้คำบอกกล่าวจากทฤษฎีก่อน ทฤษฎีจึงเป็นแนวทางเริ่มต้นของการปฏิบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ การวิจัยประเภทนี้นำไปสู่การขยายทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ ในขณะที่งานยังดำเนินการอยู่สิ่งสำคัญประการหนึ่งของการเชื่อมโยงทฤษฎีกับการปฏิบัติ คือการจัดกระบวนการของการทำความเข้าใจให้กับการนำทฤษฎีมาใช้ และการทดสอบในลักษณะเฉพาะสิ่ง โดยใช้กระบวนการสะท้อน (Process of reflection) กับกลุ่มคนเฉพาะกลุ่มหนึ่ง กระบวนการนี้จะทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในรูปของการรู้แจ้งเห็นจริง (Authentic insights) จากนั้นก็นำไปสู่การประยุกต์โดยการลงมือทำ ซึ่งจะทำให้เกิดการตัดสินใจ เพื่อการปฏิบัติอิสระจากข้อจำกัดทั้งปวง (Grundy. 1982) จากสิ่งแวดล้อม

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้ง 3 ประเภท ไม่ใช่อยู่ที่วิธีการวิจัยแต่เป็นเรื่องของข้อตกลงเบื้องต้นและทัศนคติการมองโลกของผู้ปฏิบัติงานที่เป็นสาเหตุของความหลากหลายในการนำวิธีการวิจัยไปใช้ความแตกต่างที่เด่นชัดตามที่ได้ตั้งข้อสังเกตเป็นเรื่องของอำนาจ คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ยึดเทคนิค ผู้มีอำนาจควบคุมคือผู้วิจัยหลักที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในขณะที่วิจัยเชิงปฏิบัติการที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติ อำนาจเฉลี่ยอยู่ในกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วม เน้นไปที่แต่ละคนมีอำนาจในการลงมือกระทำส่วนอำนาจของวิจัยเชิงปฏิบัติการที่อิสระปลดปล่อยเป็นอำนาจทั้งหมดภายในของทั้งกลุ่มและประกอบด้วยข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีความเชื่อพื้นฐาน (Basic assumptions) อยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) วิธีการแก้ปัญหาที่ได้มาจากการค้นคว้าจะมีประสิทธิภาพเชื่อถือได้มากกว่าวิธีแก้ปัญหาที่ได้มาจากการสั่งการของผู้มีอำนาจหรือผู้บริหาร โดยการสั่งการนั้นมักเกิดมาจากการสั่งสมประสบการณ์ และใช้สามัญสำนึกเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ 2) การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาของผู้ปฏิบัติงานที่ดำเนินการโดยผู้ปฏิบัติงานมีโอกาสแก้ปัญหาของเขาได้สำเร็จมากกว่าการวิจัยเพื่อการแก้ปัญหาที่กระทำโดยบุคคลอื่น 3) การวิจัยเป็นเรื่องของการวิเคราะห์ปัญหา การค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหาค้นคว้า ทดสอบ และประเมินวิธีการแก้ปัญหา การวิจัยเป็นทักษะที่สามารถเรียนรู้และพัฒนาได้โดยผู้ปฏิบัติงานทุกคน การวิจัยไม่ได้เป็นสิทธิพิเศษของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งหรือ กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และ 4) การพัฒนาความสามารถของบุคคลโดยการฝึกหัดถือว่าเป็นรากฐานของการพัฒนาการปฏิบัติการ (Grundy. 1982) และไมตรี อินทรีย์ (ไมตรี อินทรีย์, 2563) ได้กล่าวว่าการประเมินผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ให้พิจารณาประเด็นปัญหาในเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขหรือไม่ ผู้วิจัยได้รับข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะไปสู่การกำหนดปัญหาหรือไม่ ผู้วิจัยได้ร่วมกับบุคคลอื่นในระหว่างทำการศึกษาค้นคว้าหรือไม่ให้การยอมรับกับผู้ร่วมงานทุกคนหรือไม่ แผนปฏิบัติการเกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่มีหลักฐานอะไรที่แสดงให้เห็นว่าแผนปฏิบัติการนั้นเกิดขึ้นมากจากการคิดไตร่ตรองของผู้วิจัยอย่างเชี่ยวชาญงานวิจัยได้เพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ร่วมงานให้มีพลังอำนาจในตัวเองมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง หรือทำให้เกิดความเข้าใจใหม่หรือไม่การวิจัยเชิงปฏิบัติการได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจริงๆ หรือวิธีการแก้ปัญหาทำให้เกิดความแตกต่างขึ้นใหม่หรือไม่ และผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ถูกรายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้หรือไม่ เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าประชุมปรึกษาหารือกันอย่างเปิดใจ ผู้เข้าประชุมกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีวิจารณญาณโดยผู้เรียนยอมรับฟังหรือตกลงร่วมกัน เป็นการกระทำที่ทำให้คนเหล่านั้นได้เรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ได้รับข้อมูลใหม่ และนำความรู้ ประสบการณ์และข้อมูลไปกำหนดแผน และวัตถุประสงค์ของแต่ละงาน เป็นเทคนิคที่ใช้ได้ดีกับการวางแผนพัฒนาทุกระดับ

จุดเน้นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการวิจัยที่ต้องนำตัวเองเข้าไปร่วมในกิจกรรมเป็นการวิจัยที่บุคคลจะต้องดำเนินการ เพื่อที่จะปรับปรุงงานที่ตนปฏิบัติอยู่ และสามารถใช้นโยบายปฏิบัติของบุคคลอื่นเป็นข้อมูลหุติยภูมิ 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการดำเนินการผ่านขั้นตอนของการสะท้อนภาพตนเองในลักษณะเกลียวสว่าน ซึ่งมีวัฏจักรของการวางแผนการปฏิบัติการสังเกตการสะท้อนผล และหลังจากนั้นก็ย้อนกลับไปวางแผนใหม่แล้วก็ดำเนินการตามขั้นตอนเช่นเดิมแต่มีการกลั่นกรองวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มผู้ดำเนินงานร่วมกัน 3) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการร่วมมือกันทำงาน การวิจัยประเภทนี้ต้องมีความรับผิดชอบในการกระทำ เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ขยายขอบเขตความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่ทำงานด้วยกันโดยตรงให้กว้างที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อผลการปฏิบัติที่จะตามมา 4) การวิจัยเชิงปฏิบัติการก่อให้เกิดชุมชนแบบพัฒนาตนเอง โดยสมาชิกจะเข้าร่วมกิจกรรมและให้ความร่วมมือทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติตามแผนการสังเกต และการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างชุมชนให้พึ่งตนเองได้ และรู้ถึงคุณค่าทางสังคมของตนเอง 5) การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการเปิดใจกว้างในการรวบรวมเหตุการณ์หรือข้อมูลโดยไม่เพียงแต่เก็บรายละเอียดที่จะอธิบายสิ่งที่จะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนถูกต้องที่สุดเท่านั้น แต่มีการกำหนดคำถามที่จะหาคำตอบ เก็บรวบรวมข้อมูลจริงรวบรวมและวิเคราะห์ด้วยตนเอง พร้อมทั้งสังเกตปฏิกริยาโต้ตอบ และความประทับใจกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้นด้วย 6) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นการเก็บเรื่องราวส่วนตัวที่สามารถบันทึกความก้าวหน้าและสะท้อนความคิดของเราเกี่ยวกับงานที่กำลังปฏิบัติอยู่ และการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการของเราดำเนินไปอย่างไร 7) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการทางการเมือง เพราะการวิจัยนี้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อผู้อื่นด้วยเหตุนี้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการจะทำให้เกิดการต่อต้านต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งในตัวของผู้วิจัยเองและผู้อื่นอีกด้วยและ 8) การวิจัยเชิงปฏิบัติการเริ่มจากวัฏจักรเล็ก ๆ ของการวางแผนการปฏิบัติการสังเกตและการสะท้อนผล ซึ่งจะช่วยให้นิยามประเด็นปัญหา แนวคิดได้ชัดเจนขึ้นนำไปสู่การนิยามปัญหาที่มีความยากและซับซ้อนมากขึ้น เมื่อการดำเนินงานก้าวหน้า ต่อไป (Kemmis; & McTaggart. 1982) จะเห็นได้ว่าวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีหลักเกณฑ์พื้นฐาน 4 ประการของการวิจัยปฏิบัติการเกี่ยวข้องกัน และพัฒนาต่อเนื่องกันเป็นวงจรและหมุนเป็นแบบเกลียวสว่าน ซึ่งในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการสมาชิกจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ 1) การวางแผน 2) การปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้ 3) การสังเกตผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน 4) การสะท้อนผลหลังจากสังเกตผลที่ได้จากการปฏิบัติ และร่วมกันแสดงความคิดเห็นจะนำไปสู่การวางแผนต่อไปอย่างต่อเนื่องครบวงจรเรียกววงจรนี้ว่าวงจร PAOR การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการนำความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมที่หมุนไปในกระบวนการเหล่านี้มาใช้เป็นเสมือนแหล่งความรู้ที่ทำให้เกิดการปรับปรุง ซึ่งแต่ละกิจกรรม คือ 1) แผน เป็นแนวทางปฏิบัติซึ่งตั้งความคาดหวังไว้เป็นการมองไปในอนาคตการกำหนดแผนทั่วไปต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อที่จะสามารถปรับเข้ากับความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมที่เลือกเข้ามากำหนดในแผนต้องได้รับการเลือกสรรว่าดีกว่ากิจกรรมอื่นส่งผล ต่อการแก้ปัญหาในระดับหนึ่ง ผู้ร่วมงานจะต้องให้ความร่วมมือในการอภิปรายทั้งในแง่ทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุงการกำหนดแผนงานใหม่ที่จะปฏิบัติได้จริงในสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ 2) การปฏิบัติการเป็นการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้อย่างมีเหตุผลและมีการควบคุมอย่าง สมบูรณ์แต่การปฏิบัติจากแนวทางที่วางไว้มีโอกาสพลิกผันแปรตามสถานการณ์ และบุคคลแผนที่วางไว้สำหรับปฏิบัติจะต้องสามารถปรับแก้ไขได้ และปรับปรุงไปได้เรื่อยๆตามผลการตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำนั้น 3) การสังเกต เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติงานมีรายงานมีหลักฐานที่มาจากวิจรณ์ญาณการสังเกตอย่างรอบคอบเก็บข้อมูลจากพฤติกรรมแสดงออกของผู้ถูกสังเกต ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวว่าถูกสังเกตโดยจะปล่อยให้สถานการณ์ต่างๆดำเนินไปตามธรรมชาติ เพื่อให้ได้ผลจากการปฏิบัติงานตามปกติ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตรวมถึงการสังเกตกระบวนการของ

การปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติและสถานการณ์ข้อขัดแย้งของการปฏิบัติและ 4) การสะท้อนผลทำให้คิดถึงการกระทำตามที่ได้บันทึกไว้จากการสังเกตและการเก็บข้อมูลอื่นๆประกอบเป็นการประเมิน อย่างหนึ่ง ซึ่งผู้วิจัยจะต้องตัดสินใจจากประสบการณ์ของตนเองว่าผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้นเป็นสิ่งที่ตรงตามประสงค์ของการสะท้อนผลหมายรวมถึงการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริง

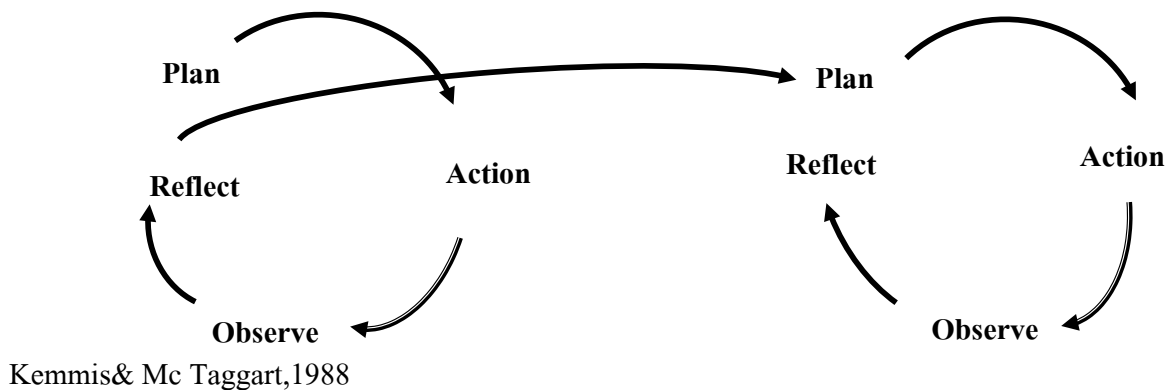
จะเห็นได้ว่าข้อดีและข้อเสียของการใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการนั้น ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้กับงานที่กำลังดำเนินการอยู่ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินงานในฐานะเป็นแหล่งที่ทำงานและเป็นส่วนหนึ่งของการทำงานปกติ เมื่อผู้ปฏิบัติงานใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพราะมีศักยภาพที่จะเพิ่มพูนปริมาณของการเรียนรู้จากประสบการณ์ตนเอง วงจรของวิจัยเชิงปฏิบัติการจัดว่าเป็นลักษณะอย่างเดียวกับวงจรการเรียนรู้ (Learning cycle) เน้นย้ำการสะท้อนผลอย่างมีระบบเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพ เพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้ปฏิบัติงานเป็นอย่างยิ่งผู้ที่เคยทำวิจัยเชิงปฏิบัติได้สะสมไว้ในประวัติการทำงานเป็นประวัติที่ทำอะไรที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับงานที่ทำถ้ายังได้ผลลัพธ์ที่มีคุณค่าต่อผู้วิจัยโดยตรงก็ยิ่งได้ ประโยชน์มากยิ่งขึ้นโดยเป็นเรื่องของการมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงว่ามีการร่วมกันอาจพบว่าต่างฝ่ายต่างก็พึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติดีขึ้นตอบสนองตามวัตถุประสงค์

สำหรับข้อเสียจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ 1) การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการยากกว่าการทำวิจัยทั่วไป เพราะผู้ทำวิจัยต้องรับผิดชอบในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการทำวิจัยไปพร้อมๆ กัน ทำให้รู้สึกดีว่ามีภาระงานมาก มีความคิดที่ไม่ได้รับความเชื่อถือเท่าที่ควร 2) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่เป็นไปตามความคาดหวังของผู้ตรวจสอบหรือผู้ประเมินซึ่งเคร่งครัดกับหลักของวิธีการวิจัยแบบเดิมๆ โดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างของวิธีการวิจัยและหลักการที่ต่างกันระหว่างวิจัยเชิงปฏิบัติการกับวิจัยอื่นๆ 3) อาจเนื่องจากมีคนมากมายที่ไม่รู้มากนักเกี่ยวกับวิจัยเชิงปฏิบัติการเมื่อเทียบกับวิจัยเชิงอื่น ส่วนวิจัยเชิงปฏิบัติการเรียนรู้ได้ดีกว่าเมื่อเปิดโอกาสให้ทำไปเรียนไป 4) การเขียนรายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ไม่สามารถใช้แบบฟอร์มการเขียนรายงานวิจัยทั่วไปได้ เพราะมีรายละเอียดของกระบวนการและผลย่อยๆ ที่ผู้วิจัยต้องเน้นพิจารณาตัดสินถึงภาพรวมของวิธีที่ใช้ศึกษาทั้งหมด ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นถึงหลักการเหตุผลอย่างเพียงพอ เพราะบางครั้งผู้ตรวจผลงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอาจไม่เห็นด้วยกับการใช้วิธีการนี้พิจารณาแล้วพบว่า ไม่ว่าจะเลือกใช้วิธีการวิจัยแบบใดก็จะต้องทำให้มีคุณค่าผู้วิจัยต้องมีวิธีการประกันคุณภาพของข้อมูลที่รวบรวมได้ ความถูกต้องของการแปลผลและเสนอการแปลผลที่คงเส้นคงวาโดยมีข้อมูลเชิงประจักษ์ประกอบ และความตรงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยการกำหนดเกณฑ์การพิจารณาความตรงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือความตรงด้านประชาธิปไตย (Democratic validity) เป็นความตรงที่เกี่ยวกับการได้ข้อมูลความเห็นจากหลายฝ่ายที่เป็นผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และสิ่งสำคัญนักวิจัยทำอย่างไรจึงจะแน่ใจได้ว่าความเห็นต่างของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายได้รวบรวมอย่างครบถ้วนแล้วหรือไม่ ที่จะแน่ใจว่ามีความตรงด้านประชาธิปไตยในงานวิจัยเชิงปฏิบัติการคือผู้วิจัยร่วมมือกับผู้เข้าร่วมทุกฝ่ายที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาว่าปัญหาจากบริบทเฉพาะ และการแก้ปัญหาใช้วิธีที่เหมาะสมกับบริบทนั้น ๆ (Cunningham, 1983) ความตรงด้านผลลัพธ์ (Outcome validity) เป็นความตรงที่ได้จากการลงมือทำโดยการคิดขึ้นนำไปสู่ผลสำเร็จของการแก้ปัญหา คือเรื่องที่ศึกษามีความตรงเรื่องนี้นักวิจัยลงมือทำ เพื่อแก้ปัญหาขณะทำการวิจัยได้เรียนรู้สามารถทำให้ดีขึ้นในวงจรถัดไปได้เป็นเหตุให้ปัญหาที่เคยมีลดลงหรือหมดไป หรือเกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการความตรงด้านกระบวนการ (Process validity) เป็นความตรงที่ได้จากกระบวนการเกิดจากการขัดเกลาในระหว่างปฏิบัติงานวิจัย ที่นักวิจัยเฝ้าสะท้อนถึงความเหมาะสมของเทคนิคการรวบรวมข้อมูลและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวิธีกรรวบรวมข้อมูลทุกโอกาสที่พบว่าข้อมูลที่รวบรวมมานั้นยังไม่ตอบคำถามที่นักวิจัยกำหนดขึ้นความตรงด้านการขยายผล (Catalytic validity)

เกณฑ์ของความตรงด้านนี้คือต้องการผู้มีส่วนร่วมในเรื่องที่ผู้วิจัยลุกขึ้นมาลงมือทำวิจัย เมื่อมีความเข้าใจกลุ่มที่ศึกษามากขึ้นก็จะเป็นผู้ชักชวนและดึงดูคนอื่นเข้ามาาร่วมกันลงมือทำ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างขึ้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่มีความตรงด้านจุดประกายขยายผลได้ต่อเมื่อนักวิจัยและบุคคลอื่น ๆ ให้มาร่วมมือทำการเปลี่ยนแปลงและความตรงด้านการพูดคุยถึงงานวิจัย (Dialogic validity) การพูดคุยหรือสนทนอย่างมีวิจยารณญาณกับบุคคลอื่น ๆ เกี่ยวกับข้อค้นพบและการนำไปใช้ที่ได้จากงานวิจัยของนักวิจัยด้วยกัน

จากการศึกษาค้นคว้าของผู้สืบค้นที่สนใจงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้วนำไปสู่การพูดคุยในเวทีเสวนาทางวิชาการต่อไป (Kemmis; & McTaggart. 1990) และการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะกระทำเมื่อได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งแบ่งตามที่นิยมกัน แบ่งได้ 2 แบบคือแบบที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำไปพร้อมกันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัยกล่าวคือ ในการปฏิบัติแต่ละครั้งที่มีการรวบรวมข้อมูล นักวิจัยควรวิเคราะห์ข้อมูลให้เสร็จสิ้นก่อนการปฏิบัติครั้งต่อไป เพราะนักวิจัยจะได้นำข้อมูลที่ยืนยันแสดงความคิดเห็น นำไปใช้เพื่อการวางแผนและปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป หรือนำผลการแสดงความคิดเห็นที่สรุปรวบรวม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลรายครั้ง เพื่อสรุปก่อนขึ้นการรายงานการวิจัย การเลือกใช้แบบที่ 1 ทำให้รู้ว่าการไปควรเพิ่มเติมประเด็นข้อมูลอะไรบ้าง เพื่อจะได้เข้าใจ นอกจากนี้ได้เสนอแนะให้หยุดรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลชั่วขณะนั้นและสะท้อนคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมมาก่อนที่จะรวบรวมข้อมูลในช่วงต่อไป เพื่อตรวจสอบ ว่ามีอะไรขาดหายไปบ้าง ข้อมูลต่าง ๆ ตอบคำถามของปัญหาวิจัยและคุ่มค่าที่จะหาคำตอบ ต่อไปหรือไม่ ต้องปรับเปลี่ยนเทคนิคการรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นการช่วยพัฒนาเทคนิคที่ถูกต้องและเหมาะสมทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป และแบบที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากรวบรวมข้อมูลทุกอย่างเมื่อสิ้นสุด นักวิจัยประมวลข้อมูลทั้งหมดและวิเคราะห์ตามลักษณะของข้อมูล การเลือกปฏิบัติแบบที่ 2 นี้ถ้ามีการเก็บข้อมูลย่อยหลายครั้งแสดงว่ามีข้อมูลมากมายที่ต้องวิเคราะห์ไม่ได้ เน้นเพื่อนำผลการวิเคราะห์เขียนรายงานเท่านั้น เรายังได้ประโยชน์จากข้อมูลย่อยเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขแบบที่ 1 เป็นแบบที่นิยมปฏิบัติมากกว่าแบบที่ 2 เนื่องจากโดยหน้าที่แล้วนักวิจัยจะรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง และนำผลที่ได้จากการสะท้อนการเก็บข้อมูลไปปรับประเด็นข้อมูลในครั้งต่อไป ส่วนการรวบรวมผลของการวิเคราะห์ย่อยช่วยให้นักวิจัยมองเห็นภาพรวมของการจัดทำรายงานการวิจัยได้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอยู่ในรูปเนื้อความ คำพูด ข้อความ ปรากฏการณ์พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจึงมีลักษณะเรียกรวม ๆ ว่า การวิเคราะห์เนื้อหา (Anderson : 1994) ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) คือการอ่านเอาเรื่อง การจับประเด็นจับใจความ จัดหมวดหมู่ และการจับความหมายจากข้อมูลที่ได้บันทึกไว้เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์เสมอไป อาจอยู่ในรูปอื่นได้เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละครเพลง บทพูด คำกล่าว การสนทนา การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นวิธีการที่สามารถช่วยวิเคราะห์ตัวสาระได้ดี ซึ่งการวิเคราะห์เนื้อหามีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 3 ข้อด้วยกันคือ 1) การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อสรุปข้อมูล 2) การวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์กันภายในและ 3) การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์กันภายนอก โดยการวิเคราะห์พิจารณาลักษณะต่าง ๆ ต่อไปนี้การพิจารณาจากสภาพทางกายภาพ เช่น จำนวนแผ่น/หน้า ของการเขียนการพิจารณาภาษา ได้แก่ การแจ่งนับและหัวข้อประเด็นนอกจากนี้ การพิจารณาอ้างอิง เช่น จากวัตถุเหตุการณ์ บุคคล การกระทำการพิจารณาจากโครงสร้าง ได้แก่ ทางด้านความรู้สึก ภาษาและความหมายและการพิจารณาจากความหมาย อาศัยความหมายของภาษานำสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง (สุภางค์ จันทวานิช,2539) ของการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

สรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติงานศึกษาการปฏิบัติงานในหน้าที่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิทยาศาสตร์เพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่ปฏิบัติ หรือเป็นการแก้ปัญหา เป็นวิธีการศึกษาที่มีระเบียบวิธีการเฉพาะประกอบด้วย การกำหนดปัญหาในการปฏิบัติงาน การแสวงหาแนวทาง ในการแก้ปัญหาคือการใช้วิธีการต่างๆ การสรุปและเสนอผลการแก้ปัญหา โดยหาความรู้จากกระบวนการวิจัย เพื่อแก้ปัญหาภายใต้กระบวนการที่ค้นการวิจัย เพื่อการเปลี่ยนแปลงผลการวิจัยถือเป็นความเจริญก้าวหน้า และการพัฒนาขององค์กรตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยไม่สามารถสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มอื่นๆ ได้แต่อาจใช้เทคนิควิธีการไปประยุกต์กับกลุ่มอื่นๆ ได้ซึ่งอาจได้ผลไม่เหมือนกันจนจริงของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research โดยใช้กระบวนการ Paor) เป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งในลักษณะของเกลียวสว่านระหว่างกิจกรรม การวางแผน เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งตั้งความคาดหวังไว้เป็นการมองไปในอนาคต การกำหนดแผนทั่วไปต้องมีความยืดหยุ่น เพื่อที่จะสามารถปรับเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้ กิจกรรมที่เลือกเข้ามากำหนดในแผน ต้องได้รับการเลือกสรรว่า ดีกว่ากิจกรรมอื่นส่งผลกระทบต่อการทำงานผู้ร่วมงานจะต้องให้ความร่วมมือในการอภิปราย ทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และปรับปรุง การกำหนดแผนงานใหม่ที่จะปฏิบัติได้จริงตามสถานการณ์ การปฏิบัติการเพื่อเป็นการดำเนินตามแผนงานที่ได้วางไว้อย่างสมเหตุสมผล และมีการควบคุมการปฏิบัติจากแนวทางที่วางไว้มีโอกาส พลิกผันแปรตามสถานการณ์และแผนที่วางไว้การปฏิบัติจะต้องสามารถปรับแก้ไข และปรับปรุงได้ตามผลของการ ตัดสินใจเกี่ยวกับการกระทำนั้นการสังเกตเพื่อเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับผลที่ได้จากการปฏิบัติงานมีหลักฐานที่มา จากวิจรณ์ญาณการสังเกตอย่างรอบคอบจากพฤติกรรมการแสดงออกของผู้ถูกสังเกต ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวว่าถูก สังเกต โดยจะปล่อยให้สถานการณ์ต่างๆดำเนินไปตามสภาพการณ์ เพื่อให้ได้ผลจากการปฏิบัติงานนั้นๆ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต รวมถึงการสังเกตกระบวนการของการปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติและสถานการณ์ข้อขัดแย้งของ การปฏิบัติและสุดท้ายการสะท้อนผล เพื่อทำให้เกิดถึงการกระทำตามที่ได้บันทึกไว้จากการสังเกตและการเก็บข้อมูล อื่นๆประกอบเป็นการประเมินที่ผู้วิจัยต้องตัดสินใจจากประสบการณ์ของตนเองว่า ผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนั้น ตรงตามวัตถุประสงค์ของการสะท้อนผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นก่อนที่จะดำเนินการจริงหรือไม่เป็นวิธีการ แสวงหาความรู้ ความจริงโดยการนำกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงข้อสรุปที่ ต้องการ หลังจากนั้นจึงนำผลการวิจัยที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนางานที่ปฏิบัติอยู่ ซึ่งขั้นตอนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการมีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการวิจัยประเภทอื่นๆคือ ดำเนินการวิจัยด้วยการใช้รูปแบบบันไดเวียน

(spiral) เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ถ้าผลการวิจัยได้ตามที่ต้องการก็ถือว่าสิ้นสุดการวิจัย แต่ถ้าผลการวิจัยยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสิ่งที่ต้องการได้ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนวิจัยใหม่ต่อไป การได้เรียนรู้ทำให้พบแนวทางแก้ไขปัญหาและก้าวผ่านอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนั้นวงจรของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Paor) เป็นกระบวนการที่เคลื่อนไหวไม่อยู่นิ่งในการพัฒนา ผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลในวงจรที่ 4 ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อศึกษาปัญหา/พัฒนาและประเมินผลใหม่ต่อไปเป็นพลวัตรของสังคมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สังคมการวิจัยต้องวางแผนแก้ไขปัญหา เพื่อค้นคว้าหาคำตอบที่เชื่อมโยงกับวิถีสังคมที่หมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไป การได้เรียนรู้จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการทำให้มีแนวทางแก้ไขปัญหา จึงเป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

บรรณานุกรม

- ไมตรี อินทรีย์. (2563). การพัฒนากระบวนการดำเนินงานตามหลักการสหกรณ์ของสหกรณ์กองทุนสวนยางบ้านท่าเือง จำกัดอำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์ นครศรีธรรมราช, 2(1), 29-49.
- วีระยุทธ ชาตะกาญจน์. (2558). การวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research).วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 2(1), 29-49.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2539). วิธีกรวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2548). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ ฯ: สามลดา.
- Anderson, G.L. Herr, K., & Nihlen, A.S. (1994). *Studying your own school an educationr guide to qualitative practitioner research*. Thousand Oaks, CA : Corwin.
- Cunningham, J.B. (1983). *Gathering data in a changing organization*. Human Relations, 36(5), 403-420.
- Dick, B. (2001). You want to do an action research thesis.
- Grundy, S. (1982). *Tree modes of Action research*. As cited in S. Kemmis and Johnson, A. P. (2008). *A Short Guide to Action Research (3rd ed.)*. Boston : Pearson Education.
- Kemmis, S. (1982). *Action research in retrospect and prospect*. In S. Kemmis & R. McTaggart (Eds.). *The action research reader*. Geelong, Victoria, Australia : Deakin University Press.
- Kemmis, S & McTaggart, R. (1988). *The Action Research Planer (3rd ed.)*. Victoria : Deakin University.
- Kemmis, S., and McTaggart, R. (1990). *The action research planner*. Geelong : Deakin University Press.
- McKernan, J. (1991). *Curriculum action research : A handbook of methods and resources for the reflective practitioner*. London : Kogan Page.

Rapoport, R.N. (1970). **Three dilemmas in action research**. Human Relations,23(6),499.
 R.McTaggart, Gu, L.; & Jiang, ChunQian. (2002, December). **Analysis of the Component and Characters of Ecotourism Effect**. Journal of Zhejiang Forestry College. 19 (3): 292 – 295.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นายไมตรี อินทรีย์ยะ
ที่อยู่ 11/14 ถนนนาสารใน ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนาสาร
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84120
เบอร์โทรศัพท์ 089-729-7261
อีเมลล์ drmaitree2013@gmail.com
ตำแหน่งงานปัจจุบัน อาจารย์ประจำสำนักบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบัน
 การเรียนรู้เพื่อปวงชน
สถานที่ทำงาน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน 13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด
 สมุทรสงคราม 75120
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 นครศรีธรรมราช 2555
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 สุราษฎร์ธานี 2547
 การศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช 2541

ชื่อ-นามสกุล นายวงศ์สถิตย์ วิสุภี
ที่อยู่ 132 หมู่ 8 ตำบลนาบอน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46180
เบอร์โทรศัพท์ 094-523-1188
อีเมลล์ addy2522@gmail.com
ตำแหน่งงานปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2533) สาขา
 วิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
สถานที่ทำงาน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน 13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด
 สมุทรสงคราม 75120
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2554
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
 2549
 พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2546

ชื่อ-นามสกุล นางสาวอัญมณี ชุมณี
 ที่อยู่ 43/125 หมู่บ้านพรไพศาล ซอย 5 ถนน สุขาประชาสรรค์ 3 หมู่ 3
 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120
 เบอร์โทรศัพท์ 089-036-7221
 อีเมล anyamaneelife.ac.th
 ตำแหน่งงานปัจจุบัน หัวหน้าสำนักบัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
 สถานที่ทำงาน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน 13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด
 สมุทรสงคราม 75120
 ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2549
 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน วิทยาลัยครูพระนคร 2533

ชื่อ-นามสกุล นายอภิชาติ มหาราชเสนา
 ที่อยู่ 8/64 หมู่บ้านเดอะคอนเนคท์-ดอนเมือง ถนนช่างอากาศอุทิศ ซอย 10 แขวง
 ดอนเมือง เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร 10210
 เบอร์โทรศัพท์ 082-642-4625
 อีเมล apichatm@life.ac.th
 ตำแหน่งงานปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2533) สาขาวิชาการ
 พัฒนาชีวิตและประกอบการชุมชน ที่อยู่ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
 สถานที่ทำงาน สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน 13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัด
 สมุทรสงคราม 75120
 ประวัติการศึกษา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
 มหาวิทยาลัยราชภัฏ พระนคร 2551
 ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 2547

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง
(ข้าวสุข) อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

Factors Related to the Success of Community Enterprise Rice
Processing Ban Phueng Sub-District, Meuang District,
Nakhon Phanom Province

นงค์ลักษณ์ อัศวสกุลชัย

Nongluck Asavasakulchai¹

ศิริณา จิตต์จรัส

Sirina Jitcharat²

บทคัดย่อ

ความสำคัญหรือปัญหาการวิจัย ในปัจจุบันพบว่าหลายวิสาหกิจชุมชนแปรรูปข้าวเกิดขึ้นและล้มไปไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนพบว่าพัฒนานั้นต้องใช้ความรู้อย่างมีระบบ มีการวางแผนการจัดการ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 65 ราย โดยการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามเป็นรายบุคคล ใช้สถิติและการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของเพียร์สัน (Pearson's Multiple Correlation) การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทของกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง (ข้าวสุข) ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม และ 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ผลการวิจัยพบว่า 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง (ข้าวสุข) เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่ปลูกข้าวเป็นอาชีพหลักและได้เปลี่ยนการทำนาข้าวจากการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีมาเป็นการทำนาแบบปลอดภัย (GAP) และการทำนาอินทรีย์ (Organic) เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาผลิตภัณฑ์จนได้รับการยอมรับของผู้บริโภคและจำหน่ายภายใต้แบรนด์ "ข้าวสุข" (Khaowsook) ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อวันที่ 19 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2557 และ 2) การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง ผลการวิเคราะห์ปัจจัยทั้ง 4 ด้านมีระดับมากถึงมากที่สุด พบว่าปัจจัยด้านการบริหารการตลาด อยู่ในระดับมากที่สุด ปัจจัยด้านการบริหารการเงินและทุน อยู่ในระดับมากที่สุด ปัจจัยด้านการบริหารบุคคล อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : วิสาหกิจชุมชน กลุ่มแปรรูปข้าว ปัจจัยความสำเร็จ

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

Abstract

The importance or problem of research. At present, many rice-processing community enterprises have emerged and failed, unable to continue their business. From the research review on the development of the enterprise community, it was found that development requires systematic knowledge. Have a management plan Analysis of factors affecting the success of community enterprise operations. The population and samples used in this research study from a specific selection of 65 cases. By interviewing the questionnaire individually. Using statistics and analysis of Pearson's Multiple Correlation Coefficients. The objectives of this research were 1) To study the context of the rice processing group in Ban Phueng (Khao Suk) Sub-district, Ban Phueng Sub-district, Muang District, Nakhon Phanom Province, and 2) To study the factors related to the success of the community enterprise of the rice processing group in Ban Phueng Subdistrict, Ban Phueng Subdistrict, Mueang District, Nakhon Phanom Province.

The results of the research showed that 1) The community enterprise of Ban Phueng Sub-district Rice Processing Group (Khao Suk) is a group of farmers who grow rice as their main occupation and have changed rice farming from using chemicals and chemical fertilizers to farming in a traditional style. Safe (GAP) and organic farming (Organic) to reduce production costs and produce safe for consumers and the environment. Currently, using technology to develop products until they are accepted by consumers and sold under the brand "Khaowsook" (Khaowsook) was registered as a community enterprise on November 19, 2014. and 2) A study of factors related to the success of the community enterprise operation of the Ban Phueng sub-district rice processing group. The results of the four factors analysis were at the highest level. It was found that the factors of marketing management at a high level Financial and Capital Management Factors at the highest level Personnel Management Factors at the highest level in all aspects Management factors at the highest level

Keywords : The Community Enterprise, Rice processing, Factors Related to the Success

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เศรษฐกิจของเราขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมแต่ไหนแต่ไรแล้วรายได้ของประเทศที่ได้มาใช้สร้างความสำเร็จด้านต่าง ๆ เป็นรายได้จากการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ จึงอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของประเทศต้องอาศัยความสำเร็จของการเกษตรเป็นสำคัญ และงานทุกๆ ฝ่ายจะดำเนินก้าวหน้าไปได้ ก็เพราะการเกษตรของเราเจริญ...” (คำตัดตอนจากพระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 9 กรกฎาคม 2507) จากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตรข้างต้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสำคัญของภาคการเกษตรที่มีต่อประเทศไทยและประชาชนชาวไทย ภาคเกษตรยังคงมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ (การเกษตรกับการพัฒนาประเทศ อ้างจาก <http://www3.oae.go.th/rdpcc/index.php/rama9>.)

ในปัจจุบันภาคเกษตรกรรมของไทยเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็น ผลผลิตทางการเกษตร ปัญหาจากภัยธรรมชาติ ปัญหาเศรษฐกิจ รวมทั้งผลผลิตมีจำนวนมากเกินความต้องการของผู้บริโภคส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำลงส่งผลให้เกษตรกรมีภาระหนี้สิน ดังนั้นเกษตรกรควรมีวิธีการแก้ปัญหา ค้นหาเทคนิควิธีการใหม่ ๆ ให้มีความก้าวหน้าทางด้านต่าง ๆ ให้มีความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับนโยบายการยกระดับคุณภาพของกลุ่ม SMEs การเกษตรต้องเปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิม ไปสู่การเกษตรสมัยใหม่ เน้นการบริหารจัดการและใช้เทคโนโลยีหรือ Smart Farming ยุทธศาสตร์การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ตระหนักในคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมถึงการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง สนับสนุนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดและกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนบนหลักการพึ่งพาตนเอง คำนึงถึงศักยภาพด้านภูมิปัญญา วิถีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในชุมชนและการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ช่วยพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ (จักรพันธ์ โสมะเกษตริน, 2551) การส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาระดับท้องถิ่นหรือชุมชนให้เกิดการพึ่งพาตนเองได้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โดยการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์การชุมชนในการพัฒนาอาชีพ ให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างหลากหลาย สร้างรายได้ให้กับครัวเรือน และพัฒนากรอบเป็นวิสาหกิจชุมชนในระยะต่อไป (เสรี พงศ์พิศ, 2548) วิสาหกิจชุมชนถูกนำมาเป็นกลไกหลักในการเสริมสร้างความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้แก่ประเทศเป็นแหล่งการจ้างงานที่สำคัญ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการแก้ไขความยากจนของประเทศ วิสาหกิจชุมชน จึงอาจถือเป็นความสำเร็จของการอบรมเชิงปฏิบัติการที่ห้องศรัทธาความรู้ในการออกแบบ การสร้างแรงจูงใจ ตลอดจนการหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้ตอบโจทย์ความต้องการตลาดเพื่อเสริมสร้างให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและวิสาหกิจชุมชนให้มีความสามารถในการดำเนินธุรกิจที่สูงขึ้นและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล (สุกัญญาธิปอนันต์และคณะ, 2550)

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝิ่ง (ข้าวสุข) ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อวันที่ 19 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2557 เป็นการรวมตัวของเกษตรกรและผู้สนใจการปลูกข้าวแบบใหม่ โดยการสนับสนุนให้สมาชิกทำนาข้าวปลอดภัยจากสารพิษจนได้รับการรับรองมาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดี (Good Agricultural Practices: GAP) จากกรมวิชาการเกษตรและต่อมาพัฒนาเป็นการทำนาข้าวอินทรีย์ (Organic) จากนั้นกลุ่มได้รับการพัฒนาโดยรับการอบรมและศึกษาดูงานการผลิตและการแปรรูปข้าว จนสามารถผลิตข้าวขาว ข้าวกล้อง ข้าวฮางอกบรรจุถุงและผลิตภัณฑ์จากข้าว เช่น จมูกข้าว น้ำมันรำข้าว ขนมอบกรอบไรซ์เบอร์รี่ จำหน่ายภายใต้แบรนด์ “ข้าวสุข” (Khaowsook) ปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝิ่ง (ข้าวสุข) มีสมาชิกที่ปลูกข้าวอินทรีย์จำนวน 22 ครัวเรือน สมาชิกประมาณ 1,020 ราย ดังนั้นผู้วิจัยจะศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝิ่ง (ข้าวสุข) ตำบลบ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอื่น ๆ นำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่ม ให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝิ่ง (ข้าวสุข) ตำบลบ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลด่านฝิ่ง (ข้าวสุข) ตำบลบ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

บททวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง “ปัจจัยความที่เกี่ยวข้อกับสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับบ้านผึ้ง (ข้าวสุข) ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นพื้นฐานและกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ 1) หลักการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ดี กล่าวคือกิจกรรมทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมดอย่างบูรณาการ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้มแข็ง พอเพียง และการพึ่งตนเอง (Self Reliance) วิสาหกิจชุมชนสามารถบริหารจัดการทุนให้เกิดผลประโยชน์ขงอกเงย แล้วนำส่วนหนึ่งมาจัดการเพื่อเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิก และชุมชนในด้านต่าง ๆ ตามความเหมาะสมได้แก่ เป็นทุนสวัสดิการมาใช้ในการศึกษาของสมาชิกให้ทุนการศึกษาบุตรหลาน ส่งคนในชุมชนไปเรียนรู้ทักษะเฉพาะด้านเพิ่มเติม การช่วยเหลือค่าทำศพเมื่อสมาชิกถึงแก่กรรม การสาธารณประโยชน์เป็นการนำทุนสวัสดิการมาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณะชุมชน ค่ารักษาพยาบาล เป็นการช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลตามความเจริญเติบโตของกองทุนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การรักษาความสะอาด การอนุรักษ์ป่า 2) หลักการพัฒนาองค์กรชุมชน เน้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อสร้างฐานความรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเอง เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน รวมทั้งกระบวนการสร้างทุนของชุมชน ทุนทางสังคม ที่ครอบคลุมทั้งการสะสมเงินทุน จากน้อยสู่มาก นอกจากนี้วิสาหกิจต้องมีกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา ได้แก่ แสวงหาความร่วมมือจากนักวิชาการ หรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานภายนอกชุมชนกับส่งเสริมให้ชุมชนหรือสถาบันชุมชน ทำงานวิจัยเอง เพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนพัฒนาชุมชนในขั้นตอนต่อไป และ 3) หลักการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียกับองค์กรชุมชน กล่าวคือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล สมาชิกในชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน จากการจัดเวทีชุมชน คือกับของผู้นำชุมชน องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนตนเอง โดยอาศัยระบบคิดที่มีเหตุผล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะทำให้ชุมชนได้อาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนจากสมาชิก ผู้นำ ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ด้วยการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดของชุมชน สิ่งที่เกิดขึ้นคือ แผนชุมชน ที่ชุมชนคิดเองทำเอง เพื่อให้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน และการบูรณาการกับฝ่ายต่าง ๆ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน รองประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ปรึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม จำนวน 65 ราย การเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์แบบสอบถามเป็นรายบุคคล การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ และบันทึกคะแนนแต่ละข้อในรูปรหัส (Coding Form) หลังจากนั้นนำข้อมูลทั้งหมดไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของเพียร์สัน (Pearson’s Multiple Correlation)

ผลการวิจัย

1. บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝิ่ง (ข้าวสุข) พบว่าได้ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2554 ได้ยื่นจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน วันที่ 19 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2557 สมาชิกกลุ่มเป็นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และประสบปัญหาผลผลิตราคาตกต่ำเกษตรกร ในชุมชนเหล่านี้ จึงได้ปรับเปลี่ยนการทำนาข้าวจากการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมี มาเป็นการทำนาแบบปลอดภัยจากสารพิษและการทำนาอินทรีย์เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตและผลผลิตปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม จนปัจจุบันได้ใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาผลิตภัณฑ์จนได้รับการยอมรับของผู้บริโภค และจำหน่ายภายใต้แบรนด์ “ข้าวสุข” (Khaowsook)

2. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝิ่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้านมีอิทธิพลในระดับมากถึงมากที่สุด โดยด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.27) ด้านการบริหารการเงินและทุน ด้านการบริหารบุคคลมีค่าเฉลี่ยระดับสูงสุดเช่นกัน (4.25) ส่วนด้านการบริหารการตลาดมีค่าเฉลี่ยระดับสูง (4.11) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าว ตำบับ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ข้อ	ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าว ตำบับ้านฝิ่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความเกี่ยวข้อง
1.	ด้านการบริหารจัดการ	4.27	0.44	มากที่สุด
2.	ด้านการบริหารการเงินและทุน	4.25	0.44	มากที่สุด
3.	ด้านการบริหารบุคคล	4.25	0.44	มากที่สุด
4.	ด้านการบริหารการตลาด	4.11	0.4	มาก
	รวม	4.22	0.43	มากที่สุด

ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝิ่ง การประเมินความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝิ่ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่า ความสำเร็จทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านประสิทธิภาพการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.33) ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปข้าวตำบับ้านฝิ่งมีค่าเฉลี่ย (4.31) และด้านประสิทธิภาพการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ย (4.26) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าว ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ข้อ	ความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าว ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความสำเร็จ
1.	ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน	4.33	0.47	มากที่สุด
2.	ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ	4.31	0.46	มากที่สุด
3.	ด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง	4.31	0.46	มากที่สุด
4.	ด้านประสิทธิผลตามภารกิจ	4.26	0.44	มากที่สุด
	รวม	4.30	0.45	มากที่สุด

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยกับความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม พบว่ามีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันมีระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของเพียร์สัน (Pearson's Multiple Correlation) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปร กำหนดให้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานเป็น x ความสำเร็จการดำเนินงานเป็น y

ที่	x	y	x ²	y ²	xy
1	4.24	4.67	17.96	21.78	19.78
2	4.00	4.06	16.00	16.45	16.22
3	4.38	4.56	19.19	20.75	19.96
4	4.00	4.17	16.00	17.36	16.67
5	4.14	4.44	17.16	19.75	18.41
6	4.05	4.06	16.38	16.45	16.42
7	4.00	4.11	16.00	16.90	16.44
8	4.19	4.56	17.56	20.75	19.09
9	4.14	4.11	17.16	16.90	17.03
10	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
11	4.24	4.67	17.96	21.78	19.78
12	4.00	4.11	16.00	16.90	16.44
13	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
14	4.10	4.72	16.77	22.30	19.34
15	3.95	4.50	15.62	20.25	17.79
16	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00

ที่	x	y	x ²	y ²	xy
17	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
18	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
19	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
20	4.71	4.61	22.22	21.26	21.74
21	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
22	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
23	4.76	4.94	22.68	24.45	23.54
24	4.76	5.00	22.68	25.00	23.81
25	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
26	4.76	5.00	22.68	25.00	23.81
27	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
28	4.81	5.00	23.13	25.00	24.05
29	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
30	5.00	5.00	25.00	25.00	25.00
31	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
32	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
33	4.48	4.39	20.04	19.26	19.65
34	4.76	4.50	22.68	20.25	21.43
35	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
36	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
37	4.71	5.00	22.22	25.00	23.57
38	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
39	4.71	4.44	22.22	19.75	20.95
40	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
41	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
42	4.81	4.94	23.13	24.45	23.78
43	4.00	4.11	16.00	16.90	16.44
44	4.67	4.94	21.78	24.45	23.07
45	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
46	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
47	4.33	4.83	18.78	23.36	20.94
48	4.00	4.17	16.00	17.36	16.67
49	4.10	4.06	16.77	16.45	16.61
50	4.33	4.06	18.78	16.45	17.57
51	4.00	4.22	16.00	17.83	16.89
52	4.67	4.22	21.78	17.83	19.70
53	4.10	4.06	16.77	16.45	16.61
54	4.38	4.17	19.19	17.36	18.25
55	4.33	4.61	18.78	21.26	19.98
56	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
57	4.48	4.50	20.04	20.25	20.14
58	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
59	4.62	4.50	21.34	20.25	20.79
60	4.19	4.11	17.56	16.90	17.23
61	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
62	4.81	4.83	23.13	23.36	23.25
63	4.00	4.11	16.00	16.90	16.44

ที่	x	y	x ²	y ²	xy
64	4.29	4.72	18.37	22.30	20.24
65	4.00	4.00	16.00	16.00	16.00
รวม	275.00	279.78	1169.51	1212.40	1189.53

จากสูตร

$$r = \frac{n \sum xy - (\sum x)(\sum y)}{\sqrt{n \sum x^2 - (\sum x)^2} \sqrt{n \sum y^2 - (\sum y)^2}}$$

$$r = \frac{[65 \times (1,189.53)] - [(275)(279.78)]}{\sqrt{(65 \times 1,169.51) - (275)^2} \sqrt{(65 \times 1,212.40) - (279.78)^2}} = r = 0.8329$$

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทและการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าว ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม นี้มีความน่าสนใจตรงที่หลักการและจุดประสงค์การก่อตั้งตลอดจนรูปแบบการดำเนินงานตรงกับแนวคิดของวิสาหกิจชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งของเศรษฐกิจแบบพอเพียงเป็นการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการจัดการ อันจะเกี่ยวข้องให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เน้นการพึ่งตนเองทางการผลิตที่ไม่ใช้เทคโนโลยีชั้นสูงเกินไปหรือเป็นอุตสาหกรรม และการสร้างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจะเป็นการเปิดโอกาสในการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันระหว่างเครือข่ายทั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

2. การศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัจจัยทั้ง 4 ด้าน มีอิทธิพลในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปถึงมากที่สุดด้านรายชื่อดังนี้

2.1 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (4.27) กล่าวคือ มีการคัดเลือกคณะกรรมการโดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมและเป็นไปอย่างโปร่งใส ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (2560) ที่ว่าการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนจะต้องประกอบไปด้วยกลุ่ม กรรมการ โดยมีคณะกรรมการทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่ม มีการประชุมอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ดบ้านช่องโค้งเรือง ตำบลวังยาง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา โดยอริญญา อุดลย์เดช และพรรณนา ไวกกุล (2558) ที่พบว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ดบ้านช่องโค้งเรือง ตำบลวังยาง อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา มีการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีคือมีการจัดตั้งคณะกรรมการโดยแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีการพูดคุยกันสม่ำเสมอ

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง มีการบริหารจัดการตามหลักการบริหารการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ มีกฎระเบียบกติกา มีการจัดโครงสร้างของกลุ่มอย่างชัดเจน มีการประชุมสม่ำเสมอ สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบาย และวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน การประเมินแผนการปฏิบัติงาน มีการกำหนดต้นทุน ราคาขายเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและสมาชิกมีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้นำและคณะกรรมการ

ทุกครั้ง ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สร้างความแข็งแกร่งในการบริหารจัดการ

2.2 ปัจจัยด้านการบริหารบุคคล มีค่าเฉลี่ยที่ (4.25) กล่าวคือ ด้านผู้นำคณะกรรมการมีความรับผิดชอบ เสียสละและมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานสูง ผู้นำสามารถแก้ไขปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน มีความคิดริเริ่มในการปฏิบัติงาน มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเสียสละในการปฏิบัติงาน สอดคล้องวิthur เจียมจิตต์ตรง (2553) ศึกษาเรื่องปัจจัยภาวะผู้ประกอบการที่มีต่อผลประกอบการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สรุปได้ว่าองค์ประกอบของภาวะผู้นำของผู้ประกอบการ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล ความเป็นตัวของตัวเองและ มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาองค์การให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง มีการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ โดยการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝางมีการบริหารบุคคลโดยการเน้นความสำคัญของผู้นำและคณะกรรมการ โดยผู้นำคณะกรรมการมีความรับผิดชอบ เสียสละและมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานสูง เป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้มีความรู้ในการประกอบธุรกิจ สามารถติดต่อประสานได้กับผู้เกี่ยวข้องได้ดี สามารถแก้ไขปัญหาของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการอย่างต่อเนื่อง

2.3 ปัจจัยด้านการบริหารการเงินและเงินทุน มีค่าเฉลี่ยที่ (4.25) กล่าวคือ ด้านการทำบัญชีการเงินที่ชัดเจนและโปร่งใส แสดงให้เห็นว่ามีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนฯ ค่อนข้างมากสอดคล้องกับผลการศึกษาของพนา กบคำ (2550) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านเซตวัน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการเงิน คือ เงินที่ได้จากการระดมหุ้น และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ได้นำไปใช้ในกลุ่ม โดยมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ที่สามารถตรวจสอบได้ และมีการปันผลกำไรให้แก่สมาชิก

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝาง มีการบริหารการเงินและทุน ตามหลักธรรมาภิบาล กลุ่มมีการทำบัญชีการเงินที่ชัดเจนและโปร่งใส กลุ่มมีการจัดทำงบประมาณรายรับ รายจ่ายเป็นประจำทุกปี กลุ่มให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการวางแผนด้านการเงิน ของกลุ่มทุกครั้ง ทำให้ได้พบแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องเริ่มจากการสร้างฐานรากที่แข็งแกร่งในความเป็นผู้ประกอบการให้กับวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นด้านการบริหารการเงินสร้างความเชื่อมั่นทางการเงินให้แก่สมาชิก

2.4 ปัจจัย ในด้านการบริหารการตลาด มีค่าเฉลี่ยที่ (4.11) คือมีการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ เสมอ สอดคล้องกับแนวคิดของ วิภาดา มุกดา (2560) ได้ให้ข้อคิดในการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดด้วยการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพช่องทางการจัดจำหน่ายให้มาก

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝาง มีการบริหารด้านการตลาด คือการสร้างความสำเร็จ เข้าถึงกลุ่มลูกค้า โดยมีการประชาสัมพันธ์ถึงผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ เสมอ มีการวางแผนการจัดจำหน่าย การหาตลาด การติดต่อประสานงาน และการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

3. ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝาง การประเมินความสำเร็จในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝาง ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้ทราบว่า ความสำเร็จทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับมากที่สุดโดยเรียงลำดับจากมากที่สุดด้านรายชื่อดังนี้

3.1 ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (4.33) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านฝางใช้วัตถุดิบที่มีในท้องถิ่นเป็นหลัก สามารถในการลดต้นทุนการผลิต และลดการผิดพลาดและสูญเสียในระบบการผลิตได้

3.2 ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ มีค่าเฉลี่ยที่ (4.31) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝั่งสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ มีความปลอดภัย กระบวนการและบริการได้รับการรับรองคุณภาพ สร้างสรรค์สินค้าและบริการมีเอกลักษณ์ ได้รับการตอบรับที่ดีจากลูกค้าและเป็นที่ต้องการของการตลาด

3.3 ด้านพัฒนากลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝั่งมีค่าเฉลี่ยที่ (4.31) มีการพัฒนาเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม บนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา เกิดประโยชน์เชิงพาณิชย์ เกิดประโยชน์ต่อชุมชน มีการจ้างแรงงานในชุมชน สมาชิกมีทักษะในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสมาชิกมีความพึงพอใจในสวัสดิการที่ได้รับจากวิสาหกิจฯ

3.4 ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบับ้านฝั่งมีค่าเฉลี่ยที่ (4.26) คือ สมาชิกดำรงชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ได้อย่างพอเพียง มีคุณภาพที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้ วิสาหกิจชุมชนและสมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนสามารถลดรายจ่ายในการดำเนินงานและวิสาหกิจชุมชนทำให้สมาชิกมีหนี้สินที่ลดลง

ข้อเสนอแนะ

1. การสร้างนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) โดยการส่งเสริม สนับสนุนและสร้างคนรุ่นใหม่ (New Generation) ให้เข้ามาบริหารงานวิสาหกิจชุมชนฯ ให้มากยิ่งขึ้น เสริมสร้างขีดความสามารถการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การเลือกให้คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความสามารถดำรงตำแหน่งสำคัญของวิสาหกิจ
2. การสร้างนวัตกรรมทางการตลาด (Marketing Innovation) ขยายช่องทางการตลาดผ่านช่องทางการจัดจำหน่ายแบบออนไลน์ (Online Marketing) การจำหน่ายในตลาดกลุ่มใหญ่และสร้างเอกลักษณ์ของบรรจุภัณฑ์ที่บ่งบอกอัตลักษณ์ของสินค้า
3. ขยายพัฒนาเครือข่ายทางธุรกิจเพื่อส่งเสริมการกระจายสินค้า (Business Network) โดยสร้างความร่วมมือระหว่างวิสาหกิจหรือธุรกิจชุมชนหลาย ๆ แห่ง ในรูปแบบต่างๆ เช่น การทำ MOU ในการร่วมตัวเพื่อให้ได้ประโยชน์เท่ากับวิสาหกิจขนาดใหญ่
4. พัฒนาศักยภาพการผลิตและยกระดับมาตรฐานคุณภาพผลิตภัณฑ์ระดับสากลให้ครอบคลุม ให้มีขีดความสามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและมีมาตรฐานระดับสากลให้มากขึ้นเพื่อส่งเสริมการขยายตลาด ได้แก่ การขอรับรองระบบมาตรฐาน ISO, GHP/HACC และมาตรฐานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (2560). **ประมวลสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- จักรพันธ์ โสมะเกษตริณ. (2551). **การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นศรีสะเกษเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ.
- พนา กบคำ. (2550). **ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรเกษตรกรบ้านเขตะวัน ตำบลหัวทุ่ง อำเภอลอง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิฑูร เจียมจิตต์ตรง. (2553). **ปัจจัยภาวะผู้ประกอบการที่มีต่อผลประกอบการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- วิภาดา มุกดา. (2556). แนวทางการบริหารจัดการของกลุ่มผู้ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดตาก. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). เครือข่ายยุทธวิธี เพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
- สุกัญญา อธิปอนันต์ และคณะ. (2550). กลยุทธ์การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองปี 2550. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- อริญญา อุดุลย์เดช และพรรณนา ไวกุล. (2558). ความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเพาะเห็ด บ้านช่องโค รุ่งเรือง ตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา. ในการประชุมวิชาการแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 9 หน้า 2087-2094. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวนงคัลักษณ์ อัครสกุลชัย
วันเดือนปีเกิด	20 มกราคม พ.ศ 2511
ที่อยู่	138 หมู่ 10 บ้านสุขเจริญ ตำบลบ้านผึ้ง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 48000
เบอร์โทรศัพท์	08 1262 0474
อีเมล	khaowsook@gmail.com
สถานที่ทำงาน	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแปรรูปข้าวตำบลบ้านผึ้ง
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

www.life.ac.th

มูลนิธิสถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

ภาคีร่วมก่อตั้ง

สถาบัน NSTDA

มูลนิธิเอแบค

สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

13/2 หมู่ 1 ตำบลบางคนที อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม 75120

โทร. 034-757-452-4